

JURIDISK HANDBOK

FÖR

MEDBORGERLIG BILDNING,

AF

JOHAN PHILIP PALMÉN.

HY OIKEUSTIETEELLISEN TIEDEKUNNAN KIRJASTO

111 004 4424

HELSINGFORS

J. C. FRENCKELL & SON

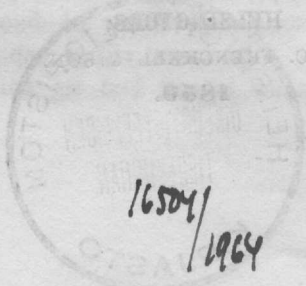
1859.

OIKEUSTIETEELLISEN
TIEDEKUNNAN

KIRJASTO

JURIDISK HANDBOK

Imprimatur: Carl von Schoultz.

Förord.

En af de viktigaste och mest betydelsefulla grundsatser för samhällslifvet uttalas i nordens gamla rättskällor, genom det i våra dagar åter till heder och hägkomst väckta tänkespråket:

Land skall med lag byggas, och ej med våldsverkan, ty då står land sig väl, när lag följes.

Det vore kortsynt att, såsom likväl ofta sker, fatta detta tänkespråk i den inskränkta syftning, att lagens efterföljd hufvudsakligen åligger de embetsmyndigheter, hvilka, enhvar inom sin särskilda verkningskrets, hafva att skipa eller tillämpa densamma. Ty denna tillämpning utgör i sjelfva verket redan en följd af djupare orsaker. "Vore alla rättvisa, så behöfdes ej lagar", säger Sveriges lagstiftare från år 1296. Om hvarje medlem i samhället förmodade noggrant iakttaga sin rätt och pligt, så kunde både lagen och dess skipande umbäras. Men årtusendens historie har tillräckligen visat, att denna tanke hörer till de idealer, hvilka menskligheten kan föreställa sig och likväl aldrig uppnår. Tvärtom har man längesedan lärt sig inse, att behovet af lagbud och närmare bestämningar ökas i jemnbredd med utvecklingen af det sociala lifvet; och i vår tid är det svårt att medgifva riktigheten af den store romerske häfdatecknarens påstående, att den stat är sämst inrättad, som har de flesta lagar.

Under allt detta står dock den sanning fast, att lagens efterlefnad, hvarpå ett lands välfärd i hufvudsaklig mån hvilar, uti främsta rummet beror på dem, som bygga d. v. s. bebo landet. Ju mera villigt och samvetsgrant landets inbyggare ställa lagens bud sig till efterrättelse,

desto lättare hafva ock de myndigheter och embetsverk, som utgöra nödvändiga drifhjul i statslivets konstrika maskineri, och hvilka vid inträffande behof måste genom sin mellankomst reglera enskildes förhållanden, att uppfylla detta sitt ansvarsfulla åliggande.

Men för att efterfölja lagen, är det nödvändigt att icke blott känna dess innehåll, utan ock genom egen pröfning inse densammas förnuftiga grund och lämplighet för den tid, hvori man lefver. Det torde dock kunna sättas i fråga, huruvida dessa villkor verkligen inträffa ens hos alla dem, som i vårt land utgöra den bildade klassen af medborgare. Icke sällan röjer sig hos särskilda individer en vedervilja och missaktning emot lagen, liksom vore densamma mera att anses såsom en boja på den enskilde medborgarens frihet, än en välgärning för både honom själf och hela samhället. Mången upphäfver sig ock till mästare öfver lagen i så måtto, att han, utan tillräcklig kännedom af dess innehåll, sammanhang och historiska grunder, tilltror sig befogenhet att kritisera densamma och förmåga att utsäga, huru den bestående lagstiftningen borde förbättras.

Det enda säkra botemedlet emot dylika förvillelser måste naturligtvis ligga deri, att lagstiftningen, åtminstone till sina grunddrag, göres allmänna och sålunda vinner sin tillbörliga plats inom den medborgerliga bildningens område. Ett försök i sådan rigtning har utgjort syftemålet med det arbete, som nu utan alla anspråk öfverlemnas till allmänheten. Emot detsamma torde sannolikt många anmärkningar göras, allt efter den olika beskaffenheten af särskilde läsares fordringar.

Författarens plan och syfte har varit att på ett i möjligaste måtto populärt sätt teckna konturerne af lagfarenhetens vetenskapliga system, hufvudmomenterna af den fosterländska lagstiftningens historiska utveckling, samt grundragen af 1734 års Lag och Finlands nuvarande statsförfattning. Urvalet af hvad sålunda i arbetet borde ingå har, jemte korthet och enkelhet i framställningen, utgjort den största svårigheten. Det var sannolikt, att, om bo-

kens vidd skulle genom detaljers införande ökas, kunde åter antalet af läsare förminskas i ett motsatt förhållande. Af sådan anledning hafva ock alla citater af lagrum eller författningar blifvit utelemnade, helst desamma för den sakkunnige icke varit nödiga och för allmänheten åter kunnat verka störande vid arbetets läsning.

Filosofen och den vetenskapligt bildade juristen skola finna åtskilligt att erinra vid de i arbetet förekommande deduktioner. Härtill kan endast svaras, att boken aldrig varit ämnad för dem, ehuru försöket att popularisera en gren af menskligt vetande jemväl utgör ett strå, draget i vetenskapens tjänst. Liksom Euklides yttrade till Egyptens konung, att det ej fanns någon kungsväg till geometrien, kan man ock säga, att ingen dylik stråt finnes till rättsvetenskapens klyftor. Vägen till densammas helgedom skall och måste alltid gå öfver försakelsens och mödornas branter; men såsom en indirekt vinst för vetenskapen måste dock räknas, att dess område i sin helhet eller till vissa hufvuddelar kan, åtminstone i fogel-perspektiv, äfven af den större allmänheten öfverskådas.

Den mångerfarne embetsmannen skall i arbetet sakna de detaljer, hvilka för honom på praktikens fält visat sig såsom dyrbara guldkorn; måhända kan han ock vid teckningen af sitt embetsverks inrättning uppspara någon punkt, hvori den häfdvunna tillämpningen af reglementet skiljer sig från de här i sin allmänhet framställda grundsatserne. En förklaring deraf finnes dock redan uti hvad ofvan blifvit yttradt om bokens syfte och svårigheten att här ingå uti detaljer. Möjligt kan ock vara, att genom den sammanträngda framställningen och uttryckets korthet någon omständighet blifvit förbisedd, som kunnat förtjena att särskildt framhållas.

Deremot vågar författaren hoppas, att arbetet skall för medborgare i allmänhet, som icke hafva tillfälle eller böjelse att fördjupa sig i lagfarenhetens studium, åtminstone erbjuda en lätt utväg att vinna den allmänna kännedom af fosterlandets samhällsskick, hvilken efter närva-

rande tids ståndpunkt måste anses oskiljaktig från medborgerlig bildning. Hvad åter särskildt beträffar studerande, som egna sig åt lagfarenhetens fält, är boken ämnad att tjena såsom en inledning, hvilken skall på förhand reda begreppet och sålunda utgöra en nyttig förberedelse till studium af sjelfva rättskällorna.

För öfrigt torde det utan vidare förklaring gillas, att i ett arbete, som under sednare delen af år 1859 utgifves, öfverhetliga stadganden ingått, hvilka med år 1860 träda i gällande kraft.

Inledning.

1. Mensklige vetandets, dess innehåll och form. Vetenskap.

När man skådar öfver det mensklige vetandets vidsträckta fält, företer sig en oändelig mängd af *kunskaper*, hvilka äro mer eller mindre likartade eller olika, och stå i närmare eller fjermare sammanhang med hvarandra. Denna mångfald af kunskaper, som utgöra vetandets *innehåll*, skulle menniskan icke kunna tillägna sig, samt använda och göra fruktbar, om ej sjelfva kunskapernas inbördes likhet och sammanhang beredde utväg att ordna och sålunda delvis uppfatta dem, eller, med andra ord, att åt mensklige vetandets innehåll gifva en viss *form*, ett system. Med vetenskap förstås i allmänhet föreningen af en större mängd kunskaper; men vanligen fattar man dock nämnde begrepp i den strängare mening, att dermed betecknas en framställning af kunskaper i system eller uti en efter vissa grundsatser lämpad ordning. Sålunda framstår *vetenskapen* i sin helhet ursprungligen såsom en enda, hvilken omfattar alla kunskaper eller allt menskligt vetande uti ett ordnad system. Det är lätt insedt, att individen eller den enskilda menniskan icke förmår hos sig förena och vidare utveckla denna oändeliga vidd af kunskaper, utan tvärtom nödgas inskränka sig till en

del af dem. Dylika afdelningar utaf vetenskapen, i sin helhet betraktad, antydas redan genom mångfalden och olikheten af kunskapernas föremål; och på detta sätt uppstår indelningen af den egentliga vetenskapens fält uti flere särskilda regioner, som äfven bära namn af *vetenskaper*, och hvilkas inbördes begränsning och förhållande bestämmes af mer eller mindre oföränderliga grundprinciper. Ty dessa särskilda vetenskaper äro hvar för sig intet annat, än inbegrepp af likartade sanningar, eller af sådana kunskaper, som förknippas till enhet i medvetandet derigenom, att de hänföra sig till samma eller enahanda föremål.

2. Vetenskapernas allmänna indelning med afseende å deras olika ursprung.

Om man nu ville undersöka, hvarifrån de olika vetenskaperna hemta alla de begrepp och satser, som utgöra deras innehåll, så förekommer främst och närmast människans eget förnuft eller det menskliga *förnuftet* såsom en källa för kunskap. Föremålen uppfattas här genom förnuftets egen åskådning af dem, och betraktas efter principer, som på förhand (*a priori*) äro i förnuftet gifna. Kretsen af dessa, så kallade *rationella* *) vetenskaper utgöres hufvudsakligen af Filosofien och rena Matematiken. Andra kunskaper finnas åter, hvilka icke kunna, såsom de förra, härledas ur förnuftet allena för sig, utan erfordra föremålens uppfattning i verkligheten, antingen på en viss tidpunkt och ort, eller på särskilda tider och ställen. Dessa

*) Af latinska ordet *ratio*, förnuft.

kunskaper sägas derföre, i motsats till de förra, uppstå efteråt (*a posteriori*) eller efter som erfarenheten gifver dem vid handen, samt benämnas *empiriska* *) eller erfarenhets-kunskaper. De viktigaste bland hithörande grenar af menskligt vetande äro de så kallade Naturvetenskaperna (tillämpad Matematik, Fysik, Kemi, Naturalhistoria, Medicin) och Historien. Men utom dessa begge hufvuddelar af menskliga vetandet förekommer ännu en tredje, hvilken egentligen icke kan hänföras under någondera af de förra, emedan dess innehåll hemtas både ur förnuftet och från erfarenheten, samt dessutom i visst afseende förmedlas genom människans eget godtfinnande. De vetenskaper, som utgöra denna hufvudafdelning, kallas *blandade* eller filosofiskt-historiska, emedan de på omförmäldt sätt härleda sitt ursprung från tvenne håll; men ur en annan synpunkt benämnas de äfven *positiva* **) derföre, att deras satsar, om ock till sin grund hemtade ur förnuftet eller erfarenheten, eller beggedera, likväl hufvudsakligen erhålla sin giltighet deraf, att de äro af människan ponerade, d. v. s. antagna och fastställda. Af sådan blandad och positiv beskaffenhet äro Språkvetenskapen eller Filologien, Rättsvetenskapen och Teologien, emellan hvilka likväl den olikhet äger rum, att de begge förras principer blifvit bestämda af människan sjelf efter egen pröfning, då deremot Religionslärans grundsatser härflutit ur gudomlig uppenbarelse, hvars mening blifvit af människor på olika sätt uppfattad och i dogmer utvecklad.

*) Af grekiska ordet *ἐμπειρία*, erfarenhet.

**) Af latinska ordet *ponere*, sätta, lägga, fastställa.

3. Rättsvetenskapens begrepp i allmänhet.

Hvad nu särskildt beträffar *Rättsvetenskapen* (jurisprudentia), kan dess begrepp till en början endast bestämmas sålunda, som sjelfva benämningen redan antyder, nemligen att dermed förstås sammanfattningen af de kunskapsstycken, hvilka hänföra sig till begreppet af *rätt*. Detta sednare erfordrar alltså en förklaring, innan det förras uppfattning är möjlig.

4. Deduktion af rättsbegreppet.

Såsom bekant är, utmärker sig människan framför djuren hufvudsakligen genom tvenne förmögenheter: *förnuft*, eller förmågan att reflektera öfver föremålen, och *fri vilja*, eller förmågan att bestämma sig sjelf och besluta. I begge dessa hänseenden, reflexion och sjelfbestämning, är människan fullkomligen fri, emedan desamma ligga inom hennes inre, eller andens tillslutna värld. När åter människan sålunda genom förnuftet vunnit insigt af tingens beskaffenhet, och medelst den sig sjelf bestämmande viljan fattat beslut, uppstår hos henne ett sträfvande till yttre fri verksamhet, eller att i den yttre världen utföra beslutet genom handling. Men på detta fält kan människan icke tillerkännas lika fullkomlig frihet, som inom andens värld, emedan hon i det yttre lifvet råkar uti beröring med andra människor, till hvilka en inre känsla eller drift bringar henne att sälla sig. Om nu individen för sig gör anspråk på en fri, inre och yttre verksamhet, så bjuder på andra sidan en lika enkel som hög grundsats, att människan skall i afseende å andra respektera enahanda anspråk, som hon gör för sig sjelf. Erfarenheten vi-

sar dock, att människorna öfverallt mötas uti sina önskningsar och att flere individer på en gång eftersträfvat samma medel till dessa önskningsars fullbordan, hvarigenom dem emellan en kollision uppstår, som, i fall den fysiska styrkan anlitas, kan till och med sätta deras existens i fara. Till förekommande häraf finnes ingen annan utväg, än att individernas frihet i yttre måtto underkastas en begränsning på det sätt, att en hvar får sig anvisad en viss krets, inom hvilken han fritt äger råda och efter eget godtyckande bestämma sig till handlingar samt utöfva dem, men utom hvilken han åter måste respektera en dylik befogenhet hos andra.

5. Principen för rätt, och dess utveckling genom lagar.

Den begränsning, som upphöjer individens sjelfsvåld eller egenmäktiga godtycke till en sann och erkänd frihet i yttre måtto, bestämmes genom det *rätta* (rectum, das Recht, le droit), hvilket uttalar sig i vissa föreskrifter eller regler för människans yttre handlingar. Den högsta bland dessa regler utgöres af budet: *handla så, att din frihet kan sammanstå med andras*, eller annorlunda uttryckt: *begränsa din frihet så, att den blir förenlig med andras*. Men denna öfversta rättsprincip, som fastställer grunden och utgångspunkten, är dock ännu alltför allmän och obestämd, för att lemna individen tillräckligt besked i afseende å det omätliga omfånget af hans möjliga önskningsar och handlingar. Principen måste därför tillämpas på verkligheten och uttryckas särskildt med hänsigt till alla, eller åtminstone flertalet af mänskliga förhållanden. Sålunda uppstå en mängd föreskrifter,

hvari det rätta uttalas, och hvilka äro rättsbud för vissa klasser af fall uti menskliga sammanlefnaden. De benämnas *lagar*, lagbud, egentligen och ur etymologisk synpunkt derföre, att de hafva en positiv grund, eller äro af menniskan efter eget godtfinnande fastställda till efterrättelse; ty ordet *lag* härledes från samma stam som *lägga*, (hvilket redan i det äldsta svenska språket betyder bestämma, förordna,) liksom det tyska ordet *Gesetz* har sitt ursprung af *setzen*. Uti vidsträcktare mening betecknar *lag* hvarje såsom nödvändig erkänd regel; och i denna betydelse nyttjas ordet, då man t. ex. talar om naturens eller verldsordningens lagar.

6. Rättsligt tvång, samt deraf härrörande skilnad emellan pligter.

Men blotta tillvarelsen af lagar eller bestämmningar af det rätta, de må hafva utgått hvarifrån som helst, är dock icke tillräcklig för att leda och reglera människornas handlingar, om icke rättsbudens bindande kraft uppehålles genom yttre *tvång*, d. v. s. en fysiskt verkande makt, som, i fall individen sätter sig upp emot lagen, öfvervinner det egenvilliga sjelfsvåldet och sålunda bringar det tillbaka inom sin tillbörliga frihets område. Alla rättsbud böra således kunna aftvingas individerne till efterlefnad, och de pligter, som genom lag föreskrifvas, äro alltså *rätts- eller tvångspligter*. Motsatsen till dem utgöres af *dygde- eller kärlekspligter*, till hvilkas iakttagande menniskan anmanas blott af en inre sedlig känsla, samvetet. Man har äfven benämnt de förra *fullkomliga* och de sednare

ofullkomliga pligter, hvilket dock ej bör fattas i den mening, som skulle människan icke vara fullkomligt förbunden äfven till kärlekspligternas uppfyllande, utan hafva detta öfverlemnadt åt sitt eget godtycke. Ty hvarje pligt kräfver fullbordan, om icke dess egenskap af pligt skall upphävas; men kärlekspligternas mindre fullkomlighet består deruti, att de icke kunna, såsom rättspligterna, till sitt innehåll med full visshet bestämmas af hvem som helst, utan blott af den, som själf har pligten. En annan olikhet emellan rätts- och kärlekspligterna ligger deri, att de förra motsvaras af ett befogadt anspråk från den persons sida, emot hvilken pligten skall utöfvas. Detta anspråk kallas *rättighet*, och personen, som har detsamma, säges vara *berättigad* att fordra den i fråga varande rättspligtens uppfyllande, eller, med andra ord, att icke uti sin rättighet förnärmas och lida intrång. Hvarje rättspligt är således till sin natur *negativ*, d. v. s. innehåller förbud att intränga uti en annan persons rättssfer eller området af dennes rättigheter. Kärlekspligterna åter motsvaras icke af någon rättighet på andra sidan, och genom uraktlåtenhet af deras uppfyllande göres alltså icke intrång uti en annans rättssfer. Framställningen af begge dessa slags pligter, så vidt densamma hemtas ur förnuftet, hörer till tvenne särskilda grenar af Filosofien; kärlekspligterna afhandlas nemligen i *Sedeläran* (Moralen) och rättspligterna uti *Rättsläran* (Naturrätten).

7. Stat, såsom vilkor för rätt.

Ehuru nu förnuftet erkänner en sådan begränsning af individernes yttre, fria handlingar, hvilken begrep-

pet af *rätt* innebär, kan densamma dock icke i verkligheten utföras och genom en reglerad tvångsmakt uppehållas, utan att människor förena sig derom. En sådan förening kallas i sin begynnelse ett *borgerligt samhälle*, och uti sin fulländning stat. *Staten* är således en ordnad förening af människor uppå ett visst område, till grundläggande och uppehållande af ett rättsligt tillstånd, eller till förverkligande af det rätta förmedelst en ordnad tvångsmakt. Men begreppet af stat innefattar mera än en blott *rättsanstalt*; ty statsinrättningen åsyftar äfven att befrämja utvecklingen af dess medlemmars krafter i andeligt och materiellt hänseende, för att sålunda verkliggöra mensklighetens idé eller bestämmelse, som är uppnåendet af den högsta sedliga fullkomlighet. Staten är alltså jemväl en *kultur- och välfärdsanstalt*, till grundläggande af människornas sedliga utbildning och sammanlefnad; och denna dess uppgift, hvars närmare utveckling likväl här ej kan äga rum, är ännu högre än den förra, emedan rättstillståndet blott utgör ett vilkor och medel för utvecklande af sedlighet.

8. Statens nödvändighet och uppkomst.

Staten utgår, liksom det rätta, ur en inre nödvändighet eller förnuftets fordran, hvilket äfven af historien bevisas, ehuru man ej kan med säkerhet utreda sättet för de första staters bildande och uppkomst. Begynnelsen till stat har dock ostridigt legat i *familjen*, som är en af naturen och förnuftet påbjuden förening emellan några med hvarannan genom nära blodsband förenade individer. Flera jemväl inbördes beslägtade

familjer förenade sig med hvarandra till en stam; denna förening ordnade sig efter hand och uppsteg sålunda småningom till borgerligt samhälle, samt slutligen, under en mera fulländad författning, till stat. I jemnbredd härmed uppstår begreppet af *folk*, som äfven antyder på stamförvandtskap och deraf härflytande gemensamhet i seder och språk, hvarföre ock ett folk ofta finnes förenadt i samma stat och under samma rättsförfattning. Då nu allt detta småningom och omärkligt utvecklats sig i hvarje folkslags äldre historie, utan att man dervid kan uppvisa något aftal eller så kalladt samhällsfördrag, som tillvägabragt den ursprungliga föreningen, så ligger deruti redan tillräckligt bevis för statens, och i följd deraf äfven det rättas inre nödvändighet såsom förnuftsidé.

9. Begreppet af rättsförhållande och rättstillstånd.

Ur det ofvan anförda framgår nu begreppet af *rätt* närmare utveckladt sålunda, att dermed förstås sammanfattningen af de grundsatser och föreskrifter, hvilka inom staten bestämma gränserna för dess medlemmars fria verksamhet i yttre måtto, och derstädes kunna, i fall af behof, genom en ordnad tvångsmakt göras gällande. Detta är den *objektiva* betydelsen af rätt; i *subjektiv* mening åter betecknar detta ord det samma som rättighet, d. v. s. en persons befogenhet till en fri yttre handling, eller ock ett på det objektivt rätta grundadt anspråk, att en annan skall göra eller underlåta något. En sådan *rättighet* på ena sidan motsvaras, enligt hvad förut är nämnt, af en *förbindelse* eller rättspligt på den andra. *Rättsförhållande* kallas

tvenne personers ställning till hvarandra, då rättighet hos den ena sammanträffar med förbindelse hos den andra, eller då den förra är befogad att fordra, hvad den sednare är skyldig att göra eller låta. Ett *rätts-tillstånd* säges äga rum, när hvarje individ har kretsen af sina rättigheter noggrant utstakad och fredad mot intrång, samt då den berättigade kan, medelst anlitan af en högre och ordnad tvångsmakt, göra sin rätt gällande emot den förpligtade, som utan skäl förvägrar rättighetens utöfning eller förbindelsens fullgörande. Motsatsen dertill är ett *rättslöst* eller ock så kalladt *naturtillstånd*. Den sednare benämningen härleder sig deraf, att man föreställt sig ett tillstånd, som skulle föregått all borgerlig samhällsförening, och hvaruti människorna förmodats hafva i naturens sköte sammanlevat med hvarandra sålunda, att en hvar efter egen pröfning utstakat omfånget af sina rättigheter, samt med egna krafter försvarat dem emot främmande intrång. Ett sådant tillstånd har dock icke någonstades i verkligheten kunnat uppvisas, emedan historien alltid omtalar människorna såsom lefvande i samhällen eller stater, om ock dessa i början varit mindre fullkomligt organiserade; men deremot utvisar alla tiders historie, att stater och samhällen funnits, hvilka i afseende å graden af rättstillståndets utbildning varit ganska olika hvarandra. Menskligheten är nemligen uti alla sina sträfvanden bunden vid vilkor af rum och tid, som äga karakteren af föränderlighet; och derföre antaga äfven de yttre formerna af menskelig sammanlevnad, i synnerhet staten och det rätta, en individuell och olikartad prägel efter olika förhållanden i rummet och tiden. I följd häraf framträda staten och det rätta

under en olika form icke blott hos särskilda folkslag, utan ock hos samma folk på olika tider. Bland lokala förhållanden, som inverka på bestämningen af det rätta hos ett folk, må här nämnas landets geografiska belägenhet, större eller mindre utsträckning, klimat, förbindelse och beröring med andra länder och folkslag, jordens fruktbarhet, befolkning m. m. De tidsförhållanden åter, som i samma hänsigt utöfva inflytande, äro förnämligast tidehvarfvets verldshistoriska utvecklings- och bildningsgrad, folkets särskilda ståndpunkt af kultur på en viss tid, de historiska och politiska omständigheter, under hvilkas inflytande det rätta uppstått, folkets härkomst, karakter och religion m. m.

10. Positiv rätt.

Den rätt, som i staten utgör en regel för individernes handlingar och genom tvångsanstalter förverkligas, har visserligen sin grund i menskliga förnuftet, men är derjemte af *positiv* natur, emedan densamma blifvit i yttre måtto ponerad eller fastställd till efterlefnad. Ehuru det nu är positionen eller fastställelsen, som ger åt det rätta en dylik yttre giltighet och förbindande kraft, bör man deraf icke draga den slutsats, att de rättsnormer, som sålunda i positiv form framträdtt, skulle bero af godtycke och tillfällighet. Det positivt rätta framgår nemligen ur ett folks förnuft och innersta väsen, samt utvecklar sig med en inre organisk nödvändighet, som utesluter allt godtycke; och *positiv rätt* betecknar således helt enkelt det i yttre måtto fastställda rätta, hvilket, utom sin inre förnuftnödvändighet, jemväl vunnit yttre sanktion och gällande kraft inom en stat.

II. Källor för positiv rätt.

Den positiva rättens *källor* äro, såsom man af det anförda redan kan finna, tvenne, nemligen en inre, ursprunglig, och en yttre, härledd af den förra. Den inre eller ursprungliga utgöres af mensklige *förnuftet*; den yttre åter är sjelfva *lagen*, d. v. s. det i yttre måtto ponerade eller fastställda, hvaruti förnuftets idé af det rätta uttalar sig. Det bör dock erinras, att ordet lag här fattas uti vidsträckt betydelse, såsom inbegripande alla tänkbara former, hvarunder de i en stat gällande rättssatser förekomma såsom offentligen erkända till efterlefnad. Lag uti inskränkt mening är blott det, som, i afseende å medborgerliga lifvet eller någon gren deraf, blifvit uttryckligen förordnad och till allmän efterrättelse kungjordt af en dertill befogad myndighet, *lagstiftande* makten. Samtliga lagar i en stat utgöra densammas *lagstiftning*; och när denna fattas uti ett sammanhang eller såsom ett sammanhängande helt, återfår man begreppet af *rätt* (jus) eller *lagfarenhet*.

12. Yttre vilkor för positiv rätt.

Hvarje föreslagen eller tillämnad lagbestämning erfordrar i yttre måtto tvenne särskilda åtgärder från lagstiftande maktens sida: *sanktion* eller fastställelse till efterlefnad, och *promulgation* eller offentligt kungörande till allmän kännedom. Det är nemligen klart, att man icke kan fordra lagens fullgörande af dem, som icke emottagit föreskrift derom; och detta utgör grunden till den urgamla satsen: att *ingen lag gäller, innan den blifvit promulgerad*. Men likväl har man

icke kunnat påfinna något promulgationssätt, som vore absolut eller med fullkomlig säkerhet skulle bringa lagen till alla individers kunskap; ty om ock lagbudet offentligen uppläses vid allmänna sammankomster eller kungöres i tidningar, så qvarstår dock städse möjligheten eller sannolikheten deraf, att icke ens alla i staten då lefvande individer, och än mindre deras efterföljande generationer, komma till insigt af hvad lagen påbjudit. Det återstår således ingen annan utväg, än att efter en gång skedd och möjligen tidtals förnyad promulgation påräkna, att lagbudets kännedom traditionelt eller berättelsevis öfvergår från slägte till slägte.

13. Sedvanlig rätt och beskrifven lag.

Enligt idén för det rätta i ett ordnad samhälle borde, såsom äfven är antydt, hvarje rättsnorm derstädes vara af lagstiftande makten uttryckligen fastställd och offentligen kungjord. Men likväl förekommer ock en annan metod för rättsbildning, då det rätta, utan någon särskild lagstiftnings-åtgärd, utvecklar sig i folkets inre lif till ett visst handlingssätt, som småningom öfvergår till sedvana och dymedelst upphöjes till en regel eller norm, hvars giltighet genom fortfarande efterlefnad och lagstiftande maktens tysta samtycke erkännes. Sålunda uppstår *sedvanlig rätt*, hvilken ingalunda får lemnas utan afseende derföre, att den icke blifvit uttryckligen stiftad och kungjord. Fastmera äger detta slags rätt en djup betydelse, så väl på grund af dess inre förnuftsenslighet, hvarom det frivilliga erkännandet lemnar ojäfaktigt vittnesbörd, såsom ock derföre, att all lag i sin begynnelse framgått ur sedvanor,

hvilka under folkens barndom utgjort deras första rättsförfattning. Den sedvanliga rättens öfvergång till verklig lag har, enligt hvad åtskilliga folkslags historia utvisar, skett derigenom, att rättssederne blifvit uppfattade i skrift, och sålunda utbytt sin ursprungliga, levande form till en annan, emot glömskan mera bestående. Häraf uppkommer skilnaden emellan *skrifven* och *oskrifven* rätt, eller, på vårt lagspråk uttryckt, beskrifven lag och landssed. Begge i sin förening utgöra ett folks positiva rätt, dock sålunda, att den beskrifna lagen främst gäller till efterföljd, och dernäst, i brist af dylik lagbestämning, landssed, som ej har oskäl med sig, kommer i fråga, liksom ett supplement till den förra.

14. Lagars allmänna innehåll och tillämpning.

Hvad nu särskildt beträffar *lagar* i egentlig eller inskränkt mening, kunna de hänföra sig antingen till handlingar, som skola göras, eller till sådana, som böra underlåtas. I anledning deraf skiljer man emellan *befallande* (imperativa) och *förbjudande* (prohibitiva) lagar, af hvilka de sednare dessutom kallas *strafflagar*, när ett på öfverträdelsen följande ansvar eller straff i dem utsättes. Det åter, som lagen hvarken befäller eller förbjuder att göra, måste i allmänhet anses vara öfverlemnadt till individens egen vilja och pröfning. Då nu hvarje lag utgör en bestämning af hvad i en stat skall iakttagas, så är det klart, att densamma, sedan den en gång blifvit promulgerad, eller från den tid, som eljest af särskild anledning kan utsättas, gäller såsom norm eller rättesnöre för alla *framdeles*

skeende handlingar af den beskaffenhet, hvarom lagen stadgar; och denna dess giltighet fortvarar, intill dess en ny lag upphäfver den förra eller afkläder den sin rättsligt förbindande kraft. Men deremot *kan ingen lag hafva retroaktiv verkan*, eller hänföras till handlingar, som skett före dess promulgation, emedan de handlande personerna ej kunna göras ansvariga för bristande efterlefnad af en lag, som då ännu ej ägt gällande och förbindande kraft. Från denna regel finnas dock undantag, såsom exempelvis för det fall, att en sednare strafflag mildrat det genom en äldre fastställda ansvaret för något visst brott; ty i sådan händelse bör den nyare lagen tillämpas äfven på förbrytelser, som före dess stiftande blifvit begångna, och således den deri stadgade mildring, hvarigenom den äldre lagen stämplats såsom orättvis eller för tiden icke mera lämplig, komma förbrytaren till godo.

15. Lagars olikhet med afseende å de genom dem förpligtade personer.

Ehuru hvarje lagbud bör af samtliga individer i staten lika respekteras, följer deraf dock ej, att det samma på dem alla äger enahanda tillämplighet, eller för dem fastställer samma rättigheter och förbindelser. Härigenom uppstår skilnaden emellan *allmän* lag, som gäller för statens samtliga medborgare och innehåller en å dem alla tillämplig rätt, samt *särskild* eller speciell lag, hvilken af vissa orsaker stadgar undantag från den allmänna, och sålunda endast kan tillämpas på enskilda individer, eller någon klass af dem. Dylika speciella lagar kunna dels ålägga i fråga varande indivi-

der vissa ökade förpligtelser, dels ock tillerkänna dem särskilda företrädesrättigheter, eller befria dem från någon skyldighet, hvilken åligger samhällets öfriga medlemmar. I sistnämnda händelser benämnas de äfven *privilegier*. Angående dessa gäller i allmänhet den grundsats, att de icke få uppfattas i vidsträcktare mening, än ordalydelsen innebär, samt ej heller kunna af den privilegierade personen åberopas emot en annan individ, som åtnjuter enahanda förmånsrätt. Om åter en särskild lag råkar i afseende å samma individ uti stridighet med den allmänna, så äger den förra i tillämpningen företräde; och i fall flere speciella lagar komma i kollision, så bör den princip iakttagas, att ju mera speciell en lag är, desto större är ock dess företräde framför andra.

16. Lagars olikhet med hänsigt till området för deras gällande kraft.

Enligt idén af stat borde inom densamma blott en enda lagstiftning vara erkänd och gällande. Men från denna regel förekomma dock undantag, i följd af åtskilliga, i synnerhet historiska, politiska och naturförhållanden, som under tidens lopp föranledt olikheter i lagstiftningen för särskilda ställen eller delar af landet. Derigenom uppstår åter en annan betydelse af *allmän* lag, d. v. s. inbegreppet af de rättsnormer, som inom statens hela område äga giltighet; hvaremot *särskild* eller partikulär lag betecknar de från den förra afvikande bestämmingar, hvilka för vissa orter eller provinser inom landet äro fastställda till efterrättelse. Skillnaden emellan allmän och partikulär lag grundar sig

således blott på en geografisk begränsning af det gebit, inom hvilket lagen har sin gällande kraft; och vid kollision emellan dessa lagar äger den partikulära företråde.

17. Närmare bestämning af rättsvetenskapens idé och deraf utgående olika rigtningar. Rättsdogmatik.

Efter denna utveckling af begreppen *rätt* och *lag* samt deras indelning och åtskilliga med dem sammanhängande grundsatser, låter idén af *Rättsvetenskap* nu närmare bestämma sig sålunda, att dermed förstås en systematiskt ordnad framställning af alla i en stat positivt gällande regler för dess medlemmars fria verksamhet i yttre måtto. Rättsvetenskapen har alltså främst att besvara frågan: *hvad är rätt* i en viss stat? Och svaret härpå erhålles, då man ur statens lagstiftning framställer i system de rättssatser eller dogmer, hvilka inom samma stat under en viss tidpunkt äga positiv giltighet. På detta sätt uppstår den så kallade *Rättsdogmatiken* eller Rättsvetenskapens *dogmatiska* del. Men härigenom är vetenskapens anspråk ej tillfredsstäldt, emedan densamma, utom en fullständig och ordnad framställning af sjelfva rättsdogmerna, äfven sträfvat att utforska grunden för dem. Denna ligger nu visserligen i statens lagar; dock som, enligt hvad förut blifvit nämnt, *lagen* utgör endast den yttre och närmaste, men *förnuftet* deremot den inre och ursprungliga källan för rätt, måste den vetenskapliga forskningen sträckas till utredande af sammanhanget dem emellan, d. v. s. att härleda lagens bud ur förnuftet, eller, med andra ord, från lagen leda sig tillbaka till för-

nuftet, såsom urkälla för allt menskligt vetande och följakteligen äfven för bestämningen af det rätta. Den andra hufvudfrågan inom Rättsvetenskapen blir således: *hvarföre anses och aktas det positiva rätta verkliga som sådant?*

18. Rättshistorie och Filosofi öfver positiv rätt.

Utredningen af nästnämnde fråga kan vinnas uppå tvenne vägar, erfarenhetens och spekulatiöns, hvilka dock först genom sin förenig leda till ett tillfredsställande resultat. Den *empiriska* metoden åsyftar att historiskt undersöka det rättas utveckling hos ett folk under tidernas lopp, och att på sådant sätt utreda, huru det positiva i tiden verkligen blifvit hvad det är. Härigenom uppkommer *Rättshistorien* eller Rättsvetenskapens *historiska* del, som visar, huruledes det rätta först såsom sed utgått ur folkets känsla och begrepp, samt derpå förvandlats till uttrycklig positiv lag, hvilken slutligen under tidens lopp blifvit efter behöfvet mer och mer fullkomnad. Den *spekulativa* metoden åter gör den gällande positiva rätten till föremål för filosofisk reflexion och söker alltså att på en genväg, utan hänsigt till den historiska utvecklingen, härleda nämnde rätt ur menskliga förnuftet, eller åtminstone från dess synpunkt bedömma densamma. Sålunda uppstår den *positiva rättens Filosofi* eller Rättsvetenskapens *filosofiska* del, som har att besvara frågan, huruvida en stats positiva rätt öfverensstämmer med förnuftets fordringar.

19. Rättsvetenskapens allmänna uppgift och ställning inom det menckliga vetandet.

Rättsvetenskapens uppgift reducerar sig, i följd af hvad nu är anfördt, derhän, att lemna fullständigt svar på tre frågor: 1:o *Hvad är i en stat rätt?* 2:o *Huru har detta blifvit rätt?* 3:o *Bör detsamma vara rätt eller såsom sådant anses?* Hvarje af dessa frågor angifver en särskild synpunkt för uppfattningen af det rätta, och belyser derjemte Rättsvetenskapens redan ofvanföre antydda ställning inom det menckliga vetandet. Denna gränsar nemligen på ena sidan, genom den positiva rättens Filosofi, till de rationella vetenskaperna och bland dem *Filosofien*, af hvilken en gren, som benämnes Rättsfilosofi, söker att ur sjelfva förnuftet konstruera det rättas byggnad; men på andra sidan står Rättsvetenskapen ock, genom Rättshistorien, i sammanhang med de empiriska vetenskaperna och bland dem *Historien*, till hvilken den förra, så vidt samhällsförfattning och kultur angår, lemnar högst vigtiga bidrag och resultater.

Första Afdelningen.

Juridisk Propedeutik.

1. Kap.

Rättsvetenskapens system och indelning.

Vid bestämmandet af de särskilda delar, uti hvilka Rättsvetenskapen, dogmatiskt betraktad, efter dess närvarande ståndpunkt och med särskild hänsigt till Finlands lagstiftning naturligen sönderfaller, bör man främst erinra sig, att *rätt och lagbunden ordning icke kan existera utom staten*. Häraf följer, att statens organisation måste utgöra Rättsvetenskapens begynnelse och utgångspunkt, samt att det först derefter kan komma i fråga, huruledes det rättsligt-organiska lifvet inom staten utvecklar sig i olika riktningar. Rättsvetenskapens första del bör således handla om staten.

I. Statsrätt.

L. Dess begrepp. Statens väsende.

Statsrätten afhandlar de grundsatser, genom hvilka icke blott statens form eller författning, utan ock sätet för dess organiska lifsfunktioner bestämmes. Statens begrepp har i sin allmänhet blifvit ofvanföre uttryckt sålunda, att staten är en ordnad förening af

menniskor uppå ett visst område, hvilken förenings högsta mål är att befrämja utvecklingen af sedlig fullkomlighet och derigenom i möjligaste måtto bidra till förverkligande af mensklighetens bestämmelse på jorden. I detta afseende framstå dock äfven några andra, underordnade syftemål, hvilka utgöra vilkor eller medel för det förra och hufvudsakliga, samt derföre jemväl måste i begreppet af stat ingå. Dessa äro nemligen, först och främst, grundläggandet af ett rättstillstånd, för hvars bibehållande till och med yttre tvång får användas; samt dernäst befordrandet af statsmedlemmarnes andeliga odling och sinnliga välstånd, medelst utveckling af deras intellektuella och materiella krafter, i hvilket hänseende äfven en viss grad af tvång kan äga rum, men likväl hellre understödjande och uppmuntrande åtgärder från statens sida egna sig att vidtagas. Staten framstår i följd häraf, på ena sidan, såsom en rätts- och tvångsanstalt, till utstakande och beskyddande af dess medlemmars rättigheter, samt på den andra, såsom en kultur- och välfärdsanstalt, till att befrämja utvecklingen af deras andeliga, materiella och industriella lif; men begge dessa sidor af statens väsende, hvilka ömsesidigt bero af hvarandra, sammanflyta såsom vilkor och medel för statsinrättningens ofvannämnde högsta mål, eller den fullkomliga realisationen af mensklighetens idé och jordiska bestämmelse.

2. Statens beståndsdelar.

Staten består främst af *individer*, som utgöra dess medlemmar, och hvilka äro, till större eller mindre antal, genom blodsbandet förenade uti *familjer*; bland

dem åter sammanknytas åtskilliga, förmedelst närmare granskning och beröring med hvarandra, till *menigheter* eller *kommuner*. Dessa individer, familjer och kommuner, hvilka sednare jemväl i viss hänsigt kunna betraktas liksom individer, äro, gradvis öfver hvarandra, beståndsdelar af staten. Ur annan synpunkt finner man emellan individerna en åtskilnad, med hänsigt till deras olikartade *yrken* inom staten. Några egnas sig åt *offentlig* verksamhet, medelst ombesörjande af statens och kommunens angelägenheter i ett eller annat afseende; andra deremot arbeta *enskildt* för sig, antingen uti *ideell* eller i *materiell* rigtning, allt eftersom deras verksamhet åsyftar utvecklande af intellektuell bildning, eller beredande af sinnligt välstånd. Alla dessa statens personella beståndsdelar böra dock i reelt hänseende vara med hvarandra förenade inom ett visst område af jord, hvilket utgör det stabila eller varaktigt bestående element, hvarförutan staten icke kan tänkas, och som äfven åt densamma gifvit sitt namn. *)

3. Högsta makt i staten.

Statens beståndsdelar förenas och sammanhållas till ett helt genom den *högsta makt*, hos hvilken hufvudledningen af statens organiska lif är koncentrerad. Denna makt bestämmes genom statens författning och kan vara anförtrödd antingen åt en enda person, eller åt en förening af flera personer. Man gör ur sådan synpunkt skilnad emellan *monarki*, der högsta makten

*) Efter latinska ordet *status*, som betyder stående, ställning, tillstånd, och härledes af *sto*, stå.

är öfverlemnad åt en enda eller fysisk person; *aristokrati*, då ett visst antal eller någon klass af statens medlemmar, samt *demokrati*, när alla dessa i sin förenig handhafva nämnde makt och i sådan egenskap utgöra en moralisk personlighet. Historien företer exempel på samtliga dessa former af statsförfattning, hvilka åter kunna variera på mångfaldigt sätt, när desamma i speciella delar mer eller mindre ingå uti hvarandra. Sålunda förekommer monarkien stundom blandad med aristokratiska eller demokratiska, och tvärtom demokrati med aristokratiska, eller till och med monarkiska institutioner. I hvarje händelse bör dock högsta makten, som kan förliknas vid statens förstånd och vilja, inom sig äga enhet, myndighet att sjelfständigt fatta beslut, och förmåga att, emedan ändring i dessa åtgärder ej kan hos någon högre makt sökas, med oemotståndlig kraft bringa dem till verkställighet. När nu högsta makten hel och hållen, eller till sina väsendtliga delar, handhafves af en enda person, benämnes han *Monark*, och åtnjuter en öfver allt annat upphöjd värdighet, som betecknas med uttrycket *Majestät*. I motsats till högsta makten kallas åter alla andra medlemmar af staten *undersåtare*, emedan deras pligt är att respektera den förra samt uti sitt görande och låtande åtlyda dess befallningar.

4. Statens organiska lifsfunktioner.

Statens inre lif, hvars hufvudsyften uti föregående inledning blifvit i allmänhet uppgifna, yttrar sig genom verksamheten af särskilda hufvudorganer, hvilka, såsom utgreningar från högsta makten, benämnas *stats-*

makter. De kunna förliknas vid lemmanne i en kropp och hafva sålunda sina olikartade, fastän för det helas bestånd nödvändiga funktioner. Ofvanföre är nämndt, att inom staten förnuftets idé af rätt och ordning uttalar sig i *lagar*, hvilka äro en sammanfattning af de grundsatser, staten för sig erkänt till efterlefnad. Främst bland de speciella statsmakterna står derföre *lagstiftande makten*, som har att bestämma icke blott sjelfva statens grundform eller författning, utan ock den ordning, hvarefter rätt der skall handhafvas och allmän välfärd befrämjas. Denna statsmakt äger således att fastställa reglorne för de öfrigas verksamhet, samt måste föregå desamma och vara dem öfverordnad. De sednare hafva blifvit bestämda på många olika sätt, men kunna, med afseende å statens begge omedelbara hufvudsyften, enklast antagas till tvenne: rättsvårdande och regeringsmakt. *Rättsvårdande makten* har att uppehålla det allmänna rättstillståndet och medelst lagarnes tillämpning återställa detsamma, när störing deri skett genom förnärmande af rättigheter eller uraktlåten fullgörelse af skyldigheter. *Regeringsmakten* äger åter att vaka öfver den allmänna välfärden och har i följd deraf mera vidtomfattande och öfverhetliga funktioner. Henne tillkommer nemligen icke blott att styra eller leda det hela till sitt välfärds mål och trygga samhällets bestånd emot allmänna vådor, utan äfven att vårda statens intellektuella kultur samt handhafva förvaltningen af dess materiella tillgångar; och slutligen äger regeringsmakten tillse, att så väl dess egna bud och anordningar, som ock den rättsvårdande maktens domslut, blifva genom underordnade myndigheter satta i verkställighet.

5. Lagstiftande makt.

Lagstiftande makten innehar uti det organiska samfundslifvet en särdeles upphöjd ställning derigenom, att densamma, vid bestämmandet af statens grundform, äfven äger att konstituera sig sjelf. Då nu den lagstiftande funktionens utöfning sålunda står i närmaste sammanhang med sättet, huru högsta makten uti staten är organiserad, måste befogenheten att stifta lag i en ren eller absolut monarki tillkomma monarken sjelf; inom en stat af rent aristokratisk styrelseform, dem som der hafva högsta väldet; och uti en ren demokrati, samtliga statens medlemmar. Det sistnämnda förhållandet torde dock sällan eller knapt någonsin äga rum, emedan alla tiders erfarenhet visat, att inom staten finnas medlemmar, hvilka icke uppnått den grad af bildning och insigter, som för lagstiftarekallet ovilkorligen erfordras; och härtill kommer ännu den omständighet, att de gemensamma öfverläggningar, som uti ämnen af i fråga varande beskaffenhet äro nödvändiga, endast inom stater af obetydligt omfång kunna äga rum, såsom exempelvis i det fordna Greklands republiker, hvilka stundom bestodo blott af en stad och ett litet område kring densamma. Dylika och andra svårigheter synas redan i äldre tider hafva föranlett, att inom demokratiska samhällen åtskilliga medlemmar icke fingo eller kunde deltaga i afgörandet af statens angelägenheter, och deremot andra förklarades eller ansågos vara så väl på egna som de förras vägnar dertill befogade. Detta förhållande har under den nyare tiden blifvit närmare utveckladt, och sålunda ledt till begreppet af *national representation*, d. v. s. att vissa, genom val

eller annorlunda utsedda individer, i egenskap af folkets ombud, uti sin förening företräda detsammas ställe och afgifva yttrande på nationens vägnar i viktiga frågor, som angå staten. Denna representativa inrättning, som uti en demokrati är oundgängligen nödvändig, förekommer äfven inom flera af nutidens monarkiska stater, i synnerhet med hänsigt till stiftandet af lag; men sättet för folkrepresentanternes deltagande deri och betydelsen af denna deras åtgärd kan vara ganska olika. I vissa stater finnas nemligen så kallade *provincial-ständer*, d. v. s. deputerade eller ombud för befolkningen inom hvarje provins, hvilka särskildt för sig sammanträda, och afgifva utlåtande i lagstiftningsfrågor, vanligen i konsultativ mening eller för att meddela upplysningar i ämnet, innan det af monarken, som der innehafver lagstiftande makten, afgöres. Uti andra stater träda åter hela nationens representanter tillsammans för att i dylika ämnen uttala sin mening och fatta beslut, hvilket sedermera, i fall detsamma jemväl af monarken godkännes, blir af honom fastställt och såsom lag till allmän efterrättelse för statens medlemmar kungjordt. Detta sednare förhållande äger rum i monarkier, der regentens makt uti vissa delar, i synnerhet vid fråga om lagars stiftande, är inskränkt och beroende af folkets genom dess representanter meddelade samtycke. Grunden för monarkens och folkets ömsesidiga rättigheter härutinnan är bestämd genom ett dem emellan afslutadt fördrag, hvilket innefattas uti en särskild urkund, som benämnes *konstitution*; och derföre kallas stater med en dylik representativ författning *konstitutionella*.

6. Rättsvårdande makt.

Sedan lagstiftande makten fastställt grundsatserne för rättstillståndet inom staten och huru detsamma skall uppehållas, vidtager den funktion af statens inre lif, som bär namn af *rättsvård* och åsyftar att handhafva de i fråga varande reglornes efterlefnad. Den närmaste åtgärd, som i detta afseende erfordras, är *lagskipning*, eller att under lagarnes allmänna bud subsumera hvarje särskildt rättsfall, och ur det förra, jemfördt med det sednare, draga en slutsats, som utsäger, huru lagen i den förevarande frågan skall bringas till en derpå följande *verkställighet*. Anledning till dessa åtgärder uppstår af hvarje ingrepp, som den ena individen gör uti annans af lagarne och samhällsordningen garanterade rättigheter; och sättet, huru vid lagbudets tillämpning och verkställighet i sådana fall bör förfaras, beror jemväl af lagstiftande maktens förut i allmänhet gifna föreskrifter. *Rättsvårdande makten* har att med dom afgöra de frågor, som emellan statens medlemmar inbördes, eller emellan någon af dem på ena, och staten, såsom individ betraktad, på andra sidan, kunna uppkomma angående rättigheter och skyldigheter, hvilka i sin allmänhet äro eller böra vara på förhand lagbestämda. De myndigheter, som handhafva denna funktion, benämnas *domstolar* och äro i särskilda grader ordnade öfver hvarandra, på det att sålunda, genom en förnyad pröfning af saken, nödig säkerhet för lagarnes rätta tillämpning måtte vinnas. Men till en fullständig rättsvård hörer ock slutligen, att det för hvarje speciellt fall gifna, sista och orubbliga domslutet lagligen verkställles; och ehuru denna

åtgärd utöfvas af särskilda, under regeringsmakten närmast lydande organer, tillkommer dock äfven rättsvårdande makten att pröfva och genom ytterligare föreskrifter rätta de felsteg, som vid verkställigheten kunnat äga rum. Allt detta utvisar, att rättsvården utslutande arbetar för ett formelt statsintresse, nemligen det, att lag och rätt der må råda och hafva framgång.

7. Regeringsmakt.

Regeringsmakten plägar icke sällan få namn af verkställande makt, ehuru detta innebär en förväxling af tvenne väsendtligen olika funktioner. Verkställighet förutsätter nemligen alltid ett föregående beslut eller uppdrag; och en sådan befallning kan ej hemtas omedelbart ur lagarne, hvilkas allmänna bud först böra på förekommande enskilda fall användas och tillämpas. Visserligen sker dylik tillämpning, såsom ofvanföre är visadt, genom rättsvårdande maktens åtgärd; men till dennas tjänare, eller verkställare af dess beslut, kan dock regeringsmakten, som har en mera upphöjd ställning, icke heller nedsättas. Sistnämnda statsmakt är väl, liksom den förra, i allmänhet bunden inom de gränser, hvilka lagstiftande makten utstakat. Men på detta fält för sin verksamhet äger regeringsmakten att efter egen pröfning af omständigheterna fritt besluta och påbjuda hvad statens välfärd kräfver. I sådant afseende har regeringsmakten främst att vaka öfver statens bestånd, eller att skydda land och folk emot yttre faror och angrepp, äfvensom efter möjligheten afvärja inre vådor. För detta allmänvigtiga ändamål måste regeringsmakten i utomordentliga nödfall, såsom vid

krig eller andra plötsligt påkommande olyckor, vara befogad att till och med öfverskrida de för vanliga förhållanden stadgade reglor. Hon äger följakteligen genom sina anordningar i dylika fall göra intrång uti enskilda personers rätt och välfärd, när sådant är oundgängeligen nödvändigt för det helas räddning. Regeringsmakten har vidare att enligt de i lagstiftningen bestämda grunder befrämja statens välfärd genom upplyst omsorg för dess medlemmars intellektuella utveckling, ändamålsenligt förvaltande af statens förmögenhet, samt klok ledning af alla de förhållanden, som inverka på statens och dess medlemmars materiella förkofran. I dessa hänseenden, och som ärendernas mångfald gör det för regeringen omöjligt, att med dem alla taga omedelbar befattning, måste hon biträdas af särskilda underordnade myndigheter, som benämnas *administrativa* eller *förvaltande* auktoriteter. Vid pröfningen af i fråga varande ärender gäller öfverhufvud den grundsats, att statens allmänna, vare sig ideella eller materiella intressen böra i främsta rummet afses, och dernäst individernes enskilda fördelar komma under öfvervägande. Häraf skönjes, huru statsförvaltningen skiljer sig från rättsvården genom sin väsendtligen olika syftning. Men denna skilnad förmedlas på visst sätt derigenom, att förhållanden äfven finnas af blandad natur, då uti förvaltningsmål stridigheter eller rättsfrågor ingå, hvilka med de förra stå i oskiljaktigt sammanhang och således icke egna sig att af allmänna domstolar afgöras. Dylika tvister påkalla en särskild rättsvård inom administrationens fält, för hvilket ändamål stundom speciella förvaltnings-myndigheter med domsrätt funnits vara behöfliga. Emedan nu regeringsmak-

ten på ofvan omförmäldt sätt har att vaka öfver statens välfärd i mångfaldiga riktningar, måste hon jemväl vara befogad att utöfva en allmän öfveruppsigt eller taga kännedom af alla företeelser, som i något afseende beröra statens bestånd och intresse. Regeringsmaktens föreskrifter och anordningar utföras slutligen genom särskilda, under henne subordinerade, *verkstäl-lande* myndigheter, som äro utrustade med tillräcklig kraft att, i fall af behof, medelst tvång genomdrifva befallningarnes fullgörelse och efterlefnad.

8. Monarkens majestätsrättigheter och undersåtares privilegier.

Högsta ledningen af statslivets förenämnde tre funktioner, lagstiftning, rättsvård och regering, är inom monarkien förenad uti monarkens person, och utgör inbegreppet af hans *majestätsrättigheter*. Monarken, såsom statens öfverhufvud, representerar högsta makten i sin helhet, och är på sådan grund berättigad att genom sin sanktion afsluta hvarje lagstiftningsåtgärd, samt i sitt namn utfärda och till efterlefnad påbjuda de inom staten stiftade lagar; att genom slutlig pröfning af vissa mål deltaga i rättsvården, eller ock utöfva nåd ur den högsta rättvisans synpunkt; äfvensom att i allmänhet vaka öfver handhafvandet af statens välfärd, så väl i afseende å det helas bestånd, som ock med hänsigt till statens ideella och materiella intressen, samt att i enlighet med statsförfattningen vidtaga de för sådant ändamål nödiga åtgärder. På andra sidan äro vissa rättigheter tillerkända antingen undersåtarene i allmänhet, eller företrädesvis särskilda

stånd eller klasser af dem, och utgöra i sednare fallet dessas *privilegier*. För öfrigt plägar man med benämningen af *grundlagar* beteckna alla de författningar, genom hvilka regentens och undersåtarenes ömsesidiga rättigheter i allmänhet bestämmas.

9. Statsrättens innehåll och system.

Ur det, som ofvan är anfördt, kan man lätt härleda hufvudmomenterna af den positiva Statsrättens innehåll, när en monarkisk stat med konstitution och representativ författning står i fråga. Statsrätten har nemligen här att framställa: 1:o Statens *område* och dess integritet, som utgör samhällsföreningens *objektiva* grundvilkor. 2:o *Subjekterne* eller personerne i staten, betraktade ur statslifvets synpunkt, d. v. s. a) *monarken*, huru han utses och efterträdes, samt b) *undersåtarene* eller folket, och huru de genom sina ombud representeras. 3:o Statens *organiska* *lifsfunktioner* medelst a) *lagstiftning*, eller huru monarken och folket deri deltaga; b) *rättsvård*, eller huru det i lagarne stadgade rättstillstånd, under monarkens högsta tillsyn, genom domstolar och verkställande myndigheter vidmakthålles, samt c) *regering*, eller huru statens välfärd vårdas af monarken, biträdd af administrativa och verkställande auktoriteter. 4:o *De rättigheter och pligter*, som tillhöra särskilda subjekter inom statslivet, nemligen a) monarkens *majestätsrättigheter*, uti hvilka de högsta menckliga pligter jemväl inbegripas; samt b) undersåtarenes *medborgerliga rättigheter och pligter*, hvilka åter äga rum antingen i allmänhet, eller ock för medlemmarne inom kommunalföreningar,

eller slutligen särskildt för dem, som tillhöra vissa stånd. — Statsrättens innehåll kan dock äfven ordnas på ett annat sätt, som ur det ofvanstående utan svårighet låter uppfatta sig. Man skiljer dervid emellan *Statsförfattningsrätt*, som afhandlar de grundsatser, hvilka bestämma statens form, eller monarkens makt och folkets rättigheter, äfvensom deras ömsesidiga omfång och inbördes förhållande; samt *Statsförvaltningsrätt*, som framställer sättet, huru den förras principer medelst särskilda myndigheter och organer förverkligas till uppnående af statens ändamål. I denna hänsigt användes uttrycket förvaltning uti vidsträckt mening, såsom omfattande både rättsvård och administration, eller kortligen sagdt alla inrättningar uti staten, genom hvilka dess medlemmars välfärd i rättsligt, ideelt och materielt afseende befrämjas.

Sedan statens organisation intagit främsta rummet uti Rättsvetenskapens system, följa lagstiftningens öfriga grenar, i den ordning de utgå ur hvarandra och äga inbördes sammanhang, sålunda, att först de, som afse rättsvården, och dernäst de, hvilka åsyfta välfärdens befrämjande i olika rigtningar, här komma att upptagas.

II. Civilrätt.

1. Dess begrepp och indelning.

Civilrätten bestämmer individernes inbördes rättigheter i afseende å ting och personliga förhållanden inom familjen och det enskilda lifvet, samt anvisar sät-

tet, huru dessa rättigheter skola, om så nödigt är, medelst statens tillhjälp förverkligas. Nämnade rättigheter äro af den beskaffenhet, att de i allmänhet kunna af individerna efter eget godtfinnande regleras, utan att staten dervid har annat intresse, än att en hvar må förhjälpas till det, som honom lagligen tillkommer. Men för att detta skall ske, har staten dock uti viktigare fall nödgats påbjuda vissa iakttagelser, i ändamål att dymedelst kontrollera det någon individs rätt ej må förnärmas; och vid andra händelser har staten jemväl, för att bibehålla ordningen, genom uttrycklig lag föreskrifvit, huru rättigheter, om hvilka individerne sjelfva ej förfogat, böra anses och bestämmas. Då nu härtill kommer, att realisationen af i fråga varande rättigheter endast kan vinnas genom anlitande af statens rättsvärdande makt, är det lätt insedt, huruledes hithörande rättsförhållanden, ehuru i sin grund och uppkomst beroende af enskildas godtycke, likväl äfven äro sammanväfda med det allmänna och af dess institutioner omslutas. Denna del af rättsvetenskapen har af ålder blifvit benämnd *Privaträtt*, enär den ansetts upptaga privata personers inbördes rättsförhållanden, uti hvilka staten icke är intresserad; men med afseende på hvad ofvan blifvit anfördt, synes den jemväl häfdvunna benämningen af *Civilrätt* *) kunna föredragas, emedan idén af en allmän medborgerlig rätt härvid ligger till grund, och denna tillika förutsätter eller häntyder på statens tillvaro. Civilrätten sönderfaller, enligt hvad redan är antydt, uti tvenne hufvuddelar, en *materiell*

*) Efter latinska ordet *civis*, medborgare, och *civilis*, medborgerlig.

och en *formell*. Den förra bestämmer sjelfva rättigheterna, den sednare åter sättet, huru desamma skola med domstolars och verkställande myndigheters tillhjälp realiseras. Hvardera af dem indelas, i anseende till olikheten af dess innehåll, på väsendtligen olika sätt.

2. Civilrättens materiella del. Förmögenhetsrätt.

Civilrättens materiella del betraktar individerne ur tvåfaldig synpunkt, allmän och särskild, eller, med andra ord, såsom stående utom eller inom ett familjeförhållande. I det förra hänseendet framträder individen endast uti sin allmänna egenskap af *person* eller rättssubjekt, d. v. s. såsom ägande rättigheter, hvilka böra af andra personer respekteras; och rättigheterna hänföra sig till *ting*, hvarmed man förstår allt det, som utgör deras föremål eller rättsobjekt, och hvilket sjelf icke är berättigadt. Dessa rättigheter jemte ting, som äro deras föremål, bilda personens *förmögenhet*; och den förra hälften af Civilrättens materiella del benämnes derföre *Förmögenhetsrätt*, samt afhandlar de rättsförhållanden, som angå en persons förmögenhet eller rättigheter till ting, utan afseende å något familjeband emellan nämnde person och andra. När man nu undersöker beskaffenheten af sagde rättigheter, befinnas de vara olika hvarandra i så måtto, att några hänföra sig omedelbart till sitt föremål och fördenskull kunna af den berättigade göras gällande emot hvilken annan person som helst, den der i rättigheten gör intrång; andra åter referera sig medelbarligen till ting, och gälla endast emot en viss person, hvilken är förbunden att utgifva eller fullgöra det, som utgör rät-

tighetens föremål. Denna skilnad emellan *omedelbara* och *medelbara* rättigheter till ting föranleder, att Förmögenhetsrätten sönderfaller i tvenne delar, *Sakrätt* och *Fordringsrätt*.

3. Sakrätt.

Den förnämsta af omedelbara rättigheter till ting är *ägande rätten*, emedan den innebär personens befogenhet att med tinget förfara efter behag och derifrån afhålla alla andra personer. Men ehuru ägande rätten således uti sig inbegriper alla rättigheter, som i afseende å ett ting äro möjliga, kan den dock äfven, utan att i sitt grundväsen upphäffvas, vara inskränkt derigenom, att en eller annan af dess beståndsdelar skiljes från ägaren och öfverflyttas på andra personer. De vanligaste fall af inskränkningar i ägande rätten bestå deri, att en annan person har någon viss *nyttjorätt* till tinget, eller ock *panträtt* uti detsamma. Den förra af dessa begränsningar alstrar hinder för ägaren att efter eget godtfinnande bruka tinget. Den sednare åter innebär, att tinget skall tjena till säkerhet för betalningen af en fordran; och ägarens rätt är således här inskränkt med afseende å dispositionen af tingets värde, i händelse detsamma komme att till skuldens gäldande föröftryttas. Läran om ägande rätten och dess inskränkningar framställles uti *Sakrätten*.

4. Fordringsrätt.

Medelbara rättigheter till ting uppstå derigenom, att personer, som äga ting af en eller annan beskaffenhet, träda i handel och vandel med hvarandra, samt

dymedelst sig emellan grundlägga ett inbördes rättsförhållande. Detta benämnes *obligatoriskt*,*) emedan personerna härvid äro liksom sammanbundna eller förenade genom ett rättsligt band, hvilket består deruti, att den ena har att fordra något, som den andra är skyldig att gifva eller göra. Ehuru nu den förre har en rättighet till det ting, som utgör föremål för hans fordran, kan han dock icke göra sagde rättighet gällande emot någon annan, än den person, som har den motsvarande förbindelsen att prestera tinget; och rättigheten är således medelbar, enär den förmedlas genom den förpligtade personen, eller medelst denna ledas till sjelfva tinget. Dylika rättigheter eller, såsom de äfven kallas, *fordingar* kunna uppstå antingen genom aftal, d. v. s. ömsesidig öfverenskommelse om rättsförhållandet, eller ock genom andra handlingar, hvilka enligt lagens stadgande medföra en sådan påföljd. — Aftal eller kontrakter kunna vara af mångfaldiga slag. För att lemna en öfversigt af dem må här blott nämnas, att man skiljer emellan *hufvudaftal* och *biaftal*; de förra äga bestånd allena för sig, de sednare deremot hafva icke någon sjelfständig tillvaro, utan sammanhänga alltid med något af de förra. Hufvudaftalen innefatta öfverlåtelse antingen af *ägende rätt*, eller af *nyttjorätt*, eller af *personlig tjänst*; och allt detta antingen utan vedergällning, eller ock mot erläggande deraf. Sålunda öfverlåtes ägende rätt i ena hänseendet medelst gåfva, i det andra genom köp eller byte; och nyttjorätt samt personlig tjänst kan likaledes upplåtas dels utan någon ersättning, dels ock mot

*) Efter latinska ordet *obligare*, binda tillsammans, förena.

ränta, hyra eller lega. Biaftalen åter innehålla tillägg eller förändringar vid hufvudaftal, i afseende å omständigheter, som icke höra till sistnämnde aftals egentliga natur. De kunna därför vara af mångfaldig beskaffenhet; dock må såsom viktigare anföras de så kallade *säkerhetsaftalen*, hvilka äsyfta att bereda garanti för en fordran, t. ex. medelst pant eller borgen. Beträffande sedan fordringar, som uppkomma genom andra handlingar, än aftal, kan man i allmänhet uppställa den grundsats, att om en person fått vidkännas förlust af sin egendom för en annans skull, antingen genom sin egen åtgärd, hvaraf den andre skördat vinst, eller ock genom en handling af den sednare, hvartill denne icke varit berättigad, så bör den förre undfå ersättning för sin lidna skada, och äger i sådant afseende hos den andra en laggild fordran. Alla dessa särskilda arter af fordringar utvecklas i *Fordrings-* eller *Obligationsrätten*.

5. Familjerätt.

Den sednare hälften af Civilrättens materiella del framställer, enligt hvad förut är antydt, individen ur en mera speciell synpunkt, nemligen såsom *medlem af en familj*, och benämnes därför *Familjerätt*. Men uttrycket familj kan fattas uti inskränkt och vidsträckt bemärkelse, allt eftersom blodsbandet anses omsluta antingen blott föräldrar och barn inom den trängre husliga kretsen, eller ock sträcket till omfattningen af en hel ätt eller släkt. Härigenom uppstår skilnaden emellan *Egentlig Familjerätt* på ena, samt *Arfs-* och *Bördsrätt* på andra sidan.

6. Egentlig Familjerätt.

Den egentliga Familjerätten begynner med familjens uppkomst genom mannens och kvinnans lagligen tillåtna förening i äktenskapet. Uti detta afseende visar *Äktenskapsrätten*, huru nämnde förening ingås, och hvilka rättsförhållanden derigenom emellan makarne grundläggas med hänsigt till deras personer och egendom, äfvensom huruledes samma förbindelse kan upphöra. Ur äktenskapet framgår åter förhållandet emellan föräldrar och barn, hvilkas ömsesidiga rättigheter och skyldigheter afhandlas i *Föräldrarätten*. Men den omvårdnad, som för barn under deras minderårighet är behöflig, kan stundom genom föräldrarnes frångälle i förtid upphöra, och måste i sådan händelse öfvertagas af andra, hvilkas pligter och rättigheter, såsom förmyndare för de omyndiga, bestämmas i *Förmynderskapsrätten*.

7. Arfs- och Bördsrätt.

Sedan familjen i egentlig mening är upplöst och utgrenat sig i nya familjer, kvarstår emellan dessas medlemmar ännu ett samband genom blodsförvandtskapen, hvilken i borgerligt afseende, bland annat, föranleder att, när någon af dem med döden afgår, efterlevande inträda uti den aflidnes rättsförhållanden, eller rättigheter och skyldigheter. Denna öfverflyttning af död persons qvarlåtenskap uppå efterlevande benämnes *arf* och sker efter vissa i lag fastställda grundsatser. Men dessutom är det för en person äfven tillåtet, att sjelf under lifstiden förfoga öfver sin blifvande qvarlåtenskap, medelst en rättshandling, som kallas *testa-*

mente, och hvilken, till förekommande af bedrägeri, ansetts böra vara bunden vid vissa yttre iakttagelser, samt till sitt innehåll jemväl vanligen är inskränkt inom bestämda gränсор. Föreskrifterne om arf och testamente afhandlas uti *Arfsrätten*. Slutligen förekommer ännu en annan, uppå blodsbandet eller börden grundad rättighet för medlemmarne af en ätt inom viss skyldskapsled, att uti stadgad ordning företrädesvis tillösa sig slägtjord eller fast egendom, som någon medlem af släkten ägt, men hvilken eljest skulle genom öfverlåtelse tillfalla en aflägsnare anförvandt eller ock oskyld person. Ändamålet med dylik inlösen eller börd är att bibehålla fastigheten inom ättens närmare krets, och de regler, som härom gälla, framställas i *Bördsrätten*.

8. Civilrättens formella del.

De rättigheter, hvilka utvecklas i Civilrättens materiella del, kunna i fall af behof genom tvång göras gällande, allenast detta sker i den ordning, lagen föreskrifvit, och som utgör föremålet för Civilrättens formella del. Denna har nemligen att framställa reglorna för domstolars och verkställande myndigheters verksamhet i civila mål, när den enskilde föranlättes att anlita deras åtgärd för att vinna sin tillständiga rätt. I sådant afseende fordras först, att det i fråga satta rättsfallet, efter skedd undersökning, subsumeras under Civillagen medelst *dom* af vederbörlig rättskipande myndighet; samt dernäst, att domen bringas till *verkställighet* eller exekution genom statens derföre särskildt tillsatta organer. Till följe häraf omfattar förevarande del af Civilrätten följande läror: om domstolarne i ci-

vila mål, samt deras organisation och domsrätt; om parter eller sakägare, käreande och svarande, samt huru dessa kunna genom fullmäktige representeras; om förfarandet inför rätta genom parternes ömsesidiga påståenden och företeendet af bevisning; om rättens utslag eller dom, och huru ändring deri hos högre myndighet får sökas; samt slutligen, huruledes den sista domstolens utslag skall sättas i verkställighet. Uti vissa enklare mål kan den regelmässiga eller så kallade *civila processen*, som medförer större omgång, undantagsvis utbytas mot ett kortare eller summariskt rättegångssätt, hvilket, emedan domsrätten i lägsta instans här utöfvas af samma myndighet, som äger tillsyn öfver verkställigheten, fått namn af *exekutiv process*. För öfrigt har man äfven utmärkt Civilrättens formella del med benämning af *Civilprocess*.

III. Kriminalrätt.

1. Dess begrepp. Straffets rättsgrund.

Kriminalrätten framställer de grundsatser, genom hvilka vissa handlingar inom staten stämplas såsom brott och förbjudas vid påföljd af straff. Med *brott* förstås hvarje handling, som lagen icke allenast förbjuder, utan ock belägger med ansvar eller straff; och *straff* är ett ondt, hvilket lagen stadgat såsom påföljd af brottet. Derföre benämnes äfven den lag, som innehåller dylika stadganden, dels kriminal- *) eller brott-

*) Efter latinska ordet *crimen*, brott, och *criminalis*, som angår brott.

målslag, dels ock strafflag. Härvid uppstår nu främst frågan om straffets rättsgrund, samt hvarföre staten skall anses berättigad att vid straff förbjuda vissa handlingar. En inre känsla väcker menniskan tidigt till insigt deraf, att handlingar, som medföra oförrätt eller ingrepp uti andra individers ostridiga rättigheter, icke kunna eller böra förblifva utan all påföljd, men tvärtom förtjena att af den handlande på något sätt umgällas. Under samhällets barndom eller mindre utvecklade skick var det dock hufvudsakligen åt individen sjelf öfverlemnadt att värja sig och sin rätt, samt vid förnärmning deraf utkräfvat eller utöfvat vedergällning medelst *hämnd*. Men erfarenheten visade, att hämnden lätt gick till öfverdrift, och sålunda, i stället för upphäfvande af det förra onda, framkallade ett nytt, hvarigenom en följd af rättskränkningar kunde uppkomma. Man sökte då en fredligare utväg att godtgöra eller försona oförrätten genom *förlikning*, dervid våldsvärkaren till den förnärmade utgaf någonting af värde, vanligast penningar; och denna afgäld, hvarmedelst det onda skulle bättras eller botas, utmärktes derföre med namn af *bot* och *böter*. Då nu likväl godtgörelsen äfven härvid förblef beroende af enskild pröfning och, i fall af missämja, alldeles icke kom till stånd, insåg man omsider, att endast en öfver individerne upphöjd och fullkomligen opartisk makt kunde tillvägabrinda den rättvisa vedergällning, hvilken hämnden och förlikningen åsyftat, men ej alltid förmått att åstadkomma. Denna makt åter måste, sedan samhällsförfattningen utbildats till stat, naturligtvis tillhöra staten sjelf, hvilken såsom rättsanstalt öfvertagit åliggandet att skydda sina medlemmars rättigheter; ty hvarje kränkning af

individens rätt var nu tillika en störing af den rättsliga ordningen inom det hela, och innebar således, åtminstone medelbarligen, ett förnärmande äfven af statens rätt. Det blef fördenskull en nödvändighet för staten att genom lag förbjuda dylika rättskränkningar, samt att, enär förbudet allena för sig icke mäktade betrygga och uppehålla rättsordningen, använda tvångsmedel för sagde ändamål. Man sökte först att genom dylika medel förhindra de handlingar, genom hvilka lagen blef öfverträdd eller bruten; *) men då sådant icke för alla möjliga händelser lät sig göra, återstod för staten ingen annan utväg, än att bekämpa det onda uti sin innersta rot, människans natur och vilja, hvarifrån driftfjädrarne till nämnde handlingar utgå. Ett ondt för kroppen eller själen, eller begge, måste alltså föreläggas individen såsom påföljd af lagens öfverträdelse, på det att han genom en sådan varning eller hotelse måtte afhållas från den förbjudna handlingen; och när någon det oakadt brutit emot lagen samt dymedelst stört den rättsliga ordningen, måste det förelagda onda eller straffet å förbrytaren verkställas, emedan han genom sitt dåd gjort sig deraf förtjent. Straffet är följakteligen det svåraste och yttersta medel, hvilket statsmakten äger att begagna till rättsordningens uppehållande inom staten; och straffet är för detta ändamål verksamt, när det, efter för handen varande omständigheter, i möjligaste måtto eignar sig icke allenast att upphäfva brottet och den skada, som deraf för samhället uppkommit, utan ock att hos alla medborgare stegra vördnaden för lag och lagbunden ordning, samt tillika åstadkomma bättring hos den bestraffade förbrytaren.

*) Deraf benämningen *brott*.

2. Straffrättsteorier.

Utom den nu framställda förklaringen af straffets rättsgrund förekomma äfven flere andra, så kallade *straffrättsteorier*, hvilka i anseende till sin inre olikhet blifvit ordnade i särskilda klasser. Man skiljer sålunda emellan *enkla* och *sammansatta* teorier, allt efter som straffet grundats på en enda eller flera förenade principer. De enkla teorierna äro åter antingen *absoluta*, eller *relativa*. Uti de absoluta straffrättsteorierna betraktas straffet icke såsom medel för ett visst ändamåls vinnande, utan såsom en genom sjelfva förnuftet rättfärdigad, nödvändig påföljd af brottet, hvilken dock af dessa teories särskilda anhängare uppfattats på olika sätt, dels såsom vedergällning, försöning, upphäfvande af brottet och reaktion emot detsamma, dels ock såsom en rättsidéns fordran, eller efterbildning af den gudomliga rättvisan. De relativa straffrättsteoriernas förfäktare anse åter straffet såsom medel hänföra sig till något rättsligt ändamål, och grunda derpå sin förklaring af detsammans nödvändighet och användning. Några teorier uppgifva sålunda straffets ändamål vara att förekomma brott, och benämnas derföre *preventionsteorier*. Dessa skilja sig från hvarandra deri, att dels strafflagen, dels ock straffdomen samt dess verkställande antages medföra dylik prevention, antingen specielt hos förbrytaren, eller ock i allmänhet hos statens samtliga medlemmar. Hit hör den af flere utmärkta kriminalister hyllade afskräckningsteorien, som åsyftar att genom psykologiskt tvång eller hotelse af straff afhålla individer från brott. Nämnde teori har äfven uppå lagstiftningen i de fle-

sta länder och tider utöfvat stort inflytande, ehuru man med skäl anmärkt, att ett ensidigt vidhållande af den-
 sammas grundprinciper ledt till öfverdrifven stränghet
 i straffbestämningar. Mildare företer sig den så kal-
 lade varningsteorien, enligt hvilken lagen anses varna
 alla medelst föreläggande af ett rättvist straff, hvilket,
 enär öfverträdelse skett, måste å den brottslige verk-
 ställas. Andra teorier betrakta åter straffet såsom ett
 medel till att godtgöra den intellektuella skada, hvil-
 ken brottet alstrat genom ondt föredöme, störande af
 allmänna säkerheten och nedsättande af lagens helgd;
 hvarföre dessa kunde benämnas *godtgörelse-* eller *er-*
sättningsteorier. En tredje klass, eller de så kallade
förbättringsteorierna, antager såsom straffets ändamål
 att förbättra den brottsliges sinnelag, åt hvilken sida
 af saken man under sednaste tider både i Europa och
 Amerika egnat synnerlig uppmärksamhet, medelst sär-
 skilda i sådan rigtning föranstaltade fängelse-inrättnin-
 gar. Hvad slutligen de sammansatta straffrättsteorierna
 beträffar, finner man i dem en förening af de enkla,
 så väl absoluta, som relativa teoriernas grundsatser,
 stundom med åtskilliga tillägg och modifikationer.

3. Straffrättsteoriernas användbarhet.

Ehuru dessa särskilda teorier, jemte alla de un-
 dersökningar, som med dem varit förenade, måste er-
 kännas hafva spridit mycket ljus öfver straffets natur
 och väsende, har man dock vid deras tillämpning i
 närvarande tid kommit till insigt deraf, att ingen bland
 de absoluta eller relativa teorierna, allena för sig och
 i sträng följdriktighet genomförd, kan uti lagstiftnings-

väg läggas till grund. De relativa teorierna leda nemligen till ensidighet och orättvisa, emedan i dem ett visst ändamål för straffet vidhålles och flere andra viktiga omständigheter deremot åsidosättas; men äfven de absoluta visa sig i praktiskt afseende otillfredsställande, enär man ur deras abstrakta begrepp icke kan omedelbart härleda ett för verkligheten och lifvet lämpadt svar på frågorna om handlingars straffbarhet, samt sättet och måttet för bestraffning. Dessa frågor, som angå Kriminalrättens högsta grundsatser, kunna deremot behörigen besvaras med antagande af den ofvanföre utvecklade åsigten, att strafflagen, liksom all lagstiftning, åsyftar att uppehålla den rättsliga ordningen i staten, och att straffets omedelbara rättsgrund således består uti tryggande och upprätthållande af en dylik ordning. Hvad nemligen först beträffar frågan, hvilka handlingar böra stämplas såsom brott och vid påföljd af straff förbjudas, finner man, att endast de handlingar förete sig såsom straffbara, hvilka innebära ett verkligt angrepp mot rättsordningen, vare sig nu att genom dem antingen hela statens eller ock blott enskilda individers rättigheter förnärmas eller äfventyras. Dernäst förekommer frågan: hvilka bestraffningssätt eller straffarter böra användas? Naturligtvis endast sådana, som, med hänsigt till en stats gifna förhållanden, kulturtillstånd, seder, religion, samt till och med klimat, synas egnade att afhålla menniskor från störande af rättsordningen, och att, enär slikt dock inträffar, återställa densamma. Straffet bör således vara ett ondt för kroppen eller själen, eller begge, hvilket af rättvisan gillas och derjemte är af den beskaffenhet, att hotelsen och verkställigheten deraf kunna i sig förena så

många ändamål som möjligt. Hvad slutligen angår frågan, efter hvilken måttstock straffet bör användas, kan man i allmänhet finna, att bestraffningen måste, i enlighet med rättvisans fordringar, lämpas derefter, huruvida rättsordningen i större eller mindre grad genom brottet förnärmats, och derjemte en rättsvidrig vilja i sådan rigtning hos förbrytaren blifvit förspord. Detta leder åter derhän, att så kallade *relativa* straffbestämningar, eller de, vid hvilka straffets mått får inom vissa gränser bero af domstolens pröfning, i allmänhet äga företräde framför de *absoluta*, som för alla händelser af samma brott ovilkorligen fastställa en viss bestraffning, hvilken utan hänsigt till varierande omständigheter bör ådömmas.

4. Rättsbrott och politiförbrytelser.

Vid den hittills genomförda undersökningen och utvecklingen af straffets rättsgrund har afseende egentligen blifvit fästadt å så beskaffade brottsliga handlingar, hvarmedelst den handlande gör verkligt ingrepp uti statens eller enskild individs rätt, och hvilka förty benämnas *rättsbrott*; men dessutom finner man äfven en mängd åtgärder, som icke innefatta någon dylik rättskränkning, vara af den borgerliga lagen vid ansvar förbjudne. Detta framkallar naturligen frågan, hvarföre individens frihet skall genom förbud af nästnämnde beskaffenhet inskränkas. Svaret härpå möter dock icke svårighet, när man besinnar, att staten, såsom en anstalt för uppehållande af rättslig ordning, måste sträcka sin uppgift ända derhän, att, så vidt ske kan, göra alla rättskränkningar omöjliga. För sådant ändamål

bör staten anses berättigad att använda alla medel, som kunna förefinnas, äfven om desamma skulle medföra inskränkning uti individens eljest tillståndiga frihet; ty den enskilda viljan måste här vika för det allmännas behof eller rättsordningens kraf. Om nu således erfarenheten ådagalagt, att några vissa, i sig sjelf möjligen tillåtliga eller skenbart ligkiltiga handlingar kunna medelbarligen genom sina följder leda till rättskränkning, eller ock eljest genom sin omoraliska beskaffenhet menligt återverka på den allmänna sedligheten och dymedelst jemväl på rättstillståndet, så kan staten icke fränkännas giltig anledning och befogenhet att förbjuda slika handlingar, samt att åt förbudet jemväl gifva eftertryck medelst föreläggande af straff för öfverträdelser deraf. På sådant sätt uppkommer den andra hufvudklassen af brott, som bär namn af *politiförbrytelse*,*) och skiljes från den förra eller rättsbrotten derigenom, att i de sednare någon rättskränkning ej är inbegripen. Politiförbuden omfatta således handlingar, hvilka icke äro rättsbrott, men dock befaras kunna leda dertill och för denna möjlighets skull förbjudas vid ansvars påföljd. Om åter det inträffar, att en politiförbrytelse verkligen föranleder till rättskränkning, så öfvergår handlingen derigenom till klassen af rättsbrott och måste ur sådan synpunkt bedömmas.

5. Brotts allmänna villkor och olikhet i objektivt afseende.

Hvarje brott, ehvad det medförer rättskränkning eller icke, bör städse uppfattas från tvenne särskilda

*) Ordet *politi* härledes af det grekiska *πολιτεία*, som betyder stat, statsförfattning, statsförvaltning, ordnad tillstånd inom staten.

synpunkter, en yttre eller *objektiv*, och en inre eller *subjektiv*. I objektivt hänseende fordras härvid en yttre handling, hvarmedelst strafflagen öfverträdes. En tanke, hvilken, om ock uttalad i ord eller hotelser, ännu ej framträdt uti handling, är således i allmänhet icke något brott, som ligger inom den borgerliga straffrättens område. Men äfven en utförd handling undgår karakteren af brott, när åtgärden af en eller annan orsak är eller måste anses vara lagligen tillåten. Sådant inträffar med handlingar, som skett till följe af en lagenlig befallning, hvilken den handlande varit ovilkorligen pliktig att lyda; eller om den person, mot hvilken åtgärden ägt rum, lemnat sitt bifall dertill, och enligt lag varit till slikt medgifvande befogad; eller när under tidsmomentet för handlingen allt rätts-tillstånd är upphäfvat, och den handlande förty berättigas till nödvärn, d. v. s. att i händelse af nöd själf försvara sig emot ett orättmätigt anfall, till hvars afvärjande statens bistånd ej kan erhållas. Hvad åter själfva den brottsliga handlingen beträffar, kan den samma vara antingen *försökt*, när brottet blifvit begyndt eller till och med utfördt, men utan att verkan deraf inträdt, eller ock *fullbordad*, när sistnämnde påföljd jemväl ägt rum. Om nu vid handlingen flere personer medverka, så skiljer man emellan *upphofsman*, som ursprungligen tillvägabragt brottet genom råd eller handling; *medhjelpare*, som biträdt vid dess utförande eller fullbordan; samt *gynnare*, som bistått de förra efter fullbordad handling, t. ex. att dölja den samma. Slutligen märkes, att ett brott äfven kan begås genom uraktlåtande af en handling, hvilken en person genom lag eller rättspligt varit förbunden att fullgöra.

6. Villkor för brott i subjektivt afseende.

Förutom ofvannämnde objektiva egenskaper erfordras ock vissa subjektiva villkor, för att en handling eller uraktlåtenhet skall kunna stämplas såsom brott; eller, annorlunda uttryckt, det i yttre hänsigt lagstridiga förfarandet måste äfven vara rättsvidrigt uti inre måtto, med afseende å den handlandes vilja. En sådan inre skuld innebär, att åtgärden skall kunna *imputeras* eller tillräknas bemälda person, såsom utgången från en lagstridig vilja hos densamma. Härtill fordras, att personen haft icke blott medvetande af handlingens eller underlåtandets lagstridighet, utan ock frihet att själf bestämma sitt handlingssätt. Om någondera af dessa omständigheter saknas, så försvinner möjligheten af imputation och följakteligen äfven egenskapen af brottslighet. Sålunda kan medvetandet af lagstridigheten vara upphäfvat genom barndoms- eller ungdomsålder, samt svaghet eller rubbning i förståndet; viljans frihet åter undertryckes medelst yttre tvång och oöfvervinnliga naturhinder, eller genom inre tvång af nöd, hotelser eller plågor. När deremot begge nyssnämnda villkor för tillräknandet sammanträffa, kan graden af skuld vara olika, eftersom brottet skett med *uppsåt* eller af *vållande*. Ett brottsligt uppsåt äger rum, då en person besluter sig till en handling, hvilken han vet vara ett brott. Dervid fordras således medvetande af handlingens brottslighet, samt vilja eller beslut att det oaktadt föröfva densamma. Brottsligt vållande är åter för handen, när en person besluter sig till en åtgärd, af hvilken enligt sakens natur, men likväl utan ån handlandes afsigt, ett brott uppstår. Här ligger

skulden alltså deri, att personen uraktlåtit att betänka följden af sitt handlingssätt, hvilken han dock kunnat eller bordt kunna inse; och eftersom sannolikheten häraf är större eller mindre, uppkomma särskilda grader af brottsligt vållande.

7. Brotts straffbarhet. Skadeersättning.

Ett brotts *straffbarhet* mätes efter dess objektiva och subjektiva villkor, betraktade i förening. Den stiger således i samma proportion, som den störing, hvilken brottet medförer uti rättsordningen, äfvensom i den mån en brottslig vilja hos förbrytaren röjer sig. Strafflagen bör följakteligen ur begge dessa förenade synpunkter bestämma ansvaret för brott, och domaren, vid lagens tillämpning, jemväl å desamma rigta sin uppmärksamhet. Men utom straffet förekommer äfven en annan påföljd af brottet, eller *skadeersättning*, hvilken med ansvaret icke har vidare gemenskap, än att begge förutsätta eller hänföra sig till en gemensam grund, nemligen förbrytelsen och förbrytarens skuld. Dessa påföljder af brottet skilja sig från hvarandra deri, att straffet är en gärd åt staten, hvars rättsordning blifvit genom brottet rubbad eller äfventyrad, och skadeersättningen deremot är en godtgörelse af målsägandens eller den genom förbrytelsen förnärmade personens förlust.

8. Straffsätt. Strafflagens tillämpning.

Sjelfva straffet kan i allmänhet vara af olika slag: *dödsstraff*, som medförer lifvets förlust, men emot

hvilket bestraffningssätt redan under ett århundrade röster med städse ökad framgång höjt sig; *kroppsstraff*, som åstadkommer kroppsligt lidande, men dock icke döden; *förvisningsstraff*, då den brottslige förbjudes att vistas uti landet eller på en viss ort inom detsamma; *frihetsstraff*, när förbrytarens frihet inskränkes medelst hans insättande i fängelse; *ärestaff*, som innebär förlust af heder och ära, eller åtminstone vanheder och nedsättande af medborgerlig aktning; samt *förmögenhetsstraff*, som verkar förlust af egendom till större eller mindre belopp. Den lag, som utsätter straff för brott, säges vara *absolut bestämd*, när bestraffningen är fastställd till så väl art som grad; *relativt bestämd*, då straffet är blott till sin art eller alternativt till vissa arter utsatt, men graden eller måttet deraf får lämpas efter omständigheterna; samt *obestämd*, då både arten och måttet af bestraffning öfverlemnats till domstolens bepröfvande. Strafflagen tillämpas, när domstolen, efter skedd ransakning af brottet, subsumerar detsamma under lagen, och medelst utslag eller dom förklarar, hvilket straff å förbrytelsen bör följa. Men lagens tillämpning kan dock äfven förfalla och således strafflöshet äga rum, om förbrytaren dessförinnan aflidit, eller genom benådning af högsta makten blifvit från åtal och straff frikallad. Stundom kunna ock särskilda omständigheter vid brottet föranleda dertill, att det i lagen stadgade straff, efter högsta maktens förordnande, undergår antingen skärpning eller mildring för det i fråga varande speciella fallet, utan att likväl lagens allmänna stadganden derigenom rubbas.

9. Kriminalrättens indelning.

De läror, hvilka ofvanföre blifvit i korthet utvecklade eller antydda, utgöra liksom en inledning eller hvad man benämnt Kriminalrättens *allmänna* och filosofiska del. Den *speciella* och egentligen positiva delen består åter af tvenne hufvudafdelningar, en *materiell* och en *formell*. Af dessa framställer den förra hvarje särskildt slag af brott, med hänsigt till dess begrepp och kännetecken, äfvensom det straff, som enligt lag bör derå följa; den sednare deremot utvisar sättet, huru den förras bestämningar skola genom domstolars och verkställande myndigheters åtgärd realiseras. Hvardera hufvuddelen har åter här, liksom uti Civilrätten, sin olika indelning af dit hörande ämnen.

10. Kriminalrättens materiella del. Rättsbrott.

Kriminalrättens materiella del, som handlar om de särskilda arterne af brott och deras bestraffning, sönderfaller, i följd af den ofvan framställda allmänna olikheten emellan förbrytelser, uti tvenne delar, af hvilka den ena angår rättsbrott, och den andra politiförbrytelser. Läran om *rättsbrott* framställer dessa, ordnade uti vissa klasser. Främst finner man en skilnad emellan rättsbrott i så måtto, att några innebära ett *omedelbart*, andra ett *medelbart* förnärmande af statens rättigheter. Denna skilnad har ock blifvit sålunda uttryckt, att några rättsbrott sägas vara rigtade *mot staten*, andra åter *emot enskilda medlemmar* af densamma. Till den förra klassen höra: statsbrott i egentlig mening, d. v. s. förbrytelser, som åsyfta upphäfvande af statsföreningen, eller angrepp emot statens

öfverhufvud (förräderi, majestätsbrott); förbrytelser emot statsmakterna och den allmänna säkerheten (myteri och uppror, våldsgärningar och fridsbrott, missgerningsmäns lössläppande och döljande, egenmäktig utöfning af rätt, förfalskning af mynt och offentliga handlingar); samt brott af tjenstemän vid embetets utöfning. Den sednare klassen af rättsbrott upptager åter sådana förbrytelser, hvarmedelst enskild person beröfvas lifvet (dråp i vidsträckt mening), eller skadas till sin helsa (lemmars stympning, såramål, hugg och slag), eller förnärmas till sin heder (oqväde, falsk angivelse för brott), eller lider intrång uti sin egendomsrätt (stöld, bedrägeri, åverkan, egenvilligt skadande af annans gods).

II. Politiförbrytelser.

Den andra afdelningen af Kriminalrättens materiella del handlar om *politiförbrytelser*, d. v. s. handlingar, som väl icke innebära någon egentlig rättskränkning, men dock medelst sina följder kunna framkalla en sådan, eller ock genom sin osedlighet anses menligt inverka på rättstillståndet och ordningen inom staten. Man kan benämna denna afdelning *Kriminalpolit*i, samt indela densamma uti *Rättspolit*i och *Sedlighetspolit*i. Rättspolitien omfattar alla de stadganden, hvarmedelst handlingar, som kunna leda till rättsbrott, förbjudas vid förelagdt ansvar. Dylika stadganden bära nog ofta stämpeln af tillfällighet, emedan de framkallas af omständigheterna eller det behof att förebygga brottsliga tilltag, som erfarenheten gifver vid handen. Hit höra förbud emot hemliga sällskaper och otillåtna fööreningar, samt tryckfrihetens missbruk; föreskrifter

om resepass, laga försvar, misstänkta personers gripande, korrektionshus och fängelser; förbud emot lönkrögeri, fylleri och dryckenskap, qvacksalfveri och olofligt försäljande af gifter, oförsigtigt körande på gata, vårdslöst brukande af eld och eldgevär, obehörigt innehafvande af dyrkar och falska nycklar, olofligt spel, ocker m. m. — Sedlighetspolitien upptager deremot förbud och straffbestämningar för handlingar, som, i anseende till sin uppenbara stridighet emot religiös och sedlig ordning, återverka förderfligt på statens rättskicks och derföre ej kunna tillstädjas. Sådana förbrytelser äro, ur religiös synpunkt, gudsförmädelse, störande af offentlig gudstjenst, sabbatsbrott, svordom och utspridande af religiösa villomeningar; samt uti allmänt sedlig hänsigt, tadelag, blodskam, hor och andra olofliga könsförbindelser.

12. Kriminalrättens formella del.

Uti Kriminalrättens formella del föreskrifves sätet, huru den, som begått rättsbrott eller politiförbrytelser, skall bringas till undergående af det i lagen förelagda straff. Närmaste försorgen härom åligger dem, som handhafva den *kriminella polisen*, hvars uppgift är att förhindra eller förekomma brotts utövande, samt att, när sådant likväl skett, befordra förbrytaren medelst åtal inför domstol till laga ansvar. I detta afseende fordras undersökning eller ransakning, samt dom och verkställighet, och i fråga varande del af Kriminalrätten företer således härutinnan en viss likhet med den motsvarande delen af Civilrätten. Kriminalrättens formella del upptager nemligen följande lä-

ror: om domstolar i brottmål, äfvensom deras organisation och domsrätt; om parterne, hvilka här äro tre, klaganden eller målsäganden, som förer enskild talan, åklagaren, som på statens vägnar åtalar brottet, och svaranden, som angifves för detsamma; om förfarandet inför rätta medelst ransakning angående brottet, ömsesidiga påståenden och förklaringar af parterne, äfvensom företeende af bevisning; om rättens utslag eller dom, och huru ändring deri hos högre myndighet får sökas; samt slutligen, huruledes det straff, som genom sista domstolens utslag blifvit förbrytaren ådömdt, skall å honom exequeras eller verkställas. Rättegångssättet i brottmål benämnes *Kriminalprocess*; dock har man med detta uttryck äfven betecknat sjelfva den formella delen af Kriminalrätten.

IV. Näringslagfarenhet.

1. Dess begrepp. Betydelsen af näring.

Näringslagfarenheten, som äfven blifvit benämnd ekonomirätt och hushållslagfarenhet, begynner serien af den speciella lagstiftningens grenar. Den åsyftar nemligen att reglera de rättsförhållanden, hvilka framkallas af industrien eller arbetet uti dess lägre betydelse, och äger således sin tillämpning endast å de individer, som egnat sig åt industriell sysselsättning eller näring. Med näring förstås i egentlig mening allt, som tjänar till uppehälle, och i följd deraf äfven sjelfva arbetet, hvarigenom man vinner medel att lifnära sig. Men uti rättsvetenskapen betecknar ordet *näring* en så beskaffad yttring af mensklig verksamhet, som jemnt

fortsättes uti viss rigtning och har till ändamål att bereda materiell vinst. Hit höra icke de arter af arbete, som sysselsätta vetenskapsidkare, konstnärer och embetsmän, emedan dessas sträfvanden i allmänhet måste anses hänföra sig till ett högre syftemål, än det materiella förvärfvandet; ej heller kan tjenstehjonets eller dagsverkarens arbete, hvilket är ständig förändring underkastadt, räknas till näring. Detta begrepp bör ock icke förvexlas med hushållning, som i vanlig mening betyder arbete för eget omedelbart behof; ty ehuru näringsidkaren äfven sjelf förbrukar någon del af det, som utgör hans arbetes föremål, sträfvar han dock hufvudsakligen att tillverka eller anskaffa sådant, som kan föryttras till andra och dymedelst inbringa honom materiell fördel.

2. Näringarnes indelning i allmänhet.

Man indelar näringarne, efter deras olika beskaffenhet, uti tre hufvudklasser: urproduktion, förädling och handel. *Urproduktionsnäringen* söker att utur naturens alster afsöndra och åt människan tillgodogöra råämnena, eller att använda naturens egen alstringskraft till frambringande af dylika. *Förädlingsnäringen* bearbetar dessa råämnena, för att de må kunna begagnas till fyllande af människans behof. *Handelsnäringen* omsätter hvad de förra framalstrat, eller förflyttar tillverkningen från producenten till konsumenten. — Den första hufvudklassen af näring utgrenar sig åt tvenne särskilda håll, *jordbruks- och bergsbruksnäring*. Den förra af dessa omfattar icke allenast den egentliga jordkulturen, eller frambringande af naturens alster ur åker,

äng och skog, utan ock de med landtbruket sammanhängande binäringar, såsom boskapsskötsel, jagt och fiskeri. Bergsbruksnäringen upphemtar metaller ur bergverk och andra ställen i naturen, der dylika råämnen förekomma. — Den andra hufvudklassen, eller förädlingsnäringen, har äfven sina särskilda utgreningar. Enklast företer den sig uti *handtverksnäringen*, hvilken, med handarbete och enkla verktyg, till användbarhet för menskliga behof omskapar råämnen, och ofta äfven sådana, som redan undergått en viss grad af förädling. Förarbetningen sker inom denna näringsgren vanligen i små partier och efter beställning, hvarföre något större kapital eller betydligare antal af arbetare der icke är ovilkorligen nödvändigt. *Fabriksnäringen* deremot bearbetar råämnen i stort och merendels utan att afvakta beställning, samt använder dervid icke allenast en mängd personer, emellan hvilka arbetet i särskilda detaljer är på en hvar fördeladt, utan ock de mest sammansatta verktyg eller maskiner, hvarmedelst naturens drifkraft under arbetarens medverkan tillgodogöres. Detta slags näring erfordrar således betydliga kapitaler och djupgående insigt hos den, åt hvilken ledningen af det hela är anförtrodd. Öfvergången emellan handverk och fabriker bildas genom de så kallade *manufakturerna*,*) hvilkas begrepp likväl i särskilda länder företer sig olika, och derföre ännu mindre, än de förra näringsgrenarnes, kan med noggranhet bestämmas eller begränsas. — Med den tredje hufvudklassen eller handelsnärin-

*) Af latinska orden *manus*, hand, och *facere*, göra; således i sjelfva verket likbetydande med handverk.

gen står idkande af *sjöfart* i sammanhang, emedan derigenom kommunikationen med de mest aflägsna länder och transporten af deras alster göres möjlig.

3. Positiv indelning af näringar.

Utom förenämnde, i sakens natur grundade indelning af näringarne, märkes äfven en annan, som, hvilande på historisk grund och redan delvis föråldrad, likväl i positivt hänseende icke får förbises, emedan den på lagstiftningen i ämnet har utöfvat ett viktigt inflytande. Det är nemligen skilnadan emellan *landtmanna*-, *stadsmanna*- och *bergsmanna-näring*. Att den första af dem motsvarar jordbruksnäringen, hvilken naturligen egnar sig att drifvas på landsbygden, kan redan af sjelfva namnet utan svårighet inses. Med stadsmanna-näring har man deremot betecknat så väl handverk, manufaktur och fabrik, som ock handel och sjöfart, af orsak att sagde näringsgrenar ursprungligen endast idkats uti städerna. Ehuru detta förhållande sedermera undergått förändring i så måtto, att dylika näringar, åtminstone till någon del, jemväl på landet äga rum, kan man dock ännu antaga, att desamma företrädesvis drifvas i stad, hvarföre ock deras ofvanberörde, derpå syftande benämning nog ofta finnes vara bibehållen. Hvad åter bergsmanna-näringen beträffar, står den allena för sig utom de begge öfriga, och uppfattas i sådan hänsigt på det sätt, att derunder inbegripes både bergverks- och bruksrörelse, eller den verksamhet, hvarmedelst metalliska råämnen icke blott ur naturens sköte upphemtas, utan ock undergå åtskilliga grader af förädling.

4. Näring i stad och burskap. Skr och näringsfrihet. Behof af näringslagstiftning.

Den omständighet, att näringsidkare ursprungligen i städerna sammanfördes inom en trängre krets och råkade uti närmare beröring med hvarandra, föranledde dem, som drefvo enahanda yrke och derföre äfven hade likartade intressen, att förena sig till särskilda korporationer, för att sålunda, under förhållanden af allmän osäkerhet och vid eljest inträffande behof, kunna lemna hvarandra ömsesidigt skydd. Dessa korporationer utgjorde i äldre tider en hufvudsaklig del af befolkningen inom staden och utmärktes i sin allmänna förening med namn af *borgerskap* och *borgare*, emedan de voro sjelfständiga invånare inom borgen eller den mur, som omgaf och skyddade staden. För att vinna borgarertt eller, såsom den med en sammandragen benämning uttrycktes, *burskap* (borgareskap), erfordrades bland annat vissa prof eller bevis  skicklighet och insigt uti någon gren af stadsman-na-näring. Dylika prof voro i synnerhet nödvändiga för drifvande af frdlingsnringen, som fordom mest var inskränkt till handtverk. Idkarene af hvarje särskildt slags handtverk bildade för sig en korporation, som kallades *skr*, och hvars medlemmar allena voro berättigade till dylik sysselsättning. Denna företrädesrätt, som ursprungligen tjenade till skydd och uppmuntran för dem, hvilka åt handtverket egnade sig, öfvergick sedermera till en oftast missbrukad befogenhet att förhindra andra, som icke hörde till skret, att utöfva dylikt arbete. En sådan inskränkning har derföre blifvit benämnd *skrtvng* och ställd i motsats till *näringsfrihet*, hvar-

med man velat uttrycka rättigheten för hvarje medlem af staten, att efter eget val och på hvad sätt som helst drifva något visst yrke samt dermed lifnära sig. I sednare tider har man alltmer funnit skråväsendet vara ett hinder för näringarnes förkofran, och därför uti flera europeiska länder öfvergått till hyllande af näringsfrihetens grundsatser. Men om ock frågan rörande den sednares företråde framför det förra ännu skulle anses oafgjord, öfverensstämma dock alla deri, att en organisation af arbetet är behöflig, eller, med andra ord, att individens naturliga rättighet till användande af sin arbetsförmåga måste underkastas en viss ordnande inskränkning, för att icke motverka statens ändamål. Det är således nödvändigt, att äfven inom det industriella arbetets område en lagstiftning finnes, som bestämmer, under hvilka iakttagelser och villkor en hvar får fritt utöfva sitt sjelfvalda yrke, samt derjemte fastställer grunderne, hvarefter de emellan näringsidkare förefallande rättskollisioner och tvister böra afgöras.

5. Näringslagfarenhetens indelning.

Näringslagfarenheten kan, med anledning af hvad ofvanföre är nämnt, lämpligen indelas uti följande hufvuddelar: om jordbruksnäring, om bergverks- och bruksrörelse, om handverks-, manufaktur- och fabriksnäring, om handel samt om sjöfart. Hvarje af dessa består, liksom Civil- och Kriminalrätten, af en *materiell* del, innehållande sjelfva rättsprinciperna, och en *formell*, upptagande de särskilda myndigheter, som handhafva sagde grundsatsers tillämpning, samt det rättegångssätt, som härvid bör iakttagas. Det sistnämnda

närmar sig, efter ärendernas olika beskaffenhet, antingen till civila eller till kriminella processen, likväl med vissa af sakens natur föranledda modifikationer.

6. Jordnäringslagfarenhet.

Uti *Jordnäringslagfarenheten* framställas normerna för alla rättsförhållanden, som angå eller uppstå af jordbruket och dess binäringar. Hufvudsakliga innehållet utgöres här af de juridiska grundbestämmningarne rörande jorden samt individernes rättighet att innehafva, äga och förvalta densamma. Hit hörer alltså läran om de särskilda jordlägenheterna på landet, och huru de uppkommit; om jordens skifte eller delning, och lägenheters begränsning från hvarandra; om individens dispositionsrätt öfver jord, hus, skog och vatten, äfvensom afkastningen derifrån, allt med hänsigt till statens intresse; samt om individernes inbördes rättsförhållanden till hvarandra inom grannelag, der den enas jord gränsar till den andras, och således rättskollisioner dem emellan äro möjliga i afseende å jordens bebyggande och häfd, samfäldt bruk af skog, betesmark, fiskevatten, vattudrag, vägar m. m. Man må dock icke här af draga den slutsats, att i fråga varande del af lagfarenheten skulle upptaga föreskrifter, huru jorden bör odlas med hänseende till individens enskilda nytta; ty sådant hörer ej till lagstiftningens, utan till den privata hushållningens fält, hvilket måste öfverlemnas åt individen sjelf att efter egen omtanke och erfarenhetens råd vårda och handhafva.

7. Bergslagfarenhet.

Bergslagfarenheten åsyftar att reglera de rättsförhållanden, som höra till bergshandtering och bruksrörelse för metallers förädling. Med *bergslag* förstås i Sverige en särskild del af landet, hvilken, till följe af naturens beskaffenhet, egnar sig för drifvande af bergsnäring i egentlig bemärkelse och fördenskull underlyder en speciell rättsförfattning. Ehuru detta förhållande icke äger rum i Finland, förekommer dock äfven här bearbetning af grufvor och bruksrörelse af ofvannämnde beskaffenhet, hvilket allt gör en särskild lagstiftning derom nödvändig. Denna gren af lagfarenheten plägar, i anseende till ämnets speciella natur, uppfattas sålunda, att derunder sammanföras alla stadganden, som angå urproduktion af metaller i allmänhet, förädling af jern, och handel med produkterna af dylikt arbete. Hit höra således föreskrifterna om malmstreckes upptäckande och tillstånd till deras bearbetning, samt anläggning af dylika verk; om arbetares antagande derstädes och deras rättsförhållanden; om sättet för arbetets bedrifvande och kontrollerne öfver dess duglighet; om förlag till bergs- och brukshandtering, upphandling af kol och andra förnödenheter för näringens idkande, samt om föryttring af det tillverkade godset.

8. Handverks-, Manufaktur- och Fabrikslagfarenhet.

Alla grenar af förädlingsnäring, med undantag af hvad uti Bergslagfarenheten ingått, underlyda antingen *Handverks-*, eller *Manufaktur-* och *Fabrikslagfarenhetens* bestämmningar. Handverkslagfarenheten uppta-

ger rättsnormerna för idkande af handtverk, så väl i stad, som på landet. Inom staden drifvas vissa af dem uti skrå, andra åter utan hinder af skråtvång, hvilket ej heller existerar på landet. Nästnämnde gren af lagfarenheten har nu att fastställa villkoren och sättet för handtverks bedrivande uti stad och på landet; rättsförhållandet emellan mästare och deras underlydande; samt kontrollerne öfver arbetarnes skicklighet och arbetets duglighet. Hvad särskildt skråhandtverken beträffar, hörer hit äfven skrånas organisation, samt huruledes, efter viss lärotids förlopp och aflagda prof, framsteg till högre grad inom skrået kan vinnas. Manufaktur- och Fabrikslagfarenheten innehåller rättsgrundsatserne angående dylika verks anläggning och privilegier; förhållandet emellan fabrikant å ena, samt förlagsmän eller ock arbetare på andra sidan; äfvensom huru tillverkningen kontrolleras medelst besigtning och stämpling af dertill auktoriserad myndighet.

9. Handelslagfarenhet, Sjö- och Vexelrätt.

Uti *Handelslagfarenheten* framställas grundsats-
serne för handels idkande så väl med utländning, som inom landet, och det sednare icke allenast i stad, der denna näringsgren hufvudsakligen drifves, utan ock på landsbygden. Här afhandlas således om villkoren för rättigheten att drifva handel och de olika sätten för dess utöfning i stapelstad och uppstad samt på landet, äfvensom huru transport af varor för sådant ändamål får äga rum. Derigenom bildas, vid fråga om sjötransport, öfvergången till *Sjörätten*, som reglerar de förhållanden, hvilka stå i sammanhang med sjöfart och, i

anseende till sakens särskilda beskaffenhet, påkalla en speciell lagstiftning. Hit höra föreskrifterna om skeppsredares, skeppares och sjöfolks inbördes rättigheter; om utrustande och befraktning af skepp, samt upptagande af penningelån emot panträtt i skepp och derå befintligt gods; om ordningen vid seglation, och huru vid haveri eller sjöskada bör förhållas. Till Handelslagfarenheten ansluter sig ytterst ännu *Vexelrätten*, som utvisar på hvad sätt penninge angelägenheter, hvilka vanligast genom handeln uppkomma, kunna emellan personer inom skilda länder uppgöras medelst vexelbref och utbyte af fordringar, utan att försändning af mynt behöfver äga rum.

V. Politilagfarenhet.

1. Dess begrepp. Betydelsen af politi.

Politilagfarenheten erfordrar, för att rätt kunna uppfattas, en förklaring af hvad det mångtydiga ordet *politi* här anses innebära. Enligt sin ursprungliga härledning*) kunde detta ord tagas i den vidsträckta bemärkelse, att hela organisationen af staten både såsom rätts-, och som kultur- samt välfärdsanstalt, skulle derunder inbegripas; men i förevarande hänsigt åsyftas med politi icke den förra eller rättssidan af statslifvet, hvilken utgjort Civil- och Kriminalrättens samt delvis äfven Näringslagfarenhetens föremål. Politien hänföres nemligen här till den sednare synpunkten af staten, hvarutur denna betraktas såsom en anstalt för utveck-

*) Se ofvan pag. 47 not.

lande af dess medlemmars krafter uti intellektuelt och materielt afseende och i fråga varande begrepp fattas således nu uti den inskränkta meningen af så kallad *kultur- och välfärdspoliti*. Men för att närmare utreda betydelsen häraf, är det nödigt att undersöka, huru och på hvad sätt staten lämpligen kan eller bör befrämja förenämnde utveckling af individens krafter. Den omedelbara och egentliga driffjädern för dessas verksamhet ligger naturligtvis inom individen sjelf uti hans fria vilja, som utgör det första villkoret för hvarje yttring af hans förmåga. Ty om ock genom tvång eller andra yttre medel en dylik kraftutveckling kan framkallas, är likväl någon uthållande fortgång deraf ej att påräkna, om denna icke understödes af en inre böjelse hos individen. Grundidén för staten såsom kultur- och välfärdsanstalt synes alltså vara den, att hvarje medlem bör få efter eget godtfinnande fritt utveckla sina krafter i alla rigtningar, så framt han dermed eftersträfvat ett förnuftigt och med statens väl förenligt ändamål, samt ej förnärmar andras rätt. Men om individen i sådant afseende mötes af hinder, hvilka han icke förmår besegra, tillkommer det staten att, så vidt möjligt och ertorderligt är, bistå honom medelst undanrödjande af desamma. För att dock häruti kunna följdriktigt gå till väga och uppnå målet, måste staten jemväl vara befogad att medelst föreskrifter begränsa individernes verkningskrets och ålägga dem vissa iakttagelser, hvilka, om de åsidosättas, kunna genom tvång eller på den ohörsamme individens bekostnad bringas till fullbordan. *Politien* utgör nu inbegreppet af alla olikartade anstalter och inrättningar, hvarmedelst staten åsyftar att undanrödja och afhjelpa de för mennisko-

krafternas tillåtna utveckling hinderliga förhållanden, hvilka individen antingen alldeles icke, eller åtminstone ej fullständigt och ändamålsenligt kan öfvervinna. Reglorna för berörde anstalters organisation och verksamhet, samt hvad dermed står i sammanhang, framställas uti *Politilagfarenheten*.

2. Politilagfarenhetens indelning.

Bland de många indelningsgrunder, hvarefter man sökt ordna Politilagfarenhetens innehåll, synes den vara enklast och mest tillfredsställande, som afser de olika föremålen för politiens verksamhet. Staten egnar nemligen i ofvanberörde afseende sin omvårdnad icke blott åt individernes fysiska och intellektuella *personlighet*, utan ock åt deras *egendom* eller förhållande till tingen. Politilagfarenheten utgrenar sig till följe häraf uti dessa särskilda rigtningar, inom hvilka politien efter hvarje saks beskaffenhet framträder på olika sätt, medelst för sådant ändamål inrättade anstalter och myndigheter. För att nu lemna en öfversigt af detta mångsidiga fält, skola de hufvudsakligaste grenarne af Politilagfarenheten här i korthet antydas.

3. Medicinal-, Undsättnings- eller Dyrhets-, samt Fattigvårdspoliti. Undervisningspoliti.

Statens omsorg att undanrödja hinder för personlighetens utveckling i *fysiskt* hänseende röjer sig främst uti vården om individernes helso tillstånd eller den så kallade *Medicinalpolitien*. För detta ändamål finnas påbud, som äsyfta att förebygga sjukdomsorsaker, samt anstalter till återställande af helsan, der sjukdomar in-

träffat. Hit höra således föreskrifterna om vaccination, karantänsanstalter, och andra åtgärder till förekommande af smitta; om sjukhus och dårvårdsinrättningar, samt läkares och apotekares skyldigheter; om tillsyn öfver allmän renlighet, boningsplatsers sundhet, förekommande af otjenliga eller skadade näringsmedels försäljning m. m. samt i allmänhet allt hvad i afseende å helsovården åligger vissa auktoriteter och tjenstemän. Dernäst märkes i förevarande hänsigt *Undsättnings-* eller *Dyrhetspolitien*, hvars syftemål är att åt samtliga invånare uti landet eller en viss del deraf bereda utväg till uppehälle och näringsmedel vid inträffande allmänt behof. Sådant sker genom påbudna kontroller öfver årsvexten och rapporter derom, inrättning af magasin, åtgärder till anskaffande af spanmål vid missvext, föreskrift om ständigt saltupplag, taxor å lifsförnödenheter m. m. *Fattigvårdspolitien* sträfvar åter att bistå enskilde individer uti deras nödställda belägenhet, medelst beredande af arbetsförtjenst åt dem, som sakna tillfälle dertill, understöd åt personer, hvilka ej kunna genom arbete lifnära sig, samt inrättning af arbetshus, fattighus, barnhus, sparbanker och andra dylika anstalter. — Uti högre eller *intellektuell* rigtning framträder äfven statens vård om utvecklingen af individernes personlighet och undanrödjandet af dervid förekommande hinder. Härvid märkes nemligen *Undervisningspolitien* eller lagstiftningen om alla högre och lägre läroanstalter, för bibringande så väl af allmän menskelig bildning, som ock af insigt uti särskilda kunskapsgränar, t. ex. universitet, gymnasier, elementar-, real-, navigations- och militärskolor, teknologiska, agromiska och forstinstituter m. m.

4. Egendomspoliti.

Den andra hufvuddelen af Politilagfarenheten utgöres af *Egendomspolitien* samt omfattar de stadganden och åtgärder från statens sida, som påkallas af omsorgen för individernes förmögenhet eller förkofran i materielt hänseende, hvarvid jemväl hinder äro möjliga, dem individen allena för sig ej förmår öfvervinna. I fråga varande förhållanden kunna lämpligen ordnas sålunda, att man skiljer emellan politianstalter, som afse egendoms *produktion*, *omsättning* och *konservativ*; dock inträffar det, att politien stundom genom vissa inrättningar verkar uti flera af nämnde riktningar tillika. I det första af dessa hänseenden märkas icke blott de föreskrifter, hvarigenom medel äro anslagna till att med lån, understöd och premier befordra de produktiva näringarnes framgång; utan ock den del af tull-lagstiftningen, som har för ändamål att skydda inhemska näringar emot utländsk konkurrens, enär utlandets varor vid införsel beläggas med en afgift, som stegrar deras pris för köpare inom landet. Till underlättande af produkternes omsättning tjena åter alla kommunikationsanstalter, såsom vägar, broar, färjor, gästgifverier och skjutsväsendet, strömrensning, kanaler och postinrättningar; bestämningarne angående mått, mål och vikt, samt justering deraf, äfvensom kontrollering af guld-, silfver- och vissa andra metallarbeten; inrättningen af bank- och vaxelanstalter för att underhjelpa utbyte af penningen, som utgör en allmän värdemätare i handel m. m. För att konservera egendom emot förstörelse genom vådliga händelser finnas påbud och anstalter dels till förebyggande af dylik skada, dels ock

till ersättande af förluster, som det oaktadt inträffat. Hit höra, i afseende å brandskada: föreskrifter om lämplig byggnadsordning, om bruket af eld, och platser för upplag af eldfängda ämnen samt för idkande af eldfarliga handverk i stad, om tillsyn öfver elds löskomst och släckning, samt bergning af gods, äfvensom brandstodsanstalter till ersättande af dylika förluster; i afseende å sjöskador: stadganden om lots- och båk-, äfvensom sjöassurans-inrättningar; med hänsigt till skada af vilddjur: påbud om deras utödande och belöningar derföre; samt i afseende å förlust af husdjur: föreskrifter om veterinäranstalter, åtgärder till förekommande och hämmande af boskapssmitta m. m.

VI. Kyrkolagfarenhet.

1. Dess begrepp. Kyrkans betydelse och uppkomst.

Kyrkolagfarenheten innehåller normerna för de rättsförhållanden, som inom staten äga rum med hänsigt till religionen och der existerande kyrkliga föreningar. Religionen afser människans förhållande till Gud, och företer sig såsom något subjektivt hos människan, — en åsigt, *tro* eller öfvertygelse om den ställning, hvori hon befinner sig till det högsta väsendet. Då religionen således är något inre eller inneboende hos menniskoanden, synes densamma, liksom allt annat inom tankens värld, icke vara egnad att underkastas en yttre lagstiftnings bestämmingar. Men den religiösa tron och känslan röjer sig i yttre måtto genom *andakt*, eller, med andra ord, det uppstår för individen ett behof att uttala sin tro och uttrycka sin inre religion

medelst yttre handlingar, uti gudsdyrkan. Menniskan, som under alla sina olika rigtningar finner sig kallad att i förening med andra uppfylla sin bestämmelse, åstundar därför äfven en *gemensam gudstjenst*. Individerne förena sig alltså till att medelst samfödd gudsdyrkan öfva, bibehålla och befästa den inre religionen; och på detta sätt uppkommer ett samfund för religionens utöfning, hvilket benämnes *kyrka*.*) Ehuru nu människans förhållande till Gud är blott ett enda och allestädes likartadt, kunna dock meningarne eller öfvertygelserna derom vara olika, hvaraf åter olikhet i sättet att dyrka Gud framgår, och flera särskilda kyrkor uppstå.

2. Kyrkolagfarenhetens innehåll och indelning.

Liksom hvarje ordnad samfund har kyrkan sin egen organisation, hvarigenom så väl sjelfva förenings, som ock dess särskilda medlemmars rättigheter bestämmas, och hvilken utgör Kyrkolagfarenhetens innehåll. Då nu all rätt endast uti staten äger bestånd och verklighet, måste kyrkan, lika med hvarje annan tillåten förening af individer, i juridiskt afseende vara subordinerad under staten, af hvars lagstiftning alltså Kyrkolagfarenheten utgör en del. Uti sina religiösa angelägenheter äger kyrkan deremot att handla sjelfständigt, och är härvid icke underkastad annan inskränkning, än att dess verksamhet ej får stå i strid

*) Detta för de kristna af germaniska stammen egna ord härledes från grekiska ordet *κύριος*, hvilket hos kristna författare betyder Herren, Gud, Kristus, samt *κυρίαρχος*, Herren tillhörig.

emot statens bestämmelse och syftemål. Staten bör således äfven vara berättigad att vaka häröfver och afgöra, huruvida någon viss kyrka inom densamma icke kan tolereras eller tillåtas att existera. I anledning af det anförda skiljer sig Kyrkolagfarenhetens innehåll uti tvenne rigtningar, *yttre* och *inre*. Den förra delen afhandlar kyrkans förhållande till staten och till andra kyrkor, hvilka der äro tolererade; den sednare åter angår kyrkans organisation inom sig.

3. Inre Kyrkorätt.

Den inre Kyrkorätten sönderfaller i tvenne delar, en *materiell* och en *formell*. Den materiella delen upptager bestämmingarne om kyrkans medlemmar, dess funktioner och egendom. Kyrkans *medlemmar* skiljas uti andeliga eller prester (*clerici*) och verldsliga (*laici*); för inträde bland de förra erfordras vissa prof på kunskap uti religionsläran och förmåga att meddela densamma åt andra. De utgöra sålunda en särskild klass af medborgare, hafva sina speciella rättigheter och skyldigheter, samt äro, i afseende å embetet och verksamheten deri, ordnade uti vissa grader öfver hvarandra. Kyrkans *funktioner* eller de åtgärder inom densamma, hvilka utgöra dess inre lif, bestå uti läran, med hänsigt till dess bekännelse och undervisning deri; kulten eller gudstjensten, så väl den allmänna, som ock den enskilda, hvarvid presterligt biträde erfordras; samt disciplinen eller kyrkotukten, som åsyftar att medelst råd, förmaningar och straff åstadkomma rättelse och förbättring hos de medlemmar af kyrkan, hvilka i sitt lefverne afvikit från lärans föreskrifter. Kyrkans *egen-*

dom, som utgör medel för fullgörelsen af ofvannämnde funktioner, förvaltas enligt särskilda derom stadgade grundsatser. Hvad slutligen beträffar den formella delen af kyrkans inre rätt, framställas deri normerna för rättegångssättet i mål af kyrklig beskaffenhet, hvilka tillhöra dels andeliga dels ock verldsliga myndigheters pröfning och afgörande.

VII. Krigslagfarenhet.

1. Dess begrepp. Betydelse af indelt och värfvad krigsmakt.

Krigslagfarenheten innehåller reglorne angående organisationen af den beväpnade makt, hvars bestämelse är, icke allenast att lemna statens regering och dess underordnade, verkställande myndigheter handräckning, som i nödfall kan behöfvas till den lagliga ordningens upprätthållande inom staten, utan ock att försvara och medelst tvång genomdrifva densamas rätt emot andra stater. Då det sednare vanligen sker genom krig, har i fråga varande makt blifvit benämnd *krigsmakt*, och lagbestämningarne derom *krigslagar*. Uti juridiskt hänseende har krigsmaktens organisation under särskilda tider i Finland varit olika, hvarigenom skilnaden emellan *indelt* och *värfvad* militär uppkommit. Indelt kallas krigsmakten, när både befäl och manskap äro fördelade omkring landet och bosatte på jordlägenheter, som blifvit för dem bestämda till boställen eller ock anslagna att utaf sina räntor gälda kostnaden för militärens aflöning, beklädnad och underhåll. Denna organisation bär namn af *indelnings-*

verk, och föranleder, att krigsfolket endast under någon viss del af året för öfningars anställande kommer tillsammans på dertill utsatta mötesplatser, men för den öfriga tiden äger sysselsätta sig med jordbruk och andra yrken. Nu mera har sagde förhållande blifvit modifieradt på det sätt, att blott en del af indelta arméen är bibehållen i aktivt skick och indelningsverket för öfrigt qvarstår endast uti en kameralistisk betydelse, eller sålunda, att afkastningen och räntorna af de å militären indelta jordlägenheterna ingå bland statens inkomster. Den öfriga delen af Finlands krigsmakt är organiserad på värfvad fot. Med värfning förstås det aftal, hvarmedelst en person, som är dertill befogad, frivilligt förbinder sig att under någon bestämd tid såsom krigsman i lägsta grad ingå uti statens tjänst. Värfvade trupper skilja sig från indelta i så måtto, att de omedelbart af staten undfå sin aflöning eller beklädas och underhållas, samt jemväl under hela året äro förbundna till oafbruten tjänstgöring.

2. Krigslagfarenhetens innehåll och indelning.

Krigslagfarenheten omfattar, enligt hvad redan är antydt, alla stadganden, hvarigenom de till krigsmakten hörande personers rättsförhållanden bestämmas. Man kan äfven här skilja emellan en *materiell* och en *formell* del. Den förra innehåller föreskrifterne angående manskaps värfning och antagande i tjänst, samt tillsättande af befäl och civila embetsmän vid militärkorps; om tjänstgöringen uti freds- och krigstid, äfvensom ordningen vid krigsmakten i öfrigt; samt om förbrytelser, hvilka af krigsman i eller utom tjänsten begås,

och de straff, som derå följa. Den formella delen handlar om de särskilda domstolar och auktoriteter, hvilka äga att upptaga mål af förenämnde beskaffenhet; om sättet och ordningen vid ärendernas handläggning och afgörande; samt huru ändring i utslag skall sökas, och det sista domslutet bringas till verkställighet. För öfrigt märkes, att äfven bestämningarne om de vid lotsverket anställde personers fel och förbrytelser i tjensten, samt åtal och bestraffning deraf, såsom hörande till krigsdomstolars åtgärd, kunna till Krigslagfarenheten hänföras; och likaledes höra hit de särskilda stadganden, som fastställa rättegången i mål, hvilka röra militärpersoner af de i Finland förlagde ryska trupper och landets invånare gemensamt.

VIII. Kameral- och Finanslagfarenhet.

1. Dess begrepp. Betydelse och uppkomst af skatt.

Kameral- och Finanslagfarenheten innefattar alla stadganden angående statens inkomster och utgifter, eller huru de medel, som erfordras till betäckande af statens mångfaldiga behof, skola vinnas och förvaltas. Dessa medel bildas främst genom afkastningen från statens, eller, såsom den här jemväl benämnes, *kronans* fasta egendom (domäner, kronojord); men då sagde inkomst ej förslår, måste statens medlemmar, hvilka icke blott hafva den hufvudsakliga nyttan af dess institutioner, utan ock i sina förhållanden äro subordinerade under densamma, med sin enskilda förmögenhet bidra till fyllande af det, som i förenämnde hänsigt brister. Dylika bidrag voro ursprungligen frivilligt

åtaga, för att dymedelst fylla vissa tillfälliga statsbehof, men blefvo under tidens lopp qvarstående och beständiga, utan att vidare vara fästade vid något särskildt ändamål. Hvad sålunda i sin början var en frivillig gåfva eller så kallad *bevillning*, öfvergick småningom till en pålaga, som ovilkorligen borde utgöras och fått namn af *skatt*. På detta sätt hafva efter hand en mängd olikartade skatter uppkommit, hvilkas fastställande, uppbörd och användning för sitt ändamål göra en speciell lagstiftning i ämnet nödvändig. Denna sönderfaller, såsom äfven dess ofvanstående benämning utvisar, i tvenne hufvuddelar, *Kameral-* och *Finanslagar*, hvilkas inbördes skilnad blifvit olika bestämd. Enklast synes gränsen dem emellan kunna uppdragas sålunda, att den förra angår statens inkomster, samt deras uppbörd och redovisning jemte deröfver erforderliga kontroller, — med ett ord, huru skattebidragen skola inflyta uti kronans skattkammare,*) eller annorlunda komma staten till godo; den sednare deremot handlar om statens utgifter, eller i hvilken ordning de förenämnde inkomsterna skola från skattkammaren åter utgå för att till det allmännas behof och båtnad användas.

2. Olika slag af skatter. Tillfälliga statsinkomster.

De särskilda skatterne bestå vanligen i penningar, eller ock uti varor och persedlar, som för statens behof kunna användas. Den åtgärd, hvarmedelst dylika

*) Ordet *kameral* härledes från det latinska *camera*, eller grekiska *καμάρα*, som begge betyda hvalf, hvälfad kammare (skattkammare).

bidrag till kronan åtagas eller påläggas, får namn af *beskattning* eller *skattläggning*. Sjelfva skatterne utgå dels af personer, dels från förmögenhet, dock med betalningsskyldighet för den person, som äger förmögenheten. Häraf uppstår skilnaden emellan *personella* och *reella* skatter. Vidare äro skatter, med afseende å sättet eller villkoren för deras erläggande, antingen *direkta* eller *indirekta*. Direkt kallas det skattebidrag, som alltid och ovilkorligen bör fullgöras; indirekt deremot ett sådant, som blott kommer i fråga under bestämda villkor, eller när förmögenhet på ett visst sätt brukas och behandlas. En olikhet emellan skatterne företer sig ytterligare deri, att några ingå omedelbart till kronan, och användas till statens *allmänna* behof, då andra åter komma kronan medelbarligen till godo sålunda, att de äro anslagne och genast utgå till *särskilda* statsinrättningar, som dymedelst hafva sitt bestånd. Skatter finnas ock, hvilka icke utgöras i penningar eller varor, utan medelst arbete. Detta förhållande inträffar med så kallade *allmänna besvär* (onera publica), d. v. s. arbetsprestationer, som från vissa lägenheter böra af deras ägare eller innehafvare fullgöras; ty de äro i sjelfva verket ej annat, än skattebidrag, som i form af arbete komma staten eller kommunen omedelbart till nytta. Såsom exempel härpå må anföras byggande af vägar, broar, kyrkor och andra allmänna hus, äfvensom hållskjuts, skallgång till vilda djurs utödande m. m. Dessa prestationer hafva uppkommit i äldre tider, då penningar voro mera sällsynta och arbetskraft deremot icke saknades; ty denna egnade sig så mycket hellre att härvid till godo göras, som staten eljest hade nödgats, på sätt i andra

länder ännu sker, uppbära och använda penningebidrag till betalande af dylikt arbete. För öfrigt märkes, att kronan jemväl, utom de förenämnde, äger åtskilliga *tillfälliga* inkomster, hvilka icke grunda sig på beskattning, utan på statens företrädesrätt till gods, som ej har veterlig ägare eller icke kan någon enskild tillerkännas, såsom exempelvis qvarlåtenskap efter person, hvilken icke har några kända arfvingar, vissa arter och delar af fynd eller hittegods, till hvars erhållande ingen ägare sig anmält, böter och egendom, som förklaras förverkad till kronan m. m.

3. Kameral-lagfarenhetens indelning.

Innehållet af Kameral-lagfarenheten, såsom lära om statens samtliga inkomster, är genom det nästföregående redan antydt. Hvad densammans indelning eller ordnandet af förevarande olikartade ämnen beträffar, kan man åter här skilja emellan en *materiell* och en *formell* del. Uti den förra afhandlas främst om statens i penningar eller persedlar inflytande allmänna inkomster af ordinär beskaffenhet. Hit höra de direkta skatterne af personer, af jord och lägenheter på landet, samt af förädlingsverk, såsom qvarnar, sågar och bruk, äfvensom de indirekta, såsom tull- och postmedel, afgifter för brännvins bränning, stämpladt papper, kontrollering af metaller m. m. Vidare upptager Kameral-lagfarenhetens materiella del påbuden om kronans tillfälliga inkomster; om afgifterna för särskilda ändamål i staten, dels till allmänna stiftelser, såsom läroanstalter, medicinalverk, fattig- och arbetshus, dels ock till personer i statens tjänst, såsom domare, prester-

skap, kyrko- och socknebetjente; samt slutligen om de i form af arbete utgående skattebidrag eller allmänna besvär, som åligga lägenheter på landet. Den formella delen utvisar huru förenämnde, i kontant eller varor fastställda skatter skola af dertill förordnade embetsmän debiteras och uppbäras, samt redovisning deröfver till kronan behörigen afgifvas och af särskilda auktoriteter kontrolleras, äfvensom hvilka åtgärder vid fel eller försummelse häruti böra till bevarande af kronans och enskildes rätt vidtagas.

4. Finanslagfarenhetens innehåll.

Finanslagfarenheten framställer grundsatserne, hvarefter de till kronan influtna skatter skola användas till utgifter för statens särskilda behof. I detta afseende är det för staten, liksom för den omtänksamme individen uti dess enskilda hushållning, nödvändigt att på förhand uppgöra en i möjligaste måtto noggrann beräkning öfver alla de kostnader, som under en bestämd tiderymd, exempelvis ett eller några vissa år, åtgå för fullföljande af dess ändamål, och hvilka med för handen varande tillgångar kunna betäckas. Hvad nu åtskilliga af statens inrättningar beträffar, gifver en längre tids erfarenhet redan tillförlitlig utredning om det belopp, som för deras vidmakthållande erfordras; men vid andra låter detsamma endast med en viss sannolikhet beräkna sig, och kan fördenskull icke annorlunda än summariskt på förhand utsättas. Med *stat* i finansiell mening förstår man bestämningen af anslag uti penningar eller persedlar, som äga säkert penningevärde, för uppehållandet af en allmän inrättning;

och eftersom härvid några vissa och gifna, eller af tillfällighet beroende behof afses, gör man skilnad emellan *ordinära* och *extraordinära* statsanslag. Sammanfattningen af dylika bestämningar för ett helt land, hvilka, till en början såsom projekt uppgjorda, bero af den dertill auktoriserade statsmaktens fastställelse, kallas *statsförslag* eller budget, och plägar i de flesta riken upprättas antingen för hvarje eller för ett mindre antal af år. Sedan detta förslag blifvit vederbörligen pröfvadt och fastställt, gäller detsamma under den föresatta tiden till efterrättelse för finansförvaltningen, samt meddelas i sådant afseende åt de särskilda, högre och lägre myndigheter, hvilka hafva de anslagna medlens användande sig ombetrodt. Med afseende å kontrollen häröfver finnas slutligen äfven stadganden rörande medels utanordnande, redovisning öfver skedda utbetalningar, inventering af allmänna kassor och räkenskapernes granskning, hvilket allt, jemte föreskrifterna om det ofvanstående, utgör finanslagfarenhetens innehåll.

Genom den krets af ämnen, som i det föregående blifvit ordnad och uppställd, är statens inre organisation i rättsligt hänseende fulländad. Dessa olika utgreningar af det rätta, *Statsrätt*, *Civilrätt*, *Kriminalrätt*, *Näringslagfarenhet*, *Politilagfarenhet*, *Kyrkolagfarenhet*, *Krigslagfarenhet*, samt *Kameral- och Finanslagfarenhet* utgöra i sin förening statens *inre positiva rätt*. De kunna förliknas vid landskaperna inom ett och samma rike; ty om ock det medgifves, att Statsrätten utgör hufvud- och medelpunkten för

dem, erfordras likväl äfven alla de öfriga delarne för att bilda sammanfattningen af det hela eller statens fullständiga organism. Ännu återstår att egna uppmärksamhet åt

Statens yttre Rätt, eller Folkrätt.

1. Dess begrepp och uppkomst.

Om staten, såsom förening af individer till ett ordnad samhälle, skulle bestå allena för sig, eller, med andra ord, om alla människor på jorden vore förenade i ett enda samfund, så behöfdes icke någon annan rättsförfattning, än den, som hänförer sig till statens inre organisation, och hvilken i sina grunddrag och särskilda rigtningar blifvit ofvanföre afhandlad. Men alla tiders erfarenhet visar, att, sedan menskligheten en gång fortskridit till bildande af samhälle och stat, flera dylika föreningar uppstå jemte hvarandra. När nu dessa, i följd af sitt geografiska läge eller andra förhållanden, komma uti ömsesidig beröring, plägar det icke sällan inträffa, att den ena staten på något sätt inblandar sig uti den andras angelägenheter, samt stundom till och med söker att inskränka den sednare uti dess verksamhet. Staterne förete sig i detta afseende liksom individer, i jemnbredd med hvarandra; och då hvarje stat sålunda kommer att träda utom sig själf i förhållande till andra stater, uppstår tillika behöfvat af ett rättstillstånd emellan dem inbördes. Detta åter måste naturligtvis grundläggas på enahanda sätt, som emellan individerne uti staten ägt rum, nemligen att de särskilda staterne förena sig till uppehållande

af en ömsesidigt fri sammanvaro och betryggande af hvarandras rättigheter. Härigenom uppkommer en så kallad *Folkrätt*, hvilken reglerar staternes inbördes rättsförhållanden och följakteligen bestämmer hvarje stats *yttre rätt* med hänsigt till andra stater.

2. Folkrättens möjlighet och garantier.

Enligt hvad ofvan är visadt, låter ett rättstillstånd emellan individer icke realisera sig endast och allenast derigenom, att deras inbördes rättigheter och skyldigheter äro medelst vissa grundsatser fastställda; utan härvid fordras ännu dessutom en ordnad tvångsmakt, som vakar öfver sagde rättsnormers behöriga efterlevnad. Uti staten sker detta genom högsta maktens åtgärd; men utom staten söker man förgäfvets efter en sådan myndighet, hvilken, stående öfver samtliga staterne, skulle uppehålla rättstillståndet dem emellan. Hvarje stat sträfvar nemligen för sin del efter oafhängighet, och söker blott uti sin egen styrka en garanti för sina rättigheter. Emellan staterne uppkomma sålunda partier och stridigheter, för hvilkas slutliga afgörande ingen annan utväg finnes, än våldets. Processen härvid benämnes *krig*, och historien innehåller mångfaldiga exempel derpå, att en tillfällig öfvervigt stundom bestämt domslutet eller utgången. Men, huru denna ock för tiden eller tillfället må utfalla, bör man likväl icke anse det rätta derigenom vara förloradt, eller förneka möjligheten af detsammas fortfarande bestånd. Ty vid betraktande af verldsordningen i sin helhet finner man, att det rätta, under ledningen af en gudomlig försyn, likväl kvarstår och under tidens

lopp har sin framgång, fastän det för tillfället kan genom ofullkomligheten af menskliga åtgärder och inrättningar vara åsidosatt. Det måste åtminstone medgifvas, att förverkligandet af det rätta bland folken icke är otänkbart, när flere stater gemensamt förena sig till inbördes garanti af hvarandras rättigheter. På detta sätt har under de tre sista århundraden ett politiskt system af jemnvigt emellan Europas och delvis äfven Amerikas stater utbildat sig, hvarjemte vissa allmänna grundsatser blifvit antagna vid nämnde staters ömsesidiga förbindelser och förhandlingar med hvarandra. Åtskilliga principer äro uttryckligen fastställda genom fördrag emellan staterne; andra regler har man i tysthet gillat, hvaraf en sedvanlig rätt uppstått: och ur dessa särskilda maximer hafva slutligen, vid förekommande mer eller mindre likartade fall, nya grundsatser blifvit härledda och utvecklade, hvilka i förening med de förra kunna betraktas såsom en bland stater och folk gällande inbördes lagstiftning, eller så kallad *positiv Folkrätt*.

3. Den positiva Folkrättens innehåll och indelning.

Den *positiva Folkrätten* omfattar alla af de civiliserade folken eller staterne antagna och erkända grundsatser för uppehållandet af ett rättstillstånd dem emellan. Denna vetenskaps innehåll kan ordnas i tre hufvuddelar. Den första af dem framställer det närvarande *statssystemet* bland civiliserade folkslag i Europa och Amerika, hvarvid dessa, såsom sjelfständiga och af hvarandra oberoende, stå uti ömsesidig vaxelverkan i följd af sina likartade, intellektuella, materiella och

sociala intressen. Grundvalen för ett dylikt system ligger deri, att alla i fråga varande stater anses utgöra en sammanhängande politisk helhet, hvilken under loppet af sednaste tre sekler småningom utvecklats sig och endast genom *jemnvigten* emellan dess särskilda delar kan äga varaktigt bestånd. Sjelfva systemet röjer sig uti en politisk indelning af stater med hänsigt till deras olika värdighet, vikt och betydelse, samt beskaffenheten af deras yttre sjelfständighet och inre styrelsesätt. — Folkrättens andra hufvuddel afhandlar de principer, som gälla för staternes ömsesidiga förhållanden och beröring med hvarandra. I sådant afseende gäller den allmänna grundsats, att hvarje stat är befogad att rättsligen betrygga och uppehålla sin sjelfständighet och integritet samt sina medlemmars välfärd, äfvensom att utvidga och föröka sitt välstånd, så vidt detta kan ske utan förnärmande af andra staters rätt. Hvar och en stat äger alltså, under nästnämnde förutsättning, rättighet att utgöra ett särskildt, i sig afslutadt helt, med suveränitet eller frihet inom sitt område och oafhängighet i förhållande till andra stater. Här af följer åter, att alla stater, utan afseende å den rangordning, som i yttre måtto dem emellan kan äga rum, äro politiskt lika i så måtto, att deras rättigheter och pligter ömsesides äro enahanda, eller att ingen stat kan af någon annan fordra vidare, än han sjelf fullgör tillbaka; och staterne måste således äfven vara berättigade att genom inbördes öfverenskommelser eller fördrag närmare reglera sina rättsförhållanden, samt att fastställa garantier för dylika traktaters efterlevnad. Dessa grundsatser utgöra Folkrättens materiella del, som bestämmer *det rätta i fredstid*. — Den tredje

hufvuddelen af Folkrätten är deremot af formell natur, och har att utvisa sättet, huru förenämnde principer skola, när behofvet så fordrar, genom tvång eller annan lämplig åtgärd bringas till verkställighet. Här afhandlas således om medlen att i godo bereda förlikning af staters stridigheter, samt om de för sådant ändamål anställda sändebuds rättigheter och pligter; om det tvång, som, i fall förlikning ej äger rum, måste få användas, och hvilket kan utöfvas antingen medelst vedergällning af lika mot lika (retorsion, repressalier), eller ock genom krig; om de rättsliga formerna för kriget, eller huru det bör förklaras och föras, med hänsigt till den dervid förekommande förstörelse, samt behandlingen af personer, egendom och land; om förhållandet till allierade och neutrala makter, äfvensom de under påstående krig ingångna fördrag angående vapenstillestånd, kapitulation, fångars utväxling m. m.; samt om krigs avslutande medelst fredsfördrag. Emedan nu hithörande ämnen hufvudsakligen afse kriget och dermed sammanhängande omständigheter, kunde man säga, att nästnämnde del af Folkrätten afhandlar *det rätta i krigstid*.

9. Kap.

Finska Lagstiftningens Historie.

1. Finlands rättshistorie intill år 1808 gemensam med Sveriges.

Historien om ett folks lagar plägar, enligt hvad förut blifvit nämnt, begynna med en sedvanlig rätt, hvarifrån den verkligt positiva lagstiftningen småningom utvecklats sig. Detta förhållande har, efter all sannolikhet, äfven ägt rum i afseende å finska folkets äldsta rättsförfattning, ehuru densamma är höljdt uti ett ogenomträngligt mörker. Orsaken härtill ligger deri, att Finnarne, vid den tid, då historiens ljus börjar uppgå öfver deras bygder, underkastades en främmande nations välde, hvilken, jemte kristendom och kultur, till dem jemväl öfverförde sina lagar; och sedan dessa under tidens lopp rotfästade sig i finska folkets sinne, utplånades till och med de sista spåren af Finnarnes ursprungliga rättsbruk, om hvilkas tillvaro nu mera endast någon antydning qvarstår uti folkdikten och de äldsta, till vår tid bevarade, skriftliga handlingar. Enligt hvad häfderne omförmåla, eröfrades Finland af Svenskarne delvis medelst särskilda, åren 1157, 1249 och 1293 anställda krigståg, hvarefter fredsslutet med Novgorods Storfurste i Nöteborg år 1323 omsider betryggade denna eröfring. Vid den tiden ägde Sverige redan ett under flera sekler utbildadt rätts- och samhällsskick, som förmedelst dess lagar småningom öfvergick till Finland; och då detta land sedermera intill år 1808 förblef med Sverige förenadt, kan det lätt

inses, att rättshistorien för begge, under den dittills förflutna, betydliga tiderymden, måste vara gemensam, samt att följakteligen äfven de svenska lagarnes äldsta öden ur nämnde synpunkt äro af intresse för Finland.

2. Uppkomsten af Sveriges äldsta lagstiftning.

Sveriges äldsta historie omtalar, att tvenne folkstammar, Svear och Götar, tidigt dit inflyttat och tagit sin boningsplats, de förre i Svithiod eller Svealand, samt de sednare uti Gauthiod eller Götaland. Seder och bruk grundlade småningom hos dem en rättsförfattning, som uttalade sig i korta och bestämda bud eller reglor, hvilka, för att lättare kunna ihågkommas, voro affattade i en poetisk form. Föreningen af dessa rättsnormer benämndes *lag*, och tillsynen öfver deras efterlefnad handhades först af familjefäderne, men sedermera af en inom familjernas förbund för sin insigt och klokhets särdeles aktad person, som kallades lagens man eller *lagman*. Han var domare öfver folkets rättstvister och ägde såsom sådan att utsäga, tolka och tillämpa lagen inom ett visst område, hvilket derför bar namn af hans *lagsaga* eller domkrets. Detta skedde vid folkets årliga sammankomster, som benämndes *ting* och ursprungligen inträffade vid offerfesterne åt de hedniska gudarne. Efter hand ökades lagbuden genom nya tillsatser och förlorade sin poetiska form, samt kunde icke mera, såsom förut, bevaras i allas hågkomst, hvarföre det blef lagmannens skyldighet att icke blott i sitt minne bibehålla, utan ock derur uppläsa lagen för den samlade menigheten. Sålunda voro lagmännen vårdare af lagarne under en tid, då någon

skriftlig uppteckning af dem ännu ej ägt rum; och lagbuden öfvergingo genom dylik muntlig tradition från slägte till slägte, liksom vår tids erfarenhet visat möjligheten deraf, att Finlands runosånger under mångfaldiga sekler kunnat på enahanda sätt från glömska bevaras.

3. Svenska Landskapslagarne, och deras gällande kraft i Finland.

Genom utflyttningar från sina ursprungliga boplatser, Upland och Västergötland, utgrenade sig Svearne och Götarne hvar på sitt håll, och sålunda uppstodo i hvardera stammens hufvudland småningom särskilda landskap, hvilkas rättsförfattning ordnades efter förebilden af de förras. Hvarje landskap hade derför sin egen lagman, och inom detsamma antogo rättsbuden, liksom sederne, lefnadssättet samt till och med själfva språket, under tidens lopp en egendomlig beskaffenhet, hvilken i sin grund väl öfverensstämde med moderprovinsens, men äfven uti vissa delar skilde sig derifrån. På detta sätt uppkommo de så kallade *Landskapslagarne* i Sverige, nemligen inom Svealand: *Uplands*, *Södermanna*, *Westmanna* och *Helsingelagen*, samt uti Götaland: *Westgöta*, *Östgöta*, *Smålands* och *Gotlandslagen*. Man har härvid nu mera äfven skäl att tillägga *Skånelagen*, ehuru provinsen af detta namn i äldre tider underlydde Danmark, och dess lag förtyjemväl räknats till de danska. De flesta af i fråga varande lagar äga, i det skick hvaruti de kommit till vår tid, likhet med hvarandra i så måtto, att de omfatta den äldre tidens Stats-, Civil-, Kriminal- och Kyr-

korätt, jemte åtskilliga stadganden rörande jordnär-
 ingen, allt ordnad under vissa afdelningar, som benäm-
 nas *balkar*, och hvilka redan genom sina namn antyda
 på innehållet. Tiden för deras första uppkomst kan,
 enligt hvad derom ofvan är nämnt, alldeles icke be-
 stämmas, emedan de under flera seklers lopp smånin-
 gom utbildats till sitt närvarande skick. Omöjligt är
 jemväl att nu mera utreda, när desamma blifvit upp-
 fattade i skrift, ehuru det synes sannolikt, att sådant
 icke skett förr, än den nu brukliga skrifkonsten hun-
 nit, efter kristendomens införande, genom munkarne
 blifva känd i Sverige, och således troligen ej förr än
 i 11:te eller 12:te seklet, möjligen ock sednare. En
 högst märkvärdig egenhet hos alla dessa lagar är der-
 emot, att de, såsom utgångna ur sjelfva folkets hjerta
 och sinne, under loppet af flera århundraden ägt gäl-
 lande kraft, utan att något påbud derom af högsta
 makten blifvit utfärdadt. Det var först emot slutet af
 13:de och i början af 14:de seklet, som Sveriges re-
 genter funno för godt att med några af dem taga sär-
 skild befattniing. Uplands- och Södermannalagarne blefvo
 nemligen då öfversedda af dertill förordnade komitéer,
 samt uti sin sálunda tillkomna nya redaktion stadfästade
 af Konungen, den förra år 1296 och den sednare år
 1327. Ehuru någon dylik sanktions-åtgärd icke öfver-
 gick de öfriga Landskapslagarne, hvilka i sitt nuva-
 rande skick jemväl synas härleda sig från slutet af
 13:de och förra delen af 14:de seklet, förblefvo de-
 samma dock vid sin förra giltighet; och endast Up-
 landslagen, som ursprungligen tjenat till förebild för
 några af de sednare, njöt framför dem ett högre anse-
 ende i så måtto, att dess stadganden äfven inom andra

provinser, vid brist af egna lagars bud, togos till efterrättelse. Bland Sveriges Landsskapslagar synas endast Uplands- och Helsingelagarne hafva vunnit gällande kraft inom Finland, emedan kolonisationen hitåt förnämligast från nämnde provinser utgick, och de öfverflyttande dervid naturligtvis bibehöllo sina lefnadsvanor och rättsgrundsatser. Dessa blefvo väl icke heller påbudne till efterlefnad för Finnarne, hvilka framgent fingo njuta sin fordna inhemska rätt till godo; men då den sistnämnde, efter all sannolikhet, vid den tiden stod på samma låga punkt, som Finnarnes kultur i öfrigt, och landet, lika med de svenska landskapen, erhöll sin egen lagman, som der skipade rätt, måste den svenska lagstiftningen småningom blifva äfven i Finland öfvervägande och den ursprungliga finska deremot under tidens lopp spårlöst försvinna.

4. Landslagarne i Sverige.

Någon tid efter Södermannalagens revision och stadfästelse synes man hafva börjat inse olämpligheten deraf, att provinserne i Sverige hade sina särskilda lagar; och detta föranledde, att en gemensam lag för landet utarbetades medelst sammanfattande af Landskapslagarnes grundsatser och under bibehållande af deras ursprungliga form. Förslaget till en sådan *Landslag* eller lag för landsbygden förelades Konung Magnus Eriksson till stadfästelse år 1347, men mötte protest från presternes sida, emedan detsamma innehöll stadganden, som åsyftade inskränkning af friheten att göra testamenten till kyrkor och kloster, samt förty ansågos göra intrång uti presterskapets rättigheter. Nämnde

lag blef derföre icke stadfästad, men begagnades dock till efterrättelse vid lagskipningen i de delar, som angingo de verldsliga stånden, eller med undantag af Kyrkobalken, hvilken af sådan orsak försvunnit och blifvit supplerad med samma balk ur hvarje landskaps egen lag. Omkring etthundra år efter detta första försök tillvägabragtes under Konung Kristofers regering år 1442 en annan Landslag, hvilken, ehuru i hufvudsaken öfverensstämmande med den förra, dock äfven var jemkad efter presternes önsknings och derföre, såsom af alla stånden godkänd, erhöll Konungens stadfästelse. Så väl Magni Erikssons, som Kristofers Landslag blefvo sannolikt äfven tillämpade i Finland, hvilket år 1435 delades i tvenne, eller *Norrfinne* och *Söderfinne* lagsagor. Men åtskilliga handlingar utvisa, att man ännu under 1500-talet icke ens i Sverige ägde säker kännedom af nämnde lagar och deras gällande kraft. Detta hade sin grund deri, att alla lagböcker på den tiden funnos endast uti handskrifna exemplar och förty voro sällsynta, samt i saknad af titelblad jemväl stundom kunde med hvarandra förvexlas.

5. Stadslagarne i Sverige.

Utom den lagstiftning för landsbygden eller *landet*, hvilken i Landskaps- och Landslagarne innefattas, förekommer i Sverige ännu en annan, som var särskildt gällande för *städerna*. Anledningen till städers uppkomst var, att under hednatiden en större menighet tidtals på vissa ställen samlades för offer och offentliga öfverläggningar, samt dervid äfven, emedan tillfälle erbjöds, plögade omsätta sina varor. Dylika plat-

ser *fingo* derföre namn af *köpstäder*, d. v. s. ställen, hvarest man sålde och köpte; och dessa köpingar utvidgades sedermera vid en tilltagande folkmängd och handel, samt öfvergingo sålunda till städer. Utom handeln idkades här jemväl handtverk, mest af inflyttade utländningar, i synnerhet Tyskar; och så väl dessa särskilda yrken, som den främmande befolkningen, hvilken införde nya seder och bruk, föranledde inom städerna en lagstiftning, afvikande från landsbygdens och utmärkt i den skandinaviska norden med namnet *Birke*- eller *Biärköarätt*. *) En sådan lag förekommer äfven i Sverige och förmodas hafva i slutet af 13:de eller början af 14:de seklet blifvit sammanfattad för Stockholm, som, anlagdt af Birger Jarl omkring 1250, torde efter femtio års bestånd vunnit den betydighet, att en särskild lag för denna stad ansetts vara af nöden. Då nu ock andra städer funnos eller efterhand uppkommo inom landet, blef samma lag jemväl der antagen och tillämpad, hvarigenom den erhöill egenskapen af en lag för städerna i allmänhet. Dock utgjorde staden Wisby på Gotland härifrån ett undantag. Denna ort ägde nemligen fordom en egen ställning och betydighet, emedan densamma, under det så kallade Hanseförbundets tider, var genom sitt läge en af de viktigaste handelsplatser i norden. I följd af sin ständiga beröring med Tyskland, erhöill Wisby derifrån både invånare och grunder för sin borgerliga författning, hvilken un-

*) Ordet *birk* eller *biärk* anses i det äldre nordiska språket betyda handel, och *biärkö* en på en ö belägen stad eller hamn, der handel drifves, sedermera ock handels- eller köpstad i allmänhet; *birke*- eller *biärköarätt* synes alltså vara likbetydande med stadslag, lag för städer.

der förra delen af 14:de seklet sammanfattades uti *Wisby Stadslag*; och dessutom utbildade sig här, genom stadens vidsträckta sjöfart, en särskild sjölag, som benämndes *Wisby Sjö rätt* och hvars giltighet, i brist af annan dylik lagstiftning i norra Europa, äfven befinnes hafva varit erkänd af främmande nationer. Men då man omsider insett behofvet af en enda lag för hela landet, föranleddes derigenom ock sammanfattandet af en dylik för städerna eller den så kallade *Stadslagen*, hvars tillkomst synes hafva inträffat vid tiden näst efter redaktionen af Magni Erikssons Landslag. Åtminstone äga begge med hvarandra mycken likhet både till form och innehåll, ehuru Stadslagen naturligtvis jemväl upptager stadganden, som uteslutande röra städernes förhållanden, och dessutom sedermera erhållit tillägg samt undergått mindre förändringar.

6. Lagstiftningens fortgång under 15:de och 16:de seklet.

De på omförmäldt sätt tillkomna Lands- och Stadslagarne innefattade i början inom sitt ringa omfång nästan hela lagstiftningen för Sverige, intill dess samhällsskickets utveckling småningom påkallade nya rättsbestämningar. Dessa utfärdades under de följande seklerna genom en mängd särskilda författningar och påbud af regeringen, hvilka efter hand sträckte sig till alla lagfarenhetens grenar. Bland dem märkes en genom flera århundraden fortgående rad af stadganden, som vid strängt ansvar förbjuda våldgästning och friskjuts, eller det rättsvidriga, men af ålder inrotade oskick, att resande, oftast mäktiga personer, vid färder genom landet, med våld togo sina förnödenheter af den

värnlösa allmogen, utan att derföre erlægga betalning. Härigenom framkallades inrättningen af gästgifverier och hållskjuts, hvilken på den tiden var för samhällsordningen af större betydenhet, än man nu mera är van att fästa dervid. Ett viktigt inflytande på Sveriges icke blott kultur, utan ock rättsskick, utöfvade den af Konung Gustaf I införda reformationen i religionsläran, hvarigenom lagarnes på katolsk grund bygda Kyrkobalkar förlorade sin gällande kraft, utan att likväl förr än år 1571 efterträdas af den första evangelisk-lutherska kyrkoordning. I sammanhang med störtandet af det katolska presterskapets öfvervälde stod reduktionen af det så kallade andeliga frälset, hvarigenom en betydlig massa af jordagods, som under den katolska tiden, genom regenters och enskildes öfverdrifna frikostighet, tillfallit kyrkor och kloster med fullkomlig frihet från skatt, blef åter lagd under kronan, och skattebördan för den öfriga jorden följakteligen måste förminskas. En åtgärd i motsatt rigtning var dock, att nästbemälde konung, under namn af förläning, tilldelade sina söner betydliga delar af landet, hvarifrån de ägde åtnjuta all kronans rätt, och der ett slags sjelfständigt välde för dem äfven i lagskipningsväg grundlades. Detta föranledde hans efterträdare Erik XIV och påföljande regenter att göra dylika förläningar åt adeln, hvarigenom detta stånd på de öfrigas och sjelfva landets bekostnad vann en olaglig tillökning i sina privilegier. Af egen märkvärdighet äro de under Konung Gustaf I:s tid tillkomna *Domare-reglorna*, hvilka, författade af en enskild man, kyrkoherden Olaus Petri Phase, och röjande en långt framom sin tid stående lagstiftningsvishet, utan någon sanktion af regeringen

fått under århundraden åtnjuta kraft af lag, och derföre äfven finnas såsom bihang fogade vid alla lagböcker efter den tiden. Ett besynnerligt motstycke till dem utgör åter det så kallade *Helgeandsholms-beslutet*, hvilket, under föregifvande att det af regent och ständer blifvit fattadt år 1282, dock först under Konung Johan III:s regering år 1586 af en privat man, Palne Eriksson Rosenstråle, framdrogs i dagsljuset. Genom detsamma tillerkändes kronan ägande rätt till alla skogar, grufvor, strömmar och sjöar i landet, hvilka vid den tiden ej befunno sig i enskildes ägo; och ehuru denna grundsats, med stöd af nämnde beslut, blifvit uti flera sedermera utfärdade författningar tillämpad och fastställd, hafva dock nyaste tiders forskningar på goda skäl gjort sannolikt, att sagde beslut är falskt och understucket.

7. Åtgärder till lagväsandets förbättring under 17:de seklet, intill bearbetningen af 1734 års Lag.

Vid början af 1600-talet befunnos Lands- och Stadslagarne, af hvilka den förra var omkring etthundra femtio och den sednare tvåhundra femtio år gammal, allaredan så föråldrade, att en revision af desamma både till språk och innehåll ansågs nödig. Denna omarbetning uppdrog Konung Karl IX åt några af sina anhängare, hvaremot ständerne för sagde ändamål utsågo andra komiterade bland adeln. Följden häraf blef, att hvardera komiténs förslag erhöll en ensidigt politisk rigtning, det förra till konungens förmån, emot adeln och rådet, det sednare åter tvärtom, samt derföre vid granskning under riksdagen år 1609 af mot-

partiet ogillades. Desto viktigare måste vid sådant förhållande den åtgärd blifva, att icke blott några af Landskapslagarne, utan ock Kristofers Landslag genom Konung Karl IX:s försorg omsider medelst tryck offentliggjordes. Detta skedde, hvad Landslagen beträffar, år 1608; och uti en tillika meddelad ny stadfästelse å sagde lag påbjöd Konungen, att framdeles endast den tryckta texten skulle vid lagskipningen följas, med undantag dock af Kyrkobalken. Derjemte erhöllo domare tillstånd att vid vissa grofva brottmål tillämpa "Guds lag, utaf hvilken all verldslig lag tagen är," d. v. s. den Heliga Skrift, eller egentligen blott Mose böcker, ur hvilka ett kort utdrag, innehållande straffbestämningar för särskilda förbrytelser, blef såsom tillägg vid Landslagen bifogadt. Såsom ett minne häraf qvarstår ännu den i vår tids domare-ed uttryckta förbindelsen att dömma "efter Guds lag," ehuru nu mera någon direkt tillämpning af den Heliga Skrifts straffbestämmelser icke, såsom förut, anses kunna äga rum. Under Karl IX:s efterträdare, Konung Gustaf II Adolf, och med dennes stadfästelse, blef äfven Stadslagen år 1618 till trycket befordrad; och sedan sålunda Lands- och Stadslagarne hunnit i en större mängd exemplar spridas kring Sverige och Finland, kan man först med säkerhet antaga, att en fast och bestående tillämpning af dem öfverallt var möjlig, samt den förra osäkerheten om gällande lag alltså fullkomligen undanröjd. Hvad särskildt Finland angår, hade så väl Lands- som Stadslagen blifvit öfversatta till finska språket, och den förras tryckning i detta skick år 1610 begynt, men likväl snart lemnats ofulländad. — Ur en annan synpunkt vigtig för rättsväsendet var den af några före-

gående regenter försökta, men först utaf Gustaf II Adolf ändamålsenligt genomförda inrättningen af permanenta öfverdomstolar eller så kallade *Hofrätter*, hvilka pröfvade och afgjorde mål, som vid de lägre domstolarne förevarit. Sådan pröfning tillhörde förut de i Landslagen påbjudna *Räfsste-* och *Rättaretingen*; men då dessa voro ambulatoriska eller flyttbara inom landskapen, och dervid Konungen sjelf eller, i hans frånvaro, ett riksråd-borde föra ordet, samt dessutom en talrik personal af ledamöter erfordrades, kommo dylika ting så mycket mera sällan till stånd, som någon viss tid för deras hållande icke var uttryckligen bestämd. Till att afhjelpa denna svårighet för rättsökande att fullfölja sin talan, stiftades år 1614 Svea Hofrätt, så benämnd, emedan den hade sitt säte i Stockholm på hofvet; och denna myndighet, bestående af en särskildt dertill utsedd president jemte ständiga ledamöter af frälse och ofrälse stånd, ägde att dömma konungsdom, eller afgöra mål i konungens namn och på hans vägnar. Grunderne för Hofrättens verksamhet fastställdes genom tvenne författningar, Rättegångs-ordinantien af 1614 och Rättegångs-processen af 1615. Sedan erfarenheten visat stiftelsens stora nytta, inrättades år 1623 en dylik öfverdomstol för Finland, eller Åbo Hofrätt, samt år 1634 efter Konungens död tvenne andra, nemligen i Jönköping Götha Hofrätt för södra Sverige, och i Dorpat en Hofrätt för Lifland och Ingermanland, som då lydde under Sverige. Oberäknadt det gagneliga inflytande, bemålde myndigheter utöfvade på lagskipningen derigenom, att de rättade underdomstolarnes utslag och i allmänhet hade tillsyn öfver deras verksamhet, kommo de äfven i tillfälle att gynnsamt

inverka på lagstiftningens utbildning; ty de ägde rätt att vid tvifvelaktiga fall göra förfrågningar eller framställningar hos högsta makten, och föranledde dymedelt, att en mängd vigtiga grundsatser blefvo i lagstiftningsväg bestämda. Dessutom voro nämnde öfverdomstolar en plantskola för bildande af kunniga jurister, hvilka sedermera användes till utarbetande af flerfaldiga författnings- och lagförslag, innan desamma af konungen sanktionerades.

8. Fortsättning.

Jemte stiftelsen af Hofrätter grundlade Konung Gustaf II Adolf äfven Sveriges kollegiala författning, medelt inrättande af högre embetsmyndigheter eller kollegier, hvilka ägde handhafva vissa grenar af administrationen, och i sådant afseende, då de voro sammansatta af sakkunnige män, utgjorde vigtiga organer för regeringen. Sålunda stiftades dels under bemålde Konungs lifstid, dels ock efter hans död: Kanslikollegium för politien inom landet och utrikes politiken, samt Kammarkollegium för tillsynen öfver kronans inkomster, år 1617; Krigskollegium 1630, och Amiralitetskollegium 1634, det förra för landtarméns, det sednare för flottans ärender; Kommersekollegium för tillsynen öfver handtverk, fabriker och handel, 1637; Bergskollegium för bergs- och bruksnäringen 1649; Kammarrevisionen för granskning af kronans räkenskaper 1651, samt Statskontoret för anordning af statens utgifter 1680. Bland författningar från Gustaf II Adolfs tid märkas äfven några, som ännu äga gällande kraft af grundlagar, nämligen Riksdagsordningen af år 1617

och Riddarhusordningen af 1626; den ena bestämmer sättet för ärenders handläggning på riksdagar, och den andra, huru förhandlingarne inom Adelsståndet särskildt skola gå för sig. Grunderne för städernes administration fastställdes genom en till sin giltighet ännu erkänd stadga af år 1619, hvars officiella utfärdande likväl genom sednaste tiders forskningar blifvit satt i tvifvel. Slutligen märkes, att samme Konung sjelf anses hafva författat den första omständliga lag för militären eller Krigsartiklarne af 1621, äfvensom bestämt grunddragen och låtit ombesörja utarbetandet af den Regeringsform, hvilken efter hans död blef år 1634 såsom grundlag för rikets styrelse antagen. — Under Drottning Kristinas och Konung Karl X Gustafs regering gjorde sig behovet af en lagrevision allt mer och mer gällande, samt föranledde nedsättandet af åtskilliga komitéer, hvilka på olika tider utarbetade dels betänkanden öfver vissa uppgifna lagfrågor, dels ock förslag till nya lagar och författningar rörande särskilda grenar af rättssystemet; men ur den positiva lagstiftningen från denna tid må här blott omnämnas Straffordningen af 1653, hvarigenom det öfverdrifvet stränga ansvaret för vissa, oftare förekommande brott, såsom exempelvis stöld, blef i enlighet med tidens fordringar förmildradt. Deremot var Konung Karl XI:s regeringstid desto rikare på verkliga lagstiftningsåtgärder, som genom de föregående komitéernas arbeten blifvit i väsendtlig mån förberedda och underlättade. Här förekomma nemligen icke allenast Sjölagen af 1667 och Kyrkolagen af 1686, hvilka ännu gälla, utan ock en mängd författningar inom alla grenar af lagfarenheten, samt deribland instruktioner för de flesta civila och militära verk och embetsmän.

Under bemälda Konung skedde år 1680 den hufvudsakliga förändring, att Sveriges statsförfattning blef oinskränkt monarkisk, hvilket, bland annat, beredde Konungen tillfälle att, medelst en strängt genomförd reduktion, till kronan återvinna den betydliga massa af jordagods, som under föregående regenter, ofta emot lagens stadgande, förlänats åt medlemmar af adeln. Dessa gods användes ock på ett för riket nyttigt sätt, då lägenheterne blefvo anslagna till det så kallade *indelningsverket*, eller till underhållande af en inom landet bofast och indelt krigsmakt, hvarigenom statens utgifter för dylikt ändamål kunde besparas.

9. Stiftelsen af 1734 års Lag.

Den viktigaste åtgärd till lagväsendets förbättring i Sverige under 17:de seklet var den år 1686 påbörjade utarbetningen af en allmän Lag för *hela landet*, eller både landsbygden och städerna i förening. För detta ändamål nedsattes i slutet af nämnde år en komité af lagkunnige män, som inom några år utarbetade förslag till åtskilliga balkar, hvaröfver sedermera utlåstanden af landets embetsmyndigheter blefvo afgifna; men den vidare fortgången af arbetet hämmades betydligt genom Konung Karl XI:s död och de långvariga krig, hvaruti riket genom hans efterträdare Karl XII blef inveckladt. Komitén fortsatte väl framgent, under flerfaldigt ombyte af ledamöter, sin verksamhet sålunda, att omsider år 1718 alla balkar af det nya förslaget voro färdige, hvarefter de ännu så väl till innehåll som redaktion underkastades ytterligare omarbetning; dock blef nämnde förslag icke förr än vid 1731 och

1734 års riksdagar af Ständerne till granskning företaget samt vid den sednare slutligen gilladt. Sedan härpå några af Ständerne föreskrifna ändringar i texten hunnit genomföras, meddelade Konung Fredrik I den 23 Januari 1736 sin stadfästelse å den nya Lagen, som, efter fulländad tryckning, den 1 September samma år trädde i gällande kraft. Tilläggas må, att uti komitén för detta, nästan under ett halft sekel bearbetade lagverk, icke mindre än sextionio personer efter hand varit sysselsatte; och bland dem intages det utmärktaste rum ostridigt af komiténs sednaste ordförande, Kongl. Rådet Grefve Gustaf Cronhjelm, som tillvägabragt den förträffliga, med Sveriges äldre lagar öfverensstämmande stil, hvari texten är affattad, och hvilken genom föreningen af korthet, tydlighet och innehållets rikedom, kan betraktas såsom mönster för all lagstiftning.

10. Plan och indelning af 1734 års Lag.

Allmänna Lagen af år 1734 är hufvudsakligen en förening af de förut gällande Lands- och Stadslagarne, med iakttagande af de förändringar, som under tidens lopp tillkommit eller vid sjelfva redaktionen befunnits nödvändiga. Den skiljer sig likväl från de förra deri, att grundsatserne angående landets styrelse, hvilka inefattades uti de så kallade konungabalkarne, här icke ingått. Orsaken dertill var, att Sveriges statsförfattning, som efter Konung Karl XII:s död åter förändrats till inskränkt monarki, allaredan hade blifvit genom särskild grundlag eller Regeringsformen af år 1720 fastställd. Då dessutom lagstiftningen uti åtskilliga ämnen nu mera hade vuxit till en vidd, som icke egnade

sig att inom de fordna lagarnes ringa omfång sammanträngas, inskränkte man planen för i fråga varande lagbok derhän, att, såsom i stadfästelsen derå nämnes, uti densamma "alla de nödigaste stycken måtte finnas, som till det enskilda lefvernet i ett väl bestäldt rike höra." Ändamålet med denna Lag var således, att den skulle blifva en handbok för så väl domare som menige man, deri en hvar borde, efter de äldre lagarnes häfdvunna system, utan synnerlig svårighet kunna påfinna de enkla och hufvudsakliga grundbestämningarne för sina i allmänna lifvet förekommande rättsförhållanden. Det kan ej heller nekas, att 1734 års Lag fullkomligen motsvarat denna sin bestämmelse, och att densamma derigenom, äfven inom Finland, väsendtligen bidragit till befrämjande af lagbunden ordning. Den är, medelst sammandragning af de förra lagarnes många balkar, indelad uti nio: *Giftermåls-, Ärfda-, Jorda-, Bygninga-, Handels-, Missgernings-, Straff-, Utsöknings- och Rättegångsbalkarne*, hvilka genom sina enkla namn utvisa innehållet, och sålunda äfven för den mindre kunnige underlätta Lagens användning. Den omfattar alltså, på sätt framdeles skall vidare utredas, grundsatserne för Civil- och Kriminalrätten samt de vanligaste näringar, jordbruket och handeln, äfvensom hvad ur Kameral- och Politilagfarenheten dermed närmast sammanhänger.

11. Andra åtgärder rörande lagväsendet under 18:de seklet och intill år 1808.

Utom stiftelsen af 1734 års Lag, hvilken otvifvelaktigt är den viktigaste af alla, till lagväsendets för-

bättring i Sverige under 18:de seklet vidtagna åtgärder, förekomma dock äfven några andra, som förtjena att här omnämnas. Sålunda utfärdades, medan Lagen ännu var under bearbetning, nya instruktioner för de administrativa kollegierna, och år 1734 en instruktion för Landshöfdingarne, hvilken ännu äger giltighet för Guvernörerne i Finland. År 1723 utgäfvos privilegier så väl för Ridderskapet och Adeln, som för Prestaståndet, hvarigenom begge dessa stånds förut i åtskilliga dylika författningar fastställda rättigheter närmare bestämdes, med ännu gällande kraft af grundlag. Hvad deremot beträffar den genom 1720 års Regeringsform stadgade författning, som inskränkt Konungens makt nästan derhän, att han blott ägde verkställa Ständernes beslut, framkallade densamma under loppet af ett halft århundrade en mängd ränker och stridigheter emellan Ständerne, hvaraf staten slutligen i sina så väl inre som utrikes angelägenheter rönt ett högst menligt inflytande. Följden häraf blef en ny statshvälfning, hvilken Konung Gustaf III genomförde medelst Regeringsformen af år 1772, som i hufvudsaken återställde statskicket, sådant det varit före år 1680; och denna Regeringsform, äfvensom den sedermera tillkomna Förenings- och Säkerhetsakten af år 1789, hvarigenom Monarkens makt ytterligare utsträcktes, qvarstå ännu såsom grundlagar för Finland. Sistnämnde år tillförsäkrades äfven rikets städer och allmoge, eller, med andra ord, Borgare- och Bondestånden, vissa förmåner och rättigheter, jemte det de öfriga ståndens ofvannämnde privilegier erhöillo förnyad bekräftelse. Då erfarenheten visat, att en enda Hofrätt för Finland var otillräcklig, inrättades en annan år 1775 i Wasa. För

öfrigt blef lagstiftningen i flere afseenden utbildad genom särskilda författningar, hvaribland företrädesvis märkes Förordningen af den 20 Januari 1779 och Förklaringen af den 23 Mars 1807, genom hvilka åtskilliga ställen i 1734 års Lag dels ändrades, dels ock erhöillo förklaringar och tillägg. Som nu emellertid lagstiftningen, genom mängden af utfärdade författningar, hvilka stundom hänvisade tillbaka uti förflutna tidehvarf, blifvit mindre tillgänglig för både lagskipare och allmänheten, förordnade Konung Gustaf III, att alla gällande stadgar och förordningar angående civila och kriminella mål skulle sammandragas till ett lagverk, ordnad efter allmänna Lagens balkar och kapitel. I anledning häraf utkom, efter mer än tjugu års bearbetning, den så kallade Lagsamlingen af år 1807, hvilken enligt nämnde plan upptager de då gällande författningar, som ändra eller förklara Lagen, eller ock angå ämnen, som dermed äga närmare sammanhang.

12. Lagstiftningens fortgång efter år 1808.

En ny period i Finska lagarnes historie vidtager med år 1808, då Finland, eröfradt af ryska vapnen, skildes från sambandet med Sverige, och af Kejsaren Alexander I genom Manifest den 5 Juni samma år förklarades vara såsom en särskild provins förenadt med Ryssland, hvarefter landet genom fredsfördraget i Fredrikshamn den 5 (17) September 1809, som uti St Petersburg den 1 (13) derpåföljande Oktober ratificerades, blef af Sverige afträdt. Uti Nädig Försäkran till samtliga Finlands inbyggare, gifven den 15 (27) Mars 1809, bekräftade och stadfästade Kejsaren lan-

dets religion och grundlagar, samt de privilegier och rättigheter, hvarje stånd inom Storfurstendömet i synnerhet, och alla dess inbyggare i gemen, dittills enligt konstitution åtnjutit; hvarjemte Kejsaren lofvade att bibehålla alla dessa förmåner och författningar fasta och oförtryckta i sin fulla kraft. Kort förut hade en landtdag blifvit öppnad i Borgå, vid hvilken likväl endast de vigtigaste ärender rörande Finlands nya statsförfattning och förvaltning blefvo handlagde. Till dem hörde organiserandet af landets högsta domstol och administration, som erfordrades, sedan de svenska myndigheternas betydelse för Finland upphört. Förslag i detta ämne utarbetades genom en tillförordnad komité, hvilken af landets mest lagkunnige man, Professoren Matthias Calonius, inhemtade nyttiga råd och upplysningar. Sedan Ständerne deröfver afgifvit sitt utlåtande, fastställde Kejsaren den 6 (18) Augusti 1809 Reglementet för en Regerings-Konselj, såsom landets högsta judiciella och administrativa myndighet, hvilken genom Kungörelse den 9 (21) Februari 1816 erhöll förändrad benämning af Kejserlig Senat för Finland. Den 31 Januari (12 Februari) 1812 utfärdades Instruktioner såväl för General-Guvernören i Finland, som för Prokuratorn i Regerings-Konseljen; och till beredande af de ärender, hvilka berodde på Kejsarens omedelbara afgörande, tillförordnades en Komité af finska män i S:t Petersburg, som erhöll Instruktion den 25 Oktober (6 November) 1811. Denna Komité upplöstes, när genom Manifest den 17 Mars 1826 ett Stats-Sekretariat för Finland med Instruktion af samma dag derstädes blef inrättadt; men genom Manifest den 27 Mars (8 April) 1857 tillsattes åter vid Stats-Sekretariatet en ständig

Komité för finska   render. Sedan genom Kungörelse den 11 (23) December 1811 det så kallade gamla Finland eller Wiborgska Guvernementet blifvit med Storfurstendömet Finland inf  rlifvadt, och några årtiondens erfarenhet visat behovet af en särskild öfverdomstol f  r denna del af landet, stiftades genom Manifest den 7 (19) Juni 1839 en Hofrätt i Wiborg, hvars domkrets tillika blef utstakad. F  r öfrigt hafva under i fråga varande period, efter landets behof, åtskilliga nya embetsverk blifvit inrättade, äfvensom lagstiftningen uti alla dess olikartade grenar och synnerligen inom den ekonomiska rättens fält tillvuxit och utbildats genom en betydlig mängd af författningar, för hvilka likväl planen och utrymmet icke medgifver att här närmare redogöra.

13. Kodifikations   tg  rder.

Särskild uppmärksamhet förtjena ännu de åtgärder, som under sednaste tider blifvit vidtagna till ordnande af lagstiftningen i sin helhet, för att dymedelst bringa densamma uti ett för statens embetsmän och allmänheten mera användbart och tillgängligt skick. Det   r lätt insedt, att i samma förhållande, som rättstillståndet inom en stat utvecklas och regleras genom nya lagbest  mningar, måste ock svårigheten att öfverskåda hela detta fält ökas och tilltaga. I f  lj  d häraf hade redan under 18:de seklet några europeiska stater röjt ett nytt sträfvande uti lagstiftningsväg, nemligen att genom fullständiga lagböcker omfatta och ordna hela rättssystemet eller lagstiftningens samtliga delar till ett helt för sig. En sådan åtgärd har fått namn

af *kodifikation*; *) och man kunde i sjelfva verket påstå, att stiftelsen af 1734 års Lag, dervid de äldre lagarnes stadganden jemte åtskilliga författningar sammandrogos till en ny text, utgjorde ett kodifikationsföretag, ehuru detsamma i afseende å planen var på ofvanföre uppgifvet sätt inskränkt till vissa delar af lagstiftningen. Mera omfattande voro deremot de kodifikationer, som under innevarande sekel blifvit genomförda i Preussen, Frankrike, Österrike och Ryssland. Då nu mängden af Finlands särskilda författningar icke fanns för allmänheten tillgänglig i ett ordnad sammanhang, utan endast uti spridda, mer eller mindre fullständiga samlingar, hvilket måste leda till svårighet och osäkerhet vid ärendernas behandling, förordnade Kejsaren medelst Nådig skrifvelse till General-Guvernören den 29 Maj (10 Juni) 1835, att af samtliga dessa författningar skulle upprättas ett systematiskt sammandrag, upptagande, under särskilda afdelningar, efter ämnenas olika beskaffenhet, alla gällande stadganden rörande Finlands lagskipning och civila administration, hvilket sammandrag, efter vederbörlig granskning, komme att till allmän efterrättelse stadfästas, med de tillägg, som deri framdeles enligt utkommande författningar kunde göras. Till att ombesörja författandet af ett sådant sammandrag utsågs dåvarande Prokuratorn i Kejsarliga Senaten för Finland, med biträde af sakkunnige män. Sedan denna Lagkommission åren 1843—47 aflemnat

*) Efter latinska ordet *codex*, som egentligen betydde trädstam, träddafla, men också bok och, i deraf härledd bemärkelse, samling, äfvensom slutligen samling af rättsnormer, lagar och författningar.

förslag till vissa delar af det nya lagverket, och det samma under nämnde tid blifvit i föreskrifven ordning granskadt af en särskildt tillförordnad Revisionskomité, som med anmärkningar deröfver till General-Guvernören inkommit, fastställde Kejsaren den 10 (22) Januari 1847 i Nåder den plan för lagverkets utarbetning, att alla de författningar, som innehöllo ändring eller förklaring af 1734 års Lag, eller tillägg till densamma, borde samlas för att, ordnade efter Lagens balkar, utgöra en supplementär författnings-samling till lagboken; och derefter skulle dessa författningar i noggrant utdrag redigeras till ny lagtext, hvilken, lämpad och ordnad efter Lagens kapitel och paragrafer, borde under dem införas. I anledning häraf upplöstes Revisionskomitén och Lagkommissionen fullföljde sitt arbete, hvarvid 1854 års utgång antogs såsom gräns för de i lagverket inflytande stadganden; och sedan tryckningen deraf under Lagkommissionens tillsyn år 1858 fulländats, blef arbetet vid nämnde års slut till landets embetsverk utdeladt och jemväl för allmänheten tillgängligt. Finlands lagstiftning intill år 1855 är i denna kodifikation affattad uti tvenne hufvuddelar: 1) Allmänna Lagen af år 1734 jemte utdrag af de till hvarje paragraf hörande författningar, äfvensom en särskild, kronologisk samling af dessa i fullständig text; samt 2) Ekonomi- och Politi-Lag, eller sammandrag af de i sådant afseende gällande stadganden. Den sednare hufvuddelen skiljer sig åter i tre delar, af hvilka den första innefattar stadgar om statsförvaltningen, den andra om statshushållningen samt den tredje om allmänna välfärds- och säkerhetsvården. Enligt Nådig föreskrift skall detta lagverk granskas af landets samtliga dom-

stolar och embetsverk, som äga att hos sina öfverauktoriteter derom göra anmärkningar; hvarutom det är enskilda personer tillåtet att till Guvernörerne i länen ingifva skriftliga påminnelser emot detsamma. Sedermera åligger det öfverauktoriteterne att, innan utgången af år 1861, insända alla inkomna andraganden i ämnet, jemte egna utlåtanden, till Kejserliga Senaten, som, efter att hafva fulländat lagverkets granskning, äger att öfverlemna detsamma, med dervid gjorda anmärkningar, till Kejsarens Nådiga pröfning. — För öfrigt må ännu nämnas, att, till följe af Nådigt förordnande den 14 Augusti 1817, och med afseende å den föråldrade beskaffenheten af 1686 års ännu gällande kyrkolag, en komité under åren 1818—45 varit sysselsatt med utarbetande af förslag till ny kyrkolag för Finland. Detta förslag blef sistnämnde år från trycket offentliggjordt och är, sedan efter Nådig föreskrift utlåtanden deröfver blifvit år 1847 af landets embetsmyndigheter afgifna, från år 1854 beroende på komiténs slutliga redaktionsåtgärd.

3. Kap.

Juridisk Litteratur.

1. Lagböcker och Lagsamlingar jemte kommentarier.

Den finska lagfarenhetens litteratur utgöres främst af de lagböcker, som i föregående kapitel blifvit omnämnde och af hvilka endast de förnämsta upplagor här kunna upptagas, jemte till dem hörande Lagsamlingar och förklaringar. I detta afseende märkas:

Samling af Sveriges gamla Lagar, utgifven af H. S. Collin och C. J. Schlyter, samt efter den förres död fortsatt af den sednare allena; omfattar i de under åren 1827—59 utkomna nio delarne alla Sveriges Landskapslagar, äfvensom Biärköarätten samt Wisby Stadslag och Sjörätt, med fullständiga ordförklaringar.

Sveriges Rikes Landslag (af år 1442), med anmärkningar af P. Abrahamsson, Stockh. 1726.

Sveriges Rikes Stadslag, med anmärkningar af J. Arnell, Stockh. 1730.

Sveriges Rikes Lag, gillad och antagen på riksdagen år 1734; original-upplagan är af 1736, och den vackra, så kallade dukat-upplagan*) af 1780, utom många andra editioner.

Samling af författningar och stadgar, hvilka antingen ändra eller förklara Lagen i åtskillige rum, eller ock angå ämnen, som äga med dem ett närmare

*) Så benämnd, emedan boktryckaren H. Fougst utlofvade en dukat i belöning för upptäckten af hvarje i denna upplaga befintligt tryckfel.

sammanhang; författad och utgifven år 1807. Betecknas vanligen i korthet med namn af 1807 års *Lagsamling*.

Ny Lag-Samling, utgifven af J. H. Backman under åren 1831—50 uti sex häften med supplement, in folio. Upptager allmänna Lagens text och författningarne i samma ordning, som 1807 års Lagsamling, och mera omständligt, men innehåller derjemte en mängd nyare stadganden, hvilka endast för Sverige äro gällande.

Lagfarenhets-Bibliothek af J. A. Flintberg, i sex delar, Stockh. 1796—1807. Upptager icke blott allmänna Lagen, med undantag af Jorda- och Bygningabalkarne, utan ock dithörande författningar, äfvensom förklaringar öfver lagtexten.

Handbok i Svenska Lagfarenheten, innehållande allmänna Lagen med dertill hörande författningar, jemte ordförklaringar m. m. samt utdrag ur kända författares arbeten från äldre och nyare tider; utgifven af J. G. Carlén, Stockh. 1843—55.

Sveriges Rikes Lag, gillad och antagen på riksdagen år 1734, jemte *bihang*, innehållande i sammandrag, under lagtexten, de intill år 1855 utkomne, i Storfurstendömet Finland gällande stadgar och författningar, som ändra eller förklara Lagen, eller utvidga och närmare bestämma föreskrifterne i de ämnen den samma omfattar; på Hans Kejsrerliga Majestäts Nådiga befallning ordnade och utgifne af Dess för Finland tillförordnade Lagkommission. Helsingfors 1856.

Samling af de i Storfurstendömet Finland gällande och intill år 1855 utkomne författningar,

hvilka ändra eller förklara landets allmänna Lag eller utvidga och närmare bestämma föreskrifterne i de ämnen densamma omfattar; på Hans Kejserliga Majestäts Nådiga befallning utgifven af Dess för Finland tillförordnade Lagkommission. Två delar, innehållande författningar från åren 1538—1854. Helsingfors 1855.

2. Författningssamlingar af vidsträcktare omfång.

Näst ofvanberörde juridiska verk förtjena de samlingar att nämnas, hvilka äro af en allmännare syftning i så måtto, ätt i dem upptagas författningar, som angå lagfarenhetens hela omfång, eller åtminstone flera hufvuddelar deraf. Härvid förekomma i synnerhet följande:

Kongl. Stadgar, Förordningar, Bref och Resolutioner angående *Justitie- och Executions-ärenden*, hvilken samling, utgifven af J. Schmedeman och vanligen känd under namn af *Justitieverk*, omfattar författningar i sagde ämnen från år 1528 till 1701.

Samling af alla *Riksdagars och mötens beslut* från år 1521 till och med 1731, utgifven af A. A. von Stjernman, i tre delar med bihang, samt dessutom särskildt register deröfver af C. U. Leyonmarck.

Samling af Kongl. Bref, Stadgar och Förordningar angående Sveriges *Commerce, Politi och Ekonomi*, från år 1523 till och med 1718, föranstaltad af A. A. von Stjernman, i sex delar.

Utdrag ur alla från den 7 December 1718 utkomna *publika Handlingar, Plakater, Förordningar* m. m., hvilken samling sträcker sig till år 1795 och efter den förste utgifvaren R. G. Modée benämnes *Modées verk*. Den utgöres af femton band med särskildt

register till de fyra första, och upptager författningar från lagfarenhetens hela område.

Samling af *Kongl. Bref*, hvilka på inkomne förfrågningar om Lagens rätta förstånd eller eljest i sådane mål, som rättegången röra, utfärdade blifvit; innehåller skrivelser till Hofrätterne och åtskilliga andra embetsmyndigheter från år 1737 till och med 1798, i sex delar, utgifne af J. Jusléen, S. Ugla (af Ugg-las) och C. J. Norell.

Från åren 1795 och 1799, då de begge sistnämnde samlingarne af allmänna Förordningar och Kongl. Bref slutas, finnes ingen samling af dylika, från svenska regeringen intill år 1808 emanerade förordnanden, hvarföre man nödgas i afseende å denna korta tiderymd söka upplysning ur de särskilda, i tryck promulgerade författningarne, hvilka vanligen förekomma ofullständigt sammanbragte genom enskilda personers åtgärd. Hvad deremot Finlands lagstiftning från år 1808 beträffar, innehålles densamma uti följande tvenne, allt framgent fortgående verk:

Samling af *Plakater, Förordningar, Manifest* och *Påbud*, samt andra allmänna handlingar, hvilka i Storfurstendömet Finland sedan 1808 års början ifrån trycket utkommit; upptagande till och med år 1855 femton delar.

Samling af de till efterlefnad gällande *Bref, Förklaringar och Föreskrifter*, hvilka af Hans Kejsrerliga Majestät, äfvensom ifrån Expeditionerne i Dess Senat för Storfurstendömet Finland blifvit utfärdade i Justitie-, Ekonomie- och Politie-ärender; utgifven af J. Fr. Stichæus, P. Törnqvist och A. Törnqvist, samt utgörande från år 1809 till och med 1851 fem delar.

Utom alla dessa, i kronologisk ordning inrättade samlingar, som merendels upptaga författningarne i hela deras vidd, förtjenar ett verk att nämnas, hvilket, ehuru egentligen lämpadt för Sverige, dock äfven i Finland är användbart och utgör ett i lexikalisk form inrättadt register öfver författningar från de flesta lagfarenhetens delar, nemligen:

Handbok, innehållande uppgift af de flesta från äldre tider intill och med år 1825 utkomne svenska författningar, rörande ärender, som höra till Sveriges rikets styrelse, försvar, hushållning, police, bergverks- och bruksdrift, handel, slöjder och handtverkerier, eller angå personers och egendomars, inrättningars eller lägenheters rättigheter och skyldigheter, med mera af vetenskaplig, ecclesiastik, militärisk, kameral, ekonomisk och kommerciel egenskap; i alfabetisk ordning författad af J. G. Branting, uti tre delar.

Slutligen märkes såsom kodifikation eller systematiskt sammandrag af författningar:

Förslag till Ekonomi- och Politi-Lag för Storfurstendömet Finland; enligt de intill år 1855 utkomne gällande författningar, uppå Hans Kejserliga Majestäts Nådiga befallning, sammanfattadt och till vederbörlig granskning utgifvet af Dess för Finland i nåder tillförordnade Lagkommission. Tre delar jemte bilagor, Helsingfors 1857—58.

3. Författningssamlingar af speciell syftning.

Ehuru de ofvan uppräknade större författningssamlingarne innehålla förordningar, hörande till speciella grenar af lagfarenheten, förekomma äfven andra

samlingar, hvilka blott omfatta författningar uti något visst ämne och inom detsamma äro fullständigare än de förra. Sålunda märkas:

Samling af allmänna Författningar rörande *Exekutionsverket* m. m. från år 1615 till och med 1840, utgifven af J. J. Saurén.

Samling af Författningar rörande *Landtmäteriet, Forstväsendet och justeringen af mått, mål och vikt* i Finland, utgifven af C. W. Gylden och upptagande förordningar samt skattlägningsmetoder från år 1690 till och med 1852, i tre delar.

Kongl. Stadgar, Förordningar, Privilegier och Resolutioner, angående justitien och hushållningen vid *bergverken och bruken*, med hvad dertill hörer; samlingen är utgifven af Kongl. Bergskollegium i Sverige uti fyra delar, och innehåller författningar från år 1347 till och med 1836, af hvilka likväl de sedan år 1808 utkomna icke gälla för Finland.

Sammandrag af *Bergsförfattningar* 1808; är en under Bergskollegii tillsyn gjord bearbetning af nämnde förordningar.

Sammandrag af Författningar rörande *handtverkerier och manufakturer*, samt in- och utrikes *handel och sjöfart* m. m. utgifvet af G. M. Danckwardt, Stockh. 1823; angår väl egentligen Sverige, men upptager dock äfven mångfaldiga, för stadsmanna-näringarne i Finland gällande stadganden.

Anmärkningar till Sveriges Rikes *Sjölag*, utgifne af J. A. Flintberg, innehålla nämnde Lags text jemte dertill hörande stadganden ur allmänna Lagen och författningarne; af arbetet är företrädesvis den andra upplagan, tryckt i Stockh. 1802, användbar för Finland.

Samling af *Medicinal*-Författningar från år 1683 till 1845, utgifven af F. J. Rabbe i tre delar.

Svea Rikes *Ecclesiastik verk*, i alfabetisk ordning sammandraget ur Lag och förordningar, privilegier och resolutioner samt andra handlingar, af S. Wilskman, uti två delar; andra upplagan är af åren 1781, 82.

Samling af Författningar och Stadgar, som ändra eller förklara *Kyrkolagen* af 1686; utgifven i Sverige 1813, och derföre äfven upptagande några nyare, för Finland icke gällande stadganden. Vida rikhaltigare i alla afseenden är en annan, år 1845 i Sverige utkommen samling, med titel:

Kyrkolagen af 1686 och Kongl. Förordningen, huru med rättegång i Domkapitlen förhållas skall, af den 11 Februari 1687, samt författningar, som dem upplysa, förklara, ändra eller tillöka; dock innefattas här, jemte åtskilliga förut otryckta påbud och resolutioner, äfven en större mängd sådana, som i Finland ej äga giltighet.

Sammandrag af Stadgar, Reglementen, Instruktio-
ner, m. m. angående Svea rikes *Kammarverk*, utgifvet af N. Lundeqvist i två delar, och upptagande, oberäknadt tilläggen, författningar till och med år 1808.

4. Läro- och handböcker.

Slutligen förtjena några verk att nämnas, hvilka innehålla en bearbetning af förenämnde källor samt kunna tjena till läro- och handböcker uti vissa grenar af Finlands lagfarenhet. Beträffande *rättshistorien* och den äldre lagstiftningen märkes härvid hufvudsakligen följande:

Bidrag till svenska Samhälls-författningens historia, efter de äldre Lagarne till sednare hälften af 17:de seklet, af J. J. Nordström, Helsingfors 1839, 40; ett värderikt arbete i två afdelningar, hvaruti Sveriges äldre Statsrätt samt Civil- och Kriminalrätt afhandlas.

Sveriges Statsförfattningsrätt af Chr. Naumann, hvars första del Stockh. 1844, bland annat, innehåller en kort historisk öfversigt af Sveriges statsförfattning intill år 1809, och således jemväl omfattar Finlands förhållanden under tiden af dess förening med Sverige.

Inom *Civil- och Kriminalrättens* område förekomma läroböcker af Nehrman, hvilka likväl, såsom härledande sig från medlet af 1700-talet, nu mera äro föråldrade; och måste det beklagas, att *Calonii* öfver dessa ämnen hållna akademiska föreläsningar, som finnas endast uti handskrifter, icke blifvit bearbetade att från trycket utgifvas. Bland nyare litteratur rörande Civilrätten förtjenar att här nämnas:

Lärobok i Sveriges allmänna, nu gällande Civilrätt, af F. Schrevelius; utgifven i tre delar åren 1844—49, och första delen i förbättrad upplaga 1851; äfvensom

Lärobok i Sveriges allmänna, nu gällande Civilprocess, af samme författare 1853. Begge innehålla dock en mängd för Finland ogiltiga bestämningar.

Kyrkolagfarenheten finnes framställd uti följande arbeten:

Handbok i svenska Kyrkolagfarenheten af C. Wåhlin, hvaraf andra upplagan, tryckt år 1807, företrädesvis lämpar sig för Finland.

Lärobok i svenska Kyrkolagfarenheten af L. G. Rabenius; innehåller, såsom utgifven år 1836, en mängd för Finland icke gällande stadganden.

Handbok i Finlands Kyrkorätt af F. L. Schauman, hvaraf förra delen år 1853 utkommit.

Krigslagfarenheten finnes med afseende å indelningsverket framställd uti

Inledning till svenska Krigslagfarenheten af H. Frosterus, hvars i två delar åren 1765, 70 utgifna arbete förblifvit ofulländadt.

Inom *Kameral-lagfarenheten* märkas följande verk:

Beskrifning om svenska hemman och jordagods af A. Botin, hvilket arbete, ehuru icke afslutadt med de under åren 1755—56 och i ny upplaga 1798—99 utkomna tvenne delar, dock städse förblifver af klassiskt värde.

Beskrifning om svenska hemman af B. Nyström; en nyttig handbok, hvars andra upplaga utkom år 1806.

Lärobok i Kameral-Lagfarenheten af L. G. Rabenius; utgifven år 1825 i tvenne delar och upptagande en mängd nyare författningar, som icke gälla för Finland.

Storfurstendömet Finlands Kameral-Lagfarenhet, systematiskt framställd af J. G. von Bonsdorff, uti tre delar af år 1833; är i anseende till sin detaljerade beskaffenhet företrädesvis lämpad för tjenstemäns praktiska behof.

Debiterings- och Beskattningsverket, särdeles i Åbo och Björneborgs Län med Ålands höfdingedöme, af

C. G. von Bonsdorff, i två delar af år 1833; jemväl värderikt i synnerhet uti praktiskt hänseende.

Hvad åter beträffar andra hufvuddelar af lagfarenheten, än de ofvannämnde, saknas läro- och handböcker, som afse eller lämpa sig för Finlands förhållanden, helst dessa nu mera i väsendtliga omständigheter afvika ifrån Sveriges nyare lagstiftning. För öfrigt må ännu tilläggas, att en i Sverige från år 1830 utkommen och fortsatt tidskrift, Juridiskt Arkif af C. Schmidt, innehåller många värderika och upplysande afhandlingar, rättsfall och domslut, mest dock med hänsigt till nämnde land; äfvensom både Sveriges och Finlands juridiska litteratur företer en mängd monografier, bland hvilka i synnerhet märkas *Calonii* från trycket i fem delar utgifna, samlade arbeten, som upptaga icke allenast hans på latinska språket författade akademiska disputationer, utan ock en samling af hans uti högsta domstolen i Sverige under åren 1793—1800 afgifna yttranden, hvilka ofta beröra viktiga rättsfrågor och grundsatser.

Andra Afdelningen.

Sammandrag af 1734 års Lag och dertill hörande författningar.

1. Lagens system, bygdt på populär grund.

Stadfästelsen å 1734 års Lag uppgifver, såsom förut blifvit anfördt, den plan och syftning för i fråga varande lagbok, att deruti "alla de nödigaste stycken måtte finnas, som till det enskilda lefvernet i ett väl bestäldt rike höra." För att nu dessa stycken skulle af en hvar lätt kunna påfinnas, och Lagen sålunda, i egenskap af folkbok, vara användbar för alla, erfordrades inom densamma ett system, grundadt på en populär uppfattning af staten och den medborgerliga sammanlefnaden. En enkel analys af dessa begrepp utvisar, att samhället, betraktadt från det enskilda lifvets synpunkt, i sin grund och rot ej är annat, än en för-
ening af *familjer*, hvilka inom ett visst område af *jord* underhålla sig med särskilda *näringsfång*, samt att statens begynnelse och utbild således i sjelfva verket utgöres af familjen sjelf. Denna åter kan, enligt samhällsordningen hos civiliserade nationer, endast uppstå genom äktenskap eller giftermål; och derföre finner man Lagens första afdelning eller *Giftermåls Balken* upptaga föreskrifterna om äktenskapets ingående, om dess juridiska verkningar på makarnes personliga och

egendoms förhållanden, samt om upplösningen deraf och barnens underhåll. Men som familjen består af enskilda individer, hvilkas tillvarelse enligt naturens ordning någon gång måste upphöra, fordras jemväl bestämningar angående sättet, huru med en afliden persons qvarlåtenskap och vården om dess möjligen efterlemnade omyndiga barn skall förhållas. Stadganden härom förefinnas i *Ärfda Balken*, som innehåller grundsatserne rörande arf och testamente samt förmynderskap. Det andra, uti samhällets ofvan upptagna begrepp ingående momentet, eller jorden, hvarvid familjen är fästad, betraktas i Lagen ur tvåfaldig synpunkt, nemligen med hänsigt icke allenast till den juridiska dispositionen, utan ock till den ekonomiska förvaltningen deraf. I förra afseendet bestämmer *Jorda Balken*, huru ägande och nyttjorätt till jord kan förvärfvas och å annan öfverlätas, samt de rättsförhållanden, som dermed stå i sammanhang; i det sednare åter, eller hvad jordens förvaltning beträffar, stadgar *Bygninga Balken*, huruledes lägenheter, som äro i grannelag med hvarandra, skola byggas, d. v. s. brukas och vårdas till hus, åker, äng, skog och vatten, så att en hvar bland grannarne må vid jordnäringens idkande åtnjuta sin tillbörliga rätt och frihet, äfvensom huru vissa skyldigheter emot staten, hvilka, med anledning af sagde näring, åligga kommunerne på landet eller byar och socknar, skola af deras medlemmar fullgöras. Då nu jemväl den rörliga förmögenheten, eller löseegendom, som går i handel ochandel emellan individerne, utgör en källa för dessas sjelfbestånd och kan blifva föremål för tvister dem emellan, framställer *Handels Balken* grundsatserne angående handelsnäringen samt

aftal om löst gods och personlig tjänst, äfvensom huru egendom bör till gälds betalning afträdas. För öfrigt finner man, i omedelbart sammanhang med ofvansagde bestämmningar, också ansvaret för deras öfverträdande vara utsatt, hvarigenom öfversigten af en tvistefråga med dess juridiska påföljder betydligt underlättas.

2. Fortsättning.

Sedan det enskilda lefvernet uti sina vanligaste utvecklingsformer blifvit organiseradt genom de fem första balkarne i 1734 års Lag, upptager den följande eller *Missgernings Balken* de hufvudsakliga bestämmningarne angående brott, eller sådana handlingar, som i anseende till sitt förderfliga inflytande på samhällsordningen måste vid förelagdt ansvar förbjudas. Här stadgas nemligen om förbrytelser emot religionens helgd, statens säkerhet, medborgares frid och egendomsrätt, samt den offentliga sedligheten. I omedelbart sammanhang med brott och straff står verkställigheten af det sednare, hvilken ger eftertryck åt Lagens förutgångna varning, samt dymedelst bidrager att återställa och uppehålla den störda rättsordningen. Näst efter *Missgernings* följer derföre *Straff Balken*, som föreskrifver, huru brottslingar skola befordras till laga näpst och för sådant ändamål i fängelse förvaras, samt på hvad sätt ådömd bestraffning skall å dem exeqveras. De två sista eller *Utsöknings* och *Rättegångs Balkarne* utvisa slutligen den ordning, hvarefter fordringar och andra lagbestämda rättsanspråk skola inför vederbörliga embetsmyndigheter göras gällande och af dem afhjelpas med domslut, som sedermera genom verkställande

maktens åtgärd realiseras. I detta hänseende äro vissa civila mål af den beskaffenhet, att ett enklare och i följd deraf äfven hastigare förfarande vid dem är möjligt, till vinnande af både dom och exekution, i enlighet med Utsöknings Balkens föreskrifter; men derest en sådan summarisk process icke lämpar sig för saken, finnes en annan och omständligare föreskrifven uti Rätttegångs Balken, som tillika lemna besked om sättet för brottmåls behandling. Begge dessa balkar innehålla alltså grunderne för den civila och kriminella processen, samt anvisa i allmänhet sättet, huru medborgaren kan söka och vinna rätt enligt Lag. — Af allt detta skönjes, att grunddragen för systemet i 1734 års Lag äro: *familjen* i dess uppkomst och upplösning, *jorden* och *löseghendomen* i afseende å deras förvärfvande och användning till näringsfång, *brottet* och dess bestraffning, samt *domen* och dess *verkstülighet*; och den i dessa enkla drag sig afspeglade lagboken, hvars värde icke kan nog uppskattas och bebjertas, är, hvad den också alltid ämnats att vara, en bok för menige man, utvisande huruledes han i den borgerliga sammanlefnaden sig förhålla skall.

I. Giftermåls Balken.

1. Äktenskapets begrepp och villkoren för dess ingående.

Giftermåls Balken innehåller, såsom redan genom namnet antydes, grundsatserne angående äktenskapet och hvad dermed i juridiskt afseende sammanhängar. Med *äktenskap* förstås en lagligen slutna förening emellan man och kvinna till trogen sammanlefnad un-

der begges lifstid och möjligaste ömsesidiga delaktighet i hvarandras öden och förhållanden. Benämningen har sin grund deri, att en dylik förening af staten erkännes såsom *äkta*, d. v. s. den enda rätta och tillåtna, då deremot hvarje annan förbindelse i enahanda syftning är oäkta, eller obehörig och förbuden. I samma betydelse förekomma ock uttrycken äkta man, hustru, makar och barn. Beträffande *vilkoren* för äktenskaps ingående, fordras härvid i allmänhet, att mannen skall hafva uppnått tjugu ett och qvinnan femton års ålder, samt hvardera äga sitt förnufts fulla bruk och den kristendoms kunskap, att de blifvit till nattvarden admitterade. Dessa omständigheter anses nemligen vara nödvändiga, om en klar insigt af de med äktenskapet förenade pligter skall kunna äga rum. De öfriga vilkoren i ofvanberörde afseende uppfattas åter lättast ur den motsatta synpunkten af äktenskaps *hinder*. Sålunda får äktenskap ej ingås af den, som förut är gift, eller genom giltig trolofning sig till giftermål med annan person, än den i fråga varande, allaredan förbundit; ej heller af den, som sitter i fängelse, eller lider af ärftlig fallandesot. Dessutom äro vissa personer förbudna att äkta hvarandra, utan att likväl deraf något hinder härflyter för hvardera att gifta sig med en tredje person. Äktenskap tillåtes nemligen icke emellan en kristen och den, som ej bekänner kristna läran; ej heller emellan dem, som med hvarandra föröfvat horsbrott, eller stå i vissa närmare grader af skyldskap eller svågerlag, hvilka uti Lagen omständligen uppräknas. Dock kunna stundom personer inom några sålunda förbudna leder träda i gifte med hvarandra, på grund af dispens eller särskildt af Kejsrerliga Senaten beviljadt tillstånd.

2. Giftermåls formaliteter.

Formaliteter eller yttre iakttagelser vid äktenskaps ingående äro fästning, lysning och vigsel. Med *fästning* eller trolofning förstås ett aftal, hvarigenom man och kvinna förpligta sig till framtida giftermål med hvarandra. Vid detta aftal fordras dessutom, när kvinnan ej förut varit gift, bifall af hennes giftoman, d. v. s. den person, som jemte kvinnan har att pröfva, om ett äktenskaps anbud skall af henne antagas eller icke. Giftomannaskap tillkommer kvinnans fader, dernäst moder, och sedan den, som föräldrarne före sin död utnämnt; samt slutligen i stadgad ordning hennes skyldemän, förmyndare eller ock den, som af domstol särskildt dertill förordnas. Fästningen erfordrar frivilligt samtycke på ömse sidor, men kan äfven sedermera ryggas, i fall de trolofvade derom åsämjas, eller ock blott endera det äskar. Likväl får den motvillige, som utan giltiga skäl frångått sitt löfte, icke gifta sig med annan, förr än den öfvergifna är förlikt; och böra fästehjonen i alla händelser från Domkapitlet uttaga skiljobref. *Lysning* är ett kungörande af det tillämnade äktenskapet, jemte förbön för kontrahenterna, uti kyrkan inom den församling, der bruden bor, och på tre särskilda söndagar; men om mannen utskickas i statens ärender, eller endera af de fäste ligger på sotesäng, är lysning på en sön- eller helgedag tillfyllest. Förr än lysning kan af pastor beviljas, måste kontrahenternas ömsesidiga samtycke och hinderlöshet till äktenskapet behörigen utredas. Ändamålet med lysning är ur juridisk synpunkt, att offentliggöra det tillämnade äktenskapet, på det en hvar, som i stöd af laga skäl vill

hindra dess fullbordan, må anmäla sin protest deremot hos pastor, hvilken lysningen utfärdar, och derefter i föreskrifven ordning vid domstol fullfölja sin talan. Dock bör slik anmälan ske före tredje lysningen, eller, i fall en lysning är tillfyllest, inom två dagar derefter; och i sådan händelse fördröjes giftermålet, tills saken är vid domstol afgjord. *Vigsel* är en kyrklig förrättning, hvarvid prest i vittnens närvaro, och efter inhemtande af de trolofvades högtidligen uttalade samtycke, förklarar dem för äkta makar, samt med bön och välsignelse bekräftar deras äktenskap. Före vigseln bör dock styrkas, att lysning behörigen och utan giltigt klander skett, samt att i öfrigt något laga hinder för äktenskapet ej heller äger rum. I allmänhet får hvilken prest som helst förrätta vigseln; men vid äktenskap emellan olika kristna trosförvandter bör densamma ske särskildt efter hvaradera kontrahentens kyrkoritual.

3. Äktenskapets juridiska påföljder.

Sedan äktenskapet på ofvanstående sätt blifvit afslutadt, medförer detsamma vissa uti Lag stadgade påföljder, i afseende å makarnes *personer* och *egendom*. Hvad nemligen personliga förhållanden beträffar, äro makarne förbundna till äktenskaplig trohet och sammanlefnad, dervid hustrun följer mannens stånd och villkor, samt han deremot är hennes målsman, eller lagliga sakförare och fullmäktig i juridiska angelägenheter. Vidkommande åter egendomsförhållanden, sammanföres begge makarnes gods till ett gemensamt bo, hvarmed deras ömsesidiga behof under sammanlefnaden skola

betäckas, och öfver hvilket mannen äger att råda till befrämjande af begges gagn och båtnad. Från denna *egendoms-gemensamhet*, som under äktenskapet fortgår, undantages likväl hvardera makans så kallade odaljord, d. v. s. fastighet på landet, som blifvit ärfd eller före giftermålet förvärfd, samt dertill hörande inventarier; men afkastningen från dylikt fast gods räknas till det samfälda boet. Med *egendoms-gemensamheten* sammanhänger begreppet af *giftorätt i bo*, eller den genom gifte uppkomna rättighet för hvardera maken till andel i det gemensamt blifna boet. Denna andel, som först vid äktenskapets upplösning kommer att uttagas, kan före vigseln bestämmas genom så kalladt *äktenskapsförord*, eller ett emellan mannen och qvinnan samt hennes giftoman derom ingånget aftal, hvilket inom viss tid efter vigseln bör hos domstol till inskrifning i protokollet anmälas. Men om sådant aftal ej ägt rum, inträder med vigseln den giftorätts-fördelning, som Lagen fastställt, nemligen att mannen enligt landsrätt erhåller dubbelt emot hustrun, men efter stadsrätt deremot lika med henne. Huruvida åter lands- eller stadsrätt skall härvid tillämpas, beror antingen af makarnes stånd, eller ock af deras hemvist, vid den tid, då äktenskapet upplöses och *egendoms-gemensamheten* upphör. Sålunda gäller landsrätten för makar af Adels- eller Bondeståndet, samt stadsrätten för dem, som tillhöra Presta- eller Borgareståndet; dock med det undantag, att, om makar af de begge förnämnda stånden hafva gård i stad, beräknas giftorätten deri efter stadsrätt, och i fall makar af Borgareståndet under sitt äktenskap förvärfvat fast egendom på landet, delas densamma emellan dem efter landsrätt. I hän-

delse åter makarne icke höra till något af ofvansagde fyra stånd, afses deras hemvist, så att de, som bo på landet, betraktas lika med bönder, och de i stad bosatte, liksom borgare.

4. Fortsättning.

All makarnes egendom, vare sig samfäld eller enskild, står under mannens förvaltning, och hustrun äger endast i nödfall, under hans frånvaro, att deraf föryttra lösören eller, med mannens närmaste fränders råd, fast egendom till oundgängliga behof. Men äfven mannen bör hafva hustruns samtycke och fullmakt, innan stadsfastighet eller henne enskildt tillhörig jord på landet kan af honom försälgas eller förpantas. Med förvaltningsrätten sammanhänger befogenheten att upplåna medel för betäckande af makarnes behof. Hvad åter betalningen af makarnes skulder beträffar, gäller i allmänhet den regel, att gäld, som blifvit gjord till fästning och bröllopskostnad, samt under äktenskapet till begges nytta, bör utgå först af gemensamt och dernäst ur hvarderas enskilda gods, i mån af dess andel i gälden och bolaget. Men om skulden annorledes tillkommit före äktenskapet, eller under detsamma genom någondera makans enskilda förvållande, kan endast den skyldigas tillgång och andel i boet derföre tillgripas. — Till äktenskapets juridiska påföljder hörer ock den särskilda förmån, som under namn af *morgongåfva* tillkommer hustrun efter mannens död, och består deri, att hon undfår en del af hans enskilda, efter skuldernas betalning i behåll varande lott. Denna förmån äger mannen före vigseln att utfästa, antingen

i fast egendom, som får af hustrun i hennes enkestånd innehafvas under nyttjorätt, eller ock uti löst gods, som hemfaller enkan till full ägo; och får morgongåfvan högst uppgå, i förra fallet till $\frac{1}{3}$ del, samt i det sednare till $\frac{1}{10}$ del af mannens behållna lott. Men om mannen i berörde afseende intet utfäst, njuter enkan endast hälften af förenämnde högsta belopp, hvilket, eftersom mannens arfvingar bestämma, utgår antingen i löst eller fast. Dock äger, i fall barn af äktenskapet finnas, ingen morgongåfva rum utaf den egendom, hvori enkan erhåller giftorätt enligt stadsrätt. — Slutligen är, vid endera makans död, den efterlevande berättigad att, under namn af *fördel*, från oskiftadt bo uttaga $\frac{1}{20}$ del af den efter gäldens betalning behållna löseegendomens belopp, i sådana persedlar, som för honom eller henne kunna hafva något särskildt affektionsvärde.

5. Äktenskapets upplösning.

Äktenskapet innebär, såsom ofvan är nämnt, för makarne en förbindelse till sammanlefnad under begges lifstid; hvaraf följer, att denna förening till sin idé är oupplöslig och endast genom döden kan skiljas. Emellertid har Lagen dock nödgats fastställa vissa undantag från sagde hufvudregel. En temporär skilsmässa eller, som den kallas, *skilnad till säng och säte* kan af domstol åläggas makar, hvilka, oaktadt erhållna varningar af pastor och Domkapitlet, lefva i hatfull osämja med hvarandra. Men denna åtgärd åsyftar endast, att genom frånvaro och saknad återbringa dem till inbördes försonlighet, hvarföre ock någon rubbning

af boet härvid icke sker, utan fastmer den oskyldiga eller mindre skyldiga bland makarne tillåtes att der qvarsitta och jemväl handhafva barnens vård, om han eller hon i öfrigt dertill befinnes lämplig. *Äktenskaps-skilnad* kan deremot äga rum, antingen på den grund, att förbindelsen från början varit lagstridig och ogiltig, fastän hindret för densamma af okunnighet blifvit förbisedt; eller ock af den orsak, att, efter lagligt giftermål, endera maken genom hor svikit den äktenskapliga troheten, eller rest utom landet i afsigt att öfvergifva den andra. Om nu den oskyldiga maken, inom ett halft år efter erhållen kunskap om horsbrottet, åtar och utreder detsamma inför rätta, så dömmes, utom sjelfva straffet, till äktenskapsskilnad, och den brottsliga förlorar halfva giftorätten äfvensom, i fall det är hustrun, sin morgongåfva, samt får endast under vissa villkor ingå annat äktenskap. I händelse åter ena maken af motvilja till den andra rest utrikes, i afsigt att skiljas, äger domstolen, på den öfvergifnas begäran, medelst efterlysning förelägga den förre att inom ett års förlopp återvända. Om detta ej åtlydes, så dömmes jemväl till skilnad, och den afvikne har förverkat hela sin lott i boet, hvilken får af den andra till godo njutas, intill dess denna går i annat gifte, hvarvid egendomen på särskildt föreskrifvet sätt delas emellan den sednare och den förras arfvingar. För öfrigt kan skilsmässa ock äga rum, när mannen uti giltiga ärenden rest utom landet och, efter erhållen kallelse af domstolen, utan laga skäl öfver ett år uteblifvit. Om deremot okänt är, huruvida den bortreste lefver, och han i sex år varit borta, äger domstolen jemväl att, sedan han blifvit efterlyst, tillåta den hemmavarande

nytt äktenskap. Dock kan en kortare tids uteblifvande härvid äfven vara tillfyllest, derest goda skäl finnas att förmoda mannens död. Men i fall han sedermera återvänder, och visar giltig orsak för sin utevaro samt att han ej kunnat meddela underrättelse om sig, så brytes hustruns sednare gifte, om den förre mannen det äskar, och dennes äktenskap fortsättes. Vid alla ofvannämnde händelser af verklig äktenskapsskilnad bör skiljobref från Domkapitlet uttagas; och domstolen äger att afgöra, hvilkendera af makarne skall handhafva barnens vård, till hvars kostnad likväl begge böra lemna bidrag, der sådant kan komma i fråga.

6. Iakttagelser vid ingående af nytt gifte.

Innan enkling eller enka får ingå nytt äktenskap, bör den så kallade *sorgetiden*, som för den förre utgör ett halft och för den sednare ett helt år, hafva förflutit. Dessutom erfordras, till förekommande af egendomens blandning från begge äktenskapen, att *afvittring* föregått det nya giftermålet, eller att det förra boet blifvit i laga ordning deladt emellan efterlevande maka och den aflidnes arfvingar. Kontrollen i detta afseende åligger presterskapet, som, innan lysning och vigsel till nytt äktenskap får ske, bör infordra behörigt intyg derom, att afvittringen i vederbörandes närvaro ägt rum. Men sjelfva pröfningen af nämnde förrättnings lagliga beskaffenhet tillkommer icke prest, utan laga domstol, som, i fall tvist om afvittringen uppstår och medförer tidsutdrägt, kan tillåta det nya äktenskapets ingående, sedan borgen för det omtvistade blifvit ställd. Den, som med hor brutit äktenskap, får

deremot icke ingå ett annat, förr än den oskyldiga maken dött eller blifvit gift, eller såsom ogift dertill samtyckt, och i sistnämnde fall dessutom Kejsaren tillåtit giftermålet. För öfrigt böra vid det sednare äktenskapets ingående enahanda formaliteter, som vid det förra, iakttagas.

II. Ärfda Balken.

1. Begreppet af arf i allmänhet.

Ordet *arf* har en olika betydelse, allt eftersom det fattas i objektiv eller subjektiv mening. I förra hänseendet förstås dermed en afliden persons qvarlåtenskap, såsom exempelvis i uttrycken: taga arf, skifta eller dela arf; i det sednare åter har nämnde ord bemärkelsen af arfsrätt, såsom uti talesättet: få något genom arf. Begge dessa betydelser sammanfalla deri, att med *arf* betecknas den vid en persons död skeende öfvergången af dess egendom och rättsförhållanden uppå andra personer, som efterleva. Den aflidne benämnes här *arflåtare* och de efterlevande personerna *arfvingar*. Detta rättsinstitut hvilar helt och hållet på positiv grund; ty egentligen måste man antaga, att med en människas död alla dess rättigheter och skyldigheter upphöra, utan att på någon annan öfverflyttas. Men som den aflidnes egendom alltså komme att hemfalla under ockupation, eller åt den, hvilken först kunde sätta sig i besittning deraf, och en slik åtgärd oftast skulle föranleda till stridigheter emellan individerne, hvarigenom samhällets ordning och lugn äfventyrades, har man funnit nödigt att genom Lag fastställa,

huru och på hvad sätt, redan i sjelfva dödsmomentet, andra personer skola anses inträda uti den aflidnes ställe och rätt, eller i allmänhet uti sådana den dödes rättsförhållanden, hvilka genom sin natur äro egnade för en dylik öfverflyttning. Detta kan ske på tvenne sätt: antingen sålunda, att Lagen sjelf bestämmer den efterlevande, som till arfvet är berättigad, eller ock, att Lagen godkänner en bestämning i detta afseende, hvilken den aflidne i lifstiden gjort. Det förra kallas *arf* i egentlig mening, det sednare deremot *testamente*; och förhållandet dem emellan är enligt Finlands lagstiftning sådant, att arf utgör regeln, och testamente undantag derifrån.

2. Arf i egentlig mening, grundadt på skyldskap.

Vid grundsatserne för arf i egentlig mening har Lagen utgått från den åsigt, att skyldskapen emellan individer utgör ett naturligt band, som förenar dem med hvarandra, och att således de personer, hvilka i nämnde afseende stått den aflidne i lifstiden närmast, jemväl borde anses vara mest berättigade att träda uti dennes ställe och rätt. Men då Lagen endast erkänt äktenskapet såsom grund för familjens uppkomst, måste ock skyldskapens eller blodsbandets äkthet utgöra ett hufvudvilkor för arftägt, hvarifrån allenast vissa undantag blifvit tillåtna. Skyldskapen utgrenar sig åter inom ätten, eller familjen i vidsträckt mening, på flercaldigt sätt. I rätta linjen samt upp- och nedstigande led äro de personer skylda, som härstamma från hvarandra, nemligen föräldrar och förfäder på ena, samt deras barn och fjermare afkomlingar på andra sidan.

Vid fråga om arf benämnas de sednare *bröstarfvingar*, emedan de födas framåt i släkten, eller liksom framom arflåtaren, och de förra *bakarfvingar*, af orsak att de äro till rygga i ätten eller liksom bakom arflåtaren. I sidolinjen skylda sägas de personer vara, hvilka härleda sin skyldskap från en och samma stam eller ätminstone från en gemensam person, t. ex. syskon och deras afkomma. Uti arfsmål få de namn af *sidoarfvingar*. Bland dessa bör dock skiljas emellan *hel* och *halfskylda*. De förra härstamma från tvenne gemensamma personer, en man och en qvinna, som äktat hvarandra; de sednare deremot från en enda gemensam person, hvilken utgör ena hälften i tvenne särskilda äktenskap. Slutligen kan skyldskap vara antingen *enkel* eller *flerfaldig*, allt eftersom densamma alstrats på ett eller flera sätt; det sednare inträffar exempelvis, när tvenne bröder gifta sig med tvenne systrar, i hvilket fall deras barn äro kusiner eller syskonebarn på både fäderne och möderne sidan. För att nu bestämma skyldskapens närhet, har man antagit leder eller grader inom densamma, hvilka beräknas efter generationernas antal sålunda, att hvarje utgör en grad; och till förtydligande häraf kunna så kallade *schemata* eller stamtaflor upprättas, der ätten liknas vid ett träd, hvars stam utgöres af den rätta linjen och grenarne åter af sidolinjer. När hvarje person eller generation här utmärkes med en liten cirkel, kan man utan svårighet uträkna gradernas antal, från och icke med den person, som i egenskap af arflåtare är i fråga, till och med den, som skall taga arvet; dock är det vid sidoarf nödigt, att först inom den ena sidans gren beräkna ledernas antal upp till den för begge gemen-

samma stamfadren eller modren, och sedan derifrån åter fortsätta räkningen nedåt inom den andra sidogrenen. Stundom kan det vid upprättande af ett arfschema vara nödvändigt att åtskilja personernas kön, i hvilket fall man betecknar mannen såsom ofvan och qvinnan med en triangel. För öfrigt utmärkes äktenskap emellan personer med en båge, som förenar dem, samt arflåtaren särskildt med ett kors och andra aflidna med ett tvärstreck öfver personaltecknet. Genom dessa enkla medel kan hvarje släktskapsförhållande för lösningen af ett arfsfall ändamålsenligt betecknas och utredas.

3. Arfsordning.

Arfsordningen är i Lagen bestämd genom uppräknande af särskilda arfsfall, som följa efter hvarandra, men för hvilka i sjelfva verket några få och enkla regler ligga till grund. Främst märkes den allmänna princip, att *skyldskapsgradens närhet* medförer företräde till arf, och att således en till graden närmare utestänger fjernare skyldemän. Härifrån äger dock undantag rum genom så kallad *representationsrätt*, eller att i vissa af Lagen bestämda fall den fjernare får inträda uti en förut afliden närmare skyldemans ställe och rätt, samt i följd deraf taga arf jemte andra, närmare skylda personer. En dylik rättighet är utan inskränkning tillerkänd bröstarfvingar, när alla i skyldskapskedjan emellan dem och arflåtaren varande personer förut aflidit. Sålunda kan den döde på en gång ärfvas både af egna och af sina aflidna barns efterlemnade barn o. s. v. eller, med andra ord, bröstarfvingar i 1:sta, 2:dra och fjernare led kunna vara

samarfva. Enahanda förmånsrätt tillkommer, i sidolinjens närmaste gren, arflåtarens syskon och barnen efter dess förut hädangångna syskon, hvilka alla, ehuru varande i 2:dra och 3:dje led, taga arf jemte arflåtarens fader eller moder, som äro i 1:sta led. Vidare iaktages, att bröstarfvingar hafva prioritet framför alla andra; bland dessa öfriga äga åter sidoarfvingar företräde framför bakarfvingar inom samma led; och när flere sidoarfvingar äro i samma led, men olika gren, tillfaller arfvet den eller dem, som hafva sin stamfader närmast gemensam med arflåtaren. Slutligen förekommer, att halfskylde undfå arf jemte helskylde, dock endast så till vida, som arfvet ledes från eller genom en för half- och helslägten gemensam skyldeman, hvilken aflidit. Tillämpningen af dessa regler leder till följande arfsordning: 1) bröstarfvingar med obegränsad representationsrätt; 2) bakarfvingar i 1:sta led, eller den dödes föräldrar, samt, om endera af dem eller begge förut aflidit, arflåtarens helsyskon och halfsyskon af samma aflidne fader eller moder, äfvensom förut hädangångna hel och halfsyskons barn; 3) bakarfvingar i 2:dra led, eller faders och moders föräldrar; 4) återstående sidoarfvingar i 3:dje led, eller föräldrars hel- och halfsyskon; 5) bakarfvingar i 3:dje led; 6) sidoarfvingar i närmaste grenen af 4:de led, eller hel- och halfsyskons barnabarn; 7) sidoarfvingar i andra grenen af 4:de led, eller kusiner; 8) sidoarfvingar i tredje grenen af 4:de led; 9) bakarfvingar i 4:de led. Härmed slutas Lagens serie af arfsfall, hvilken dock, med ledning af ofvanstående regler, utan svårighet låter fortsätta sig, och hvars fortgång jemväl, hvad fjernare sidoarfvingar beträffar, är i verkligheten både tänkbar och möjlig.

4. Arfsdelning.

Efter frågan om ordningen vid arftägt följer den, huru ett arf, hvartill flera personer på en gång äro berättigade, skall dem emellan fördelas. Härvid förekommer åter samma olikhet i *delningsgrunden*, som redan i äktenskapsläran blifvit framställd i afseende å makars giftorätt, nemligen skilnaden emellan lands- och stadsrätt. Uti arfsmål erhåller, enligt landsrätt, manlig arfvinge dubbel lott emot jemnskyld qvinna, men enligt stadsrätt taga begge lika del. Tillämpningen af lands- eller stadsrätt beror af arflåtarens antingen stånd eller hemvist i dödsmomentet. Till följe häraf delas arf efter en till Adels- eller Bondeståndet hörande person enligt landsrätt, samt qvarlåtenskap efter den, som hör till Presta- eller Borgareståndet, enligt stadsrätt; likväl med det undantag, att arflåtarens af de begge förstnämde stånden efterlemnade fastighet i stad skiftas enligt stadsrätt, och en till Borgareståndet hörande persons fasta egendom på landet enligt landsrätt. Om åter arflåtaren icke hört till något af de fyra stånden, så betraktas han, eftersom hans hemvist varit på landet eller i staden, lika med antingen bonde eller borgare. Dessa regler gälla för alla möjliga fall af arfsdelning, vare sig i bröst-, bak- eller sidoarf, uti närmare eller fjärmare led; men ehuru sjelfva grunden sålunda städse förblifver enahanda, kan likväl delningen, i mån af skyldskapskedjans olika utgreningar, ske på särskilda sätt. Det enklaste af dem är, att arfvet skiftas i lika delar eller *hufvudlotter* efter personernas antal, hvarvid dock enligt landsrätt manlig individ måste räknas för två, när den qvinliga antages såsom

enhet. Det andra sättet, som ofta förekommer inom fjernare leder af bröst- och sidoarf, består deri, att arfvet först delas i *stamlotter*, emellan de särskilda stammar, i hvilka släkten utgrenat sig, och inom hvarje af dem åter, när flera personer der förefinnas, uti hufvudlotter. Ett tredje delningssätt äger ännu rum vid fjernare bak- och sidoarf, nemligen att qvarlåtenskapen skiftas uti *linjelotter* emellan fäderne fränder på ena, och möderne på andra sidan, hvarefter inom hvardera af dessa linjer ytterligare fördelning i stam- och hufvudlotter kan komma att ske. För öfrigt iakttages, att halfsläktens medlemmar taga del endast i den arfslott, som skulle tillkommit en förut afliden skyldeman, hvilken för dem och arflåtaren varit gemensam; hvar emot de, som stått i flerfaldig skyldskap med arflåtaren, på grund deraf jemväl erhålla eller deltaga uti flere förut hädangångna personers lotter.

5. Arfsrätts förlust. Dana arf.

För att njuta den genom skyldskap grundlagde arfsrätt till godo, bör arfvinge, såsom ofvan är nämnt, hafva öfverlevvat arflåtaren, om ock icke längre än det kortaste märkbara tidsmoment. Härifrån äger dock ett undantag rum i så måtto, att äkta barn, som födes efter fadrens död, jemväl är berättigadt till arf efter honom. Deremot erfordras icke, att arfvinge genast skall taga qvarlåtenskapen i besittning; ty om han före arfvets tillträdande aflider, öfvergår detsamma, jemte hans öfriga egendom, till hans arfvingar. Men arfsrätt kan ock, fastän den i ofvanberörde hänseenden är grundad, af arfvingen genom förbrytelser förverkas.

Detta sker nemligen i allmänhet genom uppsåtligt dråp å arflåtaren, hvilket har den påföljd, att icke blott arfvingen sjelf, utan äfven alla de, som genom honom kunde komma att ärfva, skiljas från arfvet. Om åter arfvinge genom andra brott förverkat sitt gods, fast eller löst, under kronan, eller landsförvises för all tid, eller rymmer ur landet för grof missgerning, medförer sådant jemväl arfsrättens förlust; dock återfår han denna rättighet, i händelse landsförvisningen upphäfves. Slutligen kan arfsrätt gå förlorad genom försummelse att inom föreskrifven tid göra densamma gällande. I detta hänseende gäller den allmänna regel, att arfvingen bör inom ett års förlopp efter dödsfallet bevaka sin rätt till qvarlåtenskapen; men om han är känd till sin person och vistelseort, vare sig att denna är inom eller utom landet, bör han genom domstolens försorg erhålla underrättelse om arfvet samt inom ett år derefter fullfölja sin talan derå: och i fall inländsk arfvinge är känd endast till person, men icke till sin vistelseort, står arfvet för hans räkning i tjugu års tid. När nu arfvingen i dessa särskilda händelser utan giltigt hinder försummat att göra sin rätt till arfvet gällande, tillfaller detsamma arflåtarens öfriga närmaste skyldemän, som derå gjort anspråk; och om sådane ej finnas, öfvergår egendomen under namn af *dana arf* till Kronan.

6. Boets utredning.

Den qvarlåtenskap, som vid en persons dödstimma under namn af arf öfvergår till efterlevande, omfattar alla den aflidnes rättsförhållanden, med undantag

af dem, hvilka uteslutande varit fästade vid hans egen person. Härvid komma således den dödes både tillgångar och skulder i fråga; och då förmåner och olägenheter på detta sätt måste åtfölja hvarandra, inskränker sig arfvet i egentlig mening till behållningen af den aflidnes qvarlåtenskap, sedan all gäld är betald. Innan alltså någon delning af arfvet kan verkställas, böra boets förhållanden i nyssnämnde hänseenden utredas. För detta ändamål påbjuder Lagen *bouppteckning* efter hvarje afliden person, d. v. s. en förrättning, hvarvid alla dess tillgångar och skulder, sådana de i dödstimman varit, efter uppgift under edsförpligtelse af den, som har qvarlåtenskapen om händer, samt i arfvingarnes närvaro, skriftligen förtecknas och värderas af dertill utsedda personer, inom viss tid efter dödsfallet, hvarpå ett exemplar af instrumentet deröfver till domstols förvar öfverlemnas. Sedan arfvingarne sålunda blifvit upplyste om boets ställning, åligger dem att ombesörja *gäldens betalning*. Om nu skulden öfverstiger tillgångarne, äga de att i föreskrifven ordning *göra sig urarfva*, d. ä. afsäga sig allt arf och öfverlåta egendomen till den dödes borgenärer, hvilka i sådant fall emottaga densamma under sin förvaltning och, efter att hafva inför domstol styrkt sina fordringar, få sig emellan tvista om bättre rätt till betalning ur det afträdde godset. I fall åter arfvingarne äro i ovisshet, om tillgångarne motsvara gälden, kunna de hos domstol utverka så kallad *årsproklama* eller offentlig kallelse till den aflidnes borgenärer, att på viss dag efter ett års förlopp anmäla sina fordringar inför rätta, vid äfventyr att eljest gå all betalning deraf förlustige; och om härvid befinnes, att egendo-

men ej uppgår till skuldernas belopp, är ännu inom föreskrifven tid urarfvagörelse möjlig. Försumma arfvingarne deremot att behörigen afsäga sig arvet, så anses de hafva emottagit detsamma, och derigenom jemväl iklädt sig förbindelsen att ansvara för gäldens fulla belopp, ehvad godset dertill förslår eller icke.

7. Arfskifte.

Sedan den aflidnes skulder äro betalde och boets behållning utredd, beror det på arfvingarne, om den samma skall delas eller för deras samfälda räkning förvaltas. Yrkas delning, fastän blott af en enda, så måste den ske, och förrättningen deraf benämnes *arfskifte*; men om den döde varit gift och efterlefves af maka, bör dennas anpart i boet, eller fördel, giftorätt och för hustru morgongåfva, först uttagas, innan det egentliga arfskiftet kan äga rum. Dessa förrättningar verkställas i delägarenes närvaro af enahanda personer, som upptecknat boet; och härvid lägges egendomen, i fast och löst, uti jemngoda delar, hvarefter, derest icke annorlunda öfverenskommes, lottning afgör hvad en hvar skall erhålla. Vid delning af fastigheter på landet äga de, som ärft större del, att välja, ur hvilken lägenhet deras lotter skola uttagas; och om flere undfå del i en sätesgård, som ej kan klyfvas, har ägaren af en större del rätt att utlösa de andra. För öfrigt bör vid arfskifte äfven tagas i beräkning, hvad föräldrar i lifstiden, utöfver föda, kläder, uppfostrings- och bröllopskostnad, lemnat såsom hemgift åt sina barn, i förskott på dessas framtida arf, hvarvid antingen sjelfva egendomen skall återbäras eller ock dess förra

värde utan ränta kommer i fråga. Instrumentet öfver förrättningen underskrifves af boets delägare och förrättningsmännen; och om någon af de förra finner sin lott vara sämre, än vederbordt, bör han inom viss tid inför domstol anmäla sitt klander emot skiftet, derå efter omständigheterna antingen jemnkning af lotterna eller ock alldeles ny delning af rätten föreskrifves.

8. Testamente, samt dess form, innehåll och bevakning.

Med *testamente* förstås en persons förordnande, huru dess qvarlåtenskap efter döden skall tillfalla vissa efterlevande personer eller ock allmänna inrättningar. Den förre benämnes *testator* eller testamentsgifvare, och de sednare åter testamentarier eller *testamentariska arfvingar*, till skilnad från dem, som i ofvan anfordr måtto taga arf enligt Lagens stadgande och derföre kallas *lagliga arfvingar*. Testator bör hafva sundt och fullt förstånd, samt fri vilja och förmåga att uttrycka densamma på ett för andra människor begripligt sätt. Under sådan förutsättning kan testamente göras: af mansperson, som uppnått myndig ålder; af enka, och gift qvinna utan målsmans medverkan; af ogift qvinna, som kommit till godt och moget förstånd; samt af yngling, som fyllt femton år, dock endast i afseende å gods, hvilket han sjelf sig förvärfvat. För att åter såsom arfvinge kunna njuta testamente till godo, fordras endast att icke hafva förverkat rättigheten att i allmänhet, eller efter testator särskildt, taga arf. Testamente betraktas af Lagen såsom ett intrång uti de lagliga arfvingarnes rätt; och befogenheten att göra en sådan disposition är fördenskull inskränkt genom

vissa bestämningar, hvilka angå dels sättet eller formen för testamentes upprättande, dels ock sjelfva innehållet deraf. Hvad testamentens *form* beträffar, kan dispositionen af testator göras muntligen eller skriftligen; dock fordras härvid tvenne gode män, d. v. s. förståndige, redlige och trovärdige manspersoner, såsom vittnen, hvilka, underrättade om handlingens betydelse, böra på en gång vara tillstädes, och efteråt, när behof deraf uppstår, edeligen inför domstol intyga, att testamentet blifvit gjordt med sundt och fullt förstånd samt af fri vilja. Men om testator vid dispositionens upprättande, och sedermera intill sin död, varit ur stånd satt att anskaffa vittnen, samt testamentet finnes vara af honom egenhändigt skrifvet och undertecknad, så äger det jemväl gällande kraft. Vidkommande åter testamentens *innehåll*, eller hvad och huru mycket i testamente får bortgifvas, så äger, liksom vid arf, skilnad emellan lands- och stadsrätt rum. Efter den förra kan arfvejord eller, när den föryttrats, värdet af densamma icke utgöra föremål för testamente, men deremot all förvärfvad fastighet samt ärfd och förvärfd lösegendom bortgifvas, likväl med afdrag af hvad till omyndiga barns föda och uppfostran erfordras. Enligt stadsrätt får endast en sjettedel af fast och löst gods borttestamenteras, i fall bröstarfvingar efterlefva; men eljest, och om andra inländska arfvingar finnas, äger testator att bortgifva all sin egendom utom hälften af ärfd stadsfastighet: och derest samtliga arfvingarne äro utländska, kan allt godset testamenteras till inländsk man. I öfrigt märkes, att testator under hela sin lifstid har öppen rätt att ändra eller återkalla testamentet, i hvilken händelse hans sednast yttrade eller yt-

tersta vilja förblifver gällande. För att slutligen kontroll må vara deröfver, att ofvannämnde bestämmingar iakttagas, åligger testamentarien att inom sex månader, efter det han om testators död och disposition erhållit kunskap, *bevaka* testamentet inför domstol medelst uppvisande eller anmälan deraf; och sedan han, enligt rättsens förordnande, lemnat testators närmaste lagliga arfvingar skriftlig del af testamentet, äga desse att inom ett år derefter vid domstolen klandra detsamma, om de finna sig hafva laga skäl dertill.

9. Förmynderskap. Pupill och förmyndare.

Förmynderskap är ett rättsinstitut, som innebär, att en person är både skyldig och berättigad att handhafva vården om en ommyndigs uppfostran och öfriga angelägenheter. *Omyndig* eller pupill kallas i allmänhet en hvar, som ej äger förmåga att vårda sig eller sitt gods. Såsom sådane anses enligt Lag de manspersoner, hvilka ej fyllt tjuguetå år, och ogifta qvinnor af hvad ålder som helst, samt för öfrigt alla, som i följd af vansinne, uppenbar fallenhet för slöseri eller andra orsaker, icke kunna ombesörja sina angelägenheter, och fördenskull behöfva målsman eller *förmyndare*. Denne måste för sagde ändamål icke allenast vara utrustad med kroppslig och intellektuell förmåga, utan ock genom sina förmögenhetsvilkor äga vederhäftighet eller tillförlitlig garanti i afseende å det gods, han skall om händer hafva. Förmyndaren bör derför ej vara vanför och gammal, men dock icke heller under tjugufem års ålder; han får ej vara utländning eller af annan troslära än pupillen; ej heller den ommyndiges

ovän eller vederdeloman, eller känd för slöseri, gäldbunden och fattig, eller förvaltare af allmänna medel, hvilka medföra panträtt i hans egendom. Till förmyndare utser Lagen främst den omyndiges fader, och efter hans död modren, medan hon är enka, samt, sedan begge föräldrarne aflidit, den person, hvilken de bevisligen dertill utnämnt. Men om detta ej skett, åligger förmynderskapet, med domstolens vetskap och bifall, pupillens närmaste skyldeman, som dertill är lämplig; och derest någon sådan icke finnes, äger domstolen att till förmyndare utnämna oskyld man, hvilken är pliktig att öfvertaga detta sysslande, så framt han icke kan visa laga skäl till befrielse derifrån, såsom exempelvis att han är fjerran boende, eller sjuklig, eller sextio år gammal, eller förut innehar andra förmynderskap eller hindrande embetsåligganden.

10. Förmyndares pligter, ansvar och rättigheter.

Förmyndares pligt är att i faders ställe icke allenast handhafva vården om pupillens person, i afseende å dennes fysiska behof och ändamålsenliga uppfostran, utan ock förvalta den omyndiges egendom till dess sanna gagn och båtnad, samt i alla förekommande fall bevaka pupillens lagliga rätt. Fastighet får förmyndaren icke sälja, utom i nödfall samt med råd af den omyndiges närmaste fränder och tillstånd af den domstol, som äger att vaka öfver förmyndarens förvaltning; men löst gods, som kan umbäras, bör deremot genom föryttring förvandlas till penningar, hvilka sedermera emot nödig säkerhet utlånas. Öfver allt detta, äfvensom förefallande utgifter, är förmyndaren skyldig att

till pupillens skyldemän aflemna noggrann och bestyrkt *redovisning* för hvarje år, om så påfordras, eller åtminstone efter hvar tredje års förlopp. Enahanda skyldighet inträder, när förmynderskapet af en eller annan orsak upphör, hvarvid äfven det gods, förmyndaren haft om händer, bör till hans efterträdare, eller den myndigblifne pupillen, eller ock dennes rättsinnehafvare utgifvas. Klander emot redovisningen bör inom ett år efter dess emottagande anmälas inför domstolen, vid äfventyr att förmyndaren eljest är från dylik talan fri; men innan sådan befrielse inträffat, eller redovisningen af vederbörande blifvit godkänd, åligger förmyndaren att ansvara för sin förvaltning och med eget gods gälda all den skada, pupillen genom hans förvalande fått vidkännas. Om flere samfäldt varit förmyndare, är en hvar af dem till lika del ansvarig för förvaltningen, derest de icke med domstolens tillstånd delat densamma efter andra grunder sig emellan. Slutligen är förmyndare berättigad att af pupillen fordra hörsamhet och lydnad, samt att, när förmynderskapet behörigen blifvit fullgjordt, undfå skälig vedergällning för den möda, berörde sysslande medfört.

III. Jorda Balken.

1. Jordens allmänna indelning uti juridiskt afseende.

Den jord, som i landet finnes, har under tidernes lopp, genom uppodling och på andra rättsgrunder, blifvit tagen i besittning dels af enskilda personer, dels för statens eller kronans räkning, samt derefter belagd med vissa skatter eller åtskilliga andra besvär och skyl-

digheter, hvilkas betalning och fullgörelse åligger jordens innehafvare. Häraf hafva, i afseende å jord på landet, olika rättsförhållanden eller, såsom de i lagfarenheten benämnas, *jordnaturer* uppstått, allt eftersom ägande rätten till i fråga varande lägenheter, och rättigheten att från dem uppbära skatt eller ränta, äro på särskilda sätt organiserade. *Kronojord* kallas den, som äges af kronan och jemväl är till henne skattskyldig, eller, med andra ord, som till både grund och ränta är kronans tillhörighet; *frälsejord* deremot den, som till grunden äges af enskild man, och antingen fullkomligt eller dock i hufvudsaklig mån är från skatt till kronan befriad. Orsaken till denna skattefrihet ligger deri, att frälsejordens innehafvare uti äldre tider voro förbundne till hof- och krigstjänst, samt sålunda ansågos hafva till kronan fullgjort sina förbindelser för jorden. De anförda hufvudslagen af jord utmärkas med benämning af *rent krono* och *rent frälse*, till skilnad från den afart, som vid hvaradera jemväl kan förekomma. *Kronoskatte* kallas nemligen den jord, som till grunden äges af enskild man, dock med förbindelse att derifrån erlägga skatt till kronan; *frälse-skatte* åter den lägenhet, som ursprungligen varit rent frälse, men hvars ägare å annan öfverlåtitt sin rätt till grunden, emot förbehåll af ränta derifrån, hvarigenom alltså jord- och ränteägande rätten här blifvit fördelade på särskilda personer. Ren kronojord öfvergår för all tid till kronoskatte genom ett slags aftal emellan kronan och enskild man, hvilket kallas *skatteköp* och hvarmedelst den sednare, för en viss summa, tillöser sig ägande rätt till jorden eller så kallad *skatterätt*; ren frälsejord deremot blir genom aftal emellan

privata personer frälseskatte, men kan, genom föreningen af jord- och ränteägande rätten uti en hand, åter förvandlas till rent frälse. För öfrigt märkes, att vissa lägenheter af frälse natur åtnjuta större friheter än andra, och derföre bära namn af *ypperligt frälse* (allodial säterier, äfvensom rå och rörs hemman), samt kunna endast med Kejsarens tillstånd besittas af personer utom Adelsståndet.

2. Laga fång eller förvärf af ägande rätt till fast egendom.

Den jord, som på ofvan omförmäldt sätt är i enskildes ägo, kan under dylik rätt öfvergå från man till man genom så kallade *laga fång*. Främst bland dem förekommer *arf* i egentlig mening, hvars grundsatser redan förut äro framställda; och den jord, som dymedelst erhålles, får ur sådan synpunkt namn af *arfvejord*. Dessutom kan ägande rätt till fast egendom förvärfvas genom aftal, bland hvilka de vanligaste äro: *skifte*, när en lägenhet bytes emot annan; *köp*, då man tillhandlar sig fastighet för penningar, samt *gåfva*, när egendomen undfås utan någon vedergällning. Dessa enkla hufvudaftal kunna genom bibestämmningar på mångfaldigt sätt modifieras. Sålunda kan vid skifte äfven en mellangift i penningar äga rum: men om denna stiger till lika belopp med den åtföljande jordens värde eller mera, så öfvergår bytet till köp. När arfvejord på landet skiftas emot annan lägenhet derstädes, öfverflyttas egenskapen af arfvejord genast på den sednare; men i fall dylik ärfd fastighet eljest föryttras, samt annan jord till motsvarande värde hos samma person finnes

eller af honom förvärfvas, bör vid hans död den sednare lägenheten sättas såsom *vederlag* i den förras ställe. *Aflingejord* benämnes deremot all fast egendom, som icke vunnits genom arf, ej heller medelst skifte antagit arfvejords egenskap eller annars blifvit vederlag för dylik fastighet. Till aflingejord räknas derföre äfven den, som genom testamente erhållits. För öfrigt gäller angående köp, skifte och gåfva, såsom laga fång af jord, att de böra skriftligen upprättas i närvaro af tvenne män, såsom vittnen, samt der efter inför domstolen i den ort, der fastigheten är belägen, lagföljas. Dock äro sådana öfverlåtelse ogiltiga, när genom dem skattskyldig jord minskas, d. v. s. då icke hel lägenhet eller en del deraf med motsvarande beskattning, utan blott något särskildt jordstykke eller en till hemmanet hörande speciell förmån derifrån skiljes och till annan afstås. Om åter fastighet af samma person genom särskilda aftal säljes åt tvenne, äger det förra köpet giltighet och säljaren böter sjettedelen af köpesumman samt bör ersätta skadan.

3. Lagfart, uppbud och fasta.

Med *lagfart* förstås den åtgärd, då köp, skifte eller gåfva af jord inför rätta anmäles af lägenhetens nya ägare, medelst uppteende af vederbörliga handlingar, hvarå icke allenast hans egen åtkomst, utan ock företrädarens laga fång grundar sig. Ändamålet härmed är, att kontrollera åtkomstens laglighet och genom offentliggörande deraf bringa dem, som härvid kunna hafva något att erinra, i tillfälle att bevaka sin rätt. Af sådan orsak föreskrifver Lagen *uppbud* eller offi-

ciell kungörelse af jordafånget, på landsbygden vid tre särskilda häradsting och uti häradets kyrkor, samt i staden vid Rådstufvurättens sammanträden å tre måndagar, fyra veckor emellan hvarje. I de landsorter, hvarest blott ett ting om året hålles, äro två uppbud tillräckliga. Om ingen anmärkning emot lagfarten göres, sednast vid det ting å landet, då sista uppbudet äger rum, eller inom tolf (fjorton) veckor efter tredje uppbudet i staden, så är fånget *lagståndet* och bekräftas medelst *fastebref*, d. v. s. ett officiellt intyg om ägarens åtkomst af lägenheten och derå fulländad lagfart. I fall åter klander emot fånget anföres, får fastebref ej utfärdas, innan sagde talan genom slutlig dom är förkastad. Före lagfartens utgång bör ock talan om bördsoch lösningsrätt anställas af den, som dertill finner sig befogad; och häraf uppstår, i afseende å fastebrefvets utfärdande, enahanda hinder, som nyss nämndes.

4. Bördsoch lösningsrätt.

Med *börd* förstås den rättighet, vissa personer enligt Lag hafva, att i grund af skyldskap med den, som öfverlåtitt jorden, tillösa sig densamma emot erläggande af dess värde. Sådan talan äger i allmänhet rum i afseende å stadsfastighet, ehvad den i öfverlåtarens hand varit ärfd eller förvärfd; men på landet endast vid fråga om jord, som bemålde person ärft, eller ock i börd åtkommit, när lägenheten föryttrats af hans inom bördsled varande skyldeman, som genom arf erhållit densamma. I *bördsled*, och således berättigade att börda jord af nämnde beskaffenhet, äro främst öfverlåtarens bröstarfvingar, samt dernäst hans

föräldrar och förfäder, äfvensom skyldemän å sidone till och med fjerde led, allt i den ordning de äga rätt till arf efter honom. Den fjermars rätt vidtager, om en närmare icke fullföljer sin; och i fall flere bördemän äro jemnskyld, njuta de sin i fråga varande rättighet till godo i mån af deras lotter vid arf efter den, som öfverlåt it jorden. Om åter lägenheten ej kan delas, tillkommer bördsrätten den, som har största del, och emellan lika delaktige afgör lottning. Ändamålet med börd är, såsom här af skönjes, att befrämja jordens bibehållande inom släkten; men för att denna rättighet icke må kunna missbrukas till hinder för andras jordafång, skall bördesumman eller fastighetens värde genast vid rätttegångens början nedsättas af bördeman hos domstolen, och får derifrån jemväl af egendomens innehafvare lyftas. Näst börd, och på sätt derom är sagdt, äger ock vid öfverlåtelse af jord, som är frälsseskatte, en så kallad *lösningrätt* rum för den, hvilken njuter räntan derifrån; och vid fastighet i staden gäller likaledes *viderboende-* och *naborätt*, d. v. s. rättighet för delägare i tomt och granne att, vid behof af bättre utrymme eller till undvikande af annan olägenhet, tillösa sig egendomen inom två veckor efter bördetidens utgång.

5. Gåfva och pantsättning af jord.

Emedan vid *gåfva* någon ersättning ej äger rum, har Lagen, till betryggande af arfvingars rätt, fastställt den inskränkning härvid, att arfvejord på landet icke får bortgifvas, utan endast kan, vid brist af aflingejord, till någon del förlänas eller till nyttjande på lifs-

tid öfverlåtas åt den, som genom trogen tjänst gjort sig af jordägarens erkänsla förtjent. Af fastighet i staden får ock blott en sjettedel såsom gåfva disponeras. För öfrigt kan en gåfva, som icke utgör veder-gällning för bevisad tjänst, af gifvarens arfvingar återkallas, om gåfvotagaren ännu har densamma i behåll och af domstol pröfvas hafva genom otacksamt förhållande förverkat gåfvan. — Med *pantsättning* af jord åsyftas, att den skall tjena till säkerhet för återbetalningen af en fordran. Detta kan ske antingen sålunda, att jordägaren lemnar sin borgenär *införsel* i egendomen, d. v. s. afträder densamma till hans förvaltning, i hvilket fall skriftlig afhandling dem emellan är tillfyllest; eller ock på det sätt, att lägenheten fortfarande innehafves af gäldenären, och fordringsägaren tryggas medelst *inteckning*, d. ä. panträttens fastställelse af Härads- eller Rådstufvurätt, som inskrifver densamma uti sin dombok. Såsom hvilande på officiell grund, medförer inteckning enligt Lag förmånsrätt framför införsel; och emellan flera intecknade panträtter afgöres företrädet efter deras ålder eller tidsföljd, dock sålunda, att de, som äro fastställda vid samma härads-ting eller på en och samma rådstufvudag, njuta lika rätt. Inteckning bör inom tio år hos domstolen till förnyelse anmälas, om skulden ej är betald; men när liquid deraf skett, uppvises den inlösta skuldsedeln inför domstolen, som medelst anteckning uti domboken dödar eller upphäfver inteckningen. *Gravationsbevis* kallas ett på grund af domboken utfärdadt, officiellt intyg öfver alla de inteckningar, med hvilka en fastighet är besvärad.

6. Klander i jordafång.

Ägande rätten innebär befogenhet att icke blott besitta och bruka ett ting, utan ock öfverlåta detsamma till andras ägo eller nyttjande. Föryttring af jord kan derföre ske endast genom ägaren eller den person, som har hans fullmakt dertill; och om någon annan egenmäktigt vidtagit sådan åtgärd, är den enligt Lag ogiltig, änskönt uppbud och fasta derå kommit. *Klander* benämnes här den talan, rätta ägaren anställer emot innehafvaren af en lägenhet, för att, på grund af sin ägande rätt, återvinna fastigheten med allt hvad dertill hör. Innehafvaren nödgas i anledning häraf värja sin åtkomst till godset, medelst uppgifvande af sin fångesman eller den person, som till honom öfverlåtit detsamma, och hvilken derföre bör *stånda i hemul* eller ansvarighet. Sålunda kommer, i fall lägenheten gått emellan flera personer, den ena fångesmannen att leda ansvarigheten tillbaka på den andra, intill dess någon antingen kan visa sådan rätt, som öfverväger klandrarens, eller ock är oförmögen att vidare uppgifva sin fångesman och förty säges *brista åt hemul*. I förra fallet måste klandertalan förkastas; men i det sednare förklaras innehafvaren skyldig att utan lösen återställa jorden med dess afkastning till klandraren, och äger i stället att af sin fångesman, liksom denne af sin företrädare o. s. v. återfordra egendomens värde jemte ersättning för skadan.

7. Ägoskilnader. Ägotvist och syn.

Hvarje lägenhet bör till sitt omfång vara noggrant bestämd genom ägoskilnader eller *bolstada skäl*, hvilka

kunna vara antingen artificiella eller naturliga. De förra bildas på marken genom *rågator*, som upphuggas i skog eller utgräfväs medelst diken, och hvilkas knän eller vinklar utmärkas genom så kallade *rå och rör*. Dessa bestå af fem stenar, en i midten och fyra deromkring, hvarje utgörande mera än en mans börda, och af hvilka den förstnämnde eller hjertestenen bör hvila på håll eller fast grund i jorden, samt genom sina kanter utvisa rågången eller ägoskilnadens riktning. Denna utmärkes vidare genom mindre stenar eller så kallade *utliggare* och visare, hvilka äro på visst afstånd från hvarandra och leda till nästa femstenarör. Dylika råmärken nedsattes i äldre tider af häradshöfding med nämnd, men läggas numera af landtmätare, biträdd af gode män; och dessa gränsteckens obehöriga rubbande eller ändring bestraffas med böter samt dessutom, i fall af ondt uppsåt, med ärans förlust. När åter sådana ägoskilnader ej finnas, gälla andra, af ålder antagna, naturliga skiljemärken, såsom berg och stenrösen, allmänna vägar, diken, vattudrag, sjöar o. s. v. Vanligen äro lägenheter till sitt område affattade på *karta*, som under tidens lopp vid verkställda ägodelningar blifvit af landtmätare uppgjord, och hvilken vid *ägotvisters* afdömande lägges till grund. Dylika stridigheter kunna dock icke alltid afgöras utan föregången *syn* på stället, hvilken efter sakens beskaffenhet förrättas antingen af landtmätare, som jemte gode män efter kartan uppgår och bestämmer rålinjerne (landtmätaresyn), eller ock af sjelfva den rätt, som är behörig att tillika dömma i saken (häradssyn, lagmanssyn, riddaresyn).

8. Klandertalans förlust genom häfd.

Med *häfd* vid fråga om jord förstås egentligen ett innehafvande och brukande af densamma, utan afseende å rättigheten dertill. Detta faktiska tillstånd grundlägger dock, sedan detsamma under längre tid opåtaladt fått fortfara, en förmodan, att besittningen jemväl i sitt ursprung varit laglig; och emedan det i staten, särdeles hvad fastigheter beträffar, är nödigt, att ägande rätten är bestämd och säker, måste i vissa hithörande fall sannolikheten antagas för likbetydande med verklig sanning. Sålunda kan laglig ägande rätt till jord gå förlorad, om ägaren under viss tid uraktlåter att anställa klandertalan emot den person, som på grund af ett skenbart laga fång, samt uti god tro om sin besittnings rättmätighet, åtkommit och sedermera fortfarande innehaft lägenheten. Tiden, inom hvilken klandret bör ske, är i allmänhet fastställd till ett år, räknadt från den dag, ägaren om den andras olaga åtkomst fått kunskap. Men som utredningen häraf stundom medförer svårighet, och nämnde rätt till klander jemväl, derest den af ägaren icke blifvit försuten, kan öfvergå på hans arfvingar eller rättsinnehavare, är en annan och slutlig termin bestämd till tjugu år från ägarens dödsdag, efter hvilken tids förlopp ofvanberörde talan för hans arfvingar eller rättsinnehavare ovilkorligen upphör, utan afseende derå, om anledning till klander för dem genom vunnen kännedom af saken uppstått eller icke. I fall åter besittningen af jord, eller utöfningen af någon rättighet derå, sträcker sig i tiden tillbaka utöfver mensklig hågkomst, eller så långt, att ingen kan erinra sig dess ursprung-

liga grund och början, benämnas ett slikt förhållande *urminnes häfd*. Bevisning härom föres genom gamla och laggilda skrifter samt vittnesmål af åldriga personer, som intyga sig aldrig hafva erfärit eller hört talas om något annat förhållande i saken; och på detta sätt kan man värja sin rätt till jordstycken, hvilka, omgifna med rå och rör eller ständig hägnad, häfdats inom annan lägenhets område, äfvensom till qvarnar och qvarnställen eller andra vattenverk, öar och holmar, samt ^{öfver}fisken och fiskeskär.

9. Lega af jord och hus.

Arrende eller lega af jord och dertill hörande hus kallas det aftal, hvarmedelst man åt annan upplåter dylik fast egendom till bruk och nyttjande, mot förbehållen årlig afgäld i penningar eller varor. Tiden kan härvid utsättas på olika sätt: antingen för arrendatorns eller, såsom han äfven benämnas, *landbons* lifstid (lifstidsstädja), hvarvid aftalet ännu efter hans död gäller för enkan; eller för vissa år, som dock ej få öfverstiga femtio, och hvilka jemväl komma arrendatorns enka och barn till godo. Men tidsbestämningen kan ock utelemnas, i hvilket fall aftalets upphörande beror af uppsägning, som bör ske med vittnen före Thomedag, eller den 21 December, hvarefter landbon äger *njuta fardag*, d. v. s. qvarsitter i förvaltningen hela det påföljande året och först vid det andra årets midfasta eller den 14 Mars är skyldig att afflytta. Dock kan uppsägnings- och flyttningstiden genom aftal annorlunda bestämmas. För öfrigt åligger arrendatorn att lagligen vårda hus och jord, eller er-

sätta skadan medelst erläggande af så kallad *husröta*; äfvensom att årligen utgifva afraden eller arrendets belopp å Thomedag, derest ej annan tid är i aftalet fastställd. Kontrakt om jordlega bör skriftligen och med vittnen upprättas samt, i fall det angår lägenhet på landet, inför Häradsrätten till inteckning anmälas; likväl är sistnämnde iakttagelse icke vid lifstidsstädja nödvändig. — Lega af hus allena för sig benämnes *hyra* och kan ingås skriftligen eller muntligen, för den tidslängd, kontrahenterne sjelfva bestämma. I stad äro tvenne fardagar eller laga flyttningsterminer gällande, nemligen den 31 Maj och 30 November, af hvilka den förra vanligtvis kommer i fråga, när aftalet skett på helt år. Uppsägning bör ske med vittnen två månader före fardag, derest ej annorlunda i kontraktet blifvit betingadt. Hyresgäst är skyldig att ersätta den skada, han genom missbruk af byggnaden åstadkommit, men får ock på husägarens bekostnad, eller med afdrag å hyran, låta verkställa reparationer, hvilka den sednare utlofvat och ej fullgjort. Hushyra bör betalas åtta dagar före hyrestidens utgång, eller på andra öfverenskomna termer; och husvärd är berättigad att qvarhålla hyresgästens gods till säkerhet för ogulden hyra. Om hyresgäst dör eller får laga hinder att qvarbo, betalas hyran blott till nästa fardag; i fall åter husvärd säljer stadsgård, afbrytes hyresaftalet, och hyresgästen är efter laga uppsägning skyldig att på nästföljande fardag bortflytta.

IV. Bygninga Balken.

1. Ägodelning och storskifte.

De ägor, som tillhöra en lägenhet på landet, äro: *tomt* eller *bolstad*, der boningshusen stå; *bolägor* eller åker, äng och beteshage, vanligen belägna i bolstadens närhet; samt *utmark*, som ofta sträcker sig fjerran från de förra, och upptages dels af skog, dels äfven af betesmark och nyodlingar. Ursprungligen hafva dylika lägenheter uppkommit sålunda, att individer ned-satt sig derstädes och genom uppodling tagit marken i besittning, samt inom visst omfång begagnat kringliggande skog till sitt behof. När nu flera hemman på detta sätt bildats i en by, och under samfärd rätt brukat jorden, plägade deras ägare ofta sig emellan dela densamma efter dess olika beskaffenhet tegvis, eller sålunda, att en hvar undfick sin andel (teg) uti så väl bättre, som sämre mark, stundom till och med i omvexling efter viss tids förlopp. Detta *tegskifte* framkallade likväl, då lägenheterna erhöilo sina ägor blandvis om hvarandra, ständiga kollisioner och stridigheter emellan jordägarene. Af sådan orsak har ett annat delningssätt blifvit stadgadt, som benämnes *storskifte* och åsyftar, att hvarje hemman skall för evärdelig tid undfå sin lagliga lött, helst i ett sammanhang, eller åtminstone sammandragen uti ett visst antal skiften eller jordstycken, nemligen högst fyra i åker och äng, samt två i utmark. Denna förrättning verkställes, på delägares ansökning och Guvernörens i länet förordnande, af landtmätare med tvenne gode män, i noggrant föreskrifven ordning. Först *uppgås* och bestämmas skif-

teslagets råer eller periferi uti rågrannarnes närvaro. Derefter *refvas* de i fråga varande ägorne eller affattas på karta, samt beskrifvas i afseende å sitt häfdeskick; och i fall annat skifteslag har jordstycken inom samfällighetens område, bör lämpligt utbyte af dem ske. Sedan på detta sätt samfällighetens areal blifvit utredd, öfverlemnar landtmätaren till Guvernörens och Kejserliga Senatens afgörande, huruvida jemlikt författningar, som bestämma visst antal tunneland för lägenheternas mantal eller kameralistiska storhetsmått, någon så kallad *öfverloppsjord* skall från skifteslaget afvittras för kronans räkning; men vid fråga om storskifte af samfällighet i Savolax och Karelen anmäles densamma genom landtmätaren till ordentlig *skattläggning*, som derstädes enligt gällande stadganden bör föregå storskiftet.

2. Fortsättning.

När lägenheternas tunnelandtal och öfverloppsjordens belopp äro bestämda, eller skattläggningsfrågan blifvit slutligen afgjord, *graderas* jorden, i mån af dess naturliga beskaffenhet, medelst utsättande af visst värde eller gradtal derå, från tio nedåt, dock sålunda, att kala berg, hedar och hölster, samt obrukbara kärr, myror och mossar anses såsom *impediment* eller mark utan värde; och efter det jordägarene godkänt graderingen, reduceras ägornes areala vidd till motsvarande omfång af högsta gradens jord. Härpå vidtager den *egentliga storshiftes-beredningen*, hvartill hörer: att från ägomassan utse och afskilja allmänna platser, vägar och diken; att bestämma delningsgrunden eller det

förhållande, efter hvilket hvarje delägares anpart i samfällighetens jord skall beräknas och utbrytas; att afgöra om hemmans utflyttningar i fall af trängsel, samt skifteslotternas placering och antal; äfvensom att fastställa grunderne för ersättning af odlingskostnad eller vanhäfd å afträdda ägor, samt af stående eller uthuggen skog. Hvad särskildt *delningsgrunden* beträffar, gäller i allmänhet häfden för bolägor, och mantalet för utmark; d. v. s. hvarje lägenhet bör i åker och äng undfå lika mycket eller jemngodt med hvad den förut innehåft, och sedermera af den samfälda skogsmarken erhålla fyllnaden uti det, som på dess mantal sig belöper. Sedan graderingslängden och protokollet öfver storskiftes-beredningen blifvit för skifteslagets delägare upplästa och af dem samt förrättningsmännen underskrifna, *utbrytas* skifteslotterne på karta, hvarjemte ett instrument öfver delningen upprättas; och derefter *utstakas* skifteslinjerne på marken i noggrann öfverensstämmelse med kartan, äfvensom linjer och råvinklar utmärkas med stadigt nedslagna trädpålar eller stenar. När nu härigenom blifvit ådagalagdt, huruvida några ersättningar af förenämnde beskaffenhet komma i fråga, verkställles liqvid derom enligt förut stadgade grunder; hvarpå landtmätaren äger för samtliga vederbörande kungöra och förklara resultatet af delningen och nästberörde liqvid, samt deröfver till sakägarene utfärda så kalladt *utstakningsbevis*, som innehåller anvisning, huruledes, i fall af missnöje, ändring uti förrättningen får sökas. Om nu delägarene med storskiftet åtnöjas, och detsamma efter skedd granskning af länelandtmätaren jemväl blifvit godkändt, anmäler förrättningslandtmätaren skiftet vid nästskeende häradssting till *fast-*

ställelse, som på kartor och handlingar antecknas, samt verkställer slutligen *rörläggningen* af skiftesråerne medelst utsättande af ordentliga råstenar och rösen uppå marken. I fall åter vid förenämnde rågång och reglering af ägoutbyten, eller i anledning af graderingen och storskiftes-beredningen, eller efter fulländad utstakning, missnöje hos någon sakägare uppstår, öfverlemnas frågan till *Ägodelningsrätts* afgörande, hvaröfver besvär i Kejserliga Senaten få anföras; och det utslag, som sålunda slutligen fallit, tjänar vid rörläggningen till efterrättelse.

3. Stängsel. Bolägers häfd. Åverkan i åker och äng.

Det första vilkor för laglig häfd af så väl bolägor, som ock utmark, är *stängsel* eller hägnad omkring dem; och hvad åker och äng särskildt beträffa, böra de stå i hägn, till dess bergning skett. Då nu grannar ömsesidigt mötas med likartade ägor och således hafva enahanda nytta af deras inhägnande, gäller grundsatsen, att den har vitsord, som stänga vill, d. v. s. den ena kan lagligen förpligta den andra att uti hägnad af marken deltaga. Men om den enas beteshage eller utmark gränsar till den andras åker eller äng, bör den sednare allena hålla gärdesgården; och detta beror af ägornes ömsidiga förhållande år 1802, utan hänsigt dertill, att dåvarande beteshage eller utmark genom efteråt skedd odling till sin beskaffenhet förändrats. Gemensam stängselskyldighet fullgöres af hvarje delägare i samma by, vid fråga om åker och äng, i mån af dess ägolott, men i afseende å beteshage och utmark, efter mantalet. Det sednare gäller

äfven såsom grund för hägnadens fördelning emellan särskilda byalag. Uraktlåter någon sin skyldighet härutinnan, är den, som deraf lider, berättigad att, efter föregången anmaning hos den försumlige, låta verkställa det bristande hägnads-arbetet på dennes bekostnad. Led och grind å byaväg underhålles af alla grannar, men till egen åker eller äng blott af ägaren sjelf; och för öfrigt finnes bötesansvar i Lagen utsatt för vanvård och uppsåtligt skadande af olika slags stängsel. — Beträffande sjelfva *häfden* af bolägor, är det stadgadt, att åker skall väl brukas och gödas, samt äng rödjas och vårdas. I mån af lägenhet bör jemväl ny åker och äng upptagas till den vidd, som behörigen kan häfdas, samt årligen, i fall af behof, femtio famnar ny gärdesgård upprättas och den gamla vid makt hållas, äfvensom minst fyratio famnar nytt dike grävas och åttatio famnar gammalt dike upprensas. När grannars åkrar ligga vid hvarandra, har hvardera att gräfva hälften af diket emellan dem; och om den ena byns dike möter den andras, är hvardera pliktig att verkställa gräfningen genom sina ägor. Läger någon nytt dike genom sin åker eller äng, och annan bys äng eller utmark möter, får den sednare byn ej hindra vattnets aflopp; men i fall de ej åsämjas om dikningen, äger domstolen afgöra saken, eftersom nyttigt och nödigt pröfvas. — *Averkan* benämnes i allmänhet hvarje lagstridigt nyttjande af annans fasta egendom. Sådant brott begås i åker och äng, icke allenast när man intager sin grannes ägodel, eller vid bergning öfverskrider rålinjen, utan ock om man utan lof besår och afbergar annans åker, eller i ondt uppsåt dit kastar frön till ogräs. För alla dessa fall utsätter Lagen

ansvar af böter och, vid illvillig skadegörelse, ärans förlust. Om åter skada i åker, äng eller beteshage sker genom annans kreatur, är jordägaren berättigad att intaga djuret, såsom pant för ersättning af skadan, hvilken af grannar eller nämndemän värderas; och bör den, som äger djuret, efter tillsägelse eller lysning utlösa detsamma, hvaremot den förre under tiden är både pliktig att vårda kreaturet, och befogad att med omtanke nyttja det för sina behof. Men i fall det utredes, att djuret ingått genom annans i oskick varande gärdesgård eller grind, är den, som bordt uppehålla stängseln, förfallen till ansvar och att gälda skadan. Enahanda påföljd är ock den underkastad, som nedbryter hägnad, eller lemnar led och grind ostängda, eller med vilja insläpper boskap å annans ägor.

4. Nyttjande af utmark.

Nyttjorätten till utmark beror till sin hufvudsakliga beskaffenhet deraf, om skifte öfvergått marken, eller icke. När utmark är *oskiftad* emellan grannar i by, hvilka samtligen äga kronoskatte- eller frälsejord, äro de alla berättigade att till husbehof derifrån taga torf och skogsalster, samt efter enhällig öfverenskomelse jemväl begagna skogen till försäljning. Om deremot något hemman i byn är af ren krononatur, gäller väl detsamma angående husbehofvet, men till föryttringen erfordras Guvernörens tillstånd. Oskiftad skog får icke nyttjas till förmån för lägenhet, som delägare har i stad eller annan by; och när storskifte derå är sökt, upphör all rättighet till afsalu. Hvad åter beträffar utmark, som blifvit *skiftad* och i grund deraf

tillhörer enskilda lägenheter, är nyttjorätten efter hemmanens jordnatur olika. Ägare af frälse och kronoskatte jord har oinskränkt dispositionsrätt öfver skogens afkastning, samt befogenhet att på utmarken anlägga torp och göra uppodlingar; på frälseskatte lägenhet är deremot rättigheten till så kallade bärande träd, eller ek, apel och oxel, ränteägaren förbehållen, i fall han icke denna sin rätt afstått. Men om på kronoskatte eller frälseskatte jord missbruk af skogen sker, så att hemmanets bestånd och förmåga att utgöra skatt äfventyras, kan åtal derom af ränteägaren anställas vid domstol, och skogens begagnande under tiden af Guvernören inskränkas till lägenhetens nödvändiga behof. Landbo är ej berättigad att föryttra skogens alster utan jordägarens tillstånd. På kronohemman eller boställe får skog endast nyttjas till husbehof samt förfärdigande af husgeråd eller åker- och körredskap till försäljning, äfvensom innehafvaren äger odla mossar, kärr och annan oländig mark; men vidare föryttring af skog är blott från de af forstmästare anvisade skiften tillåten, och för anläggning af torp uppå utmarken erfordras Guvernörens tillstånd. För öfrigt finnas på särskilda ställen i landet större skogsmarker, hvilka tillhöra kronan och, enligt Kejserliga Senatens förordnande, dels upplåtas till enskildes bruk vid hemman eller bergverks- och manufaktur-inrättningar, emot bestämd årlig afgift, dels ock under namn af kronoparker förvaltas och användas till kronans fördel genom Guvernörerne med biträde af forstmästeri- och skogsbetjente.

5. Åverkan i utmark. Svedjande och skogseld.

Åverkan i utmark sker derigenom, att man olofligen derifrån tager torf, näfver, löf, bast och vindfällan, eller der hugger ved, gärdsel och stör, samt fäller eller förderfvar träd, ehvad det åverkade och skadade sedan bortföres eller icke. Ansvaret är naturligtvis i dessa särskilda fall ganska olika, och består i böter, hvilka stiga i mån af det åverkades värde. Sålunda bötes för mansbördas af torf, löf, bast, ved och dylikt 25 kopek, för ett lass deraf 1 rubel, för hvarje till timmer och sägstock tjenligt träd likaledes, för lärkträd 5 rubel, för ek 15 rubel, för mast- och storverksträd 25 rubel o. s. v., samt dubbelt å kronopark, hvarutom skadan alltid bör till jordägaren ersättas. Enahanda ansvar åligger den, som köpt eller annorledes emottagit, hvad han visste vara olofligen afverkad. Ertappas åverkare uti eller straxt efter gerningen, får skogsägare eller vaktare taga den förres dragare och redskap till vedermåle eller bevis om brottet, samt pant för böter och skadeersättning. När åverkan på någons mark bevisligen en gång skett, äger domstol utöfver lagligt ansvar förelägga vite från 5 till och med 25 rubel, hvilken vitesdom skall, för att gälla, en gång hvart tredje år i församlingens kyrka kungöras. — Allt *svedjebruk* utom åker, äng och inhägnad beteshage, är förbjudet på berggrund samt stenhölstrig mark och sandmo, hvarest vextkraften för skog derigenom kan förstöras. Men för öfrigt gälla, i afseende å rättigheten att svedja på oskiftad mark samt frälse och kronoskattejord, i allmänhet samma grundsatser, som angående bruket af skog derstädes; och på

kronojord får svedjande utom inägor verkställas endast efter föregången utsyning samt med Guvernörens tillstånd. Från svedjad mark får man icke taga flera än två sädesskördar, ej heller anställa ny bränning deraf, innan trettio år efter sista sädesskörden förflutit. Dessutom bör marken, om den ej odlats till ständig åker eller äng, under åtta år efter nästnämnde skörd hållas inhägnad och fredad för kreatur. För olofligt svedjande bötes 10 eller 15 rubel och på kronopark 96 eller 111 rubel, utom åverkans bot för trädets förderfvande, och skörden eller dess värde förverkas. För odling af mossar och kärr är så kalladt *hyttande* tillåtet, i fall desamma äga sådan botten, som till varaktig åker och äng erfordras, eller att skog derå kan uppkomma; men i motsatt fall bötes derföre 15 rubel. För vissa trakter af landet har dock en vidsträcktare rätt till svedjande och kyttande blifvit medgifven. — Vid svedjelands brännande böra nödiga försigtighetsmått till hindrande af eldens löskomst vidtagas, såsom att skogen näst omkring svedjestället afrödjas, jorden uppgräfvos, och vatten samt andra redskap till eldsläckning finnas till hands, äfvensom att elden icke tändes under stark blåst eller långvarig torka, och stället ej heller öfvergifves, innan elden är alldeles utsläckt, — allt vid äfventyr för den försumlige att böta 4 rubel 80 kopek, fastän ingen skada sker. Men om likväl under iakttagande häraf, eller genom eljest uppgjord eld på marken, eller af annan orsak *skogseld* uppstår, böra grannar och socknemän samt krono- och skogsbetjente, på kallelse eller klämtning, skyndsamt infinna sig för att släcka elden, och äro dervid berättigade att genom trädets fällande, hägnaders undanskaffande

och annat nödtvunget intrång å enskildes odlingar, vidtaga de åtgärder, som behofvet och omständigheterna oundvikligen fordra. Den, som vållat skogseld, hvaraf skada följer, böter 48 rubel och bör ersätta skadan, hvarföre polisundersökning om eldens löskomst genast på stället skall hållas af kronobetjente; och om vägfärande eller lös person, som icke är vederhäftig för ersättningen, befinnes dertill skyldig, bör han i förvar tagas, till dess Häradsrätten hinner deröfver ransaka och dömma.

6. Fiskerier. Kungsådra. Vattenverk.

Fiske idkas dels i saltsjön, dels ock uti insjöar och strömmar. Uti öppna hafvet, och der vid yttre hafsstrand landgrund upphört, är en hvar berättigad att fiska, utom i det fall, att någon genom urminneshäfd eller annat laga skäl vunnit enskild rätt dertill på klippor och skär. Men inomskärs, och så långt landgrund räcker, tillhörer saltsjöfisket den eller dem, som strand och holmar deromkring äga. Uti insjöar och strömmar har enskild strand- och jordägare, inom hvars rå och rör vattnet ligger, uteslutande rättighet att fiska, derest icke någon annan på särskild laga grund erhållit dylik rätt. Om åter sådant fiskevatten är beläget inom oskiftad och för flera delägare gemensam mark, hafva de alla rättighet att, en hvar efter sitt behof eller enligt öfverenskommelse, derstädes idka fiske och, i fall lägenhet dertill finnes, bygga fiskeverk, hvarje efter sitt mantal. Men äfven der storskifte af jordägor gått för sig, kan sedermera delning af samfäldt fiskevatten komma i fråga och bör då ske

enligt nästnämnde grund, helst sålunda, att strandägare, om möjligt är, får fiskevattnet derunder; och när detta icke låter sig göra, samt öfverenskommelse om annan lämplig delningsgrund ej heller kan åstadkommas, måste vattnet förblifva gemensamt och fiske deruti idkas antingen med samfälda redskap, eller ock särskildt af hvarje delägare under viss, bestämdt omvexlande tid. Utom alla dessa fisken förekomma på olika ställen i landet jemväl sådana, som af ålder varit kronans tillhörighet, och hvilka upplåtas till enskildes begagnande mot fastställd afgift till kronan. *Åverkan* på fiskevattnen sker, när någon utan ägarens tillstånd eller annan laga rättighet fiskar derstädes. Lagen stadgar derföre böter och förlust af fångsten, samt berättigar fiskevattnets ägare att taga åverkarens båt och fiskredskap till vedermäle och pant. *Kungsådra* benämnes uti vattudrag den djupaste fåran, hvilken, der af ålder fisk uppgått och farled till sjöss ägt rum, bör till en tredjedel, men eljest åtminstone till en sjettedel af vattnets bredd hållas öppen för sagde ändamål. *Vattenverk* för fiske, mæld, sågning eller annat behof, får ej byggas sålunda, att kungsådra stänges eller skada genom fördämning åstadkommes på ofvan eller nedan boendes ägor. Derföre bör, innan dylik anläggning företages, syn på stället ske i grannars närvaro, först af landtmätare samt, om dervid hinder ej befunnits, och Direktionen för väg- och vattenkommunikationerne jemväl bifallit, ytterligare af Häradsrätt, till utrönande af nyssnämnde förhållanden. Vid fråga om ny mjöl- eller sågqvarn undersökes dessutom, huruvida densamma kan menligt inverka på deras rätt, som förut äga sådana qvarnar i nejden, samt om tillgång på nödig

mäld och sågstock derstädes finnes; hvarefter Guvernören meddelar tillstånd till anläggningen, hvilket dock, i afseende å sågar, beror af Kejserliga Senatens slutliga pröfning. Adelns medlemmar äga likväl att på sin frälsejord, utan särskild tillåtelse, bygga mjöl- och sågqvarnar till husbehof, så framt andras ägor derigenom ej lida skada; och enahanda rättighet tillkommer, vid anläggning af husbehofs såg, hvarje ägare af frälse- eller skattejord, när vattudraget helt och hållet ligger inom hans ägor.

7. Husdjur. Jagt och skadedjurs utdödande. Våld i by.

Den, som skadar annans *husdjur*, är i allmänhet skyldig att ersätta förlusten och beläggas dessutom, i fall handlingen skett uppsåtligen, med böter. Sker dylik skada genom annans husdjur, så drabbar honom ersättningen blott till hälften, derest icke det skadande djurets okynne varit för ägaren känt, i hvilken händelse fulla ersättningsbeloppet skall af honom gäldas. Husdjur, som lider af smittosam sjukdom, får ej säljas, utan bör dödas och i jord nedgrävas, vid äfventyr för ägaren att eljest, i fall han visste af smittan, böta och ersätta all deraf uppkommen skada. Om åter husdjur blir vildt, bör ägaren vid enahanda äfventyr döda eller ock instänga detsamma, hvilket sednare äfven gäller för den, som håller vilda skadedjur. — *Jagt* sammanhänger med ägande rätt till jord, och kan egentligen blott med jordägares samtycke idkas på hans mark; dock fäster man i Finland ringa eller ingen vikt vid jagträttigheten, hvilken uti åtskilliga andra länder inom Europa skattas högt och handhafves med myc-

ken stränghet. På det att likväl nyttigt villebråd icke må utödas, är jagt derå från den 25 Mars till den 9 Augusti vid bötesansvar förbjuden. Deremot få rof- och skadedjur af en hvar saklöst fällas när och hvar som helst, och till deras utrotande stadgar Lagen, att skall samt vargnät och varggårdar eller gropar böra hållas, äfvensom belöning är utsatt för den, som utom skall fäller vissa slags rofdjur. — Om *vådeld* i by genom någon persons vållande uppstår, och skada derigenom sker å annans hus, belägges den skyldige med böter för hvarje byggnad och dessutom för menniskolif, som dervid blifvit spildt, samt är pligtig att med sitt gods eller arbete ersätta skadan. I fall åter skadeersättningen icke kan af den brottslige gäldas, påbjuder Lagen, att brandstod för nödiga hus samt säd, foder och boskap, skall af lägenheterna inom häradet eller socknen efter mantal erläggas; och bör för sådant ändamål, vid häradsting, emellan härads- eller sockneboerne förening upprättas om grunderne för brandstodens betalning. När sedan eldskada sker, skall den samma genom syn eller målsägandens edgång utredas, hvarefter Häradsrätten i enlighet med föreningen fastställer brandstodens belopp, och Guvernören anbefaller dess uppbärande genom kronofogden, efter fördelning å mantalet.

8. Byggande af vägar, broar och allmänna hus.

Husesyn. Gästgifverier.

Vägar äro dels allmänna landsvägar, dels sockne- och byavägar. De förra gå genom landet emellan städer, samt äro af större bredd och försedda med gäst-

gifvaregårdar. Sådana vägar böra, i mån af behofvet, efter undersökning vid häradsting och Guvernörens förordnande anläggas, der det lämpligast ske kan, helst öfver utägor; och lägenhets-innehafvare äro skyldige att dertill upplåta mark, dock emot ersättning för åker och äng af kronan. Vägars underhållande och brobyggnad åligger alla hemmansbrukare på landet, efter fastställd fördelning, äfvensom städerna på deras område, allt vid äfventyr af böter för den försumlige, och att arbetet på dennes bekostnad verkställles. — *Allmänna hus* äro kyrka med hvad dertill hörer, samt prestgård, och tingshus på landet. I kyrkobyggnad äro alla sockneboer pligtige att deltaga med dagsverken efter matlag eller hushåll, samt virke och öfriga bidrag efter lägenheternas mantal. Prestgård bygges på landet af dem, som hafva hemman inom socknen, och i staden af gårdsägare samt dem, som der idka borgerlig näring; dock äga härvid några undantag eller befrielser rum. På landet böra ock vissa hus af presten sjelf byggas, äfvensom det i allmänhet åligger honom att underhålla samtliga husen, tills de af ålder förfalla. — *Husesyn* är en förrättning, hvarmedelst kontroll handhafves öfver den tillbörliga vården af presta-, militär- och andra boställen, samt hemman, hvilka, till kronans eller enskild mans förfång, under annans förvaltning blifvit eller kunnat blifva vanhäfdade. En sådan förrättning hålles, efter lägenheternas olika beskaffenhet, dels af häradshöfding med full eller half nämnd (d. v. s. i förra fallet sju och i det sednare sex nämndemän), dels af kronofogde eller länsman med två nämndemän, dels ock, vid fråga emellan adelsman och hans landbo på frälsejord, af blott tvenne näm-

demän. Dervid bör genom besigtning på stället utredas, huru lägenheten till så väl byggnader, som inägor och utmark m. m. blifvit vårdad, samt tillika bestämmas, hvad förvaltaren i husröta eller ersättning för uraktlåten häfd skall erlægga, äfvensom hvad honom kan tillkomma i godtgörelse för det han utöfver sin pligt derstädes tillgjort. — *Gästgifverier* äro inrättningar i städer och på landet vid allmänna lands- och sjövägar, der resande kunna för stadgad betalning erhålla herberge och kost, samt häst och åkdon eller roddare och båt till sin fortkomst. Stället för dem på landet bestämmes af Guvernören, och i fall hus dervid erfordras, böra de af häradet byggas samt sedermera af gästgifvaren underhållas. Denne äger att vaka öfver ordningen på stället; och der hållskjuts är behöflig, fullgöres den af lägenhets-innehafvare inom samma eller närgränsande socken enligt viss tur, hvilken, efter granskning vid Häradsrätt, af Guvernören fastställles, hvarutom närmast kringboende äro i nödfall särskildt pligtige till reservskjuts. För öfrigt äro så väl resande, som gästgifvare och skjutsande, både till person och egendom skyddade mot inbördes våld och oförrätt genom särskilda, strängare straffbestämmelser.

V. Handels Balken.

1. Köp och skifte af löst gods. Handel och burskap i stad. Handel på landet.

Köp och skifte af lös egendom skiljas från hvarandra, liksom i fråga om fastighet, derigenom, att ägande rätten till tinget eller varan, vid det förra af

dessas aftal, öfverlåtes emot vedergällning i penningar, och vid det sednare mot erhållande af ett annat ting. Begge aftalen erfordra kontrahenternes ömsesidiga samtycke, och kunna derefter ej af endera allena för sig ryggas, derest icke något hufvudsakligt fel hos tinget skulle upptäckas, i hvilket fall öfverlåtare, om han bevisligen vetat deraf, är förfallen till böter och att ersätta den andras skada. Vid hästhandel äger dock undantagsvis tre dygns frestetid enligt Lag rum; och dessutom kunna vid köp och skifte speciella villkor eller bestämmningar genom biftal göras. Om ett ting genom särskilda aftal säljes åt tvenne, äger den förre köparen behålla godset och säljaren är förfallen till böter samt utgifvande af skadeersättning åt den sednare.

— *Handel*, fattad i betydelse af näring, är i sjelfva verket intet annat, än ett ständigt förnyadt köpande och säljande, hvaraf näringsidkaren åsyftar att skörda vinst. Dylik handel drifves hufvudsakligen i städer, och dessa benämnas *stapelstäder*, när de, i följd af sin kommunikation med hafvet, erhållit privilegium att idka utländsk handel, samt *uppstäder*, då de blott drifva inhemsk handel och i sådant ändamål vanligen från stapelstäderna uppköpa utländska varor. Rättighet att idka näring i stad förutsätter i allmänhet *burskap* eller egentlig borgarerätt derstädes. Denna beviljas af stadens Magistrat efter borgerskapets hörande; dock bör sökanden vara myndig och välfräjdad medborgare i landet, samt medelst genomgångna läroår och prof styrka sig äga nödig skicklighet i sitt tillämnade yrke, och dessutom ställa borgen för erläggandet af sex års utskylder till staden. Burskap vinnes å handverk, fabriksrörelse, handel och utrikes sjöfart,

men icke å handtverk och handel tillika; ej heller får någon samtidigt vara borgare i tvenne städer. Burskap kan icke tilldelas adelsmän, prester, militärer och embetsmän, som äro i tjenst; men adelsmän och ståndspersoner med kejsarlig fullmakt, hvilka icke hafva krono uppbörd om händer, kunna likväl med Magistratens tillstånd drifva handel emot erläggande af en så kallad kontingent-afgift till stadskassan. Burskap upphör genom uppsägning, hvilken dock förutsätter, att alla borgerliga skyldigheter äro fullgjorda. Vissa näringar kunna drifvas utan burskap, såsom bok-, tobaks- och mångleri-handel, apoteks-, källare- och värds-husrörelse m. m. Handel får ock under särskilda villkor idkas af utländning i stapelstad. — På landet är handel med köpmannavaror i allmänhet förbjuden, såsom en blott städerne tillkommande rättighet; dylik handel benämnes *landsköp* och medförer varans förlust, samt vid förnyelse böter. Dock undantages härifrån under vissa villkor salt, såsom en nödvändighetsartikel; äfvensom fabriksidkare på landet icke är förment att der föryttra sin tillverkning. För öfrigt äro landsbygdens bofaste invånare berättigade att handla med landtmanna produkter och slöjdalster, utom brännvin, äfvensom städernes hökare och de, som der drifva torg- och bondehandel, äga rätt att på landet uppköpa enahanda varor för att i stad försäljas. — Vid *marknader* är handeln fri för alla landets invånare. Till underlättande af köpenskap bör *mått och vikt* af föreskrifven form och stämpel alltid begagnas; och Lagen stadgar särskilda straffbestämningar för de olika arterne af förfalskning och bedrägeri härutinnan.

2. Försträckning. Pant och borgen.

Försträckning benämnes i Lagen ett kontrakt, som i vanligt tal äfven ofta får namn af lån och består deri, att man åt annan öfverlåter en summa penningar eller en viss quantitet varor, emot förbindelse för den sednare att efter någon tid återgälda lika mycket af samma slag. Den förre kallas härvid *borgenär* (kreditor), den sednare *gäldenär* (debitor); och aftalet dem emellan bör, för bevisningens skull, ingås med vittnen, eller ock *skuldebref* (revers) af gäldenären till borgenären utfärdas. Betalningsterminen, som äfven kallas *förfallodag*, kan vara antingen absolut bestämd till viss tid, eller vilkorligen bestämd efter uppsägning, eller ock alldeles obestämd samt i följe deraf beroende på borgenärens anfordran. Den förmån, gäldenären njuter medelst begagnande af borgenärens kapital, godtgöres ofta genom erläggande af *ränta* (intresse), hvars belopp i allmänhet icke får öfverstiga sex procent. Att taga eller låta förskrifva sig högre ränta, eller ock ränta på ränta, kallas *ocker* och medförer hela räntans förlust samt tiondedelen af kapitalet i böter; dock gäller sådant icke för det fall, när vid skuldebrefs förnyelse räntan lägges till kapitalet eller hufvudstolen, för att utgöra nytt kapital. Skyldigheten att erlægga ränta härflyter antingen af gäldenärens åtagande, eller ock af hans dröjsmål med kapitalets återbetalning. I sednare fallet bör han, derest förfallodagen varit antingen absolut eller vilkorligt bestämd, gälda sex procents ränta från sagde tid; men om förfallodagen lemnats obestämd, beräknas blott fem procents ränta från den tid, då gäldenär för skulden blif-

vit lagsökt. Fordran upphör genom *preskription*, om borgenären under tio år, räknade från den dag skulden tillkommit, uraktlåter att skriftligen eller muntligen utkräfvä densamma hos gäldenären, eller ock inför domstol eller Guvernör angifva fordringsanspråket. — Till säkerhet för en fordran kan gäldenär dels bevilja införsel eller inteckning i fastighet, dels ock ställa *lös-örepant* eller *borgen*. När lös egendom pantsättes, bör densamma till borgenären öfverlemnas, helst i vittnens närvaro eller emot qvitto, samt af honom vårdas och qvarhållas tills skulden är betald; dock kan borgenären äfven, efter anmälan hos gäldenären eller, i hans frånvaro, hos domstolen eller Guvernören, öfverlåta panten på enahanda villkor till annan person. Om skuld på förfallodagen icke betalas, är borgenären berättigad att af pantens värde få sin fordran godtgjord. — *Borgen* eller *löfte* kallas det säkerhetsafstal, då en person ikläder sig förbindelsen att betala annans gäld. Detta kan ske antingen sålunda, att borges- eller löftesmannen endast åtager sig betalningen af hvad hos gäldenären ej utfås (*laga borgen*); eller ock på det sätt, att den förre underkastar sig direkt lagsökning för hela skulden och dymedelst liksom gör sig själf till gäldenär (borgen såsom för egen skuld, *proprie borgen*). Äro löftesmännen i dessa fall två eller flere, så fördelas betalningsskyldigheten på dem; men om de uttryckligen förbundit sig att ansvara en för begge (alla) och begge (alla) för en, är fordringsägaren berättigad att utsöka fulla beloppet af hvilkendera som helst bland dem. Borgesman, som betalt annans skuld, äger rättighet till ersättning derföre af gäldenären och äfven af medlöftesmän, hvilkas andel han nödgats erlægga.

Vid proprie borgen gäller särskild preskription i så måtto, att löftesman bör lagsökas inom tolf månader efter förfallodagen eller den i borgesförbindelsen särskildt utsatta tidens förlopp; och all borgen öfvergår, liksom annan skuld, vid löftesmannens död uppå hans arfvingar. *Personell* kallas borgen, då löftesmannen åtager sig ansvarighet, att gäldenären skall infinna sig för rätta; och deraf uppstår, i fall den sednare ej kan dit inställas, förbindelse för borgesmannen att betala hans skuld.

3. Lån, inlag och lega af löst gods.

Lån kallas det aftal, då man åt annan öfverlemnar ett ting till något visst bruk, utan vedergällning, och med förbindelse att jemngodt återställa samma ting. Den förra af dessa personer benämnes *långifvare*, den sednare *låntagare*. All skada, som genom låntagarens bruk af tinget åkommit detsamma, bör af honom ersättas; och om han emot bättre vetande nekar till lånet, bötes halfva värdet. Enahanda ansvar drabbar, vid oloflig föryttring af lånt gods, icke blott låntagaren, utan ock tredje man, som svikeligen emottagit detsamma; hvarutom tinget bör till långifvaren återställas. Men om den tredje icke vetat, att godset varit lånt, bör låntagaren betala tingets värde till långifvaren, som äger att emot lösen återfå godset af innehafvaren. — *Inlag* sker, när lös egendom af en person åt annan öfverlemnas till förvar, utan att någon vedergällning derföre äger rum. Sådant bör, för bevisningens skull, helst ske med vittnen eller ock emot qvitto. Emottagaren är härvid skyldig att vårda god-

set såsom sitt eget, och ersätta all derå genom hans vållande skedd skada, samt får utan ägarens samtycke ej bruka detsamma. Om den förre ej längre vill hafva godset i förvar, bör ägaren återtaga det; och dessutom är den sednare alltid pliktig att gälda all kostnad, som den förre haft för tingets skull. Att förneka inlag, eller föryttra och till obehörig person utgifva förtrodd gods, medförer samma påföljd, som vid lån; men om dylik egendom af emottagaren försnillas, medelst uppbrytande af lås eller försegling, hvarinom den förvarats, eller om gods, som under eld-, sjö- eller krigsfara blifvit inlagdt, svikeligen förnekas, anses brottet lika med tjufnad. — *Lega* af löseegendom äger rum, när densamma af ägaren åt annan till visst bruk upplåtes, emot vedergällning, som jemväl benämnes *lega* eller *hyra*. Om samma ting genom särskilda aftal uthyres åt tvenne, så gäller det förra legoaftalet; och ägaren, äfvensom den sednare hyresmannen, derest han visste, att tinget förut var uthyrdt, äro förfallne till böter samt skadeersättning. Den skada, som åkommit godset utöfver hvad vid brukandet kunnat påräknas, bör af hyresmannen till ägaren ersättas.

4. Lega af arbete och tjänst.

Arbetslega eller beting kallas det aftal, då en person förbinder sig att åt annan, emot öfverenskommen vedergällning, göra visst arbete, t. ex. förfärdiga ett handtverks- eller slöjdalster, eller utföra något större företag (entreprenad), eller ock arbeta under en bestämd kortare tid (dagsverkslega). Ersättningen för arbetet kan utgå i penningar och varor eller persedlar,

till och med i nyttjorätt till fast egendom eller vissa förmåner deraf. *Tjenstehjonslega* benämnes särskildt det aftal, hvarmedelst en person betingar sig, emot viss betalning eller lön, allt slags arbete af en annan under längre tid, då den sednare ock vanligen blir en medlem af den förres hushåll. Personerne få derföre här namn af *husbonde* och *tjenare* eller *tjenstehjon*. Vid kontraktets ingående plägar en hand- eller fästepenning (städsel) af husbonden gifvas åt tjenstehjonet, som deremot bör aflemna vederbörligt intyg (orlofsedel) öfver ledighet från sin förra tjenst. Legotiden beräknas mest för år, räknadt från den 1 November, men kan äfven genom öfverenskommelse annorlunda bestämmas. Husbonde äger medelst måttlig husaga tillhålla olydigt eller försumligt tjenstehjon att fullgöra sina skyldigheter, samt kan, om dermed ändamålet ej vinnes, på anmälan hos polismyndighet skilja tjenaren från sig, eller ock åtala saken vid domstol, hvilket äfven står tjenstehjonet öppet, om dess rätt blifvit förnärmad. I förra fallet mister tjenaren sin lön, i det sednare ålägges husbonden att utbetala den, hvarutom efter omständigheterna annan skadeersättning på någondera sidan kan komma i fråga. För öfrigt bör husbonde vårda tjenstehjon under dess sjukdom, med rättighet att afkorta utgiften derföre å tjenarens lön; och om husbonde dör, åligger det tjenaren, som är berättigad att utfå sin aflöning, att i sterbhuset uttjena sin tid, om så äskas. Vid årstjenst bör uppsägning ske emellan den 29 Juli och 8 September; men om orlofsedel, deri jemväl intyg om tjenarens förhållande skall ingå, förvägras eller oriktigt afgifves, äger tjenstehjonet af tvenne gode män på orten taga bevis i saken, hvilket gäller lika med orlofsedel.

5. Ombudskap. Bolag.

Ombudskap äger rum, när en person, på annans anmodan, åtager sig att ombesörja någon angelägenhet för den sednare. Denne benämnes *hufvudman* (principal), den förre åter *ombudsman* eller fullmäktig; och uppdraget bestämmes genom *fullmakt*, som berättigar ombudsmannen att inom vissa gränser handla på hufvudmannens vägnar. Öfverskrider ombudsman sin fullmakt, så är han sjelf deraf förbunden och hufvudmannen deremot fri; men hvad den förre inom fullmaktens omfång tillgjort, gäller för den sednare, och denne äger, för härvid liden skada, rättighet till ersättning endast i det fall, att svek eller försummelse kommit ombudsmannen till last. Slutligen är ombudsman pliktig att för sin förrättning redovisa inför hufvudmannen, som bör till honom utgifva skäligen arvode och godtgöra hans behöriga utgifter i saken. Om åter hufvudmannen är med förrättningen missnöjd, äger han att vid domstol, inom ett år efter redovisningens emottagande, utföra sitt klander af densamma. För en frånvarande person kan hans skyldeman eller vän, äfven utan fullmakt, ombesörja angelägenheter med undantag af rättegångsmål och ärenders bevakning vid administrativa embetsverk. Dock bör vid dylikt sysslande borgen ställas, att åtgärden skall af den frånvarande gillas; och i fall han ej godkänner förrättningen, åligger det sysslomannen eller hans löftesmän att ersätta all deraf uppkommen skada. — *Bolag* är ett aftal emellan två eller flera personer, hvilka samman-skjuta penningar, varor och persedlar, eller ock arbete, för ett lofligt företag, som påräknas att medföra någon

förmån. Kontraktet härom bör ske skriftligen och vilkoren deri tydligt utsättas. Värdet af hvarje bolagsmans bidrag bestämmer hans andel i bolaget, hvarefter vinst och förlust emellan bolagsmännen fördelas. Desse äro hvarannan inbördes ansvarige för all skada, som af någonderas vållande uppstår, men böra deremot, en för alla och alla för en, gälda bolagets skulder till andra. Bolaget upplöses, när den bestämda tiden gått till ända; och sedan dess tillgångar och gäld upptecknats, samt skulden blifvit betald, skiftas återstoden emellan delägarene. Om någon bolagsman emellertid hinner aflida eller kommer på obestånd, träda hans arfvingar eller rättsinnehafvare i stället, så framt ej de öfrige bolagsmännen tillösa sig den förres andel; men eljest äger ingen medlem af bolaget utan de öfrigas bifall afgå och sätta annan i sitt ställe. Bolag för handels- och fabriksrörelse ingås stundom under så kallad *firma* eller namnteckning, som ej upptager alla delägare eller deras rätta namn; och i sådant fall böra de verkliga bolagsmännen inom tre månader inför Magistrat eller Häradsrätt i orten till allmänhetens kännedom uppgifvas.

6. Egendoms afträdande för gäld. Förmånsrätt emellan borgenärer.

När en person i afseende å sin förmögenhet råkat uti sådant obestånd, att dess tillgångar icke motsvara skuldernas belopp, och derjemte visas kan, att bristen tillkommit genom olycksfall, dem gäldenären icke vållat, äger han att på en gång afträda sin egendom till borgenärernes förnöjande, med den förmån att, om ock

gälden icke kan fullt betäckas, likväl vara från densamma för framtiden befriad. Sådant benämnes att *cedera* eller göra *cession*, och den deraf härflytande befrielsen från gäld kallas *cessionsförmån*. Ansökning härom ingifves tvefaldt till domstol, hvarunder gäldenären lyder, och bör åtföljas af noggrann förteckning öfver hans tillgångar och skulder, hvars riktighet jemväl skall af honom med ed bekräftas. Tillika kan cessionantens hustru hos domstolen anhålla om *boskildnad*, eller att få sin lott i boet frikallad från gälden, derest hon kan visa laga skäl för en dylik befrielse. Med anledning häraf sättes gäldenärens bo under gode mäns utredning och förvaltning, hvarjemte domstolen genom offentlig stämning sammankallar alla hans borgenärer och särskildt dessutom de veterliga, för att på viss dag icke blott höras öfver cessions-ansökningen, utan ock uppgifva och med ed samt andra bevis styrka sina fordringar, äfvensom med hvarannan tvista om förmånsrätt till betalning ur den afträdda egendomen. Detta benämnes *konkurs* af borgenärer; och om någon härvid försummar att i föreskrifven ordning bevaka sin fordran, går han densamma förlustig. Vid nämnde *inställelsedag* utse borgenärerne *syslömän* (kuratorer), som taga cessionantens egendom eller *konkursmassa* om händer och förvandla densamma till penningar, genom försäljning af gods samt indrifvande af gäldenärens möjligen utestående fordringar. Sedermera afgör domstolen i ett sammanhang, icke blott huruvida den ansökta cessionsförmånen och boskildnaden kan beviljas eller icke, samt om cessionanten möjligen gjort sig förfallen till ansvar för bedrägligt förhållande, utan ock huruledes och i hvilken ordning borgenärerne äga

ur massan utfå betalning för sina fordringar. Med *förmånsrätt* framför andra utgå: fordringar emot innehafvande af lös pant, ur dennas värde; kostnader för afliden gäldenärs begrafning, bouppteckning och sjukvård på sotesäng, samt tjenstehjons för sista året inestående aflöning; samma års hushyra, af gods som vid cessionen fanns qvar i huset; arrende för högst tre år och husröta, ur landbons lösören; hemmans utskylder för sagde tid, ur lägenhetens värde; pupillers arfsmedel ur förmyndares egendom, samt kronans och åtskillige allmänna inrättningars medel ur uppbördsmäns gods; in-tecknade fordringar, med högst tre års ränta, ur fastighetens värde, o. s. v. Återstoden tillfaller *oprioriterade* borgenärer i proportion af deras fordringar, hvarvid dock böter utgå i sista rummet. Slutligen upprättas af sysslomännen, i enlighet med domslutet, *konkurslikvid* eller fördelning af massans tillgångar, och hvarje borgenär utfår det honom tillkommande belopp; men om cessionsförmån ej beviljats, äro fordringsägarene berättigade att fullfölja sina anspråk med hänsigt till den egendom, gäldenären i framtiden kan ärfva eller förvärfva, hvarutom denne förlorar vissa rättigheter i medborgerligt afseende.

VI. Missgernings Balken.

1. Religionsbrott. Statsbrott.

Bland *religionsbrott* eller förbrytelser emot statens religiösa ordning märkas hufvudsakligen följande: försmädelse mot Gud och sakramenterne, samt gäckeri med Guds ord och gudstjensten, hvarföre den skyldige

fälles till 24 eller 48 rubels böter och kyrkoplikt, men vid högsta graden bestraffas med livets förlust; affall från evangeliska läran och utspridande af religiösa villfarelser, hvarpå följer landsförvisning och förlust af medborgerliga rättigheter inom Finland; störande af offentliga gudstjensten genom oljud, druckenhet eller annan handling, som väcker förargelse, hvilket belägges med 12 eller 24 rubels böter och kyrkoplikt; svordom, som i mån af den lättsinnighet och vanart, hvilken deri röjes, och allt eftersom förbrytelsen sker enskildt, eller offentligen och i samqväm, eller inför domstol, eller under gudstjenst, bestraffas med böter i vissa grader från 48 kopek till och med 19 rubel 20 kopek; samt sabbatsbrott, som sker derigenom, att brott begås, eller arbete utan nödtorft idkas på söndag eller helgedag emellan klockan fyra om morgonen och nio om aftonen, hvarföre bötes 4 rubel 80 kopek, utom särskildt laga ansvar för det brott, som tillika blifvit föröfvadt. — *Statsbrott* äro sådana förbrytelser, genom hvilka statens tillvaro såsom en organisk förening äfventyras. Hit höra: förräderi i vidsträckt bemärkelse, majestätsbrott, samt myteri och uppror. *Förräderi* sker, när en person, som i egenskap af undersåte är förbunden till trohet emot landets monark, begår våldsgerning å Kejsaren, Kejsarinnan eller Deras barn; eller förer vapen till anfall emot riket; eller stämplar med inländsk eller utländsk man, emot Kejsaren och riket, till deras skada och förderf; eller söker att till fienden öfverlemna rikets tillhörigheter, land, folk, krigsmakt, fästningar, förrådshus, skepp och annat dylikt. Ansvaret för nämnde brott och delaktighet deri, samt uraktlåtenhet att dylika stämplingar afvärja

och i tid upptäcka, är skärpt dödsstraff och all egen-
doms förverkande under kronan; men om skada genom
förräderiet ej skett, mister förbrytaren lif, ära och
gods. Lika med förrädare straffas ock den, som är
betrodd att veta regeringens hemliga rådslag i riksvår-
dande ärender, och dem uppenbarar. Att emottaga
gåfva af främmande makt, till befordrande af dess för-
del emot Kejsaren och riket, medförer lifvets och gåf-
vans förlust; och om en embetsman, fastän utan dylikt
ändamål, mottager sådan gåfva, men uraktlåter att der-
till utverka sig Kejsarens tillstånd, mister han ära och
embete samt förverkar gåfvan. *Majestätsbrott* begås
af den, som smädeligen talar eller skrifver något emot
Kejsaren, Kejsarinuan eller Thronföljaren; och straffet
är lifvets förlust. *Myteri* äger rum, när någon sö-
ker förleda menige man till olydnad emot Kejsaren el-
ler den, som på öfverhetens vägnar befaller. Dett be-
lägges med dödsstraff, och dessutom, i fall uppror så-
lunda tillvägabringas, med förlust af gods. *Uppror*
sker, när män till större antal offentligen sammanrota
sig emot Kejsarens eller Dess befallningshafvandes bud.
Härvid straffas upphofsmannen på nästnämnde sätt, och
af de andra mister, efter lott, hvar tionde man lifvet,
samt de öfrige underkastas högsta kroppsplikt af spö
eller fängelse vid vatten och bröd; men för mindre
delaktige lämpas straffet efter omständigheterna. Dråp
å den, som söker stilla uppror, belägges med skärpt
dödsstraff, hvaremot ansvar ej äger rum, om upprors-
man dräpes.

2. Förfalskning af mynt, namn och skrifter.

Andra bedrägerier.

Rättigheten att slå mynt tillkommer uteslutande regeringen, och därför gör den enskilde, som i Finland dermed beträdes, sig skyldig till *myntförfalskning*, samt straffas med ärans förlust, högsta kroppsplikt och tre års fästningsarbete. Utprångling af veterligen falskt mynt, och utgifvande deraf till annan, sedan man sjelf blifvit dermed bedragen, belägges med spö eller ris, eller fängelse vid vatten och bröd efter omständigheterna; men klippning eller annan svikelig minskning af äkta mynt medförer, utom dylik kroppsplikt, jemväl ärans förlust. I alla dessa fall bör dessutom skadan af den brottslige ersättas. — *Förfalskning af skrifter* kan ske på åtskilliga sätt, hvaribland märkes: bedrägligt missbruk af Kejsarens, Dess befallningshafvandes eller någon annan myndighets namn eller sigill, till egen vinning eller annans skada, hvilket bestraffas med ärans förlust och kroppsplikt i olika grader, samt dessutom tjufnads ansvar för hvad den brottslige i gods eller penningar genom bedrägeriet vunnit; obehörig förändring af embetsmyndigheters domböcker, protokoller, räkenskaper eller andra allmänna handlingar, uti likartad afsigt, hvarföre brottslingen skall stå i halsjern vid skampåle och göra fästningsarbete under vissa år eller hela sin lifstid, efter förbrytelsens beskaffenhet; förändring eller eftergörande af finska bankens eller ryska rikets gångbara sedlar, hvilket bestraffas med ärans förlust och hängning; utprångling af dylika, veterligen falska sedlar, hvarföre den brottslige, jemte förlust af äran, skall stå i halsjern

vid skampåle och undergå kroppsplikt i olika grad, allt eftersom skada skett eller icke, samt i förra fallet dessutom arbeta tre eller flera år på fästning; förändring af enskilda personers skrifter till innehållet i ett eller annat hänseende, med afsigt att göra skada, hvilket medförer ärans förlust och böter af 19 rubel 20 kopek, samt dubbelt, om brottet skett i embets-ärenden. *Missbruk* af pass eller annat officiellt bevis, som för annan person blifvit utfärdadt, bestraffas äfven med ärans förlust och böter af 19 rubel 20 kopek; men om intyg af enskild person sålunda bedrägligen användes, inskränker sig ansvaret till blotta böterna. Den, som uppbrbyter annans bref samt, i afsigt att skada honom, utsprider innehållet, straffas efter omständigheterna med böter och, om brottet det förtjenar, ärans förlust. — Till *bedrägerier* höra ock följande brott: enligt Jorda Balken, obehörigt rubbande af rå och rör, hvarföre bötes 9 rubel 60 kopek, om brottet skett af sjelfsvåld, men 19 rubel 20 kopek jemte ärans förlust, om det föröfvats af illvilja; enligt Handels Balken, förfalskning af mått eller vikt, som för justerare medförer dödsstraff, men för annan 24 eller 48 rubels böter och ärans förlust; brukande af falskt mått eller vikt, hvilket anses lika med tjufnad; orätt mätning eller vägning med laga mått eller vikt, hvarpå följer plikt af 4 rubel 80 kopek, men för kronans uppbördsman dubbelt och tjenstens förlust; svek och list emot borgenärer, hvarföre den bedräglige cessionanten skall stå i halsjern vid skampåle och dessutom straffas med fängelse vid vatten och bröd eller fästningsarbete, efter brottets beskaffenhet; samt enligt Giftermåls Balken, det brott, när qvinna bedrages till trolofning och gifter-

mål, genom mannens falska uppgift af namn eller stånd, hvarföre han böter 38 rubel 40 kopek, om blott trolofning skett, men i händelse af vigsel dubbelt jemte förlust af äran. En särskild art af bedrägeri är *tvegifte*, som sker, då gift person trolofvar eller låter viga sig med annan, hvilket efter brottets olika grader bestraffas med böter eller kroppsplikt, och i vissa fall fängelse å fästning eller tukthus; dock äger något ansvar ej rum för den sednare personen, i fall han eller hon varit okunnig om den förras tidigare giftermål.

3. Mordbrand. Mord och nidingverk. Förgiftning. Sjelfmord.

Mordbrand föröfvas på följande sätt: när man med vilja sätter eld å kronans hus, slott och fäste, eller fartyg, hvarföre en hvar, som i brottet deltagar, är förfallen till skärpt dödsstraff; när man uppsåtligen sätter eld å annans gård och uppbränner hus derstädes, hvarpå följer enkelt dödsstraff, men skärpt, i fall folk tillika blir innebrändt eller dödadt; när man af illvilja tänder annans fjerran från gården varande uthus, skog, sädes-, hö- eller halmstack, hvilket bestraffas med högsta kroppsplikt. I alla dessa händelser bör skadan jemväl ersättas; men om mordbrännaren gripes på bar gerning, innan skada skett, belägges han med kroppsplikt i högre grad. — *Mord* sker, när någon, med förut öfverlagdt uppsåt, försåtligen och i löndom dödar annan; ansvaret derföre är skärpt dödsstraff. *Nidingverk* begås, om man dödar den, som är mindre än tolf år, eller uti värnlös ställning, såsom sofvande, simmande, badande, hvilket medförer skärpt dödsstraff;

om man slår eller sårar dylik person, hvarpå dubbla böter följa; samt om man med våld fasttager och stympar eller lemlästar annan, i hvilket fall lifvet förverkas. — *Förgiftning* omfattar följande grader af brottslighet: om man uppsåtligen, medelst gift eller dylikt skadande ämne, bringar annan om lifvet; om gift åt annan ingifves, utan att döden deraf följer, eller något förgiftas, eller gift tillredes i uppsåt att dermed skada annan till lif eller helse; samt om man gripes under försökt, men icke fullbordad tillredelse af förgift i dylikt ondt uppsåt. Ansvariet är för första graden skärpt, och för den andra enkelt dödsstraff, samt för den tredje 48 rubels böter eller kroppsplikt. Till förekommande af detta brott är dessutom stadgadt, att giftiga ämnen endast å apotek och under vissa villkor få försälgas, äfvensom böter af 72 rubel drabba den apotekare, som genom vårdslöshet i nämnde afseende kan anses bidra till vådliga händelser. — *Sjelfmord* föranleder till undersökning, icke allenast af läkare medelst besigtning å liket, utan ock af domstol, rörande motiverna till brottet. Om dervid befinnes, att det samma föröfvats med vilja, nedgräfvdes liket i skog af skarprättaren; men i fall förbrytelsen skett under sinnesoredighet, får den döde genom andras åtgärd i stillhet begravas. Försök till sjelfmord belägges med kroppsstraff efter omständigheterna.

4. Dråp å närmaste fränder. Förgripelser emot föräldrar, husbonde eller förman. Barnamord.

Vissa brott försvåras, när de ske å personer, till hvilka förbrytaren står i skyldskap eller annat nära för-

hållande af juridisk beskaffenhet. Sålunda belägges *dråp*, begånget med uppsåt af föräldrar å barn, af barn å föräldrar, eller af ena maken å den andra, med skärpt dödsstraff; och likaså, ehuru med skärpning i mindre grad, dråp å stjuv- eller svärföräldrar och barn, samt å syskon. *Slag* å föräldrar medförer efter omständigheterna enkelt dödsstraff eller högsta kroppsplikt, men bestraffas, om det sker å stjuv- eller svärföräldrar, med 48 rubels böter. *Oqvåde* mot föräldrar belägges med kroppsplikt i högre grad, samt emot stjuv- och svärföräldrar med 24 rubels böter, hvarutom förbrytaren i alla dessa händelser bör göra offentlig afbön. Viljadråp af tjenstehjon å husbonde eller förman, som är satt i hans ställe, medförer skärpt dödsstraff i olika grad; slag å den förre bestraffas med kroppsplikt i olika grader, efter uppsåtets beskaffenhet, och å den sednare, med fyrdubbla böter; oqvåde mot den förre belägges med fyrdubbla, och emot den sednare med tredubbla böter; samt motspänstighet förmedelst hot och vanvördnad, emot den förre med fängelse, och emot den sednare med böter, efter sakens beskaffenhet. Också i alla dessa fall bör offentlig afbön ske, när den brottslige ej mister lifvet. — *Barnamord* kallas det brott, då en kvinna hemligen bringar sitt nyssfödda oäkta barn om lifvet. Straffet är olika, allt eftersom förbrytelsen skett med uppsåt eller vållande, hvilket sednare åter kan bestå antingen i grof förseelse och vanvårdnad, eller uti mindre försigtighet från modrens sida. I första händelsen följer skärpt dödsstraff, i den andra risstraff i högre grad, uppenbar kyrkoplikt och tukthusarbete i två eller flera år, efter omständigheterna, och i tredje fallet böter eller kroppsplikt i

mindre grad, efter brottets beskaffenhet, samt enskildt skriftermål. Till barnamord närmar sig äfven den förbrytelse, när qvinna genom yttre eller inre medel förgör eller fördrifver sitt ofödda och oäkta foster, eller åtminstone söker att sådant göra, fastän verkan ej påföljer. Det fulländade brottet bestraffas med lifvets förlust, och försöket till detsamma med 48 rubels böter. Slutligen hörer hit ock det brott af qvinna, att utsätta sitt nyssfödda oäkta barn å mark eller gata, till föremål för andra människors medlidande. Modren straffas härvid med lifvets förlust, om barnet af hunger, köld eller annan orsak dör; med ris, om barnet räddas med lifvet, men skadas till helsan; samt med fängelse efter omständigheterna, om barnet ej fått någon skada.

5. Brott emot kyrko- och rätttegångsfrid. Fängelsebrott.

Fridsbrott kallas i allmänhet våldsgerningar, som beläggas med strängare ansvar derföre, att de föröfvats på vissa fridlysta ställen och tider, eller emot personer, hvilka äro af Lagen tagna under särskildt hägn. Sådant gäller främst om kyrka och rätttegångsställe, jemte väg dit och derifrån, samt till skydd för domare och andra embetsmän, äfvensom domstolars och myndigheters betjente. Om alltså någon af vrede dräper annan *i kyrka under gudstjenst* eller *der rätttegång hålles*, följer skärpt dödsstraff; om han derstädes med vapen skadar annan, förverkas lifvet; och att på nämnde ställen i vredesmod blotta vapen, fastän skada ej sker, äfvensom att på annat sätt der öfverfalla någon med hugg och slag, bestraffas med 96 rubels böter. Skuff-

ning i vredesmod samt kif och träta i kyrka under eller utom gudstjenst, äfvensom annorstädes vid församling och gudstjenst, medföra 48 eller 24 rubels böter. Att i vredesmod blotta vapen emot annan eller slå honom *på kyrkogård*, då han går till eller ifrån gudstjenst, eller *på tingsstad*, bestraffas med 24 rubels böter, men fyradubbelt, om yttre åkomma af ofredandet följt. Om åter någon, för att hämnas, dödar annan *på väg till och ifrån kyrka eller rättegång*, följer skärpt dödsstraff; men i fall dervid endast sår, blånad eller blodvite tillkommit, straffas den brottslige, utom särskild plikt för nämnde åkomma, med 48 rubels böter samt ett års fängelse på fästning, med eller utan arbete efter omständigheterna, och derutöfver ännu fyra månaders enahanda arbete, om nästnämnde böter ej kunna betalas. Mindre förgripelser vid dylika tillfällen medföra, utom skadeersättning, dubbel plikt samt för fridsbrottet särskildt 19 rubel 20 kopeks böter. Att eljest hämnas på annan för rättegångs eller yttnesmåls skull bestraffas, om dråp eller åkomma skett, lika som enahanda brott på väg till eller ifrån rättegång. — Förgripelser emot *domare* eller andra *embetsmän*, som hafva kejserlig fullmakt eller lika värdighet med dem, äro, när brottet skett under deras embetes utöfning eller för att derföre hämnas, jemväl belagde med strängare ansvar sålunda, att dråp medförer skärpt, samt hugg och slag enkelt dödsstraff; hot eller smädeord beläggas med 24—48 rubels böter och afbön, samt om de gå å heder och ära, med dubbelt bötesbelopp och ärans förlust. Slag å domstolars och embetsmyndigheters *betjente*, i och för tjensten, bestraffas med 96 rubels böter, samt hot eller smädelse mot dem med bot

af 4 rubel 80 kopek, men på allmänt embetsrum 9 rubel 60 kopek; och om de sjelfve i tjensteärender göra våld eller orätt, följer dubbelt ansvar emot hvad eljest är stadgadt. — *Fängelsebrott* sker, när man med vilja eller list förhjelper fänge ur fängelse, eller värjer förbrytare emot dem, som komma för att gripa honom, och sålunda bringar denne att undslippa; straffet derföre är 48 rubels böter. Om åter fänge medelst våld befrias från dem, som hafva honom i förvar, bötes 96 rubel; men i fall dervid sår eller annan yttre åkomma tillfogats de öfverfallne, straffas våldsverkaren med högsta kroppsplikt samt ett års fängelse på fästning, med eller utan arbete efter omständigheterna. *Fångspällning* äger rum, när vaktkarl genom försummelse vållar fånges löskomst. Detta brott bestraffas med spö och tjenstens förlust; men fångförare bland allmogen dömmes till böter eller kroppsplikt, i mån af försummelsen och den undkomnes brottslighet.

6. Brott emot hemfrid. Rån.

Bland fridlysta ställen, hvarest vissa våldsgerningar strängare af Lagen anses, märkes äfven *enskild mans hus och hem*, d. v. s. gård jemte alla der befinliga byggnader, äfvensom skepp eller farkost, ehvad dessa under ägande rätt eller på annan grund af honom innehafvas. Genom denna så kallade hemfrid skyddas icke allenast nämnde person sjelf, utan ock hans folk och gäst, äfven om denne, såsom alldeles okänd och främmande, der sökt sin tillflykt. Hemfrid brytes dock endast genom sådana våldsgerningar, som ske med berådt mod eller uppsåt att skada; och härvid är det

enahanda, om skadan tillfogats inom det fridlysta området, eller utom detsamma, sedan den förorättade i dylik afsigt blifvit med våld derifrån utdrifven. Deremot räknas icke till hemfridsbrott, om någon kommer inom sagde område och slagsmål af bråd skilnad eller hastig oenighet emellan honom och andra derstädes uppstår, så framt han icke sedermera i vrede bortgår och efter någon tid, med fullt uppsåt att skada, dit återvänder. *Hemgång* benämnes det brott, då man träder inom annans hus eller af hemfriden skyddade område, med afsigt att våldföra sig på någon dervarande person; och straffet är att böta 19 rubel 20 koppek, hvarutom skada å gods bör ersättas. Men om våldsvarkaren dervid dräper någon genom hemfriden skyddad person, följer skärpt dödsstraff; och sår, blånad eller blodvite å den sednare bestraffas, utom särskild plikt för sjelfva åkomman, med 48 rubels böter samt ett års fängelse på fästning, med eller utan arbete efter omständigheterna, och derutöfver ännu fyra månaders dylikt arbete, i fall tillgång att gälda nästsagde böter saknas. Sistnämnde bestraffning följer ock, om man med våld tager någon ur eget eller annans hus, eller annorstädes, och bortförer honom emot hans vilja till annat ställe; eller om man griper och binder någon, som icke är öfverbevist om eller anträffad uti missgerning, för hvilken han lagligen får häktas; samt om man pinar annan för att tvinga honom till bekännelse i någon sak, uti hvilket fall dock böterna för sårsmål fördubblas. Hemfriden sträcker sig äfven till stängd trädgård, i så måtto, att om man dit ingår och med våld tager frukt, samt ägaren eller hans folk vilja sådant hindra och slagsmål uppstår, belägges dråp å

dem med skärpt dödsstraff, samt sår, blånad eller blodvite med 96 rubels böter; och tillfogande af annan skada åt dem medförer dubbla böter samt dessutom plikt af 19 rubel 20 kopek för hemfridsbrott. Likaledes fälles den, som med berådt mod gör skada åt annan eller hans folk, när de arbeta på dennes ägor, eller drifver dem derifrån och sedan skadar dem, att plikta 19 rubel 20 kopek för våldet och dubbla böter för sårålet. För öfrigt utsätter Lagen särskilda bötesbelopp för den, som kastar sten, stång eller annat in uti annans hus, gård eller farkost, för att dermed göra skada; eller af ondska eller sjelfsväld nedhugger annans fruktbärande eller till prydnad planterade träd, eller utan nödfall förderfvar annans byggnad eller plank. — *Rån* sker, när man genom användande af våld å annan person uti dess hus, gård, skepp eller ock annorstädes, frántager honom löst gods, i afsigt att tillägna sig detsamma. Straffet derföre är lifvets förlust, utan afseende å det rånade godsets större eller mindre värde.

7. Brott emot allmän lands- och vågafrid, samt qvinnefrid. Edsörebrott.

Allmän *landsfrid* brytes genom *röfveri*, eller då man sätter sig i försåt för annan, till lands eller vatten, på landet eller i staden, för att genom våld afhända honom och tillägna sig lös egendom. Röfveri till lands medförer skärpt dödsstraff; och försök dertill medelst anfall å person straffas med lifvets förlust. Brottet försvåras, om det begås vid eld-, krigs- eller annan fara, vattunöd eller farsot, eller när gods undan

dylik våda bergåts, i hvilka händelser rövaren, utom skärpt dödsstraff, förverkar sin lösa egendom. Försök att genom falska eldar eller sjömärken, eller farleds fyllande, åstadkomma skeppsbrott, bestraffas med 32 par spö; men om skada deraf sker, följer skärpt dödsstraff. Våld och dråp å skeppsbrutne är i Lagen belagd med det strängaste ansvar, eller att råbråkas och steglas, hvarjemte den brottslige förverkar allt sitt lösa gods; men om skeppsbruten såras, eller eld sättes å strandad eller till lands drifven farkost, deri folk eller gods är, förverkas lif och lösören. Rövveri från dylik farkost, så länge skeppsfolket är tillstädes eller vill berga godset, medförer skärpt dödsstraff. Den, som sätter sig i försåt för annan, i afsigt att skada honom till lif eller lem, bestraffas, om dervid sår, blånad eller blodvite tillkommit, utom särskild plikt för sagde åkomma, med 48 rubels böter samt ett års fängelse på fästning, med eller utan arbete efter omständigheterna, och derutöfver ännu fyra månaders dylikt arbete, i fall nästnämnde böter af hans gods ej utgå. Men om af den förre annan våldsam gerning försåtligen å den sednare eller hans gods föröfvas, böter han för fridsbrottet och gerningen dubbelt. Att eljest öfverfalla annan på allmän väg eller gata med slag, eller sönderslå vägfärandes resetyg, bestraffas med enkla fridsbrottsböter 19 rubel 20 kopek, och särskildt ansvar för slagsmålet. Förderfvande af broar, stolpar och andra märken vid vägar, medförer ock böter för fridsbrott. Vid samtliga dessa förbrytelser bör dessutom all skada ersättas af den brottsliges egendom. — *Qvinnefrid* brytes genom våldsamheter emot qvinna, bland hvilka här må nämnas: våldtäkt, som straffas med hög-

sta kroppsplikt och tvenne års fängelse på fästning, med eller utan arbete, samt förlust af lös egendom; försök till dylikt våld, hvarpå följer bötesansvar af 48 rubel; häfdande af qvinna under tolf års ålder, hvilket, allt eftersom brottet fullbordats eller blifvit försökt, bestraffas likasom våldtägt; våldsamt bortförande af qvinna, hvilket, efter olika förhållanden vid brottet, medförer lifvets förlust eller en månads fängelse vid vatten och bröd, samt förverkande af lösören; bortlockande af qvinna från vissa med henne nära förenade personer, hvarföre ansvaret är 48 rubels böter eller mera, eller ock kroppsstraff, efter omständigheterna; dråp å veterligen hafvande qvinna, hvilket belägges med skärpt dödsstraff, och slag å henne, så att fostret deraf förgår, hvarföre pliktas 144 rubel eller, om hennes tillstånd var för våldsverkaren okänt, 24 rubel och sårabot; samt häfdande af vansinnig qvinna, hvarpå följer ansvar af 24 rubels böter. — Med *edsörebrott* förstås egentligen brytande af den ed, som regenten svurit att hålla sina undersåtare, i afseende å deras frid och säkerhet till lif och egendom. Under denna benämning innefattas dock nu mera endast några af de gröfsta förbrytelser, vid hvilka dråp sker på fridlyst rum, med berådt mod eller för att hämnas.

8. Dråp med vilja, af vållande och med våda.

Dråp i vidsträckt mening är hvarje lagstridig handling, som har till påföljd en annan människas död. Sålunda omfattar dråp äfven mord; men i vanlig bemärkelse skiljes dråp från mord, genom den öfverläggning och hemlighet i utförandet, som utmärker sist-

nämnde brott. Vid egentligt dråp äger åter en väsendtlig skilnad rum, eftersom handlingen skett med uppsåt att skada, eller icke. I förra händelsen benämnes brottet viljadråp, fastän ock dråparens afsigt icke uttryckligen varit att döda; i det sednare fallet, eller då ej ens skada åsyftats, är ett dråp af vållande förhanden. *Viljadråp* straffas i allmänhet med lifvets förlust för dråparen och hvarje annan, som honom dervid med råd eller dåd biträdt. Till viljadråp räknas, när en person i vredesmod eller vid hastigt uppkommen oenighet, med vapen eller annat tillhugg, eller ock med blotta handen slår annan, eller störtar honom i sjö eller ström, eller ned från höjd, så att han deraf dör, eller ock stryper honom. Likaså anses äfven det fall, när någon med dödande vapen syftar åt en, men råkar annan person, hvilken deraf tillsätter lifvet; men om med dylikt vapen blott yttre åkomma tillfogas eller ock ingen skada sker, bötes dock för vapnets resande 9 rubel 60 kopek och särskildt för åkomman. *Viljadråp*, som sker genom en för lön betingad person, medförer skärpt dödsstraff för både den, som betingat, och den, som verkställt brottet. Strafflöst är deremot dråp, liksom tillfogande af annan kroppsskada, när det bevisligen skett i *nödvärn*, eller till nödvändigt värjande af en motsvarande rättighet, som eljest vid ett orättmätigt anfall vore ohjelpigen förlorad. — *Dråp af vållande* begås medelst handlingar, vid hvilka en annan persons död eller skada icke åsyftats, men dock bordt kunna förutses såsom en mer eller mindre sannolik påföljd, om den handlande hade iakttagit tillbörlig försigtighet och omtanke. Sådant inträffar exempelvis, när man vårdslöst handterar laddadt skjutgevär

i andra personers närhet, eller kastar något lifsfarligt föremål åt ett håll, hvarest menniskor pläga vistas, och någon derigenom dödas; när man skuffar eller slår annan, så att han deraf faller omkull och emot sten eller vägg stöter sig till döds, o. s. v. Ansvaret i dessa och dylika händelser är, allt eftersom den dödliga påföljden med större eller mindre sannolikhet kunnat förutses, antingen hel eller half mansbot (bot för menniskolif), af hvilka den förra utgör 144 rubel eller högsta kroppsstraff, jemte uppenbar kyrkoplikt, och den sednare 72 rubel eller hälften af nämnde kroppsstraff, samt enskildt skriftermål. Men om den aflidne befinnes sjelf tillika hafva vållat sin död, fälles den förre, efter domstolens pröfning, att böta 19 rubel 20 kopek eller derunder. Den minsta grad af dödsvållande benämnes *dråp med våda* och bestraffas med vådabot, som utgör 9 rubel 60 kopek och tillfaller målsäganden. Detta ansvar tillämpas, när man skjuter eller kastar åt en trakt, der någon människas närvaro ej kunnat förmodas, eller om det kastade föremålet återstudsar på annan, eller då någons hus, vägg eller skorsten nedfaller och dödar en människa, eller när denne tillsätter lifvet af vanvård å bro eller brunn, eller af giller för djur, hvarom lysning skett, o. s. v. Om fader eller moder agar sitt barn, så att det dör deraf, pliktas hel eller half mansbot; men i fall de genom annan grof förseelse vålla barnets död, äger blott half mansbot rum. Om dråp begås af öfvermage, d. v. s. minderårig af 7—15 års ålder, bötes af dess gods 14 rubel 40 kopek, eller ock agas den brottslige med ris. För dråp, som vansinnig person föröfvat, pliktas dess vårdare vådabot. När en människa dödas af annans

okynnes djur, och ägaren bevisligen vetat af djurets farliga egenskap, pliktar han half mansbot; men i fall djuret, efter det han varit tillsagd att döda detsamma, bringar någon människa om lifvet, följer full mansbot. Om vilda djur hållas i gård, men icke väl stängda eller bundna, och någon människa af dem dödas, pliktas hel eller half mansbot, efter vårdslöshetens beskaffenhet. Den, som hetsar eller jagar djur på folk, för att dermed göra skada, bestraffas, ehvad dråp eller sår sker, liksom hade han med egen hand det gjort.

9. Sårsmål och mindre kroppsliga förgripelser.

Sårsmål äro af flere grader, bland hvilka de svårare medföra icke blott böter eller kriminelt ansvar, utan ock så kallad lytesbot eller lagbestämd ersättning för åstadkommet kroppsfel (lyte) å den sårade. Sålunda belägges hugg i ansigte eller hals, förderfvande af öra, näsa, hand, arm eller fot, och utslående af öga, med 14 rubel 40 kopek i såraböter och 24 rubels lytesbot; afhugg af tumme, fot fram om vrist, eller häl, med 9 rubel 60 kopek i såraböter och 14 rubel 40 kopek i lytesbot; afhugg af pekfinger, med 7 rubel 20 kopek i såraböter och 9 rubel 60 kopek i lytesbot, samt af hvarje annat finger, med 4 rubel 80 kopek i såraböter och 7 rubel 20 kopek i lytesbot; afhugg af tå, med såraböter liksom för finger, men hälften mindre lytesbot; slag till benbrott eller benlösning i hufvud, arm, lår eller ben, äfvensom sting genom lif eller lem, med 9 rubel 60 kopek i böter, och för inträffadt lyte, med bot till hälften emot afhugg; utslående af tand, med 2 rubel 88 kopek i såraböter

och lika mycket i lytesbot; samt sår i arm, lår eller annorstädes å kroppen, utan afhugg eller benlösning, med 4 rubel 80 kopek, och mindre sår, blånad eller blodvite, med 96 kopek för hvarje. Om tvenne personer i bråd skilnad såra hvarandra, bötes hälften mindre af den, som först blef slagen. För slag utan påföljande åkomma, samt för skuffning och hårdrag pliktas 72 kopek; dock får talan om ansvar för dessa förgripelser endast föras af målsäganden eller den förorättade sjelf, derest ej brottet skett på fridlyst tid och ort. Om mannen genom slag tillfogar sin hustru yttre åkomma, eller hustrun slår sin man, följer dubbelt ansvar. Öfvermaga pliktas för sår, blånad eller blodvite, hälften mindre än den, som fyllt femton år; och agas med ris, om tillgång att gälda böterne saknas. För sårsmål, som tillfogats utan uppsåt, bötes efter vållandets beskaffenhet hälften eller fjerdedelen mindre, än för uppsåtlig förbrytelse; men om skadan skett af full våda, eller så att den ej kunnat föreses och afvändas, förfaller allt ansvar. Den, som blifvit sårad eller slagen, och vill derom väcka talan emot annan, bör ofördröjeligen låta kroppsskadan besigtigas af läkare eller, i brist derpå, af andra sakkunnige personer, hvilka derom inför domstol kunna vittna. Om den skadade dör inom ett år efter misshandlingen och i uppenbar följd deraf, bestraffas den, som sårade eller slog, med lifvets förlust; men derest annan, af den tillfogade kroppsskadan oberoende sjukdom tillkommit, eller den sårade blifvit af läkare och vårdare felaktigt behandlad, eller sjelf låtit oförsigtighet komma sig till last, eller råkat ut för ofall i öfrigt, fälles den ursprunglige skademannen efter omständigheterna till hel eller half

mansbot. När ovisst är, om en person af sjukdom eller annans misshandling aflidit, bör genom Guvernörens försorg liket af läkare besigtigas, till utrönande af dödsorsaken. Lytesbot utgår, fastän lytet först efter ett års förlopp utbildat sig; och bör sagde bot alltid före såraböterna uttagas. Dessutom åligger i sårsmål den sakfällde att gälda läkarelön och all annan kostnad, äfvensom godtgöra den skadade för sveda och värk, samt möjlig förlust i dess näring eller lefnadsyrke.

10. Stöld. Snatteri. Delaktighet i tjufnad.

Stöld eller *tjufnad* begås, när man från annans besittning tillgriper hans eller främmande lösören af penningevärde, utan verklig eller skenbar rättsgrund och emot innehafvarens vilja, samt med afsigt att tillägna sig eller tredje person desamma. Vanligen sker detta i hemlighet och med list; dock kan stöld äfven föröfvas uti ägarens eller innehafvarens åsyn, så framt dervid ej användes våld å person, hvarigenom förbrytelsen öfvergår till rån. När det tillgripna godsets värde ej öfverstiger 4 rubel 80 kopek, får brottet namn af *snatteri* och medförer böter till belopp af halfva värdet eller ock tre dagars enkelt fängelse; men om förbrytelsen efter nämnde bestraffning förnyas, följer dubbelt ansvar. I fall åter snatteri tredje gången sker, eller om den brottslige, utan att derföre vara lagförd och straffad, särskilda gånger snattat till ett sammanlagdt värde utöfver 4 rubel 80 kopek, anses förbrytelsen lika med verklig tjufnad. Detsamma gäller ock, om någon tillgriper mansbörd af träd- eller jordfrukter från annans odlade mark, eller ett lass huggen ved,

timmer eller gärdset. Ansvaret för stöld benämnes att stånda tjufsrätt och består, vid åtal första gången, ehvad en eller flera stölder föröfvats, uti böter till tredubbelt belopp af det stulna godsets sammanlagda värde eller, vid bristande tillgång, kroppsplikt efter enkla värdet. Den, som efter utståndet dylikt straff andra gången sakfålles för stöld, böter fyradubbelt tjufnadens värde, eller underkastas kroppsplikt efter enkla värdet och tillökt med 5 par spö eller 4 par ris. Stöld för tredje gången medförer, om värdet stiger till 48 rubel, spö eller ris efter tjufnadens belopp och lifstidsarbete på fästning eller tukthus; men i fall värdet är mindre, straffas tjufven med dylik kroppsplikt och tre års arbete. För stöld fjerde gången belägges tjuf med kroppsplikt efter det stulnas belopp och fästnings- eller tukthusarbete på lifstid. Hvad tjufnadens värde beträffar, är målsäganden berättigad att med sin ed styrka det samma, i fall annan bevisning ej är att tillgå. Jemte ansvaret följer vid snatteri enskildt skriftermål, samt vid stöld kyrkoplikt. För öfrigt bör det stulna till målsäganden återgifvas eller ersättas, innan böterne uttagas; och vid bristande tillgång sker godtgörelsen med arbete. Men om sakägaren ej vill hos sig emottaga tjufven i arbete, eller anvisa honom dylikt hos annan, är den brottslige förfallen att aftjena det stulnas värde medelst arbete till kronan, hvarvid för dagen en tredjedel af markegångsvärdet för ett dagsverke godtgöres; dock äger nästnämnde arbetsskyldighet till kronan ej rum, om tiden icke uppgår till minst sex månader, äfvensom denna ej heller i någon händelse får öfverstiga två år. Öfvermage, som stulit, näpses med aga af föräldrar eller målsman, och det stulna bör åter-

gifvas. *Delaktighet* uti tjufnad medförer i allmänhet ansvaret att stånda tjufsrätt; men om någon, som har särskildt inflytande eller välde öfver annan, såsom äldre person i afseende å öfvermage, mannen öfver sin hustru, föräldrar öfver sina barn, förmyndare öfver myndling, förman öfver underlydande, och husbonde eller matmoder öfver tjenstefolk eller inhysesshjon, lockar eller förmår den sednare att stjåla med sig, bestraffas den förre första gången, såsom skulle han andra gången stulit; och för andra gången, i fall det stulnas värde öfverstiger 48 rubel, följer kroppsplikt efter stöldens belopp samt listidsarbete på fästning eller tukthus.

II. Svårare arter af stöld.

Åtskilliga stölder försvåras genom vissa förhållanden, som vid dem inträffa. I detta afseende märkes: *Inbrottsstöld*, när tjufnaden sker medelst våldsamt sönderbrytande af vägg, golf, tak, dörr eller fönster uti stängdt eller igenläst rum eller hus; genom användande af dyrkar, falska nycklar eller annan list, för att dit inkomma; samt genom våldsamt eller listigt öppnande af igenläst skåp, kista, skrin och annat dylikt. Om tjuf, vid inbrott under natten i hus eller gård, såras eller dödas, äger ansvar derföre icke rum; ej heller för dylik skada, då han om natt eller dag sätter sig till motvärn. Deremot pliktar tjufven dubbelt för skadande af dem, som söka värja sitt gods, och dessutom särskildt för hemfridsbrott. Straffet för inbrott, när det första gången åtalas, äfvensom för olofligt innehavande af dyrkar eller hufvudnycklar, är 9 par spö eller 7 par ris; och för andra gången bestraffas inbrott

med 18 par spö eller 14 par ris samt två års arbete på fästning eller tukthus. Om tillika stöld eller snatteri skett, äger särskildt ansvar af spö eller ris derför rum. Den, som tredje gången sakfålles för inbrott, straffas med 27 par spö eller 21 par ris; och om dervid mer eller mindre stulits, dömmes tjufven till likartad kroppsplikt för sjelfva stölden, samt dessutom, i fall han förut två gånger stått tjufs rätt, till lifstids arbete på fästning eller tukthus. För fjerde gången belägges inbrott med 36 par spö eller 27 par ris. *Stöld ur bref*, medelst olofligt uppbrytande och uttagande af penningar eller penningevärde, bestraffas utan afseende å summans belopp med hängning. *Ficktjufnad* eller stöld ur ficka i kläder, som någon bär på sig, medförer, ehvad mer eller mindre tillgripes, kroppsplikt efter det stulnas värde samt tillökt med 10 par spö eller 8 par ris; och vid förnyelse af brottet bör tjufven dessutom stå i halsjern vid skampåle. Lika ansvar följer på blotta tillbudet eller försöket, fastän gerningen ej hunnit fullbordas. *Hustjufnad* sker, när tjenstehjon eller annan betjent, såsom bokhållare vid handel, bruksrörelse o. s. v. stjälar, snattar, uppsåtligt förderfvar eller undandöljer något af dess husbondes egendom. Straffet derför är dubbelt emot snatteri och vanlig tjufnad. *Nidingsstöld* begås på följande olika sätt: om mer eller mindre stjåles vid eld- eller krigsfara, vattunöd, skeppsbrott eller våldsverkan, eller af gods, som undan dylik våda blifvit bergadt, hvarför tjufven straffas med hängning; om gästgivare eller krögare stjälar af gäst, eller om skeppare, forman eller deras folk tillgripa gods, som är dem anförtrodt, i hvilka fall tjufven böter fyradubbelt tjufnadens vär-

de, eller beläggas med kroppsplikt efter enkla värdet och tillökt med en fjerdedel; samt om någon svikeliggen tager af barn under tolf år eller vanvettig sådant, som de på sig bära, eller stjäla i badstuga, eller af sofande på marken, eller der allmän farsot i hus är, eller af strandadt och öfvergifvet skepp och gods, i hvilka händelser nästnämnde ansvar jemväl äger rum.

12. Fortsättning.

Stöld ute på marken af skuren eller oskuren säd, hö eller halm, foglar eller djur ur jagtredskap, fisk ur dammar eller fisketyg, eller ock sjelfva redskapen samt annat dylikt, bestraffas, utan hänsigt till beloppet, med dubbel tjufrätt. Men stöld af häst eller boskap, som går i bete, medförer samma ansvar, tillökt med 8 par spö eller 6 par ris, hvarutom tjuften bör stå i halsjern vid skampåle. För nästnämnde stöld andra gången höjes tillökningen af ansvaret med 16 par spö eller 12 par ris. Om dylik stöld för tredje gången begås och värdet stiger till 48 rubel, följer högsta kroppsplikt och lifstidsarbete på fästning; men i fall tjufnaden är mindre, blir kroppsstraffet lika som för andra gången, med tillägg af tre års fästningsarbete. För fjerde gången är kroppsplikten, utan afseende å det stulnas värde, lika som för tredje gången, och der-till kommer lifstidsarbete på fästning. *Oloflig beskattning* af regentens undersåtare, för egen vinst, straffas med dubbel tjufrätt; men om någon embetsman förleder dem till sammanskott åt sig, mister han embetet och pliktär 96 rubel samt bör ersätta skadan. Ej heller får han, när sådant frivilligt erbjudes, emottaga det-

samma, vid äfventyr af 48 rubels böter och skyldighet att återbära det tagna. *Svikeligt tillgrepp af kronans medel* medförer dubbel tjufsrätt. Men om uppbördsman förskingrar allmänna medel, mister han tjensten och böter fyratio procent af det tillgripna beloppet, samt bör återgälda detsamma med sex procents ränta. Vid bristande tillgång aftjenas ersättningen för kapital intill 48 rubel med ett års fästningsarbete, derutöfver intill 96 rubel med två års, o. s. v.; men om beloppet öfvergår 480 rubel, utsträcker arbetet till den skyldiges lifstid, och i fall det öfverstiger 960 rubel, följer hängning. I händelse åter tillgång finnes att gälda kapitalet, men ej räntan och böterna, bör han, för ett belopp af 480 rubel eller derutöfver, hållas en månad i fängelse vid vatten och bröd, samt enligt samma proportion utstå dylik kroppsplikt för mindre summa. Den förman, som sjelf eller genom andra begärt eller i försträckning emottagit allmänna medel af underlydande uppbördsman och redogörare, eller obehörigen tillåtit dylik försträckning åt andra, mister embetet, fastän ingen skada skett; men om skada ägt rum, förverkar han rättigheten att vidare i statens tjenst användas. *Kyrkotjufnad* eller stöld af det, som i kyrka förvaras, medförer, i fall tjufnaden stiger till 48 rubel eller derutöfver, högsta kroppsplikt af spö eller ris samt lifstids arbete på fästning; men om stölden är mindre, följer dubbel tjufsrätt och dertill nyssnämndt arbete under vissa år efter brottets beskaffenhet. Stöld från annan person under gudstjenst i eller utom kyrka, eller på kyrkovall, äfvensom tjufnad ur likhus, graf, fattigstuga, fattigbössa eller vapenhus vid kyrka, bestraffas jemväl med dubbel tjufsrätt. *Bodrägt* benäm-

nes den art af stöld, när något lönligen drages af ena maken undan den andra, eller af barn undan föräldrar, eller af bolagsmän undan hvarandra. Åtal härom beror af målsäganden allena, och domstolen äger lämpa straffet efter uppsåtet och omständigheterna.

13. Handel med stulet gods och ransakan derefter. Fynd och hittegods.

Den, som i köp, byte eller pant emottager gods, hvilket han vet vara stulet, är förfallen att stånda tjufsrätt; och för handel med misstänkt person bötes 4 rubel 80 kopek. I begge fallen bör det stulna godset till ägaren utan lösen återgifvas. När tvist uppstår om dylikt gods, och innehafvaren vill visa sin rätt dertill, åligger det honom att, sedan tinget blifvit hos domstolen eller bofast man i förvar nedsatt, styrka sitt laga fäng genom vittnen eller ledande till fångesman, eller, vid brist af annan bevisning, medelst edgång (urtjuftva-ed). Genom hvarje af dessa medel befrias innehafvaren och, när han ledt ifrån sig, likaledes hans fångesmän eller företrädare, från ansvaret af tjufsrätt, hvilket eljest vid bristande utredning om laga åtkomst till tinget påföljer. Men på andra sidan är det jemväl ägaren förbudet att sjelfvilligt återtaga gods, hvilket han vidkännes och genom stöld eller annorledes förlorat, utan bör i sådant afseende domstol eller exekutiv myndighet anlitas. Endast undantagsvis får dylik egenmäktig åtgärd af ägaren utöfvas emot lös person, eller den, som misstänkes att vilja rymma, samt emot tjuft, som å bar gerning anträffas. Om åter kunnigt eller sannolikt är, att tjuftvagodset hos någon för-

varas, äger den förre att, jemte uppgift af hvad han förlorat och skälen för sina misstankar, hos kronofogde eller länsman på landet samt borgmästare och råd eller polismyndighet i staden äska handräckning af tvenne nämndemän, stadsbetjente eller andra pålitlige personer, till anställande af ransakan efter det stulna, hvilken ej får förvägras; och i fall godset dervid ej påfinnes, bör ägaren med bevis eller ed styrka sin förlust samt att han ej af illvilja tillställt ransakningen. — *Fynd och hittegods* skall genast kungöras, och i kyrka tre söndagar å rad, äfvensom på häradsting eller rådstuga upplysas. Förtigande eller försnillning deraf bestraffas med böter af dubbla värdet, och fyndet bör till ägaren återgifvas. När åter lysning behörigen för sig gått och ägaren inom ett år derefter anmäler sig, återfår han tinget emot skälig hittelön. Men om dylik anmälan ej sker, tillskiftas af fynd på väg eller mark två delar kronan, och tredje delen den, som hittade; hvaremot fynd uti jord eller sjö delas jemnt emellan jordägaren och hittaren. Dock bör sistnämnde fynd, i fall det består af gammalt mynt eller konststycke, genom Guvernören erbjudas kronan till inlösen emot fulla värdet med en åttandedels förhöjning, hvilket allt tillfaller hittaren. Hvad särskildt beträffar driftefä eller kringirrande husdjur, som af annan påfinnes, behöfver lysning blott en gång ske, och innehafvaren är berättigad till ersättning för foder och annan kostnad, sedan likväl hans af djuret hafde nytta äfven tagits i beräkning; men om ägaren ej inom ett år anmäler sig, tillhörer djuret den, som hittat det samma.

14. Olofliga könsförbindelser.

Af olofliga könsförbindelser emellan man och qvinna förekomma flera grader, hvilka medföra olika ansvar. *Lönskaläge* emellan ogifta personer bestraffas för mannen med böter af 4 rubel 80 kopek eller fjorton dagars enkelt fängelse, samt för qvinnan med hälften mindre. Andra gången fördubblas ansvaret; men vid ytterligare förnyelse tredje gången påfölja tredubbla böter, och fjerde gången pliktat mannen 38 rubel 40 kopek samt qvinnan hälften mindre, äfvensom böterne begge sistnämnde gånger vid bristande betalning förvandlas till fängelse vid vatten och bröd. Brottet försvåras, då det begås af man med stum qvinna, eller af husbonde med tjenstehjon, i hvilka fall tveböte äger rum; och om förmyndare lägrar sin pupill, eller lärmästare sin elev, straffas han med ovilkorlig kroppsplikt efter omständigheterna, samt hon enligt ofvanstående allmänna grunder. När fästehjon haft dylikt umgänge med hvarandra, bör äktenskapet med vigsel fullbordas; men i fall trolofvad person begår sådan förbrytelse med annan, böter den förre 19 rubel 20 kopek eller ock mera i mån af vissa försvårande omständigheter. *Hor* benämnes enkelt, när det sker emellan gift och ogift person; dubbelt, om det föröfvas emellan personer, som hvar på sitt håll ingått äktenskap. Det förre medförer böter af 38 rubel 40 kopek för den gifta och hälften mindre för den ogifta; men om brottet efter undergången straff förnyas, blifva böterne två- eller tredubbla, och i fall den ogifta personen är trolofvad med annan, följa jemväl högre böter, eller fängelse vid vatten och bröd. Dubbelt hor belägges med hög-

sta kroppsplikt. *Blodskam* kallas oloflig könsförbindelse emellan personer i upp- och nedstigande skyldskaps eller svågerskaps led (barn och köttsliga föräldrar, stjuv- och svärföräldrar samt förfäder), emellan syskon, äfvensom emellan en person och dess syskons barn eller afkomlingar. Detta brott medförer lifvets förlust, och i fall hor tillika skett, följer skärpt dödsstraff. Lägersmål emellan syskonebarn eller kusiner bestraffas med böter af 19 rubel 20 kopek; men uti de till äktenskap förbudna leder af svågerlag, hvilka icke redan blifvit nämnde, är ansvaret dels ovilkorlig kroppsplikt i högre grad, dels ock böter af 38 rubel 40 kopek. Vid alla ofvannämnde förbrytelser af lägersmål eller horsbrott, der dödsstraff ej ådömmes, böra de sakfällde jemväl undergå enskild skrift och till kyrkan erlægga en mindre afgift, eller med arbete aftjena densamma.

15. Fylleri och dryckenskap. Oloflig bränvinsbränning och försäljning.

Fylleri eller öfverlastning genom missbruk af starka drycker är vid ansvar förbudet, i anseende till den våda för allmän fred och ordning, som deraf kan uppstå; och om under sådant tillstånd annat brott tillika föröfvas, följer derå särskildt straff. Ansvaret för dryckenskap, när den märkbart röjer sig i åtbörder eller oredig sinnesförfattning, är första gången 3 och andra gången 6 rubels böter. För tredje gången bötes 9 rubel, hvarjemte den sakfällde förklaras oberättigad att deltaga i val eller sjelf väljas till sådana förrättningar, som innefatta medborgerligt förtroende; och om någon oftare beträdes med dryckenskap, pliktas han 12 rubel

hvarje gång. Ansvaret fördubblas, då förbrytelsen röjes inför Guvernör, domstol, eller vid allmän sammankomst. Den, som trugar eller förleder annan att förtära starka drycker, så att han deraf blir öfverlastad, pliktar 10 rubel, samt dubbelt, om den sednare är öfvermaga. Drucken person, som träffas på väg eller gata, kan, då hans vårdande icke annorlunda är möjligt, förvaras i häkte, till dess han åter vunnit sina sinnens bruk; och detsamma bör ovillkorligen ske, om han i rusigt tillstånd gör oljud eller förnärmar andras frid och säkerhet. För fylleribrott, som ej inom ett år för rätta anmäles, äger åtal derefter icke rum. — Rättighet att *tillverka bränvin* tillkommer på landet dem, som hafva hemmansbruk och erlägga en viss skatt eller så kallad bränvinsbrännings-afgift till kronan; i stad åter den eller de personer, som fått tillstånd att utöfva stadens bränningsrätt, hvarföre jemväl skatt till kronan utgöres. Tillverkningen får ske blott under föreskrifven tid hvarje år, på landet medelst redskap af viss form och rymd, men i staden till visst belopp. Om någon, som ej äger rätt att tillverka bränvin, innehafver dylik redskap, eller beträdes med slik tillverkning, eller om den, som har nämnde rättighet, nyttjar större redskap, än lofligt är, eller bränner bränvin under förbuden tid, så pliktfälles den skyldige till böter af olika belopp, hvarutom redskapen och det olofligen tillverkade förloras, samt vid ytterligare förnyelse bränningsrättigheten för sex år upphör, fastän afgiften derföre till kronan skall gäldas. — *Bränvinsförsäljning* i minut får ske endast på gästgifvaregårdar åt resande, samt på värdshus och näringsställen jemte spisning; men för öfrigt är en hvar, som äger tillverknings-

rätt, jemväl befogad att sälja bränvin, dock icke mindre än $\frac{1}{4}$ kanna för gången, hvilket ej heller får på stället eller i säljarens hus och gård förtäras. Det sednare gäller ock för städernes särskildt antagne försäljningsmän. Förbrytelser häremot bestraffas för den, som är till bränvinsförsäljning berättigad, med böter af 15 rubel, och för oberättigad 20 rubel, samt hvarje följande gång dubbelt; och den brottslige förverkar det förråd af varan, som i hans försäljningsrum öfverkommes. Vid oloflig bränvinsförsäljning andra gången förloras dessutom rättigheten att hålla näringsställe, om förbrytaren till sådan rörelse förut varit befogad; och i fall brottet tredje gången eller ytterligare förnyas, ökas ansvaret jemväl med ett halft års arbete på korrektionsinrättning eller tukthus.

16. Förgripelser emot annans heder och ära. Duellsbrott.

Falsk angifvelse emot annan inför rätta, rörande brott, som går å lif eller ära, medförer, när den befinnes härröra af ondt uppsåt, för angifvaren samma straff, som den angifne i fall af brottslighet bordt undergå; och efter enahanda grund bestraffas falskt vittnesmål i dylika saker. Om åter angifvelsen icke skett i ondskefull afsigt, bötes 9 rubel 60 kopek eller mera, efter omständigheterna, hvarutom den brottslige bör offentligen inför domstolen göra afbön och ersätta all skada. Men i fall angifvelsen blifvit med halft bevis styrkt, äger något ansvar för densamma ej rum. *Lögn*, som går å annans lif eller ära, men icke sker inför domstol, medförer ärans förlust samt kroppsplikt eller landsflykt efter omständigheterna, äfvensom offent-

lig afbön. Lika påföljd drabbar den, som skrifver och utsprider *smädeskrift* om annans heder och ära, eller goda namn och rykte; och bör slik skrift af skarprätaren offentligen uppbrännas. Om åter densamma icke befinnes ärerörig, men eljest skymflig och förklenlig, straffas den brottslige med fängelse eller böter, och bör göra offentlig afbön. För blotta utspridandet af dylika skrifter, i ondt uppsåt att göra dem allmänt kända, gällar enahanda ansvar. *Oqväde* eller obehörigt tillmäle, som går å annans heder och ära, samt i vredesmod yttras och genast eller inför domstolen återkallas, belägges med 72 kopeks böter; för andra ohöfviska och föraktliga ord eller åtbörder pliktas 48 kopek. Men om nästnämnde förseelser ske i många personers närvaro, följer dubbelt ansvar. — *Duellsbrott* begås af adelsmän, officerare och civila tjenstemän med officersrang, icke allenast genom envig eller strid emellan tvenne personer med dödande vapen, utan ock medelst utmaning dertill och dess antagande, samt delaktighet deri såsom sekundant eller utmaningsman, äfvensom slutligen genom skymfligt tillmäle, föraktligt skuffande, hugg eller slag, och hotande med käpp, hand eller annat, hvaraf anledning till duell kan uppstå. Om dråp i duell sker, straffas den efterlevvande förbrytaren med lifvets förlust, och begge duellanterne begravas i kyrkogård utan prest och ceremonier. Ansvar i öfriga fall af duellsbrott är tjenstens förlust och 960 rubels böter samt två års fängelse, af hvilka likväl det ena årets straff kan lösas med 960 rubel. Men om den brottslige icke förmår gälda förstnämnde böter, förlänges fängelsetiden med ett år; och i fall han icke bekläder tjenst, höjes straffet till 1440 rubels böter.

och tre års fängelse. För tillfogade sår eller åkomor i duell pliktas särskildt efter Lag; och dessutom bör den, som förolämpat annan, inför rätta göra honom muntlig och skriftlig afbön. Förgripelser af nämnde beskaffenhet emellan personer, som ej äro adelsmän eller hafva officers rang, anses icke såsom duellsbrott, utan bedömmas efter Lagens allmänna grunder.

17. Delaktighet i missgerningar.

Delaktighet i missgerningar bestraffas, när särskildt derom ej är stadgadt, sålunda, att en hvar, som genom råd, befallning eller annorledes varit upphofsman till brott eller vid dess utförande biträdt, beläggas med ansvar liksom sjelfva gerningsmannen; den, som till förbrytelsen varit mindre vållande, straffas med kroppsplikt eller arbete, efter brottets beskaffenhet; och den, som förut afvetat, men förtegat brottet, eller efter dess begående hulptit att dölja detsamma, pliktas efter omständigheterna med böter eller kroppsstraff. Att veterligen hysa eller dölja grof missgerningsman, medförer böter af 19 rubel 20 kopek eller mera, efter sakens beskaffenhet; och för hysande af löst folk, utan att sådant för vederbörlig polismyndighet tillkännagifva, bötes 9 rubel 60 kopek.

VII. Straff Balken.

I. Åtal af brott. Fångars vård. Dödsdoms verkställighet.

Grofva missgerningar böra utan uppskof inför rätta angifvas, antingen af målsäganden, eller ock af läns-

man, samt lands- eller stadsfiskal, hvilken på kronans vägnar har att föra talan om ansvar. Brott, som gå å lif eller medföra ovillkorligt kroppsstraff, hafva till påföljd, att förbrytaren under ransakningen häktas och insättes i allmänt fängelse; dock får sådant icke ske med adelsman, prest eller på jordlägenhet besutten bonde, om ej den brottslige beträdes på bar gerning eller flyende fot, eller ock domstolen eller vederbörlig polismyndighet af lagliga skäl och anledningar pröfvat nödigt att om dess person sig försäkra. Dylika fängelser äro dels *länehäkten*, som stå under Guvernörens i länet omedelbara tillsyn, dels *stadshäkten*, hvilkas vård handhafves af stadens Magistrat under Guvernörens öfverinseende. *Sträff-fängelser* benämnas sådana, der dömda förbrytare undergå vissa arter af bestraffning. Detta sker dels på länehäkten, dels på fästningar, korrektions- och tukthus. Fångslad person erhåller till sin dagliga förplägning en bestämd quantitet bröd och mjöl eller malt samt $2\frac{2}{3}$ kopek, och under resa 6 kopek i ett för allt; men moder med spädt barn undfår hälften derutöfver, och barn, som kan umbära modrens vård samt ej fyllt tolf år, njuter $\frac{2}{3}$ delar af fångtraktamentet, allt af allmänna medel. Till kontroll deröfver, att brottslingar icke må hållas i fängsligt förvar längre, än nödigt och lagligt är, böra förteckningar, upptagande fångarnes namn, brott och domstolarnes åtgärder angående dem m. m., månatligen genom Guvernören till Hofrätten och sedermera till Prokuratorn i Kejserliga Senaten i afseende å granskning insändas. När missgerningsman, som är förvunnen om svår lifssak, under målets behandling dör i fängelset, nedgräfvdes liket af skarprättare på afrättsplats eller

afsides i skog; men öfriga grofva förbrytare få af andra personer afsides i kyrkogård läggas. — *Dödsstraff* äro *enkla*, som ske medelst halshuggning eller hängning; och *skärpta*, när aflifvandet verkställes medelst råbräkning (hvilket dock blott för ett enda fall är stadgadt), eller föregås af högra handens afhuggning, eller efterföljes af kroppens och lemmarnas uppsättande på stegel och hjul eller bränning på bål. Dock har straff af hängning och stegel icke ägt rum för qvinnor, utan i stället halshuggning och bål. Före dödsstraffet bör fången af prest till döden beredas, samt domen i fängelset för missdådaren och på afrättsplatsen för menigheten uppläsas. Straffet verkställes af skarprättaren, hvilken jemte hustru, barn och tjenstefolk, af Lagen tages i särskildt hägn. Om han eller hans folk, på afrättsplatsen eller annorstädes, för deras förrättning öfverfallas med stenar, hugg och slag, bötes 96 rubel af en hvar, som i våldet deltagit; och för märkligt fel vid afrättningen straffas skarprättaren med böter eller kroppsplikt, efter omständigheterna. Då brottsling icke blir hängd, bränd eller steglad, eller om dess kropps behandling efter döden särskildt i domen stadgats, förfares dermed på sätt ofvan är sagdt angående förbrytare, som i fängelse aflidit.

2. Kroppsplikt och böters förvandling dertill.

Kroppsplikt verkställes antingen med spö för man och ris för qvinna, eller ock medelst deras insättande i fängelse vid vatten och bröd. Högsta graden deraf består uti 40 par spö eller 30 par ris, tre slag af paret, samt 28 dagars fängelse vid vatten och bröd.

Verkställigheten af de begge förstnämnde straffarterna sker offentligen och bör vara fulländad inom tjugu minuter, äfvensom mindre grader deraf i samma tidsförhållande; fängelsestraffet åter verkställles sålunda, att den brottslige, innesluten uti särskildt fångrum på allmänt kronohäkte, åtnjuter endast vatten och två marker mjukt bröd i dygnet. Nästnämnde bestraffningsätt användes, när domstolen pröfvar, att brottslingens välfärd och heder genom spö- eller risstraff går förlorad, äfvensom då lagligen styrkt är, att detta icke kan af honom eller henne uthärdas. Kroppsplikt ådömmes antingen *ovilkorligt*, då förbrytelsen endast sålunda får umgällas, eller ock *vilkorligt*, när den brottslige fälles till böter, hvilka vid bristande tillgång att fullt gälda desamma, förvandlas till kroppsstraff. I sådant fall gäller den beräkningsgrund, att 1 rubel 44 kopek motsvara ett par spö, och 1 rubel 92 kopek ett par ris, hvarvid likväl, derest böterne icke jemnt uppgå emot antalet af spö- eller risparen, dessa tillökas med ett. Till fängelse vid vatten och bröd sker förvandlingen på det sätt, att böter till och med 4 rubel 80 kopek motsvara 4 dagar; deröfver till och med 12 rubel, 8 dagar; deröfver till och med 19 rubel 20 kopek, 12 dagar; deröfver till och med 28 rubel 80 kopek, 16 dagar; deröfver till och med 38 rubel 40 kopek, 20 dagar; deröfver till och med 52 rubel 80 kopek, 24 dagar; och allt, som är öfver sistnämnde belopp, 28 dagar. När böter blifvit tillagade kyrkor eller välgörenhets-inrättningar och undantagsvis skola aftjenas med arbete, godtgöres hvarje dagsverke efter länets markegångspris, om den sakfällde kosthåller sig sjelf, men i motsatt fall endast

med $\frac{1}{3}$ del deraf. Vid några vissa brott, såsom oloflig bränvins-tillverkning och försäljning, uppbördsbalans, förtigande af fynd m. m. gälla särskilda grunder för böternes förvandling till kroppsplikt. Då en person på en gång sakfålles för flera brott, hvilka medföra olika straff af böter, fängelse vid vatten och bröd, samt spö eller ris, bör domstolen först utsätta ansvaret för hvarje brott särskildt och derefter förvandla de olika bestraffningarne till det slag, som bland dem är strängast. Likaså förhålles vid förvandlingen af böter för snatteri och lönskaläge, då dessa brott förekomma i sammanhang med förbrytelser, som vilkorligt eller ovilkorligt medföra ofvannämnde kroppsplikt. Vid vissa brott är, i fall af deras förnyelse, högre ansvar stadgadt, hvilket dock ej äger tillämpning, innan förbrytaren blifvit för det tidigare brottet dömd och straffad. För öfrigt märkes, att, ehuru Lagen och vissa författningar föreskrifva samt följakteligen under- och öfverrätter äfven måste ådömma dödsstraff, dessa likväl i Finland sedan år 1826 blifvit af Kejsaren i benådningssväg förmildrade till högsta grad af spö och ris eller fängelse vid vatten och bröd, jemte uppenbar kyrkoplikt, samt vissa års eller lifstidsarbete på fästning eller tukthus inom landet, eller ock tvångsarbete i Siberien på lifstid, för mansperson vid grufvor och för qvinna vid kronans fabriker. Genom detta förvisningsstraff har brottslingen förlorat sina medborgerliga rättigheter uti Finland, i afseende å äktenskap, arftägt och alla öfriga förhållanden. Men redan långt före nästnämnde tid hafva dessutom öfverrätter varit befogade att i monarkens namn förmildra dödsstraffet vid några särskildt bestämda förbrytelser.

VIII. Utsöknings Balken.

1. Utsökning och förfarandet dervid.

Utsökning sker, när fordringsanspråk af enkel och klar beskaffenhet hos Guvernör, såsom högre verkställande myndighet, anmälas och utföras, i ändamål att medelst utslag afgöras och derpå till verkställighet befordras, utan sådana omgångar och uppskof, som rättgångssättet vid domstol plägar medföra. Att utan nödvång, med förbigående af dömande och verkställande myndigheter, taga sig sjelf rätt, fastän uti en fullkomligt rättvis sak, är ett störande af samhällsordningen, hvilket anses såsom brott. En dylik egenmäktig åtgärd kallas *sjelfpantning* och medförer böter af 9 rubel 60 kopek eller fjorton dagars enkelt fängelse, samt skyldighet att återgifva det tillgripna och ersätta skadan. Den, som sålunda vill göra fordringsanspråk i exekutiv väg gällande, äger utföra sitt påstående derom medelst skriftlig *ansökning* hos Guvernören i det län, der den skyldige bor eller under någon tid sig uppehåller, äfvensom dennes skuldsedel eller det bevis, hvarpå fordran sig grundar, tillika bör i bestyrkt afskrift ingifvas. Sedermera förelägger Guvernören, genom en på handlingarne tecknad *kommunikations resolution*, vederparten att inom viss dag, vid äfventyr af vitesböter, deröfver afgifva skriftlig *förklaring*. Om detta af honom utan laga hinder försummas, äger sökanden förnya sitt påstående hos Guvernören, som efter omständigheterna ytterligare inforrdar svarandens förklaring inom utsatt tid, vid strängare vite eller ock talans förlust. I fall han äfven då uteblifver, afgöres

saken, på sökandens anmälan och de skäl han anfört, genom Guvernörens *utslag*, hvarvid svaranden jemväl fälles till det af honom försuttna vite. Men om svaranden med förklaring inkommit, följer ock utslag, derest Guvernören icke, för närmare upplysning i saken, finner vidare skriftvexling nödvändig. När svaranden bestrider krafvet eller deremot gör någon invändning, hvilken sökanden ej förmår med skriftliga bevis fullständigt vederlägga, förvandlas saken till tvistemål, som icke egnar sig att vidare i utsökningsväg behandlas och förty måste af Guvernören förvisas till domstol. I detta fall förelägges dock sökanden att inom ett år göra saken inför rätta anhängig, vid äfventyr att eljest förlora all talan deri. Likaså förhållas, när den, som utgifvit skuldsedel utan att undfå dess innehåll, inom sex veckor derefter hos Guvernören eller inför domstol anmält *protest* emot framtida utkräfvande deraf. Om fordran grundas på *löpande skuldsedel*, d. v. s. en sådan, som är ställd på innehafvaren eller ock på viss man, med uttrycklig befo-genhet för denne att å annan öfverlåta sin rätt, kan gäldenären lagsökas i det län, der han finnes. För öfrigt är borgenär i allmänhet äfven berättigad att genom Guvernören i det län, der han sjelf bor, vinna utsökning å gäldenär inom annat län, medelst *promotorial* eller sålunda, att den ena Guvernören anlitar den andras handräckning till att, under iakttagande af vanlig exekutivprocess, utbekomma i fråga varande fordran.

2. Utmätning, samt villkoren derföre och sättet dervid.

Utmätning kallas den åtgärd, när utslag i fordrings- eller andra tvistemål genom verkställande myn-

dighet sättes i fullbordan. Dertill fordras i allmänhet, att domslutet *vunnit laga kraft*, d. ä. att någon ändring deri ej vidare kan erhållas, i följe hvaraf det samma antagit naturen af lag för i fråga varande särskilda rättsfall. Utmätning möter alltså hinder, när en part, som dermed hemsökes, genom vederbörligt intyg (diariibevis) styrker, att han i domslutet sökt ändring hos högre myndighet. Undantagsvis äger utmätning dock rum på Guvernörs utslag i utsökningsmål, der saken ej öfverstiger 144 rubel, samt på tvenne rätters eller ock Guvernörs och Hofrätts öfverensstämmande domslut, äfvensom i vissa mål uppå en enda underrätts utslag; men i alla dessa händelser bör den, som vunnit, ställa borgen för medlens återbärande i fall af skeende ändring. Utmätning verkställles, efter Guvernörens *exekutorial* eller befallning, genom kronofogde eller i hans ställe länsman på landet samt Magistrat och stadsfogde i städerna; dock åligger kronofogden och Magistraten äfven att, utan dylik befallning, till verkställighet befordra utslag, som vunnit laga kraft och angår bestämd penningesumma eller lösören till utsatt antal och beskaffenhet. Verkställigheten bör vara fullgjord af kronofogden inom tre månader, och af Magistraten inom fjorton dagar, sedan utslaget till dem i sådant afseende blifvit inlemnadt. Till kontroll häröfver är dessa under-exekutorer ålagdt att hålla *exekutions-diarium* eller dagbok öfver de hos dem äskade utmätningar, samt för hvart fjerdedels år, vid ansvar af vite, till Guvernören insända utdrag deraf. Vid sjelfva verkställigheten skola de utdömda medlen och varorna eller deras penningevärde uttagas ifrån den gäldbundnes kontanta tillgångar; men om sådana ej

finnas eller förslå, tillgripas dernäst andra lösören, som af exekutor förtecknas, värderas och genom försäljning på offentlig auktion förvandlas till penningar, motsvarande det utdömda beloppet eller hvad deri brister. Af löseegendom utmätas sist den, som gäldenären minst kan umbära, eller hvarmed han idkar sin näring. Om åter lösa godset ej förslår, tages fastighet i mät; och i sådant afseende bör densamma först värderas, på landet af häradshöfding med tvenne edsvurne män, och i staden af tre Rådstufvurättens ledamöter, hvarjemte gäldenärens åtkomst och ägande rätt dertill samt egendomens gravationer skola utredas. Sedermera försäljes lägenheten, efter föregången kungörelse i häradet eller staden och särskildt hos inteckningshafvare, medelst offentlig auktion, landtegendom på landskansliet, samt stadsgård på rådstuga eller auktionskammare. Med köpesumman betäckas försäljningskostnaderne och intecknad gäld, hvarefter öfrige borgenärer, som hos fastighetens förre ägare hafva domfästa och utmätningssgilla fordringar, liqvideras och återstoden af värdet till honom öfverlemnas. Tvist emellan borgenärerne angående förmånsrätt till betalning förvises till utförande vid domstol; och likaså förfares, när vid utmätning stridighet uppstår om hvad såsom annan mans gods bör undantagas.

3. Införsel i lön. Bysättning. Reseförbud. Efterlysning. Qvarstad.

Då gäldenär, efter skedd utmätning, icke har annan tillgång, än årlig lön i statens tjänst, är borgenären berättigad att hos den embetsmyndighet, der

sagde aflöning utanordnas, söka och vinna *införsel* uti densamma sålunda, att hälften deraf användes till betalning, först af den dittills upplupna räntan, hvars vidare fortgång tillika afstannar, och dernäst på kapitalet. Äro borgenärerne flere, njuta de slik förmån, hvar efter annan, i den ordning införsel blifvit dem beviljad. — Om åter gäldenären icke äger gods, som kan tagas i mät, ej heller förmår ställa pant eller borgen för utdömd skuld, återstår för borgenären, såsom det yttersta tvångsmedel till betalning, att hos Guvernören ansöka om *bysättning* eller arrest å den förres person, hvarunder dock, i fall denne icke kan själf anskaffa sitt uppehälle, borgenären är pliktig att med 6 kopek för dagen dertill bidraga. Bysättning kan ock redan under själfva lagsökningen öfvergå gäldenär, då han är bevisligen medellös och på giltiga skäl misstänkes att vilja rymma, samt icke ställer borgen för sin person; eller när han, utan att betala hushyra, bortflyttat sitt gods, hvilket husvärden varit berättigad att sig till säkerhet qvarhålla; äfvensom då han utfärdad löpande skuldsedel med bestämd betalningstid, hvilken icke öfverskjuter tolf månader från utgifningsdagen, och, vid försummad liqvid, inom sex månader efter förfallodagen derföre kräfves. Dessutom äger domstol i vexelmål förordna till bysättning å den, som lagsökes för ostridigt vaxelbref och icke uti rättens förvar nedsätter den omtvistade summan, eller derföre ställer pant eller borgen. — *Reseförbud* kan af Guvernören föreläggas gäldenär, intill dess han afgifvit svaromål inför rätta eller ställt fullmäktig för sig, eller vid fråga om ostridig skuld för hushyra och kost m. m. förnöjt borgenären. Om den förre sådant oak-

tadt reser från orten, hemtas han tillbaka genom verkställande myndigheters handräckning och böter 9 rubel 60 kopek. När åter den afviknes tillgångar ej synas motsvara skulden, och han sjelf, ehuru eftersökt, icke kan igenfinnas, ej heller kunskap om hans vistelseort står att erhålla, äger Guvernören att för sådant ändamål låta *efterlysa* honom medelst kungörelse i kyrkor eller tidningar. — Då fara är, att gäldenär, innan utmätning hinner ske, skall undanskaffa och förskingra gods, hvilket antingen han sjelf eller annan för hans räkning innehafver, kan Guvernören, på borgenärens ansökning, sätta egendom, som i värde motsvarar det utsökta eller omtvistade beloppet, i *quarstad* (seqvester) d. v. s. låta taga densamma uti säkert förvar, eller ock förbjuda dess föryttrande och förskingring. Denna åtgärd emot gäldenären verkställles genom under-exekutor, som för sådant ändamål äger förteckna och i fall af behof borttaga, eller ock med kronomärke (sigill) stämpla godset eller det rum, hvarest egendomen förvaras. Egenmäktig rubbning eller förskingring deraf benämnes seqvesterbrott och medförer böter af 19 rubel 20 kopek eller 14 dagars fängelse vid vatten och bröd. Men om annan person, som innehafver gäldenärens gods, öfverträder förbudet emot dess utgifvande, pliktar han 4 rubel 80 kopek och bör med sitt eget fylla beloppet.

4. Besvär i utsökningsmål. Förvandling af viten och böter i utsökning eller rättegång.

Den, som är missnöjd med Guvernörens åtgärd i utsökningsmål, äger deröfver anföra besvär i Hofrätten

inom 30 dagar, utslagsdagen oberäknad; men om parten ej var tillstädes, då utslaget föll, räknas besvärstiden från den dag, han af detsamma erhållit del. I fall besvären genast finnas ogrundade, gifver Hofrätten utan vidare omgång sitt utslag deröfver; men i motsatt händelse infordras vederpartens förklaring inom viss tid, vid vite eller ock talans förlust, hvarefter saken slutligen afgöres. Den, som utan skäl besvärar sig, är pliktig att ersätta motpartens skada och kostnad; och om någon i sin skrift missfirmat Guvernören, bestraffas han med böter eller annat ansvar, samt kan efter förgripelsens beskaffenhet åläggas att göra offentlig afbön. Guvernörs tjenstefel åtalas och afdömmes i Hofrätten, samt medförer ansvar af böter, suspension, embetets förlust eller ock svårare straff, efter omständigheterna, hvarutom skadan bör ersättas. Klagan öfver under-exekutorers felaktiga förhållande anföres hos Guvernören, som äger bestraffa dem med föreställning, eller böter till och med beloppet af tre månaders lön; men om tjenstefelet leder till svårare ansvar eller tjenstens förlust, hänskjutes detsamma till undersökning och afgörande vid domstol. — Viten och böter, hvartill part i utsökning eller rättegång fälles, skola vid bristande tillgång förvandlas till enkelt fängelse, d. v. s. icke vid vatten och bröd. I detta afseende svara böter till och med 1 rubel 44 kopek emot 3 dagar; deröfver till och med 2 rubel 40 kopek, emot 4 dagar; deröfver till och med 3 rubel 84 kopek, emot 6 dagar; deröfver och intill 9 rubel 60 kopek, emot 8 dagar; från och med sistnämnde summa intill 19 rubel 20 kopek, emot 14 dagar; från och med näst-sagde belopp till 48 rubel, emot tre veckor; från och

med 48 till 96 rubel, emot en månad; från och med 96 till 144 rubel, emot fem veckor; från och med 144 till 192 rubel, emot sex veckor; från och med 192 till 240 rubel, emot sju veckor; samt från och med 240 rubel, emot två månader, som är den längsta fängelsetid i dylika fall. Denna förvandling verkställes särskildt, fastän den bötfällde tillika har annat straff sig ålagdt; men om det sednare uppgår till högsta kroppsplikt eller ock fängelse på fästning, anses i fråga varande bötes-ansvar vara derunder inbegripet. De böter, som af Guvernören ådömmas enligt Utsökningens Balken, fördelas emellan kronan och åklagaren, derest icke för vissa fall annorlunda är stadgadt.

IX. Rättegångs Balken.

1. Allmänna domstolar.

Första domstol på landet är *Häradsrätt*, bestående af häradshöfding, såsom ordförande, och tolf eller åtminstone sju inom häradet bofaste bönder, såsom ledamöter eller så kallad nämnd. Dernäst är *Lagmansrätt*, hvarest lagman förer ordet, och nämnden jemväl utgöres af tolf eller åtminstone sju bönder. Landsbygden är fördelad i domsagor, hvarje under sin häradshöfding, samt lagsagor, en hvar under sin lagman. Så väl dom- som lagsaga omfattar särskilda tingslag, med samma ordförande, men olika nämnd i domstolen. I staden är *Kämnarsrätt* första domstol och består af ordförande samt tvenne inom borgerskapet utsedde ledamöter eller kämnerer, hvilka efter viss tid ombytas. Andra domstol är *Rådstufvurätt*, der sta-

dens borgmästare och rådmän, tillsammans minst fem till antalet, dömma; men i de städer, som ej hafva Kämnersrätt, är Rådstufvurätten första domstol. Öfver dessa så kallade underdomstolar äro *Hofrätter*, der lag skipas af president, hofrättsråd och assessorer, tillsammans minst fyra eller fem på hvarje afdelning (division). Högsta domstol är *Justitie Departementet i Kejsersliga Senaten*, som dömmar uti Kejsarens namn. Dessa domstolar handlägga hufvudsakligen civila och kriminella mål, hvaremot särskilda myndigheter finnas för administrativa, ekonomiska och politie-ärenders behandling. Hvarje ordförande och ledamot i domstol skall, innan han tillträder embetets utöfning, inför öfver- eller underrätt aflägga domare-ed efter föreskrifvet formulär. När borgmästare eller ordförande i underrätt på landet af laga skäl hindras att förrätta embetet, förordnar Hofrätten annan i hans ställe; men om för häradshöfding eller lagman hinder äger rum under längre tid, än tre månader, utses vikarien, efter ansökning och Hofrättens förslag, af Kejsersliga Senatens Justitie Departement, derå förordnandet af Hofrätten utfärdas. Vid dömmande bör Lagens rätta mening och grund noga följas; och i brist af uttrycklig Lag får äfven landssed, som ej har oskäl med sig, tjena till rättesnöre. För fel i embetets utöfning straffas domare med böter, suspension, tjenstens förlust eller ock svårare ansvar, efter omständigheterna, hvarjemte skadan bör godtgöras.

2. Domstolars åligganden i allmänhet.

Häradsting eller Häradsrättens sammanträden äro antingen lagtima eller urtima. *Lagtima* eller ordinarie

kallas de, som inom hvarje tingslag i domsagan hållas på bestämda och offentligt kungjorda tider, vanligast tvenne gånger årligen, om vintern och hösten; dock ske dylika ting i några landsorter blott en gång om året. Före tingets början hålles gudstjenst, hvarefter, sedan rättens ordförande och ledamöter intagit sina säten, häradshöfdingen utlyser ting och tingsfrid, samt uppläser de stadganden, hvilka enligt särskild föreskrift böra, till säkrare hågkomst, kungöras för den vid tinget samlade allmogen. Derpå företagas kronans och allmänna ärender, lagfarts-, intecknings- och brottmål, samt slutligen äfven enskildas tvister. Till vinnande af ordning härutinnan förtecknas målen vid tingets början, på kärande eller klagande parternes anmälan, uti en *inskrifningslängd*, och fördelas af ordföranden uppå särskilda tingsdagar, hvarefter denna *måldelning* för allmogen uppläses. Hvarje mål bör af häradshöfding företagas och efter möjligheten afgöras, innan han från tingsstället afreser. Öfver samtliga tingsärenderna föres protokoll eller *dombok*, som förses med häradshöfdingens underskrift samt hans och häradets sigill. Vid slutet deraf fogas *saköreslängd* eller förteckning öfver de böter, som vid tinget blifvit ådömde, jemte uppgift om deras fördelning och förvandling; och denna längd utgifves efter slutadt ting till kronofogden, i afseende å böternas uttagande eller verkställighet af förvandlingsstraffet. Dessutom föres särskild *dombok* öfver ärender, som angå lagfart, inteckning, förmynderskap och äktenskaps förord. Emellan lagtima tingen hållas, när behof uppstår, *urtima* ting i gröfre brottmål och uti civila tvister, äfvensom syner å hus och jord, hvaröfver förhandlingarne jemväl uti dom-

boken ingå. *Lagmansting* äro, liksom de förra, antingen lagtima, hvilka ske på vissa tider, tvenne gånger om året, eller ock urtima. Dock upptagas af Lagmansrätt endast tvistemål, som förut vid Häradsrätt förevarit, samt mindre brott, hvilka med dylika tvister äga gemenskap eller under lagmanstinget blifvit på tingsstaden föröfvade. Förhandlingarne vid Lagmansrätten och dess domslut införas uti protokoll och dombok, som åtföljes af saköreslängd. — Stadsrätterne äro i verksamhet under hela året, på vissa dagar i hvarje vecka. *Kämmnersrätten* upptager och afgör tviste- och brottmål, af hvilka de förra sedermera gå till Rådstufvurätts och de sednare till Hofrätts pröfning. Undantagsvis höra likväl vaxel- och sjörättssaker, in-tecknings- och lagfartsärender, tvister om börd- och lösningsrätt samt flyttning i och ur hus, äfvensom mål angående ofrälsemäns konkurser, arf och testamenten, samt förmynderskap för deras barn, till *Rådstufvurätts* omedelbara åtgärd; och uti gröfre brott- eller så kallade hemställningsmål äger Kämmnersrätten endast att ransaka, hvarefter dom fälles af Rådstufvurätten. Vid dessa rätter föres jemväl protokoll och dombok samt saköreslängd, hvars innehåll genom Magistraten och stadsfogden befordras till verkställighet. — *Hofrätten* har uppsigt öfver samtliga underrätter på landet och i staden, hvilka förty böra inom viss tid dit insända ett exemplar af sina domböcker, för att af advokatfiskalen granskas. Hofrätten dömmar öfver alla tviste- och brottmål, som vid underrätterne förevarit, samt öfver de af Guvernörerne afgjorda utskökningsmål. Dessutom upptager Hofrätten omedelbart alla mål rörande förräderi och majestätsbrott; Guvernörers och under-

domares samt åtskillige andra embetsmäns tjänstefel; frälsemäns konkurser, arf och testamenten, samt förmynderskap för deras barn; äfvensom förbrytelser, hvarigenom frälseman förverkar lif, ära, adelig frihet, gods eller ärftlig rättighet, och duellsbrott, hvilka likväl först af domstol i gerningsorten ransakas.

3. Allmänna grunder för domstols behörighet.

Hvarje sak får upptagas och afgöras endast vid den domstol, som är dertill *behörig* eller enligt Lag berättigad; men i detta afseende gälla särskilda grundsatser för civila och kriminella mål. De förra höra i allmänhet till domstolen uti den ort, hvarest personen, som lagsökes, har sitt bo och hemvist. I sådan hän-sigt anses hvarje tjänsteman hafva sitt hemvist på tjänstgöringsorten, och andra personer der, hvarest de äro till beskattning mantalsskrifna. Hustru och barn, som vistas hos sina föräldrar, lyda under mannens och fadrens domstol, samt tjänstehjon under rätten i den ort, der de hafva sin tjänst. Den, som ingenstädes äger stadigt hemvist, eller är främling i landet, lagsökes der han finnes. Om en person, som blifvit lagsökt, vill genkräfvä sin vederpart i ett mål, som med det förra har gemenskap, äger han sådant vid samma domstol tillika utföra. Tvister om arf, testamente och afliden persons gäld, höra till den rätt, inom hvars domkrets den döde vid frånfället haft sitt hemvist. När flera personer äro delaktige i ett tvistemål, hvilket endast medelst deras gemensamma hörande kan väl utrönas, bör lagsökningen ske vid den domstol, hvarunder hufvudpersonen lyder. Från ofvannämnde allmänna

grundsats om personlig domstol i civila mål gäller dock det undantag, att tvister angående fast egendom och dertill hörande rättigheter upptagas vid domstol i den ort, hvarest fastigheten är belägen. — Brottmål ransakas och dömmas af den rätt, inom hvars domkrets gerningen skett. Om åter en person samtidigt angifves för missgerningar på flera ställen, bör hans brottslighet särskildt af domstolen i hvarje ort ransakas och pröfvas; hvarefter, i fall förbrytelserna äro enahanda, dom öfver dem alla fälles af den rätt, hvarest den tilltalade sist lagföres, men vid olikartade brott, der det svåraste timat.

4. Parter och fullmäktige i rättegång. Domares jäf.

Parter eller sakägare i rättegång kallas de, som för egen del vid domstol föra talan emot hvarandra. Desse äro i civila mål tvenne, *kärande* och *svarande*; i brottmål deremot kunna flere förekomma, nemligen icke blott *klagande* eller målsägande, och *svarande*, utan ock dessutom *aktor* eller allmän åklagare, och någon gång ännu en särskild person, såsom *angifvare*. Stundom äro de egentliga parterne i samma rättegång ömsom kärande och svarande, eller klagande och svarande. *Fullmäktige* eller ombud äro de, som på anmodan föra endera partens talan, utan att hufvudmannen ens behöfver vara tillstädes, om ej domstolen det fordrar. Dock bör i brottmål den anklagade sjelf stå till svaromål, och fullmäktig eller målsman får endast i afseende å rättegångssättet gå honom inför domstolen till handa. Fullmäktige böra vara myndige, välkände och redlige män, som, efter att hafva vid Universitetet

undergått förhör i lagfarenheten, undfått rättens tillstånd att i nämnde egenskap biträda parter. Undantagsvis är likväl sakägare tillåtet att såsom ombud begagna sina skyldemän eller tjenare, med undantag af drängar; och likaledes äro kronobetjente, hvilka icke hafva uppbörd om händer, samt lands- och stadsfiskaler behörige att drifva mål, när sådant ej strider emot deras embetspligt. För öfrigt får en person ej vara fullmäktig i den sak, hvarmed han förut såsom domare, eller tjensteman uti annan rätt, eller ock i egenskap af ombud för motparten, haft befattning; ej heller den, som står i närmaste led af skyldskap eller svägerlag med domaren, eller är ledamot i domstolens öfverrätt. Till bestyrkande af ombudsmans behörighet bör sakägaren utfärda skriftlig *fullmakt* med underskrift och sigill eller vittnen, hvarvid ombudets namn, samt målet och domstolen skola uppgifvas; dock plägar fullmakten äfven ofta uthändigas *in blanco*, hvilket anses innebära uppdrag att ombesörja alla partens rättegångsangelägenheter. *Publika* ombud kallas de, som enligt särskildt förordnande utföra kronans, någon myndighets eller korporations talan i rättegångar. För öfrigt gälla i afseende å fullmäktige i allmänhet samma grundsatser, som angående ombudskap ofvanföre äro ur Handels Balken upptagne; och om fullmäktig bedrägligen sig i saken förhållit, straffas han med böter samt stundom äfven med ärans förlust. — *Jäf* emot domare benämnas de omständigheter, som enligt Lag hindra en person att i nämnde egenskap handlägga något visst mål. Sådant inträffar i allmänhet, när domaren är i det närmare skyldskaps- eller svägerlags-förhållande till endera parten, att giftermål dem emellan ej finge in-

gås; när domaren har oafgjord rättegång med någondera parten, eller är dennes uppenbara ovän; när antingen domaren sjelf, eller någon af hans anförvandter inom förbuden äktenskapsled, äger del i saken, eller kan deraf förvänta synnerlig nytta eller skada; när domaren förut tagit embetsbefattning med samma mål vid annan rätt, eller deruti uppträdt såsom fullmäktig eller vittne; samt när han sjelf har lika sak annorstädes anhängig. Dessa jäf kunna af parter anmärkas, men böra åtminstone af domaren sjelf, i fall han derom äger kännedom, anföras; och i hvardera händelsen medförer jäfvet den verkan, att domaren skall afträda och annan ojäfvig person i hans ställe vederbörligen förordnas.

5. Stemning. Parts utevaro. Laga förfall.

Vid all rättegång gäller såsom hufvudgrundsats, att öfver en part och dess rätt icke får dömmas, innan han sjelf eller hans målsman blifvit i saken hörd och fått sig förklara. I detta afseende är alltså nödigt, att den person, emot hvilken en annan såsom käreande eller klagande vill föra talan, kallas inför domstolen, till att der bevaka och försvara sin rätt. Kallelsen, som i sådant ändamål till svaranden utgår, benämnes *stemning* och utfärdas i allmänhet skriftligen af rättens ordförande, på motpartens begäran; men uti ringa civila mål, der tvist ej är om jord och hus, kan stemning muntligen ske, hvilket ock gäller för alla brottmål. I hvarje stemning bör nämnas käranden eller klaganden, sjelfva saken och domstolen, äfvensom på hvilken ort och tid svaranden skall infinna sig. Uti

civila mål bör svaranden, i den mån han bor inom eller utom och aflägsnare från rättens domkrets, få del af kallelsen viss tid förr, än han skall inställa sig för rätta; och om denne vill låta genstemma sin vederpart i samma sak, eller sådant mål, som dermed har gemenskap och förty lämpar sig att på en gång utföras, är stemningstiden hälften kortare. Uti brottmål deremot är den tilltalade skyldig att genast infinna sig, och kan, derest han uteblifvit, genom rätts- eller kronobetjentes handräckning hemtas till domstolen. Skriftlig stemning meddelas svaranden af två trovärdiga personer, eller ock af en, om han derå kan erhålla skriftligt bevis af den instemde. Muntlig stemning sker på landet genom länsman eller någon af nämnden, med en annan trovärdig man, som inom häradet bor; och i staden af rättens betjente. När svaranden för väntad stemning håller sig undan, och likväl veterligen vistas i häradet eller staden, fästes stemningen på dörren till hans boning. *Offentlig* stemning kallas den, hvarmedelst flera, till namn eller vistelseort okända personer, eller ock en hel menighet inkallas för rätta. Dylik kallelse utgår genom anslag på rättens dörr eller kungörelse i kyrka och stundom äfven i tidningar. — Stemning bör af svaranden hörsammas, derest han ej har *laga förfall* eller sådant hinder, som Lagen godkänner till ursäkt för utevaro. Dylika förfall äro: sjukdom, eller uppdrag i statens tjenst; om man sitter i fängelse, eller hindras af krigs-, eld- eller annan fara; om maka, barn eller föräldrar dö vid samma tid, eller om man förut är instemd till annan rätt; samt andra likartade förhållanden, hvilkas giltighet dock beror af domstolens pröfning. När förfallet varit lagligt, upp-

skjutes sakens behandling till annan tid, då parterne vid förelagd förpligtelse böra tillstådes komma. Om åter någondera parten förfallolöst uteblifver vid upp-rop i civilt mål, fälles han vanligen till böter; hvarutom käranden, derest han allena låtit nämnde försum-melse komma sig till last, ålägges att ersätta svaranden rättegångskostnad, samt att till nästa ting eller inom en månad i staden på ny stemning fullfölja sa-ken, vid äfventyr att eljest förlora sin talan.

6. Förfarande inför rätta. Käro- och svaromål i civila saker.

Förfarandet inför rätta skiljer sig i tre hufvud-delar: käro- eller klagomål, svaromål och bevisning. *Käromål* benämnes det påstående, käranden i en civil sak gör emot svaranden, jemte uppgift af faktiska och juridiska grunder för detsamma. *Klagomål* innebär an-gifvelse mot svaranden för brott, samt yrkande af an-svar och ersättning derföre. *Svaromål* kallas det, som svarande parten anförer till vederläggande och afvär-jande af käro- eller klagomålet. *Bevisning* är utre-dandet inför domstol af sådana faktiska omständigheter, genom hvilka någondera partens påståenden vinna stöd och bekräftelse. Käromål vid första underrätt sker muntligen, derest ej sakens vikt och vidlyftighet eller andra omständigheter fordra skriftligt utförande. Vid rättegångens början skola, så vidt möjligt är, alla skäl och bevis genast företes. Om nu svaranden förfallo-löst uteblifvit, äger rätten utan vidare omgång, efter som sanning i målet utredas kan, afgöra detsamma me-delst så kallad *tredskodom*; och i fall käranden vun-

nit, bör han derom underrätta sin vederpart så tidigt, att denne, i fall af befogenhet, hinner till nästa ting på landet eller inom en månad i staden instemma den förre om återvinning. Emellertid kan tredskodomen, i fall den fått vinna laga kraft, genom utmätning sättas i verkställighet, och dess innehåll af käranden emot borgen lyftas. Om åter saken icke är af den enkla och klara beskaffenhet, att tredskodom deri kan meddelas, uppskjutes dess vidare handläggning till annan tid, och svaranden förelägges vid vite eller talans förlust att inställa sig för rätta. — Svaromål afgifves på lika sätt, som käromålet; dock kan svaranden, innan han yttrar sig i hufvudsaken, anföra *invändningar* angående vissa omständigheter, som antingen hindra målets behandling för tillfället, eller ock alldeles afskära all vidare talan från kärandens sida. Till de allmänaste af förra slaget höra invändningarne mot domstolens eller vederpartens behörighet, att laga stemning ej föregått, att käromålet är i förtid väckt, att flera parter böra i saken höras o. s. v. Bland de sednare märkas invändningarne om mellankommen preskription, förlikning, betalning, förut fallen dom i saken m. m. Öfver hvarje dylik invändning bör domstolen gifva särskildt utslag, hvaremot parter äga att inom viss tid anmäla sitt missnöje, hvilket likväl, om invändningen förkastas, ej hindrar hufvudsakens fortfarande handläggning. Dock undantagas härvid invändningarne om domstolens behörighet och flera parters hörande, emedan utslag öfver dem vanligen få genom särskilda besvär dragas till öfverdomstols pröfning, hvarunder målets vidare behandling vid underrätten hvilar. — Utom käro- och svaromålet kunna parterne af domstolen erhålla rådrum

att muntligen eller skriftligen vidare utföra sina påståenden emot hvarandra, hvarvid likväl missfirmelse af vederdeloman, vanvördnad emot domaren, lögn inför rätta och inblandning af sådant, som till saken icke hör, bestraffas med böter och efter omständigheterna jemväl kan medföra afbön för skedd föroläpnings. Vid andra domstolar, än första underrätt, är förfarandet i civila saker skriftligt, ehuru äfven der muntligt förhör på parter begäran kan äga rum.

7. Ransakning i brottmål. Bevisning i allmänhet.

Från rättegångssättet i civila saker skiljer sig förfarandet uti brottmål sålunda, att då domstolen i de förra endast behöfver afse hvad parterne ömsesides till bevakande af sin rätt anföra, bör deremot rättens uppmärksamhet i de sednare riktas på en, så vidt möjligt är, fullständig *ransakning* eller utredning, om det i fråga satta brottet verkligen blifvit begånget eller icke. Domstolen äger följakteligen här att, efter inhemtande af klagomålet eller angifvelsen, samt den tilltalades svaromål eller förklaring, söka medelst frågor, ställda till den ena eller andra parten, bringa sanningen i ljuset. Häraf skönjes, att förfarandet vid första eller ransaknings-domstolen i brottmål måste vara muntligt, ehuru skriftliga andraganden der jemväl kunna äga rum; men vid högre instanser få parterne endast skriftligen utföra sina påståenden. Invändningar, som framställas under ransakningen, afgöras genom särskildt utslag, men hindra för öfrigt icke målets fortfarande behandling. — Hvarje part åligger att med *bevis* styrka sina inför rätta gjorda uppgifter om faktiska förhållanden, emedan

eljest något afseende icke får fästas vid dylika uppgifter och de på dem grundade påståenden. Bevisning kan vara antingen *direkt*, som omedelbart ådagalägger sjelfva saken, eller *indirekt*, då andra omständigheter utredas, af hvilka man sedermera med visshet kan sluta till sanningen af det uppgifna förhållandet. *Fullt* bevis är för handen, när saken blifvit till den grad utredd, att domstolen enligt Lag icke mera får anse densamma för tvifvelaktig; *halft* bevis deremot, då sannolikheten på begge sidor är lika. Dessutom kan mer eller mindre än halft bevis stundom förekomma, allt eftersom sannolikheten, vid ofullständig bevisning, lutar åt någondera sidan.

8. Vittnen.

Vanligen åstadkommes bevisning genom *vittnen* eller personer, hvilka inför rätta intyga ett förhållande, som de sjelfva med sina sinnen iakttagit; dock fordras härvid visshet derom, att dessa icke blott kunna känna sanningen, utan ock vilja berätta densamma. *Jäfvige* eller lagligen hindrade att vittna äro alltså de, som sakna förnuftets bruk, eller ej fyllt femton år; som blifvit dömde eller äro angifne för sådant brott, hvilket medförer vanfräjd; som äro till fräjden okände, eller ej bekänna kristna läran, eller icke äga rätt insigt af vittnesedens betydelse; som angifvit, eller utspridt rykte angående det brott, hvarom vittnas skall; som hafva oafgjord rättegång med endera parten, eller höra till dess husfolk och enskilde tjenare; som stå till någondera af sakägarene i det närmare skyldskaps- eller svågerlags-förhållande, att giftermål dem emellan ej finge ingås, eller åtminstone äro trolofvade till ett äk-

tenskap, hvilket skulle medföra dylikt svågerlag; och som sjelfve, eller hvilkas skyldemän hafva i saken del, eller kunna deraf vänta nytta eller skada. Dessa jäf gälla dock endast, i fall de äro för handen vid den tid, då vittnesmålet skall afläggas. Fullmäktig får ej heller vittna om det, som hufvudmannen under rättegången honom förtrott. Undantagsvis äga vakter och rättsbetjente, i brist på andra vittnen, och derest jäf eller misstanke om obehörigt förhållande icke mot dem förekommer, afgifva intyg om sådant, som vid deras tjensteutöfning timat. När jäf emot vittne anföres, bör domstolen deröfver, liksom vid invändningar i allmänhet, gifva särskildt utslag. Uti lifssaker och andra svåra brottmål kunna jäfvige personer, under vissa vilkor, höras utan ed, till upplysnings vinnande. Alla andra vittnen deremot böra, innan de afhöras, inför domstolen medelst *ed* efter stadgadt formulär förbinda sig att sanningsenligt uppgifva allt hvad de i saken känna; dock kan sagde ed äfven af parterne eftergifvas, utom i svåra brottmål, der densamma alltid skall äga rum. Den, som vittnar falskt, böter 19 rubel 20 kopek samt upphör att vara vittnesbär; och enahanda straff drabbar den, som på något sätt förmår annan till falskt vittnesbörd. Hvarje vittne höres särskildt för sig, och dess berättelse antecknas i rättens protokoll samt uppläses derutur för vittnet till ytterligare bekräftelse. I fall af oreda och stridighet böra vittnen till förhör ställas emot hvarandra (konfronteras), för att sanningen dymedelst må utletas. Om likväl skiljaktigheten kvarstår, gälla de vittnen, som hafva större trovärdighet; och i fall af jemnvigt härutinnan, tillerkännes dem vitsord, som värja svaranden, emedan

domaren äger hellre fria, än fälla. Tvenne sammanstämmande vittnen utgöra full bevisning, men ett gäller blott för halft bevis. För dödsfalls skull, afresa från orten eller annan orsak, kunna vittnen höras öfver civila mål, innan rättegång i dem blifvit börjad; dock är vederparten sedermera vid uppkommen tvist befogad att emot dylika vittnen anföra sina jäf eller påminnelser. Om jäf emot afhördt vittne efteråt yppas, äger domstolen vid sakens slutliga afgörande förklara detsamma för *återgångsvittne* och lemna dess intyg utan afseende. Vittnen inkallas till domstol genom stemning och böta vid förfallolös utevaro, samt kunna, om så nödigt är, genom verkställande myndigheters handräckning bringas inför rätta. Vittnes kostnad för resa och uppehälle ersättes af den part, som åberopat detsamma.

9. Skriftliga bevis. Edgång. Verkan af svarandens bekännelse.

Skriftliga bevis eller handlingar, utfärdade antingen af embetsmän och myndigheter eller af enskilda personer, kunna vid rättegång jemväl åberopas och böra i sådant fall af domstolen noga prövas till deras beskaffenhet och riktighet, samt vitsord och verkan i saken. Om icke *hufvudskrift* (original) upptes, utan blott *afskrift* (kopia) eller *utdrag* (transsumt), skall de sednares enlighet med originalet vara bestyrkt af trovärdiga personer. Bland dylika handlingar märkas *handelsböcker*, hvilka, då de äro ordentligt förde, och fel eller misstänkliga omständigheter i dem ej kunna företes, gälla för fullt bevis, när köpmannen sjelf med

ed besannar deras riktighet. Andra liflösa ting, t. ex. rå- och minnesmärken, äga efter sin beskaffenhet äfven bevisande kraft. *Edgång* af part får såsom slutligt bevisningsmedel användas, när fullständig utredning på annat sätt ej är att tillgå. I civila mål kan ed ske af kärende eller svarande, när endera erbjuder den andra att sålunda styrka sitt påstående, och denne är dermed nöjd. Uti brottmål, som angå stöld eller rån, är edgång af klaganden jemväl tillåten för utredande af det tillgripna godsets eljest ovissa värde. Men för öfrigt gäller i allmänhet den regel, att endast svaranden får med ed bekräfta sitt nekande eller värja sig, hvarföre ock eden här benämnes *värjemålsed*. Dervid förutsättes likväl, att åtminstone halft bevis emot svaranden är för handen, samt att han sjelf har god fräjd och insigt af edens allvarliga betydelse. Under dessa villkor äger domstolen genom utslag ålägga svaranden edgång, vid äfventyr för honom att eljest varda sakfälld. Men när åtalet går å lif, eller om uti svårare brottmål fara är för mened, får värjemålsed ej ske, utan saken måste lemnas till framtiden, då den kan uppenbar varda. Åtskilliga brottmål äro likväl af den beskaffenhet, att svaranden, när han i brist af fullt bevis icke kunnat fällas, är från allt framtida åtal i saken befriad. Detta gäller nemligen vid statsbrott och alla förbrytelser, som medföra blott penningböter samt icke innebära tjufnad. Uti brottmål äger ock *preskription* rum i så måtto, att åtal af förbrytelser i allmänhet är inskränkt inom två år, derest icke brottet är urbota, d. v. s. sådant, som ej får med blotta penningböter försonas. Från dylik preskription undantagas dock icke allenast stölder, utan äfven gudsförsmä-

delse, nidingverk, dråp, svek och bedrägerier, fastän dessa brott i åtskilliga fall kunna med penningböter umgällas. — *Egen bekännelse* af svaranden gör i allmänhet bevisningen från karendens eller klagandens sida öfverflödigt, hvilket uttryckes genom grundsatsen: känd (d. v. s. erkänd) sak är så god som vittnad. Dock fordras härvid, att svaranden skall vara kommen till laga ålder och äga sitt förnufts bruk, samt afgifva bekännelsen inför rätta frivilligt och utan att dertill vara svikeligen förledd. Men vid brott, som gå å lif, får den tilltalade icke fällas på grund af sin blotta bekännelse, så framt densamma ej finnes bestyrkt af andra omständigheter. Om åter någon i civila eller brottmål är bunden till saken med klara skäl och fulla bevis, så gäller icke hans nekande.

10. Förlikning. Rättegångskostnad.

Förlikning, eller frivillig öfverenskommelse emellan parter om deras stridiga rättsanspråk, är uti civila mål tillåten, fastän saken allaredan blifvit instemd eller ock dragen under högre domstols pröfning. I sådana fall åligger likväl parterne, vid äfventyr af böter, att anmäla om förlikningen hos rätten före eller vid den tid, då de eljest bordt der inställa sig; och när saken är af någon vikt, äga de, i fall så nödigt synes, uppgifva förlikningsvilkoren för att uti domboken inskrifvas och af domstolen gillas. Men äfven sedan målet inför rätta blifvit anhängigt, bör domaren råda parterne till förlikning, om denna efter sakens beskaffenhet kan tillåtas; och i händelse den påföljer, intages dess af parterne erkända innehåll uti domboken samt stadfästes

af rätten medelst förlikningsdom, hvilken lika med annat utslag sättes i verkställighet. Kronans rätt får dock icke af dess ombud genom förlikning minskas; ej heller äga parter ingå dylik öfverenskommelse till tredje mans förfång eller minskning af skattskyldig jord. I brottmål är förlikning icke tillåten, der allmän förargelse skett, eller allmän frid å kropp, lif eller gods blifvit bruten; utan får i dylika fall endast målsäganden förlikas om sin rätt i böter och skadestånd, hvar emot åtalet för öfrigt bör af allmän åklagare fullföljas. — *Rättegångskostnad* utsökes i sammanhang med hufvudsaken, derest parten icke förbehåller sig att derom särskildt få utföra sin talan. I förra händelsen åligger sakägare att, innan målet afgöres, för domstolen uppgifva hvari kostnaden består; dock kan rätten äfven, utan dylik uppgift, tillägga parten ersättning för stemning, vadepenningar och domlösen, när så skäligt finnes. I allmänhet bör den, som tappar saken, återgälda sin vederdelomans rättegångskostnad; men i fall någon sak varit så mörk och tvifvelaktig, att skäl till rättegång förekommit, eller om edgång deri blifvit part ålagd, får hvardera sjelf vidkännas sina utgifter. Likaledes qvittas kostnaden emellan parterne, när uti en sak åtskilliga käromål ingå, hvilka af dem ömsom vinnas och tappas; äfvensom då skilda rätter i samma sak meddelat stridiga utslag, och den efterföljande domstolen icke finner sådana omständigheter i målet, att endera parten likväl anses böra betala rättegångskostnaden.

11. Skriftlig berättelse. Öfverläggning till domslut. Omröstning.

Uti Hofrätt och Rådstufvurätt i de städer, som hafva Kämnersrätt, beredas de flesta civila mål till föredragning sålunda, att en af rättens ledamöter uppsätter *skriftlig berättelse* om sjelfva saken och tvistefrågorna deri samt innehållet af de vid inlagor fogade skriftliga bevis, äfvensom förteckning öfver sjelfva inlagorna uti den ordning de inkommit. Denna berättelse meddelas parterne, för att af dem medelst underskrift godkännas inom viss, vid vite förelagd tid; och om endera vid berättelsen har något att påminna, får sådant vid muntligt förhör inför domstolen andragas. — När ett mål, efter fulländad förberedelse, uti rätten företages till afgörande, bör densamma vara *domförför* eller fullsutten med ordförande och visst antal ledamöter, på sätt ofvanföre är nämndt. I Hofrätten utgöra sju domfört antal uti mål, som gå å lif eller ära; men i andra mål erfordras der blott fem, eller ock fyra, när desse äro om slutet ense. Vid sakens föredragning uppläsas handlingarne och derefter sker *öfverläggning till domslut*. När dom å härads- eller lagmansting skall fällas, bör ordföranden underrätta nämnden om saken och skälen deri, samt hvad Lagen för dylika fall stadgar. Om skiljaktighet uppstår och nämnden förenar sig uti en mening, skild från ordförandens, så gäller den förra; men derest alla i nämnden ej äro ense, blir ordförandens åsigt bestående. Uti andra domstolar bestämmer flertalets mening domslutet; och då de skiljaktiga rösterne på hvardera sidan äro lika många, gäller ordförandens, men i brottmål den mening, som friar

eller är lindrigast. Om åter flera skiljaktiga åsigter förekomma, afgöres utslaget i brottmål efter deras röster, som kunna närmast till hvarandra jemkas och gå ut på det lindrigaste slut, men i andra mål efter de flestas mening, som stöda sig på en och samma grund; och derest stridighet uppstår, huruvida en eller annan mening skall anses för flertalets, bör deröfver särskildt omröstas. Vid *omröstning* yttrar sig hvar efter annan nedifrån uppåt, i den ordning de hafva säte uti rätten; men i fall skriftlig berättelse är uppgjord, säger dess författare först sin mening. Hvarje yttrande bör stödas på skäl och Lag, dock sålunda, att den, som instämmer uti annans mening, ej upprepar densamma, utan blott tillägger de grunder, hvilka han finner nödiga; och om någon, i anseende till förment ofullständighet uti rättegången, undandrager sig utlåtande i hufvudsaken, är han likväl pligtig att sådant afgifva, i fall de fleste anse sig kunna företaga målet till slutlig pröfning. När någon äskar betänketid vid sakens afgörande, sker med omröstningen uppskof af högst fyra dagar; och sedan till slut är omröstadt, äger en hvar ännu, jemte anförande af goda skäl, ändra eller förklara sin mening, intill dess omröstningen blifvit medelst *justering* slutligen gillad och domslutet fastställt att åt parterne meddelas.

12. Utslag och dom.

Rättens åtgärd i hvarje mål består antingen i *uppskofsbeslut* (interlokution), eller uti *slutlig dom*. Det förra äger rum, när omständigheterna oundgängeligen kräfva vidare utredning eller fullgörelse från någondera

partens sida, i hvilket afseende saken uppskjutes, och viss tid samt förpligtelse af vite eller ock förlust af vidare talan och bevisningsrätt förelägges den sakägare, som dervid något försummar. All dom bör grundas på skäl och inhemsk Lag, men ej på godtycke. Om flera särskilda stenningsmål och påståenden förekommit eller invändningar af svaranden blifvit gjorda, är domaren pliktig att öfver hvarje fråga efter dess beskaffenhet gifva utslag. När lägre rätts domslut i den högre gillas, upptagas icke de förra skälen, utan endast sådana, som der ytterligare tillkommit. I Härads- och Kämnersrätt afkunnas dom vid sakens slut för parterne, samt utskrifves jemväl åt dem emot stadgad lösen; och likaså förfares vid Rådstufvurätt i brottmål, samt uti ringare civila saker, om Kämnersrätt i staden ej finnes. Uti öfriga fall vid Rådstufvurätt, äfvensom i allmänhet vid Lagmans- och Hofrätt, kallas parterne genom anslag att på viss dag afhöra eller undfå del af domslutet, som skriftligen emot lösen till dem utgifves; men när uti brottmål den tilltalade är häktad, öfversändes Hofrättens utslag till Guvernören, för att parterne meddelas. Den sakägare, som ej åtlyder kallelse att afhöra utslag, fälles till böter, derest han ej haft laga förfall. Då rättens förklaring öfver domslut behöfves, bör den samma gifvas af dem, som deltagit i sakens afgörande och om utslaget varit ense; men i fall domfört antal af dem ej finnes qvar, äga de ledamöter, som efteråt tillkommit, förklara domen. Om åter förklaringen innehåller sådant, som i det förra utslaget ej varit tydligen utsatt, får ändring uti den nya åtgärden särskildt sökas.

13. Rättsmedel till ändring i underdomstols åtgärd. Vad.

Hvarje utslag, som i underrätt fallit, kan af den dermed missnöjde parten dragas under högre domstols pröfning, när han inom viss tid och för öfrigt i stadgad ordning söker ändring deruti. Om åter detta ej sker, vinner domslutet laga kraft och hemfaller till verkställighet, utom i de mål, som skola till öfverrätts skärskådande hemställas. Utvägarne för *ändrings-sökande* äro olika. Uti civila mål, der första domstolen fällt utslag i hufvudsaken, äger *vad* rum till närmaste högre rätt, och derifrån till Hofrätten; dock vädjas i vissa saker från Häradsrätt omedelbart till Hofrätt. Vadet *) sker sålunda, att i första instansen 36 kopek och uti den andra 2 rubel 40 kopek inom föreskrifven tid erläggas till rättens ordförande eller hans ombud; hvarefter denne medelst så kalladt *vadebevis*, som skrives på domen eller utslaget, upplyser vädjanden om sättet, huru ändrings-sökandet bör fullföljas. Vid bevakande af kronans, menighets och vissa embetsverks talan anmäles vad utan afgift. *Ändrings-ansökning* (libell) ingifves tvefaldt, jemte utslaget, till Lagmansrätt vid nästa ting och till Rådstufvurätt på 18:de dagen, utslagets dag oberäknad; derå vederparten, om han är tillstädes, undfår dupletten och inom viss tid afgifver *förklaring* (exception), hvarefter saken genom dom afgöres. Från Lag-

*) Benämningen härledes deraf, att ursprungligen ett verkligt vad ansågs ingånget emellan parten och domaren i så måtto, att den sednare måste återbära vadesumman, om utslaget ändrades, men i motsatt fall fick behålla densamma. Enligt 1734 års Lag förblifva dock vadepenningarne i hvardera händelsen domarens tillhörighet.

mansrätt är vad ej tillåtet, derest hufvudsaken jemte ränta kan till visst penningevärde utsättas och icke öfverstiger 24 rubel. Detsamma gäller äfven för Rådstufvurätt, utom i vissa städer, der det utdömda beloppet måste uppgå till 96 rubel. Vädjande från Lagmans- och Rådstufvurätt bör, i fall han ej bevakar kronans eller menighets talan, i Hofrätten ställa borgen för kostnad och skada, som han der kan kännas skyldig att gälda. För öfrigt skola begge underrätternes domar, i den del de sammanstämma, fullgöras, hvilket uti vissa mål äfven gäller i afseende å en enda underrätts utslag. Men om vädjanden ej förmår i sådant ändamål gälda utdömda medel, eller uppgifva egendom till motsvarande värde, bör han ställa borgen för summan eller ock för sin egen person, samt, vid oförmåga äfven härutinnan, träda i fängelse, tills utslag faller. Vadetalan fullföljes i Hofrätten, från Rådstufvurätt i samma stad på 30:de, samt från andra Rådstufvurätter och Lagmansrätterne, i mån af deras aflägsenhet från Hofrätten, på 40:de, 60:de eller 90:de dagen, den oräknad, då domen föll. Uti Hofrätten skola alla inlagor i civila mål med dithörande bevis ingifvas tvefaldt, jemte underrättens domslut; och sedan vederparten på föreskrifven dag aflemnat sin förklaring eller ock utblifvit, företages saken, efter uppgjord berättelse samt möjligen hållet muntligt förhör, till slutligt afgörande. I händelse den, som vädjat, vill frångå sin vadetalan emot underrätts utslag, bör han inom viss tid före inställelsedagen kungöra det för sin vederpart, vid äfventyr att eljest, om denne infinner sig för rätta, åläggas ersätta hans derigenom föranledda kostnad.

14. Hemställan från underrätt. Besvär.

Uti brottmål af gröfre beskaffenhet, hvilka i Lagen särskildt äro uppräknade, får underrätts domslut ej gå i verkställighet, utan bör till Hofrätten i afseende å närmare pröfning *hemställas* och jemte ransakningen insändas, i stad inom 14 och på landet inom 30 dagar, sedan utslag fallit. Den part, som i dylika mål har något att påminna, äger att dermed till Hofrätten inkomma, förr än saken der till afgörande företages. I andra brottmål deremot beror det af parten sjelf att draga saken till Hofrätt medelst *besvär*, som inom hälften af den för civila mål å orten stadgade vadetid skola jemte utslaget ingifvas; och i sådant fall bör, derest klaganden icke är fälld till urbota ansvar samt förty häktad, beloppet af de honom ådömda böter nedsättas i länets ränteri, eller borgen för dem ställas, eller ock hans oförmåga dertill genom fattigdomsbevis styrkas. Af Hofrätten beror sedermera att efter sakens beskaffenhet infordra vederpartens *förklaring* eller dessförutan afgöra målet. Men der hemställnings- och besvärsmål i ett sammanhang till afgörande förekomma, bör utslaget i hela dess vidd underställas Hofrättens närmare pröfning, hvarföre någon fullgörelse eller borgen för böter vid ändrings-sökandet här ej erfordras. — För öfrigt står det hvarje part öppet att, så väl i civila, som ock uti kriminella mål, hos Hofrätten anföra besvär öfver *domvilla* eller felaktighet i rättegången vid underdomstol, såsom exempelvis att rätten icke varit behörig eller domför, att stemning ej föregått, att saken förut gjorts anhängig vid annan domstol eller blifvit afdömd genom utslag, som vunnit laga kraft, att måls-

man för omyndig ej blifvit hörd eller sakdrifvare icke haft laga fullmakt o. s. v. Dylikt rättegångsfel, när det inom ofvannämnde besvärstid i Hofrätten öfverklagas, föranleder, att domslutet i hela dess vidd ogillas och upphäfves. Om åter dom fallit öfver en persons rätt, hvilken är frånvarande och ostemd, äger denne att inom ett år från den dag, då han derom vunnit kunskap, söka ändring uti Hofrätten. — All *fatalietid* för ändrings-sökande utgår i Rådstufvu- och Hofrätt klockan tolf å den utsatta sista dagen, samt om sön- eller helgedag då inträffar, på nästa söcknedag derefter. I fall härvid oundvikeliga hinder möta, äger parten sådant inom nämnde tid inför rätten, der ändring skall sökas, anmäla och styrka, för att dymedelst bevara eller reservera sina fatalier; men dessutom böra ock alla öfriga föreskrifter i afseende å ändrings-sökande noggrant iakttagas och fullgöras, vid äfventyr att talan eljest är förlorad. När dom i ett mål fallit, får den samma hvarken inför eller utom rätten klandras, ej heller den sak å nyo göras anhängig, hvari utslag förut finnes, som vunnit laga kraft. Dessa förbrytelser, äfvensom den att missbruka rättegång och af ondska, emot bättre vett, draga annan för rätta, bestraffas med böter.

15. Ändrings-sökande hos Kejsaren. Hemställan från Hofrätt.

Uti Hofrättens dom eller utslag sökes ändring hos Kejsaren, som öfverlåtut utöfningen af sin högsta domsrätt åt Kejserliga Senatens Justitie Departement. Rättsmedlen till ändring äro äfven här efter sakens beskaffenhet olika. I civila mål, der Hofrätten fällt dom

i hufvudsaken, bör parten inom viss tid hos bemälde rätt skriftligen göra *missnöjes anmälan* och tillika insätta 96 rubel såsom *revisions-avgift*. Dessutom fordras borgen för kostnad och skada, samt lösen för Hofrättens protokoll och akten i målet, hvilka handlingar till Kejserliga Senaten insändas. Men om sökanden, enligt edelig uppgift af sina tillgångar, icke äger behållet gods till 240 rubels värde, ej heller njuter årlig lön eller pension, hvaraf hälften uppgår till samma belopp, får ändring i revisionsväg sökas utan afgifter. Den, som förer kronans, menighets eller vissa embetsverks talan, är från afgifter och borgen befriad. För öfrigt bör sökanden fullgöra, hvad förut af tvenne rätter sammanstämmigt, eller ock af Hofrätten omedelbart, såsom första domstol, i saken blifvit utdömdt. *Revisions-ansökning* (deduktion) ingifves, jemte Hofrättens dom, till Kejserliga Senaten på 120:de dagen, sedan sagde dom fallit, men i vissa mål på den 90:de; och sedan vederparten, i fall han tillstädeskommit, deröfver inom utsatt tid aflemnat sin *förklaring* (kontradeduktion), samt berättelse i målet blifvit uppgjord, fördrages saken inför Kejserliga Senatens Justitie Departement. Revisions-avgiften tillfaller Hofrätten, så framt icke dess dom af Kejserliga Senaten ändras, i hvilken händelse berörde avgift till parten återställes. Klagan öfver rättegångsfel fullföljes i Kejserliga Senaten inom enahanda tid medelst *besvär*, hvarvid endast borgen för kostnad och skada samt ofvannämnde fullgörelse af domslut erfordras; men om domvillan ej kan af parten visas, upptages hufvudsaken icke till pröfning. Uti brottmål sökes ändring i Hofrättens utslag äfven genom besvär, hvilka jemte sjelfva domslutet skola inom 60

daggar till Kejserliga Senaten ingifvas; hvarjemte klaganden, derest han ej är häktad, bör i länets ränteri nedsätta böter och rättegångskostnad, som Hofrätten utdömt, eller i fall af oförmåga dertill ställa borgen, eller ock styrka sin fattigdom. Öfver besvären infordras vederpartens förklaring och Hofrättens utlåtande, innan desamma till afgörande föredragas. Men om vid ändrings-sökandet i alla dessa fall någon iakttagelse blifvit åsidosatt, vinner Hofrättens domslut laga kraft och kommer följakteligen att tjena till efterrättelse. Undantagsvis märkes dock, att Hofrättens utslag, hvarigenom någon ansetts förfallen till dödsstraff, icke får sättas i verkställighet, utan bör jemte ransakningen insändas till Kejserliga Senatens Justitie Departement samt till Kejsarens skärskådande *hemställas*; och när i brottmål angifvelsen rörer majestätsbrott, förräderi, myteri eller uppror, eller ock någon är af Hofrätten, såsom första domstol, från äran dömd, skall utslaget, innan det utfärdas, likaledes till Kejsarens pröfning öfverlemnas.

16. Resning. Benådning. Leutation. Böters fördelning.

När ett domslut vunnit laga kraft, äger Kejsaren makt att bryta detsamma åter, genom beviljande af *resning*; och utöfningen af denna majestätsrätt är öfverlemnad åt Kejserliga Senatens Justitie Departement, dit ansökning i ämnet omedelbart ingifves. Denna anhållan kan vara af tvåfaldig beskaffenhet: antingen har för parten genom olycka, eller annorledes utan hans eget vållande, fatalietid till ändrings-sökande gått förlorad, hvarföre han begär, att den försuttna tiden må

återgifvas; eller ock hafva, sedan domen i ett mål vunnit laga kraft, nya och förut okända skäl yppats, hvorigenom densamma, i fall af rättegångens förnyande, anses kunna häfvas. Uti hvardera händelsen bör domslutet fullgöras och borgen ställas för kostnad och skada, samt synnerliga grunder för ansökningen företes. Sedan vederparten deröfver fått afgifva sin förklaring, meddelas utslag i saken, hvarvid, i händelse af bifall, viss tid för sökanden utsättes i afseende å fullföljande af dess tilltänkta talan i målet, och stundom jemväl edgång ålägges parten deröfver, att han af de förekomna nya skälen eller deras vikt och betydelse tillförene ej haft kännedom. — Den yttersta utväg till vinnande af ändring i domslut, som fallit uti brottmål, är att medelst böneskrift hos Kejsaren anhålla om *benådning*. Ansökning härom ingifves jemte utslaget vanligen till Kejsrerliga Senaten, som, derest skäl att tillstyrka nåd ej förekomma, äger afslå densamma, men i motsatt fall, äfvensom alltid då saken angår lif eller ära, öfverlemnar ärendet jemte eget utlåtande till Kejsarens pröfning. En särskild art af slutlig pröfning i brottmål benämnes *leutation* och består deri, att, i mån af förekommande skäl och omständigheter, ansvaret genom öfverrätts utslag antingen mildras eller skärpes. Dylik mildring får i vissa mål, utan föregången hemställan hos Kejsaren, men likväl i Hans Majestäts namn, utöfvas af Hofrätten och Kejsrerliga Senatens Justitie Departement; om deremot skärpning skall äga rum, eller förbrytelsen är af den ovanliga beskaffenhet, att Lag derom ej finnes, bör saken till Kejsarens afgörande öfverlemnas. När åter en för groft brott anklagad person är i det närmaste förvunnen, men likväl nekar till förbrytelsen,

och den af honom eller henne ådagalagda vanart gör dess vistande på fri fot vådligt för allmänna säkerheten, kan den brottslige, uppå Hofrättens och Kejsrerliga Senatens hemställan hos Kejsaren, enligt Hans Majestäts förordnande, på längre eller kortare tid hållas i fängelse, eller till allmänt arbete på fästning eller tukthus, för att derunder af vederbörande presterskap anmanas till sann och uppriktig bekännelse af brottet; och om denna sker, följer ny ransakning och dom, hvaremot i annat fall den brottslige, på grund af vitsordadt godt uppförande under fängelsetiden, får efter Kejsrerliga Senatens pröfning och beslut frigifvas. — De böter, hvartill någon af domstol fälles, gå vanligen till treskiftes emellan kronan, häradet eller staden, och målsäganden eller allmän åklagare, som i saken fört talan; men böter, som på grund af Rättegångs Balken ådömmas, fördelas emellan kronan och åklagaren. Undantagsvis är dock för vissa fall en annan bötesfördelning i Lag och författningar påbjuden. För öfrigt märkes, att de i Lagen och åtskilliga äldre författningar stadgade bötesbelopp äro utsatta i daler silfvermynt, hvarföre, och då en daler motsvarar 48 kopek silfver, sagde bestämningar, vid förvandling till Finlands nuvarande myntenhet, ofta kunna förefalla mindre jemna och lämpliga, än de ursprungligen varit.

Tredje Afdelningen.

Sammandrag af Finlands Grundlagar och organiska författningar.

1. Rysslands Kejsare, Stor-Furste till Finland. Majestätsrättigheter.

Sedan Finland af Kejsaren Alexander I år 1808 förklarades vara såsom en särskild provins förenadt med Ryssland, är Ryske Kejsaren, under titel af *Stor-Furste till Finland*, detta lands monark, i enlighet med dess förut gällande grundlagar, hvilka af Hans Majestät år 1809 stadfästades och sedermera undfått vissa, af omständigheterna föranledda tillägg och modifikationer. Kejsaren äger full makt att styra, freda, frälsa och försvara landet; att styrka och handhafva rätt och sanning, sam förbjuda och afskaffa vrångvisa och orätt, så att ingen må förderfvas till lif, ära, lem, gods och välfärd, innan han blifvit lagligen förvunnen och vid behörig domstol dömd; att göra nåd, förunna utmärkelser åt dem, som genom trohet, dygd, tapperhet, studier och erfarenhet gjort sig välförtjente af Hans Majestät och landet, samt återgifva lif, ära och gods. Då nu riket är vidsträckt, samt ärenderna många och vigtigare, än att Kejsaren förmår dem ensam utreda,

biträdes Han deruti af särskilda högre domstolar och myndigheter, hvilka, liksom armarne vid kroppen, sträcka sig till allt det, som i landet bör göras och uträttas. Dessa äga rätt och makt, hvarje inom sin lagbestämda verkningskrets, att på Kejsarens och sitt dragande kall och embetes vägnar befalla sina underlydande, påminna dem om sina pligters fullgörande och infordra besked för deras förrättningar, samt böra derom, liksom angående sina egna sysslor, gifva Hans Majestät all nödig och åstundad underrättelse. Till följe häraf äger ock Kejsaren makt att efter Dess höga godtfinnande förordna om alla embeten i landet, hvilka med finske män böra besättas.

2. Landtdag och Ständer.

Då Kejsaren äskar utlåtande af Finlands folk öfver frågor, som röra hela landet, sammankallas dess ombud eller representanter till rådpläging vid *landtdag*. Finska folket är i detta afseende indeladt uti fyra stånd: adel, prester, borgare och bönder, hvilkas ombud ståndsvis sammanträda till öfverläggning inom sig och uti sin allmänna förening benämnas landets *Ständer*. *Ridderskapet och Adeln*, det ursprungliga ståndet för hof- och krigstjenst, utgöres af alla på Finlands Riddarhus introducerade adeliga ätter, fördelade i tre klasser: Herreklassen, eller grefvar och friherrar; Riddareklassen, omfattande alla de ätter, hvilkas förfäder varit riksråd i Sverige eller kommandörer af svenska nordstjerne- och svärdsorden, äfvensom åtskilliga andra, för sin ålder dit uppflyttade adeliga ätter; samt Svenneklassen, som upptager öfriga medlem-

mar af Ridderskapet och Adeln. Hvar och en ätt representeras af dess hufvudman (caput familiæ) efter förstfödsrätt, eller äldste sonen af äldsta lefvande släktlinjen. Hvarje klass har en röst, som vid skiljaktighet bestämmes efter flesta rösterna inom densamma; och om klassernes meningar sig emellan äro olika, blir den, hvilken två klasser hyllat, gällande såsom ståndets. Adelns taleman eller ordförande har titel af Landtmarskalk och utnämnes af Kejsaren. *Prestaståndet*, som i egenskap af religionens och bildningens sakförare äfven bär namn af lärostånd, omfattar i allmänhet icke blott dem, som äro behörigen invigde till presteambetet, utan ock alla innehafvare af lärarekall vid landets undervisnings-anstalter, äfvensom åtskilliga civila tjänstemän vid desamma. Detta stånd representeras af biskoparne och dessutom valda ombud, hvilka kyrkoherdar och kapellaner, inom hvarje prosteri för sig eller några prosterier samfäldt, dertill i föreskrifven ordning utsett. Sjelfskrifven taleman är Erkebiskopen. *Borgareståndet* företräder den del af industrien, som benämnes stadsmanna-näring, och består derföre af städernes egentliga borgare eller dem, hvilka der vunnit burskap. Representanterne för detta stånd väljas af borgerskapet inom hvarje stad, hvarvid dock några mindre städer få förena sig om samma person. Talemannen utnämnes af Kejsaren. *Bondeståndet* eller allmogen, som idkar landtmanna-näring, representeras af ombud, som inom hvarje härad eller några härad samfäldt väljas af bönder, hvilka der innehafva krono-, eller ock äga kronoskatte eller frälseskatte hemman. Talemannen och ståndets sekreterare utses af Kejsaren.

3. Landtdags-förhandlingar. Lagstiftning.

Vid landtdag förehafvas hos Ständerne inga andra ämnen, än dem Kejsaren låter till öfverläggning framställa; och i fall Ständernes mening slutligen af Kejsaren gillas, blir densamma derigenom upphöjd till kraft och verkan af Lag. I frågor om förändring af grundlagar och ståndsprivilegier fordras samtliga ståndens bifall; och likaså vid påläggande af nya gärder eller skatter samt utskrifning af krigsfolk. Men om fiende med härsmakt angriper landet, har Kejsaren rätt att vidtaga nödiga mått och steg för detsammas säkerhet och bästa, dock sålunda, att de för krigets skull tillkomna gärder vid dess slut åter upphöra. Uti andra lagfrågor, än de ofvannämnde, är tre stånd samstämmighet tillräcklig; och om två stanna emot två, förblifver saken i samma skick som förr. Hvad deremot beträffar ekonomiska, administrativa och politiförhållanden, som bero af omständigheterna och därför under tidens lopp äro förändring underkastade, äger Kejsaren att jemväl utan Ständernes hörande påbjuda och till efterlefnad stadga det, som för landet finnes nödigt eller nyttigt, samt med grundlagar, ståndsprivilegier och allmän Lag låter förena sig. I detta afseende kunna äfven vederbörande högsta myndigheter, antingen sjelfmant, eller efter förslag af underlydande verk, eller ock uppå derom gjord ansökning af särskilda stånd, korporationer eller enskilda personer i landet, hos Kejsaren göra underdånig framställning om behovet af nya stadganden. När ett förslag till ny lagstiftning, efter föregången pröfning eller beredning i ofvanstående måtto, blifvit af Hans Maje-

stätt medelst egenhändig påskrift gilladt, öfverlemnas detsamma genom General Guvernören till Senaten, som i Kejsarens namn utfärdar derom en allmän *författning*, hvilken genom tryck publiceras och i kyrkorna kungöres till vederbörandes kännedom och efterrättelse. Förordnanden i ämnen af synnerlig vikt och allmänt intresse utgå ock stundom genom *manifest*, som af Kejsaren underskrifves. Om åter erfarenheten ådaga-lagt, att något stadgande i Lag eller författningar vid förekommande fall varit mindre tydligt och föranlett tvifvelsmål om dess rätta tillämpning, afgifver Kejsaren, uppå framställning af Senaten och General Guvernören, *förklaring* deröfver, hvilken på förstnämnde sätt offentliggöres, eller ock genom skrifvelse från Senaten meddelas blott vissa embetsmyndigheter till framtida iakttagande.

4. Rättsvårdande och regeringsmyndigheter. Kejserliga Senaten för Finland.

Såsom ofvanföre blifvit nämnt, äger Kejsaren att handhafva icke blott vården om Lag och rätt, utan ock ledningen och förvaltningen af allt, som rörer landets intellektuella och materiella intressen. Han biträdes häruti af särskilda embetsverk, hvilka äro liksom organer för högsta makten i staten. Deras verksamhet består således i utöfningen af den myndighet, som blifvit åt dem anförtrodd; och allt hvad derutöfver är, kvarstår för Kejsarens personliga pröfning och afgörande. Bland Finlands auktoriteter märkes främst *Kejserliga Senaten*, emedan dess vidsträckta befogenhet utöfvas i Kejsarens namn samt omfattar både rättsvård

och regering eller förvaltning. Syftemålet för denna myndighet är, enligt dess Reglemente, att den särskilda embetsmanna-verkningskretsen i landets provinser skall äga en föreningspunkt eller öfverstyrelse, som har att leda dem, bibehålla samstämmighet i grundsatser, gifva Lagarne styrka och verksamhet, vaka öfver rättvisans skipande samt meddela en förmånlig rörelsekraft till främjande af allmän upplysning och idoghet. Senaten består derföre af tvenne Departementer: *Justitie Departementet*, för den egentliga lagskipningen, och *Ekonomie Departementet*, för allmänna hushållningens särskilda föremål. Ordförande är General Guvernören eller hans Adjoint, och för öfrigt utgöres Senaten af en vice ordförande och sju ledamöter inom hvardera Departementet. Senatens vice ordförande och ledamöter, som kallas senatorer, utnämnas af Kejsaren, till ena hälften bland finska Ridderskapet och Adeln, samt till den andra bland medborgare af landets öfriga stånd, hvarje gång för en tid af tre år. Inom Justitie Departementet fordras till domfört antal fem, men i mål, som gå å lif eller ära, sju ledamöter, ordföranden inberäknad. Uti Ekonomie Departementet afgöras mindre betydande ärender af tre, när de äro om beslutet ense, men eljest fordras minst fem, uti hvilkas antal ordföranden jemväl ingår. Vid skiljaktighet i meningar beräknas rösterna efter allmän Lag, och beslutet underskrifves af alla, som i sakens afgörande deltagit. Målen föredragas af referendarie-sekreterare, som förbereda dem medelst infordrande af nödiga handlingar, och i vissa fall jemväl afgifva berättelse samt eget betänkande i saken. Emedan en del af Kejsarens maktfullkomlighet är åt Senaten öfverlåten, böra alla dit

ingifne ansökningar ställas till Hans Majestät, äfvensom utslag och expeditioner derifrån utgå i Kejsarens höga namn; men om Kejsaren personligen afgjort ärendet, utmärkes sådant i den af Senaten utfärdade expeditionen medelst tillägg af orden: enligt Hans Kejsersliga Majestäts eget beslut.

5. Kejsersliga Senatens Plenum.

Uti vissa fall sammanträda Kejsersliga Senatens begge Departementer till gemensam öfverläggning i *Plenum*, hvarvid ordet föres af General Guvernören eller hans Adjoint, samt under deras frånvaro af den främste bland vice ordförande inom Departementerna. Vid dylika sammanträden handläggas förnämligast ärenden, som Kejsaren öfverlemnadt till Pleni utlåtande, och skrivelser från Hans Majestät, hvilka innehålla förordnanden angående landets invånare i allmänhet; äfvensom frågor om förklaring af gällande Lag eller författning, som till Kejsarens eget afgörande hemställas, samt ansökningar om dispens eller befrielse i vissa fall från iakttagande af hvad Lag och författningar i allmänhet stadgat. Uti sistnämnde hänseende har Kejsaren till Senatens Plenum öfverlemnadt att, efter pröfning af omständigheterna och utan hemställan, förklara omyndig person för myndig; att tillåta äktenskap före uppnådd laga ålder, eller innan laglig sorgetids utgång, eller ock emellan personer, hvilka eljest för skyldskap eller svägerlag ej finge gifta sig med hvarandra; att för adelig enka eller jungfru meddela tillstånd till giftermål med ofrälse man, under bibehållande af adeliga rättigheter; att bevilja skilnad i äktenskap för en eller

annan orsak, och tillåtelse för den skyldiga maken att ingå nytt gifte; att från äktenskaps fullbordan frikalla personer, hvilka enligt Lag vore dertill förbundna; att tillåta prest- eller pastoral-examens undergående före uppnådd laga ålder; samt att bevilja befrielse från lärdomsprof, som äro föreskrifna för inträde i landets rättegångsverk och öfriga grenar af civila styrelsen. Dessutom har Senaten i Plenum undfått rättighet att afgöra frågor om pastoraters och domsagors klyfning, samt att bevilja extra nådår åt aflidne presters och skollärares enkor och barn. Öfver alla dessa ärender bör Senaten dock för hvarje månad till Kejsaren insända förteckning jemte handlingarne uti hvarje mål. Men öfriga fall af benådning, såsom återgifvande af lif, ära och gods, beviljande af pensioner, nådegåfvor, förläningar och utmärkelser m. m. bero af Hans Majestäts eget beslut och godtfinnande. Från Senatens Plenum utfärdas, enligt Kejsarens förordnande, fullmakter å vissa embeten och värdigheter, som af Hans Majestät besättas och förlänas, samt afskedsbref från sådana embeten.

6. Justitie Departementet.

Kejserliga Senatens *Justitie Departement*, såsom högsta domstol i landet, upptager civila tvister och brottmål, hvilka dit inkomma medelst ansökt revision af Hofrätts domslut, genom besvär öfver Hofrätts eller annan öfverdomstols utslag, eller ock i hemställningsväg från öfverrätt, äfvensom omedelbart genom rensnings- eller nådeansökning. Dessa mål afgöras i bemälda Departement, såsom sista instans, derest icke saken undantagsvis, i följd af deri fallen slutlig döds-

dom, eller på grund af tillstyrkan om nåd eller skärpning af straffet, eller ock med afseende å förbrytelsens egenskap af statsbrott, bör till Kejsarens pröfning hemställas. Uti Justitie Departementet handläggas jemväl besvär öfver Guvernörs utslag i mål angående värfning och försvarslösa personers behandling; hvarjemte samma Departement äger att, utan hemställan hos Kejsaren, pröfva nästnämnde personers nådeansökningar om befrielse från allmänt arbete. Dessutom har Senatens Justitie Departement att upptaga och slutligen afgöra besvär öfver Ägodelningsrätts utslag i storskiftesmål, äfvensom särskilda uti förvaltningsmål förekommande rättsfrågor, hvilka förut, under svenska styrelsen af Finland, hört till speciella statsmyndigheter eller kollegier, men efter deras upphäfvande underlagts Hofrätterne och derifrån genom besvär dragas till Senatens pröfning. För öfrigt tillkommer Justitie Departementet icke allenast att pröfva besvär öfver befordringar inom Hofrätterne och der upprättade förslag till återbesättande af lediga domaretjenster, samt öfver Guvernörs utslag angående val till dylika sysslor i stad, utan ock att hos Kejsaren anmäla om ledighet af sådana embeten vid justitiestaten, hvilka af Hans Majestät utan föregånget förslag besättas. Målen beredas och föredragas af referendarie-sekreterare, bland hvilka den, som handlägger storskiftesärender, öfver hvarje sådant jemväl afgifver skriftligt betänkande.

7. *Ekonomie Departementet.*

Kejserliga Senatens *Ekonomie Departement* upptager alla mål rörande Finlands allmänna hushållning,

äfvensom stridigheter, hvilka stå uti oskiljaktigt sammanhang med förvaltningsmål. I afseende å ärendernas beredning och utarbetande till föredragning är detta Departement indeladt uti fem Expeditioner, af hvilka hvarje står under en Senator såsom chef, samt har en eller tvenne referendarie-sekreterare, som föredraga målen och öfver dem afgifva skriftligt betänkande. *Kansli Expeditionen* handlägger de mål, som höra till politi-förvaltningen, och således angå: vården om allmänna ordningen, lugnet och säkerheten i landet; censuren, boktryckerierna och bokhandeln; postverket och skjuts-inrättningen, samt allmänna vägars och broars underhåll; allmänna byggnader och militärisk in-
 kvartering; fattigvård och allmänna välgörehets-anstalter; lösdrifveriets förekommande, tukthus och fängelser; offentliga anstalter för helsovården, medicinalverket samt medel emot farsoter och boskapssjuka; äfvensom mått, mål och vigt, som i landet skall begagnas. Till Kansli Expeditionens handläggning höra ock alla befordringar till embeten och tjänster inom den civila administrationen, så vidt dessa antingen af Ekonomie Departementet eller, uppå dess anmälan, af Kejsaren besättas. Nämnde Expedition tillkommer dessutom att emottaga alla till bemälda Departement ankommande bref och handlingar, fördela dem på Expeditionerne, samt utfärda resolutioner från Departementet och Senatens Plenum, äfvensom att handhafva officiel brefvexling om nödiga meddelanden emellan landets och främmande makters domstolar och embetsmän. *Finans Expeditionen* har inseende öfver kronans egendom och dess förvaltning, samt landets näringar. Dess göromål bestå således i uppsigt öfver alla kronogods och till-

hörigheter, deras utarrenderande och skatteköp, samt handläggning af tvister derom; allmän tillsyn öfver tullverket, stämplat pappers förfärdigande och bruk, samt kronans öfriga tillfälliga intrader; samlande af noggranna uppgifter öfver landets allmänna inkomster; beredande af det förslag öfver hvarje nästföljande års utgifter, som underställes Kejsarens pröfning och stadfästelse; användande af anslagna medel efter behof och tillgång; vård om åkerbruk, handtverkerier, manufakturer, bergverk och bruksrörelse, handel, sjöfart och öfriga grenar af landets industri; inseende öfver finska banken, lots- och båkinrättningen, landtmäteriet, forstväsendet och karteverket, samt kontrollen öfver guld, silfver och tenn, som i landet förarbetas; äfvensom handläggning af frågor om vattenverks byggande, strörensningar och sjöfällningar. Till Finans Expeditionen hör ett kamrerare-kontor, hvarifrån utlåtande afgifves i frågor om statens inkomster och utgifter.

8. Fortsättning.

Militie Expeditionen handlägger alla ärender, som angå militär-förvaltningen, hvarföre till dess behandling höra: frågor rörande finska indelta och värfvade truppernes ekonomi samt indelnings- och roteringsverket; förvaltning och redovisning af de till militära behof bestämda fonder samt upprättande af årliga statsförslag deröfver; ärender angående de för finska militären nödiga byggnader, samt uppsigt öfver militie boställens förvaltning och utarrenderande; tillsyn öfver finska krigskommissariatet; äfvensom frågor om den i Finland förlagde ryska militärens förseende med nödiga behof,

så vidt dessa böra af finska medel bekostas. Expeditionen har sitt kamrerare-kontor, hvarifrån utlåtande i ofvannämnde förvaltnings- och räkenskapsmål infordras. *Kammar- och Räkenskaps Expeditionen* handhafver högsta inseendet öfver uppbörd och redovisning af kronans allmänna inkomster, granskningen af publika räkenskaper, tillsyn öfver mantalslängderne och tabellverket eller folkräkningen, samt bokföringen af Senatens utgifter. Vid Expeditionen finnes ett särskildt kamrerare-kontor, hvarifrån yttrande i mål rörande kronoppbörd och redovisning afgifves. *Ecklesiastik Expeditionen* handlägger administrativa ärender angående kyrkan, allmänna skolverket samt kyrko- och skolstaten, hvilka mål vanligen förut i Domkapitlen förevarit; dock undantagas härvid frågor om byggnaders uppförande, som höra till Kansli Expeditionens åtgärd. Referendarie-sekreteraren i Ecklesiastik Expeditionen bör vara medlem af landets presterskap. — Expeditionerne i Senatens Ekonomie Departement äga gemenskap med hvarandra, såsom delar af samma styrelse. De kunna ock sammanträda till gemensam öfverläggning, men hafva hvarken då eller allena för sig någon domsrätt, hvilken endast tillhör Ekonomie Departementet; och vid skiljaktighet i meningar beräknas Expeditions-chefens röst lika med hvarje annan ledamots. Undantagsvis äga Expeditionerne likväl att, utan föregången anmälan i Ekonomie Departementet, afgöra ärender, som blott angå verkställighet af förut gifna förordnanden, såsom infordrande af förklaringar, meddelande af resolutioner, utgifvande af handlingar, pröfning af auktions-anbud för entreprenader under 500 rubels belopp o. s. v. Ekonomie Departementets be-

fogenhet är inskränkt till den administration, Kejsaren åt detsamma anförtrodd. Det äger fördenskull icke att förordna om några utgifter, hvilka ej finnas i den för året fastställda stat anslagna; och utomordentliga utgifter kunna i allmänhet endast ske på Kejsarens uttryckliga befallning. Dock är åt Ekonomie Departementet öfverlemnadt att, för allmänt nyttiga ändamål eller af särskilda omständigheter påkallade behof, bevilja tillfälliga utgifter utöfver staten, till ett belopp af 885 rubel 80 kopek.

9. General Guvernören.

General Guvernören i Finland har embets-åligganden af tvåfaldig beskaffenhet: såsom ordförande i Kejsarliga Senaten, och i egenskap af General Guvernör. Uti förra hänseendet äger General Guvernören att, så ofta han icke är hindrad af andra embetsgöromål eller laga förfall, bivista Senatens sammanträden och dervid föra ordet, samt att underskrifva alla beslut, i hvilka han deltagit. Om General Guvernören i något mål är af skiljaktig mening, låter han införa densamma i protokollet, och får dessutom särskildt hos Kejsaren anmäla sina anmärkningar emot Senatens beslut; dock hindrar sådant icke verkställigheten deraf, der den eljest utan föregången underdånig hemställan äger rum. Undantagsvis märkes, att General Guvernören inom Senatens Justitie Departement ej har domsrätt uti tvistemål, utan blott att vaka öfver deras lagliga behandling. General Guvernören emottager Kejsarens reskripter till Senaten samt Senatens till Hans Majestät afgående bref och hemställningar, för att vi-

dare befordras. Öfver de mål, som äro utarbetade och färdiga till föredragning i Senaten, äger General Guvernören att undfå förteckningar af vederbörande referendarie-sekreterare. General Guvernören brevexlar i förekommande fall med Senaten samt öfriga embetsverk och myndigheter i landet. Förslag till lediga tjänster, som af Kejsaren besättas, böra efter föregången pröfning i Senaten öfverlemnas till General Guvernören, om han vistas på orten och ej öfvervarit dessa ärender; hvarefter hans utlåtande jemte Senatens insändes till Hans Majestät. Vid tjänsters besättande af Senaten inhemtas jemväl General Guvernörens yttrande, när han vistas på orten och ej deltagit i sakens afgörande. För att hafva tillsyn öfver ärendernas gång undfår General Guvernören vid hvarje halft års förlopp från Senatens Plenum och Departementerna förteckningar, icke blott öfver ankomna Kejsarliga reskripter jemte uppgift om verkställigheten af deri gifna befallningar, utan ock öfver afgjorda och oafgjorda mål; genom Justitie Departementet, enahanda uppgifter öfver de vid Hofrätterne förehafde ärender samt särskildt öfver leutationer och religionsmål, äfvensom sammandrag öfver de å kronans allmänna häkten fängsliga personer; och från Ekonomie Departementet, inom Mars månad redovisning för Senatens expensemedel för nästföregående år, inom Oktober summarisk räkning öfver föregående årets statsinkomster och utgifter, samt inom November förslag öfver det följande årets enahanda poster; äfvensom uppgifter öfver de för hvarje halft år influtna, utbetalda och behållna statsmedel, samt för hvarje månad sammandrag öfver uppbörd, utgift och behållning i hvarje läns ränteri. Dessa förteckningar in-

sänder General Guvernören, efter skedd granskning, till Kejsaren; och om någon oordning vid ärendernas handläggning ägt rum, eller fängslad person fått vidkännas oförtjent lidande, öfverlemnas saken till Prokuratorns embetsåtgärd.

10. Fortsättning.

General Guvernören är, i kraft af detta sitt em-
bete, chef för Finlands civila styrelse, och äger för-
nämligast vaka deröfver, att allmänna lugnet och säker-
heten bibehålles, Kejsarens bud och förordningar noga
efterlefas och verkställas, äfvensom landets inbyggare
skyddas vid Lag samt sina privilegier, fri- och rättig-
heter. Till följe häraf har General Guvernören huf-
vudinseendet öfver polisen i städerna och på landet,
öfver fattigvården jemte hämmandet af lösdrifveri och
tiggeri, samt öfver kronans magasin, de administrativa
myndigheterna m. m. Uti dessa afseenden äger Ge-
neral Guvernören vidtaga alla nödiga och lagenliga åt-
gärder i samråd med Senatens Ekonomie Departement,
eller, derest tiden sådant ej medgifver, omedelbart ge-
nom länens Guvernörer, hvarom likväl Senaten under-
rättas, till förekommande af eljest möjligen stridiga be-
fallningar. General Guvernören har äfven tillsyn öfver
uppbördsverket, ränterierne och länestyrelserna, samt
äger i sådan hänsigt att jemte Senatens Ekonomie De-
partement föreskrifva, hvad till ordning och arbetets
fortgång lända kan. Dessutom är General Guvernören
berättigad att vid inrättningar, som hafva sin särskilda
styrelse, erinra vederbörande om skyndsamt rättelse af
förelupen oordning, samt i viktigare fall, och till före-

kommande af skadliga följder, vidtaga nödiga mått och steg, hvarom dock underrättelse genast skall meddelas den eller dem, som inseendet öfver inrättningen tillkommer. Hos General Guvernören bör obehindradt tillträde äga rum för hvar och en, som föranlåtes att söka hans beskydd; dock har General Guvernören icke att upptaga besvär öfver underdomstolars och Guvernörers åtgärder, samt ansökningar, som höra till öfverrätters eller Senatens afgörande, utan hänvisar de sökande till ort, som vederbör. Klagomål öfver embetsmäns fel i tjensten öfverlemnas till Prokuratorns handläggning, hvaremot de, som i embetet utmärkt sig genom rättvisa, nit och verksamhet, af General Guvernören anmälas till Kejsarens särskilda åtanke. Om någon vill anföra klagomål öfver General Guvernören, böra desamma till Kejsaren insändas med posten, under försegling och påskrift: att af Hans Kejserliga Majestät egenhändigt emottagas. Vid befallningars meddelande till lägre domstolar och tjenstemän äger General Guvernören ej förbigå deras öfverrätter och förmän, derest icke ovanlig skyndsamhet är nödig, och annan laga utväg ej finnes; dock bör vid sådant fall den förbigångna myndigheten derom underrättas, i afseende å behörig tillsyn öfver verkställigheten. General Guvernören har att egna synnerlig omtanke åt näringarnes förkofran samt deröfver inhemta upplysningar af embetsmän och andra sakkunnige medborgare, äfvensom emottaga förslag till kronans eller det allmännas gagn, hvilka, efter skedd undersökning om deras lagliga och ändamålsenliga beskaffenhet, öfverlemnas till Kejsarens granskning. General Guvernören gör årligen tvenne embetsresor, hvardera gången genom hälft-

ten af landet, och åtföljes af en Senator, Prokuratorn, dess substitut eller någon referendarie-sekreterare. Der-vid undersökes lagskipningens och förvaltningens gång i allmänhet, tillståndet uti ränterier, kronomagasiner, häkten, allmänna skolor, fattig- och sjukhus m. m. samt huru allmänna byggnader, vägar och gästgifverier äro vidmakthållna, äfvensom allt hvad till näringarne och allmänna hushållningen hör. De brister, missbruk och oordningar, som sålunda upptäckas, befordrar General Guvernören till skyndsam och laglig rättelse genom vederbörande embetsmyndighet, samt inberättar till Kejsaren om förloppet af dylik embetsresa. För öfrigt har General Guvernören jemväl att, efter uppgifter af Guvernörerne och befälhafvare vid gränsen, till Hans Majestät på bestämda tider insända förteckningar öfver resande ifrån och till utrikes orter, samt berättelser om landets allmänna tillstånd och märkeliga händelser inom detsamma.

II. General Guvernörens Adjoint och Kansli.

Då General Guvernören icke är i tillfälle att beständigt vistas i Finland, biträdes han af en *Adjoint*, som af Kejsaren tillförordnas och har sin bostad i Helsingfors. Denne Adjoint äger att, lika med General Guvernören, föra ordet i Senaten; dock är General Guvernören ensam förbehållet att till Kejsaren ingå med särskildt utlåtande i anledning af Senatens beslut, äfvensom att till Kejsaren befordra Senatens hemställningar och meddela densamma Kejsarens befallningar. Adjonten brefvexlar i mål, som angå verkställighet och upplysningars infordrande, med alla myndigheter i Finland och Ryssland, utom ministrar och dem, som

förestå hufvuddelar af Kejsaredömet's styrelse och med hvilka endast General Guvernören har omedelbar kommunikation. Inspektionsresor och andra åligganden, som General Guvernören ej kan personligen fullgöra och förty finner nödigt att åt Adjointen uppdraga, skola af honom verkställas, hvarvid han jemväl äger befrämja rättelse af missbruk och oordningar; men mål af större vikt samt ärender, som fordra särskild framställning hos Kejsaren, böra till General Guvernörens handläggning öfverlemnas. Ansökningar och klagoskrifter äger Adjointen emottaga, samt efter sakens beskaffenhet till General Guvernörens eller Prokuratorns behandling hänskjuta; och för öfrigt har Adjointen att hos General Guvernören anmäla allt hvad han, i hänseende till landets styrelse, anser nödvändigt och nyttigt. När General Guvernören af sjukdom eller annat förfall är hindrad att utöfva sitt embete, förestås detsamma i hela dess vidd af hans Adjoint; och om General Guvernören ankommer till Finland, upphöra Adjointens åligganden i öfrigt, utom att han äger i Senaten föra ordet, då General Guvernören ej är der tillstädes, samt bestrida de göromål, hvilka General Guvernören under sin vistelse i landet åt Adjointen uppdrager. För General Guvernörens behof är ett *Kansli* i Finlands hufvudstad inrättadt, hvilket jemväl af Adjointen hos General Guvernören begagnas. Det förestås af en direktör och utgöres af tre expeditioner, hvarje under sin särskilda chefs ledning.

12. Prokuratorn i Kejsarliga Senaten.

Prokuratorn i Kejsarliga Senaten biträder General Guvernören med inseendet deröfver, att Lag och för-

fattningar vid landets embetsverk iakttagas och hvarje tjensteman uppfyller sin skyldighet, så att icke någon må blifva lidande i sin tillståndiga rätt; och är Prokuratorn i detta afseende General Guvernörens befallningar omedelbart underkastad. Med hänsigt till Senaten äger Prokuratorn tillse, att alla dit inkomna mål behörigen handläggas och de i dem fattade beslut expedieras. Prokuratorn bör derföre, så ofta hans öfriga embetsgöromål det medgifva, öfvervara Senatens sammanträden samt i synnerhet justeringen af protokollerna, hvilka eljest honom till genomläsande meddelas; och äger Prokuratorn att inför Senaten till protokollet anmäla de påminnelser, till hvilka han af Lag och sakernas beskaffenhet finner sig befogad, utan att likväl verkställigheten af Senatens beslut derigenom hindras. Prokuratorn tillkännagifver hos vederbörande Expeditions chef, Vice-ordförande eller Departement i Senaten om deras underlydande tjenstemäns försumlighet, samt utför eller låter behörigen utföra de mål, som af Senaten eller General Guvernören till hans handläggning öfverlemnats, samt de åtal emot embetsmän och enskilda personer, hvilka han sjelf, efter skedd anmälan hos General Guvernören, anser böra anställas. I fall General Guvernören, dess Adjoint eller Senatens Vice-ordförande och ledamöter, vid utöfningen af deras embeten, skulle afvika från Lag och författningar, åligger Prokuratorn att deremot göra föreställning och tillika uppgifva det lagstridiga; men om sådan erinran lemnas utan uppmärksamhet, står det honom öppet att omständligen inberätta saken till Kejsaren. — Hvad för öfrigt beträffar lagskipningen och allmänna ordningen inom landet undfår Prokuratorn särskilda uppgifter öfver

Hofrätternes verksamhet, dagböcker från Ägodelningsrätterne och förteckningar öfver fiskaliska åtal emot domare, för att, i fall någon försummelse ägt rum, vidtaga nödig embetsåtgärd. Enskilde parter äga ock att anmäla sina klagomål emot embetsmän hos Prokuratorn, som deröfver inforrar vederbörandes förklaring och, i fall skäl dertill förekomma, hänskjuter dylika angifvelser till laga åtal samt förordnar allmän åklagare dervid; dock fordras General Guvernörens förordnande, när Guvernörer skola för tjenstefel ställas under tilltal. Öfverrätter och Guvernörer böra lemna Prokuratorn handräckning i alla mål, der sådant äskas. Prokuratorn har tillsyn öfver kronans häkten, i afseende å fångarnes bevakning och behandling, hvarföre desamma på vissa tider inspekteras af honom, eller ock af Hofrätternes advokatfiskaler, eller städernes borgmästare jemte en rådman och stadsfiskal; och i fall desse upptäcka oordningar, anmäles förhållandet hos Guvernören samt derefter, samt om rättelse ej påföljer, jemväl hos Prokuratorn. Förteckningar öfver fångarne böra för hvarje månad genom Guvernör och Hofrätt ingå till Prokuratorn, i afseende å granskning och beifrande af möjligen förelupna olagligheter; derå han för hvarje halfår till General Guvernören insänder summariskt utdrag af desamma, jemte anmälan om sina embetsåtgärder i dylika fall. Likaledes har Prokuratorn att emottaga de särskilda arbetsförteckningar, som från Senaten och Hofrätterne afgifvas, samt efter skedd granskning öfverlemna dem till General Guvernören, med tillkännagifvande af hvad han dervid haft att anmärka eller i embetsväg vidtagit. Prokuratorn åligger ock att inom Juli månad hvarje år till Senatens Justitie

Departement afgifva berättelse om alla civila och brottmål, som under nästföregående år vid landets domstolar och hos Guvernörerne förekommit, i hvilket afseende redogörelser och förteckningar enligt formulär och inom föreskrifven tid skola från bemälda myndigheter till Prokuratorn insändas. Alla kronans ombudsmän och fiskaler stå under Prokuratorns befallning och tillsyn, hvarföre han vid besättande af vissa högre fiskaltjänster afgifver sitt utlåtande, samt själf äger utnämna och för tjänstefel suspendera lands- och stadsfiskaler. Slutligen åligger Prokuratorn i allmänhet att, derest han finner någon åtgärd nyttig eller nödig till skyddande af medborgares rätt och oordningars hämmande, ofördröjeligen meddela General Guvernören sin mening derom. Prokuratorn biträdes af en substitut, som under den förres jäfvighet eller laga förfall företräder hans ställe, samt äfven eljest äger handlägga de göromål, hvilka Prokuratorn öfverlemnar till hans åtgärd; och dessutom är för ofvannämnde embetsärender en särskild Expedition i Senaten inrättad.

13. Kejsarens Kansli och Stats Sekretariat för Finland. Komitén för finska ärender.

Sedan de ärender, som höra till Kejsarens afgörande, blifvit af Senaten på ofvan omförmäldt sätt förberedda, öfverlemnas desamma jemte handlingarne genom General Guvernören till *Kejsarens Kansli och Stats Sekretariat* för Storfurstendömet Finland. Detta embetsverk förestås af Minister-Stats-Sekreteraren, som har sig till biträde en Adjoint, hvilken vid chefens frånvaro eller laga hinder förvaltar hans embete. Kan-

sliet utgöres af tvenne afdelningar, den första för skriftvexlingen på ryska och den andra för hvad på svenska språket författas. Chefen och hans Adjoint, äfvensom Kansliets expeditions-sekreterare och samtliga underlydande tjänstemän äro pliktiga att bevara ärenderna i obrottslig tystnad. Alla skrivelser, med hvilka Senaten eller General Guvernören till Kejsaren inkommer, uppbyttas af Minister-Stats-Sekreteraren, derest de icke bära anteckning, att af Hans Majestät egenhändigt emottagas. Målen förberedas slutligen genom Minister-Stats-Sekreteraren, som i fall af behof äger utaf General Guvernören eller Senaten infordra ytterligare upplysningar. I sådant afseende är dessutom vid Stats Sekretariatet en ständig *Komité* tillsatt, hvilken har att granska alla de ärender, som, jemlikt Kejsarens förordnande, af Minister-Stats-Sekreteraren till Komiténs pröfning öfverlemnas, hvarefter dess utlåtanden böra till Kejsarens skärskådande hemställas. Komitén utgöres af Minister-Stats-Sekreteraren, såsom ordförande, och dess Adjoint såsom ledamot, hvarutom tre andra ledamöter af Kejsaren, hvarje gång på tre år, inkallas. Bland de sednare utses en af Hans Majestät omedelbart, och tvenne föreslås af General Guvernören och Senaten gemensamt, företrädesvis ibland Senatorer eller Guvernörer och andra högre embetsmän i Finland, hvilka likväl såsom ledamöter i Komitén bibehållas vid sina förra embeten. Komitén har en särskild embetsman, som föredrager ärenderna, och vid dess sammanträden skola, utom ordföranden, åtminstone två ledamöter närvara. För hvarje mål uppsättes under föredragandens tillsyn ett protokoll, deruti ärendets beskaffenhet upptages, samt Senatens och General Guver-

nörens i saken afgifna yttranden, äfvensom Komiténs betänkande eller den i densamma förefallna omröstning införas.

14. Fortsättning.

Innan ärender blifva hos Kejsaren föredragna, upprättas vid Stats Sekretariatet, af General Guvernörens och Senatens hemställningar i hvarje mål, en not enligt formulär och på ryska språket, hvilken i korthet, men trovärdigt, upptager ärendet samt General Guvernörens eller Senatens yttrande jemte de hufvudsakliga skäl, hvarpå detsamma är grundadt. Om åter saken är af synnerlig vikt, öfversättes Senatens hemställan och General Guvernörens särskilda utlåtande, då sådant afgifvits, i hela deras vidd på nämnde språk. Noten föredrages hos Kejsaren genom Minister-Stats-Sekreteraren, hvarvid alla till saken hörande handlingar jemväl böra i hufvudskrift vara till hands, för att utreda de ytterligare omständigheter, öfver hvilka Kejsaren, före målets afgörande, kan vilja hafva upplysning. Om åter saken, i följd af Kejsarens förordnande, förevarit vid Komitén för finska ärender, bör dess protokoll jemväl vid föredragningen Hans Majestät föreläggas. I fall Kejsaren genom sitt beslut gillar Senatens eller General Guvernörens yttrade mening, blir sådant på noten af Hans Majestät egenhändigt antecknad; men i motsatt händelse, eller om Kejsaren finner för godt att meddela särskildt förordnande, åligger Minister-Stats-Sekreteraren att till nästa föredragning upprätta och till Kejsarens stadfästelse anmäla en jemlikt annat formulär författad lista å sålunda vidtagna beslut och

förordnanden, hvarpå Hans Majestät gör dylik anteckning. Kejsarens beslut tillkännagifves för Komitén och meddelas uti bref af Minister-Stats-Sekreteraren åt General Guvernören samt genom honom åt Kejserliga Senaten. Minister-Stats-Sekreteraren ansvarar för de från Stats Sekretariatet utgående expeditioners enlighet med Kejsarens beslut, och förste expeditionssekreteraren vid andra afdelningen för riktigheten af de öfversättningar, som derifrån utfärdas. Hvarje års allmänna statsförslag samt reglementariska stadganden och manifest bekräftas af Kejsaren genom egenhändig påteckning eller underskrift, och öfverlemnas i ofvanberörde ordning genom General Guvernören till Senaten. Vid beviljande af anslag på ordinarie stat eller tillfälliga utbetalningar öfver 2857 rubel 20 kopek samt pensioner, äfvensom i mål af större vikt, meddelas Kejsarens beslut genom reskript, undertecknadt af Hans Majestät, till General Guvernören. Med Kejsarens underskrift utfärdas äfven grefve-, friherre- samt adelsbref och diplomer, alla utnämningar till förtroende-befattningar, äfvensom fullmakter och afskedsbref rörande embeten inom vissa högre rangklasser. Uti mål, som tillhöra Kejsarens pröfning, är sökande förbjudet att till Hans Majestäts Kansli eller Stats Sekretariatet ingifva sina underdåniga ansökningar, utan böra dessa inlemnas antingen till Senaten, eller inom länet, der sökanden bor, till Guvernören; hvarefter han insänder handlingarne till Senaten, som, i fall skäl förekomma till bifall eller anmälan af saken hos Kejsaren, öfverlemnar ansökningen till Hans Majestäts afgörande, men eljest afslår densamma.

15. Öfver- och underrätter.

Från Kejsarliga Senatens Justitie Departement går instans-ordningen af rättsvårdande myndigheter nedåt i tvenne olika hufvudrigtningar, eller genom *allmänna* och *särskilda* domstolar. De förra, som upptaga och afgöra mål rörande statens medborgare i allmänhet, hafva redan under Rättegångs Balken blifvit omförmälda. Bland dem utgör *Hofrätten* en gemensam öfverdomstol, hvarunder på landet *Lagmans-* och *Häradsrätt*, samt i stad *Rådstufvu-* och *Kämmersrätt* lyda såsom underdomstolar. Särskilda eller speciella kallas åter de rätter, hvilka handlägga mål af viss beskaffenhet eller angående personer, som genom sin tjänst intaga en egen ställning inom staten. Bland dessa märkes i civilt hänseende *Ägodelningsrätt*, som har att afgöra de vid storskiften och ägors delning förekommande stridigheter, samt klagomål öfver verkställda, men icke laga kraft vunna skiften. Denna rätt, som finnes inom hvarje socken, utgöres af en ordförande och tvenne ledamöter, samt biträdes af landtmätare. Sedan socknens jordägare anställt val, tillförordnas ordföranden, som bör vara en i domarekall bepröfvad och uti landthushållning erfaren man, af Hofrätten, samt ledamöterna, hvilka böra vara välfräjdade och förståndiga personer, af Guvernören. Vid tvist emellan lägenheter inom särskilda socknar förenas deras Ägodelningsrätter till en enda domstol, som benämnes *blandad Ägodelningsrätt*. Wiborgs län har sin särskilda Ägodelningsrätt, som utgöres af en ordförande, hvilken Kejsaren utnämner, samt länelandtmätaren, såsom ständig ledamot, och dessutom tvenne af jord-

ägarene inom socknen valde ledamöter. Ägodelningsrätterne stå under Hofrätternes inseende uti allt, som rör embetsfel och försummelser, men lyda för öfrigt under Kejsrerliga Senatens Justitie Departement. — Hvad åter beträffar brottmål, förekommer såsom speciell domstol *Slottsrätt*, hvilken innehafver värdighet af öfverdomstol, fastän någon annan rätt icke underlyder densamma. Slottsrätt utgöres af länets Guvernör, såsom ordförande, och sex af honom tillkallade ledamöter, nemligen borgmästare och rådmän i den stad, der nämnde rätt hålles, samt andra lagfarne män, som aflagt domare-ed. Vid Guvernörens frånvaro, laga förfall eller jäfvighet, tillförordnas annan ordförande af Senatens Justitie Departement. Landssekreteraren förer protokollet och besörjer dermed förenade göromål. Slottsrätten äger upptaga och afdömma alla mål, som angå brott inom de hus och gårdar, der Kejsaren eller någon af det Kejsrerliga huset under vistelse i Finland sig uppehåller, då den brottslige ej hörer till hofstaten eller krigsståndet; förbrytelser uti Senatens och Hofrätternes embetsrum, samt inom de fästen, som bära namn af kronans slott; äfvensom åtal för tjenstefel och förseelser af vaktmästare och fångknektar vid länefängelser i de städer, der något kronans slott eller fäste icke finnes, men hvarest Guvernör har sitt säte. Från Slottsrättens befogenhet äro dock sådana brottmål undantagna, som enligt Lag skola af Hofrätt eller annan öfverdomstol omedelbart afgöras.

16. Fortsättning.

Krigsdomstolar hafva att afdömma alla fel och förbrytelser, hvilka i tjensten föröfvas af de vid krigs-

staten anställde militär-personer och civila tjenstemän, samt af krigsprester, utom hvad prestaembetet, läran och kyrkotukten angår; brott, som underhafvande jemväl utom tjensten begå emot förmän, samt förbrytelser af marketentare, officerares och tjenstemäns betjening i fält, på flotta eller under tåg; frågor om officerares, tjenstemäns eller deras betjentes lösören vid sagde tillfällen, samt angående byte eller uppbragt skepp och gods; äfvensom förgripelser emot krigsdomare i och för embetet. Öfverrätt i dessa afseenden är *Öfverkrigsdomstolen*, som utgöres af en generalsperson, hvilken Kejsaren utsett till ordförande, och sex ledamöter, nemligen två stabsofficerare, tre kaptenar eller marin-officerare af lika rang, samt en öfverauditör. De militära ledamöterna, af hvilka åtminstone två skola tillhöra sjöstaten, inkallas för tillfället, derest ej några äro af Kejsaren såsom ständige ledamöter tillförordnade. Målen föredragas af öfverauditören, som jemväl förer protokollet samt uppsätter expeditionerne; och vid rätten är dessutom en krigsfiskal såsom åklagare anställd. Under nämnde domstol lyder *Krigsrätt* vid hvarje korps inom armén och flottan. Denna underrätt utgöres af en stabsofficer, såsom ordförande, och fem officerare samt en auditör, såsom ledamöter. Ordföranden och de militära ledamöterna tillförordnas af korpsens befälhafvare, och auditören föredrager målen samt besörjer protokollsföring och expeditioner. Åtal vid Krigsrätten utföres af korpsens vagnmästare eller en underofficer, enligt chefens förordnande. Öfverkrigsdomstolen har uppsigt öfver lagskipningen vid Krigsrätterne och pröfvar deras utslag i besvär- eller hemställningsväg, samt dömmar omedelbart öfver tjenstefel

af officerare och civila embetsmän med officers rang, äfvensom uti vissa gröfre brottmål. Tjenstefel af lotsuppsyningsmän och högre lotsbefälet upptagas och afdömmas jemväl vid Öfver-krigsdomstolen, samt dylika förseelser af lotsar, vid första finska Sjöequipagets Krigsrätt. Om brott föröfvas af någon till krigsstaten hörande person, då han är i tjensteärender sänd utom korpens station, eller af rymmare eller lots, bör allmän domstol i gerningsorten derom ransaka och insända protokollet till vederbörlig Krigsrätt. Men i fall bland flera sålunda begångna förbrytelser någon går å lif, dömmes den skyldige af rätten i den ort, hvarest det gröfsta brottet skett.

17. Guvernörer och Länestyrelse.

För rättsvården i utsökningsmål, samt vidmakthållandet af ordning och skick i ekonomi och politi, är Finland indeladt uti särskilda *län*, hvilkas styrelse handhafves af en *Guvernör* eller chef för den så kallade *landtregeringen*. Under Guvernören lyda i detta afseende tvenne expeditioner: *Landskansliet* och *Landskontoret*, hvilka förestås, det förra af landssekreteraren och det senare af landskamreraren, hvardera med underlydande betjening. Till Landskansliets åtgärd hör att ombesörja kungörandet af allmänna författningar, afgöra utsökningsmål, förordna om verkställighet af domar och utslag, hafva tillsyn öfver näringsarne samt vård om både kriminal- och välfärdspolitien på landet och uti städerna, äfvensom handlägga befordringsärender rörande tjänster inom och under landtregeringen. Landskontoret deremot handhafver förvalt-

ningen af kronans jord och lägenheter, tillsynen öfver debitering, uppbörd och redovisning af kronans inkomster, anordnandet af kronans utgifter, vården om upphandlingar, transporter och byggnadsföretag för kronans räkning, samt inseendet öfver förvaltningen af vissa allmänna inrättningars medel, hvilka icke äro kronan omedelbart tillhöriga. Åtskilliga ärender handläggas, i anseende till sin beskaffenhet, af Landskansliet och Landskontoret gemensamt, såsom ägotvister emellan kronohemman, husesyner å kronans lägenheter, inrättande af nya gästgifverier, qvarnar och vattenverk, mål rörande kronouppbördsmäns balans, förslag till besättande af uppbördstjenster o. s. v. Målen afgöras af Guvernören jemte landssekreteraren eller landskamreren, dock sålunda att, vid skiljaktighet dem emellan, Guvernörens mening blir gällande och den underlydande endast äger att såsom reservation anteckna sin åsigt uti protokollet. Men vid Guvernörens frånvaro eller laga hinder pröfvas ärenderne af *Guvernörs-embetet* eller landssekreteraren och landskamreren i förning, hvarvid, i händelse af olikhet uti meningarne, utslaget bestämmes af den ibland dem, till hvars fördragning och utarbetande saken hört. I landssekreterarens och landskamrerarens ställe handläggas vissa mål af vice-landssekreterare och vice-landskamrerare. Expeditionerna underskrifvas af dem, som i sakens pröfning deltagit.

18. Fortsättning.

I anseende till sina mångfaldiga och olikartade göromål lyda Guvernörerne under särskilda högre auk-

toriteter, nemligen: under Hofrätten, i afseende å ut-
 söknings- och utmätningssmål äfvensom vissa rättsfrågor
 inom förvaltningen; under Kejserliga Senatens Eko-
 nomie Departement, med hänsigt till ekonomi- och po-
 litiärender i allmänhet; samt under General Guvernören,
 såsom chef för landets civila styrelse. Hvarje Gu-
 vernör åligger att på vissa tider, dels till Senatens Eko-
 nomie Departement, dels ock till General Guvernören
 afgifva berättelse om särskilda viktigare förhållanden vid
 länets ekonomi- och politi-förvaltning. Guvernörerne
 kunna endast genom General Guvernören och Senaten
 göra hemställningar hos Kejsaren; dock åligger hvarje
 Guvernör att årligen, inom föreskrifven tid, till Hans
 Majestät omedelbart inkomma med en efter formulär
 och på ryska språket affattad berättelse om länets till-
 stånd och förvaltning under det förflutna året, uti hvil-
 ken jemväl förslag få inflyta om utvägar att i länet
 införa bättre ordning och höja allmänna välståndet. —
 Guvernörernes underlydande tjenstemän eller kronobe-
 tjente på landet äro: en *kronofogde* uti hvarje härad,
 samt näst honom och såsom hans biträde, en *krono-
 länsman* inom hvarje socken af länet. Desse verkställa
 utmätningar och Guvernörens föreskrifter i öfrigt, samt
 hafva tillsyn öfver vården af kronans jord och allt,
 som till allmänna säkerheten och ordningen inom deras
 distrikt hörer, hvarom berättelse af dem på vissa tider
 till Guvernören insändes. Brottmål på landet åtalas
 af länsman eller landsfiskal; och när kronans rätt vid
 underdomstolarne derstädes står i fråga, bevakas den-
 samma af ortens kronofogde eller länsman, hvilka jem-
 väl förrätta husesyner på kronohemman och åtskilliga
 andra lägenheter. Uppbörden af kronoutskylder, som

i penningar erläggas, sker genom kronofogden på vissa dertill utsatta tider, sedan nämnde afgifters belopp blifvit uträknadt och debiteradt af *häradsskrifvare*. För detta ändamål finnas samtliga lägenheter upptagna uti så kallad jordebok, jemte deras beskattning, hvilken, så vidt den är bestämd uti persedlar, i allmänhet förvandlas till penningar efter markegång eller ett i föreskrifven ordning för året utsatt medelpris inom länet; dock kunna spanmålsräntor af de betalningsskyldige äfven uti sjelfva varan lefvereras till länets kronomagasin, der de af *magasinsförvaltare* uppbäras. Hvad åter beträffar de i författningarne fastställda personella utskylder, sker debiteringen enligt den vid årlig folkräkning upprättade mantalslängd. För uppbörden redovises sålunda, att häradsskrifvaren uppgör räkenskaperna och kronofogden lefvererar medlen till länets *ränteri*, hvarifrån desamma efter behof utanordnas, eller ock till finska Banken för regeringens vidare disposition insändas.

19. Städernes författning.

Städerne utgöra, enligt hvad förut blifvit nämnt, kommuner eller föreningar i landet, hvilka, en hvar inom sitt särskilda område, ursprungligen haft till ändamål idkande af handtverk, fabriksrörelse och handel, samt derföre ock äga sin egen författning och styrelse. Städernes egentliga invånare äro följakteligen de, som der vunnit *burskap* eller rätt att idka näring, och hvilka genom en sådan förmån hafva intresse och skyldighet att bidraga till stadens uppehållande. Hvarje *borgare* i stad har sålunda både rättigheter och pligter

uti kommunen framför andra personer, som bo eller vistas inom densamma. Stadens styrelse handhafves af *Magistraten*, som består af borgmästare och rådmän. I några större städer finnas tvenne borgmästare, af hvilka den ena, såsom justitie-borgmästare, är ordförande i stadens Rådstufvurätt, och den andre, eller politiborgmästaren, förer ordet i Magistraten. Uti större städer skiljes äfven emellan justitie- och politirådmän, af hvilka de förre böra hafva vederbörligen undergått förhör i lagfarenheten. Utom förenämnde skilnad i ordförandeskapet, bestå stadens Rådstufvurätt och Magistrat af samma personer med lika rösträtt, men utgöra likväl särskilda myndigheter, den ena med dömande och den andra med administrativ verksamhet, hvarföre ock de af dem handlagde ärender upptagas i hvar sitt protokoll. Magistraten pröfvar ansökningar om burskap, samt handhafver förvaltningen af stadens jord och inkomster, äfvensom tillsyn öfver näringarne och politiväsendet, hvarföre ock tvister, som rörande dessa ämnen uppstå, af Magistraten afgöras. Vid allmänna frågor, som angå staden eller borgerskapet, äga det sednares medlemmar att afgifva sitt utlåtande genom deputerade, som bära namn af *stadens äldste* och utses till visst antal, efter stadens storlek, bland borgerskapets hufvudklasser eller handverkare och handlande. Magistraten lyder under särskilda auktoriteter, efter ärendernas olika beskaffenhet, nemligen: i burskapsmål, under Kejserliga Senatens Economie Departement; uti frågor om närings olofliga utöfning, under Hofrätten; samt i öfriga ekonomi- och politimål, under Guvernören. Dock står Guvernören äfven öppet att, vid förekommande vigtiga ärender rörande staden, omedelbart

såsom ordförande med Magistraten samråda och derefter meddela sitt utslag.

20. Fortsättning.

Ordningen vid handverk i stad handhafves, i lägsta instans och under Magistratens inseeende, af *Skrå*- eller *Embetsrätt*, som utgöres af en magistratsperson samt åldermannen och tvenne mästare inom handverket. Men om så många medlemmar af skrået icke finnas på orten, upptagas stridigheter emellan mästare, gesäller och lärgossar, omedelbart af Magistraten; och för öfrigt äga dervarande idkare af handverket att hålla sig till dylikt gille i närmaste stad. I afseende å fabriker handläggas ekonomi- och politi-ärender samt vissa tvistemål, uti större stad, af en särskild myndighet eller *Hallrätt*, bestående af en magistratsperson, som förer ordet, samt tvenne handlande och tvenne fabrikanter, såsom bisittare. Denna rätt underlyder dels Magistraten, dels Hofrätten, efter målens beskaffenhet. — Uti några städer handhafves tillsyn öfver allmänna lugnet och ordningen genom *Poliskammare*, som utgöres af en polismästare och tvenne bisittare, jemte lägre betjening. I afseende å egentliga lagbrott har Poliskammaren blott att verkställa en förberedande undersökning, hvarefter sakens vidare behandling öfverlemnas till allmän domstol; men vissa mindre förseelser och missbruk åtalas och afdömmas vid Poliskammaren, derå ändring får sökas hos Guvernören och slutligen i Kejsarliga Senatens Justitie Departement. Utskylder till staden betalas hufvudsakligen af borgare och gårdsägare, efter årligen föregången taxering eller uppskattning af näringsinkomst

och gårdarnes värde. Uppbörden af stadens inkomster verkställes genom dess kassör, som jemväl uppbär och redovisar för kronoutskylderne från staden, hvilka till länets ränteri lefvereras. — Några mindre eller under sednare tid grundlagde städer hafva en provisionell och ofulländad författning i så måtto, att Rådstufvurätt och Magistrat derstädes ej finnas. De i dylika städer förekommande ekonomi- och politimål samt vissa mindre förbrytelser handläggas af *Ordningsrätt*, som utgöres af en ordningsman och nödige bisittare. Den förre tillsättes och förses med tjenlig instruktion af Guvernören i länet, samt äger sjelf utse bisittarne. Uti Ordningensrättens beslut i nämnde ärender och burskapsmål sökes ändring hos Guvernören; men stadens öfriga brottmål och civila saker upptagas och afdömmas vid ortens Häradsrätt. I afseende å stadsmanna- och borgerliga yrken är åt dessa städer vanligen en fullkomlig näringsfrihet beviljad, i följd hvaraf alltså hvarje välfräjdad och uti sitt yrke kunnig person bland landets inbyggare äger att, utan hinder af gällande skråordningar och handelsreglementen, derstädes nedsätta sig och idka näring med tillstånd af stadens styrelse.

21. Universitets- och Stifts-styrelse.

Kejsrerliga Alexanders Universitetet, hvars ändamål är att befordra vetenskapernas och de fria konsternas framsteg i Finland samt dana dess ungdom till skicklighet i landets tjenst, står under högsta ledning af *Kansler*, som i embetet biträdes af en i universitetsstaden boende *Vicekansler*. Högskolans närmaste styrelse handhafves af Universitetets professorer, bland

hvilka en såsom *Rektor* förer ordet och de öfrige äro ledamöter i *Konsistorium*. Denna myndighet handlägger befordringsmål rörande lärare- och andra tjensters besättande vid Universitetet, ordnar undervisningen derstädes samt vakar öfver vården af högskolans vetenskapliga inrättningar och samlingar, äfvensom handhafver förvaltningen af dess egendom och öfriga ekonomiska angelägenheter. Universitetets lärare äro, med afseende å vetenskapernas hufvudgrenar, fördelade uti fem *Fakulteter*, hvilka besörja undervisningen och efter föregången pröfning utdela lärda grader, samt i främsta rummet bedömma aflagde prof för vetenskapliga lärare-tjenster. De studerande äro jemväl efter enahanda grund och studiernas olika rigtning indelade uti fakulteter, hvarje under tillsyn af en professor, såsom *dekanus*. Vid Universitetet afläggas förberedande examina för inträde uti prest- och skolstaten, samt förhör till vinnande af anställning i civil tjenst inom landet. Rektor äger att närmast vaka öfver ordningen vid Universitetet samt afgöra utsökningsmål, som emot studerande anmälas; och deras disciplinära förseelser afdömmas i *Disciplins-kommissionen*, som utgöres af rektor samt dekanerne. Studerandes förbrytelser emot allmän Lag äfvensom tvistemål, hvilka dem angå, höra till allmänna domstolar. — I afseende å den andeliga styrelsen är landet indeladt uti särskilda *stift*, inom hvilka kyrkans och skolverkets angelägenheter handläggas af stiftets *Domkapitel*. Detta utgöres af Biskopen i stiftet, såsom ordförande, samt ortens domprost och gymnasii lektorer, såsom ledamöter. Domkapitlet lyder under Kejsrerliga Senatens Economie Departement, men i frågor om de vid ecklesiastik- och skolverket anställde

personers tjenstefel, under Hofrätten. Inför Domkapitlet afläggas slutliga kunskapsprof af dem, som söka inträde vid prest- och skolstaten i stiftet. Den närmaste vården om religions-undervisning, gudstjänst och kyrkotukt handhafves inom hvarje församling och socken af dess *pastor* eller kyrkoherde, som har det lägre presterskapet sig till biträde. Socknarne äro efter belägenheten förenade i vissa ecklesiastiska distrikter, som benämnas *prosterier*, och inom hvilka en kyrkoherde, med titel af *kontraktsprost*, har inseende öfver det öfriga presterskapet.

22. Censurmyndigheter.

Censuren äger vaka deröfver, att sådant, som kränker Majestätets helgd och rättigheter eller vördnaden för det Kejserliga huset, förnärmar landets regering och grundlagar, vanhelgar religion och goda seder, eller angriper någon persons heder och medborgerliga anseende, icke får genom tryck i landet utgifvas, ej heller dylika alster af utländsk tryckpress dit införas. För detta ändamål äro särskilde *censorer* på vissa orter tillförordnade, hvilka i afseende å granskningen af inhemska tidningar och periodiska skrifter stå under Guvernörens i länet tillsyn, men för öfrigt och hufvudsakligen lyda under *Censurkomitén* i hufvudstaden. Denna komité, som utgöres af ordförande och fyra ledamöter, handhafver den egentliga censuren och afgör frågor, hvilka i anledning deraf uppkomma. Högsta myndighet i dylika mål är *Censur-Öfverstyrelsen*, hvilken utgöres af Universitetets Vicekansler, såsom ordförande, samt Chefen för Kansli Expeditionen och Pro-

kuratorn i Kejserliga Senaten, såsom ledamöter. Censur-Öfverstyrelsen afgör ock mål angående olaglig tryckning och försäljning af böcker, hvarå ansvar enligt censurförordningen följer; och ändring i dess härom gifna utslag sökes uti Kejserliga Senatens Justitie Departement. Men om dylik förbrytelse medförer bestraffning enligt allmän Lag, åtalas densamma af Censur-Öfverstyrelsens ombudsman vid vederbörlig domstol. För öfrigt märkes såsom undantag: att censuren af andeliga skrifter, hvilka i landet tryckas, tillkommer Domkapitlet; att medicinska arbeten censureras af Collegium medicum, akademiska skrifter och afhandlingar genom Universitetet och dess fakulteter, samt Finlands allmänna tidning af en särskild expedition i General Guvernörens Kansli; äfvensom att enskilda tillkännagifvanden tryckas med tillstånd af ortens polismyndighet. Rättegångshandlingar utgifvas från trycket med tillåtelse af den auktoritet, som utfärdat desamma. General Guvernören tillhör att meddela tillstånd till utgifvande af nya tidningar och periodiska skrifter, samt att efter omständigheterna förbjuda deras fortsättande; och i följd häraf sökes jemväl hos General Guvernören ändring uti Censur-komiténs beslut i frågor, som röra censur af dylika skrifter.

23. Medicinalverket. Fattigvården.

Öfverstyrelsen för Medicinalverket handhafves af en General Direktör, hvilken upptager och afgör alla ekonomiska och administrativa ärender rörande hellsövården i landet, såsom upprättande af förslag till läkaretjensters besättande, tillsyn öfver sjukhus och

apoteker, samt åtgärder till farsoters hämmande. General Direktören biträdes i detta afseende af kansli och kamrerare samt extraordinarie läkare. Under General Direktörens tillsyn besörjes sjukvården på landet af provincial-läkare, en hvar inom sitt distrikt, af lasaretts-läkare vid allmänna sjukhus inom hvarje län, af stadsläkare uti städer samt af särskilda läkare vid fängelse-inrättningarne, äfvensom en läkare förestår vaccinationen uti hvart län. Högsta inseendet öfver dårvården i landet och dertill hörande inrättningar tillhör en *Direktion*, som utgöres af Cheferne för Kansli och Ecklesiastik Expeditionerne i Kejserliga Senaten samt General Direktören för medicinalverket. Den sistnämnde är dessutom ordförande i *Collegium medicum*, som har Universitetets professorer af medicinska fakulteten samt i naturalhistorie till ledamöter, och hvars åliggande är att examinera kirurger, badare, apotekare, provisorer och barnmorskor, äfvensom afgifva utlåtande i rättsfrågor af medicinsk beskaffenhet. — I afseende å omsorgen för nödställda personer utgör i allmänhet hvarje församling ett särskildt fattigvårdssamhälle, som bör draga försorg om sina medlemmar, när desse för sinnes- eller kroppssjukdom och lyte, värnlöshet, hög ålder eller inträffade olycksfall behöfva understöd, som icke af anhörige i rätt upp- och nedstigande led kan dem tillhanda hållas. Inom hvarje dylikt samhälle är för sådant ändamål en *Fattigvårdsdirektion* tillsatt, bestående af församlingens pastor, såsom ordförande, samt ett efter behovet och omständigheterna lämpadt antal af ledamöter, som på tre år dit inväljas vid allmän kyrkostämma. I stad äro likväl den äldste af öfrige ordinarie prestmän, polis- eller

borgmästaren samt stadens läkare sjelfskrifne och ständige ledamöter. Direktionen ordnar fattigvården inom samhället, hufvudsakligen medelst reglering af densamma för det följande året, uppbär och förvaltar fattigkassans medel, samt vakar deröfver, att tiggeri må förekommas, äfvensom att de under fattigförsörjningen hörande barn hafva erforderlig tillsyn och erhålla nödig undervisning. Hvarje fattigvårds-samhälle är indeladt uti vissa distrikter, inom hvilka en der bosatt person i egenskap af uppsyningsman utses. Direktionen till biträde. Öfver Direktionens åtgärder få besvär anföras hos Guvernören i länet.

24. Banken.

Finlands *Bank* har till föremål dels att upplåna fruktlöst liggande kapitaler, dels att genom utlåning och andra vanliga bankförhandlingar afhjelpa enskildes penningebehof, befordra näringarnes uppkomst och förkofran, samt för menigheter och bolag underlätta nyttiga företag och anläggningar, äfvensom att bereda enhet och säkerhet i landets penningeväsende. Såsom en anstalt för penningrörelsens befrämjande, äger Banken att utgifva sedlar, som äro gångbara inom landet, samt anvisningar å vissa handelshus utom landet, med hvilka Banken underhåller förbindelse. Banken står under öfverinseende af Kejserliga Senatens Ekonomie Departement, och dess förvaltning, hvilken Senatens Finans Expedition äger att med uppmärksamhet följa, handhafves af en *Direktion*, som utgöres af fyra direktörer. En ibland dessa är ordförande, och de öfrige, såsom ledamöter, hafva, efter fördelning sig emellan, tillsyn

öfver Bankens kansli och rättegångsärenders bevakning, samt dess kamrerare-kontor och räkenskapsverk. Till befrämjande af penningarörelsen och dertill hörande förhandlingar, har Banken på särskilda orter inom landet vaxelkontor, hvarje under ledning och vård af en direktör eller bankokommissarie. Ett dylikt kontor är äfven inrättadt i S:t Petersburg, för att emot viss provision derstädes invexla finska Bankens sedlar, samt enligt Direktionens uppdrag besörja inkasseringar och utbetalningar. Ansvarigheten för Bankens förvaltning i enlighet med gällande stadganden åligger Direktionen, som dock äger söka ersättning hos den af verkets tjänstemän, genom hvars förvållande skada timat. Efter hvarje års utgång verkställes *revision* af Bankens tillstånd och förvaltning, under uppsigt af en ledamot i Kejserliga Senatens Ekonomie Departement, genom en kamrerare och en kammarförvandt i Senaten, samt i närvaro af fyra deputerade, hvilka Senaten årligen utser, en från hvarje af landets fyra stånd. Om der-vid befinnes, att Bankens styrelse och tjänstemän fullgjort sina åligganden, anmäles Direktionen hos Kejserliga Senatens Ekonomie Departement till erhållande af *decharge*, eller befrielse från allt vidare ansvar för verkets förvaltning under det i fråga varande redovisningsåret. Men i fall emot Bankens styrelse sådana omständigheter inlöpa, som anses böra komma under Kejserliga Senatens pröfning, eller om andra frågor yppas rörande verkets eller Direktionens förvaltning, åligger Direktionen att deröfver afgifva utlåtande och förklaring, som jemte berättelse om revisionens förlopp till Kejserliga Senaten öfverlemnas.

25. Tullverket. Lots- och Båkinrättningen.

Tullstyrelsen har i allmänhet att vaka deröfver, att tullmedel samt inkomster för konfiskeradt, strandadt eller öfvergifvet gods, lots- och båk-afgifter m. m. som hör till tullverkets redovisning, behörigen indrifvas, att lurendrejeri och tullförsnillning förekommas, samt att föreskrifven ordning vid sjöfarten iakttages. Denna styrelse handhafves, under öfverinseende af Kejsrerliga Senatens Ekonomie Departement, genom *General Tulldirektionen*, hvilken utgöres af en Öfverdirektör, såsom ordförande, och tvenne assessorer. Den ena af dem, som tillika är chefens adjoint, har tillsyn öfver kansliet samt bevakningen af verkets rättegångsärender, den andre åter öfver kammarkontoret och räkenskaperna. Under Direktionens inseende handhafves närmaste tillsynen öfver hvad författningarne i afseende å sjöfart, lurendrejeri och tullförsnillning stadga, genom tre tulldistriktchefer, en för landets vestra, samt tvenne för dess södra och östra delar. Uppbördens af medel och klareringen af fartyg sker inom särskilda mindre distrikter vid sjö tullkamrar, hvilkas förvaltare i stadgad ordning derföre redovisa och lefverera medlen till länets ränteri, äfvensom deras underlydande betjente verkställa visitation och bevakning af fartyg och laster. För exporthandeln från Ryssland till Finland är en särskild tullexpedition i S:t Petersburg inrättad. Direktionen upptager och afgör de balans- och anmärkningsmål, som af verkets kamrerare, efter räkenskapernas granskning, emot redogörare vid tullkamrarne anmälas. Tullverkets rätt uti de vid domstolarne förekommande mål rörande lurendrejeri, tullförsnillning,

segulationsbrott och tjänstefel, bevakas af Direktionens advokatfiskal. — *Lots- och Båkinrättningen* står under inseende och förvaltning af en *Öfverstyrelse*, hvilken, liksom lotsverket i öfrigt, är organiserad på militärisk fot och i sådan hänsigt ställd under General Guvernörens överbefäl, men i administrativt och ekonomiskt afseende lyder under Kejserliga Senatens *Economie Departement*. Öfverstyrelsen utgöres af en *Direktör*, biträdd af *adjoint* och särskilde *lotsofficerare* samt *kansli*. Landets lotsområde är indeladt uti *distrikter* eller *lotsfördelningar*, och inom hvarje af dem handhafver en *uppsyningsman* med officers grad närmaste tillsyn öfver lots- och fyrbetjeningen. Öfverstyrelsen äger vaka deröfver, att fulltalig lots- och fyrbetjening finnes på vederbörliga ställen samt fullgör sina skyldigheter och tillgodonjuter sin lagliga rätt; att förbrytelser emot lotsförfattningen, ehvad de blifvit begångne af personer inom eller utom verket, behörigen åtalas; att sjömärken, fyrbåkar och de för verket på kronans bekostnad uppförde byggnader väl underhållas; äfvensom att skärgårdens beskaffenhet med noggranhet undersökes samt tillförlitliga kartor öfver segelleder, hamnar o. s. v. upprättas och vårdas. Lotsbetjeningen har att vidmakthålla sjömärken, vägleda fartyg inom tillåtna segelleder, bistå dem som lida sjönöd, underrätta tullbevakning eller kronobetjent om sjöskada och strandvrak, samt uppbära och genom befälet till tullkammare lefverera lots- och båkafigter. Dessutom böra lotsar handhafva provisionell tullbevakning, och icke tillåta någon att skilja sig ifrån eller komma ombord på fartyg, innan tullbetjent sig der infunnit. Tjänstefel af lotsbefälet samt lots- och fyrbetjente afdömmas, såsom

förut är nämndt, vid krigsdomstol, hvarest i dessa fall en lotsofficer träder uti annan ledamots ställe.

26. Landtmäteriet och Forstväsendet.

Öfverstyrelsen för Landtmäteriet och Forstväsendet står under öfverinseende af Kejserliga Senatens Ekonomie Departement och utgöres af en Öfverdirektör, som har till biträde tre adjointer, tvenne för landtmäteri- och den tredje för forst-afdelningen, äfvensom åtskillige ingenjörer och underforstmästare, samt kansli jemväl i tvenne afdelningar. Under Öfverstyrelsen lyder det uti hvarje län inrättade särskilda landtmäterikontor, som förestås af en länelandtmätare, hvilken har närmaste inseendet öfver de inom länet förekommande och på kommissions-landtmätare fördelade göromål, samt till handa går Guvernören med upplysningar i det, som rör landtmäteriet. Till landtmätares åligganden hör i allmänhet: att förrätta geometriska affattningar i afseende å ägodelningar, skattläggningar eller för andra ekonomiska behof; att verkställa geografiska mätningar samt författa kartor och beskrifningar öfver landet; att skifta och utbyta ägor, äfvensom utmärka deras gränser och bereda skattläggningar; att utstaka, affatta och beskrifva vägar och vattendrag samt dela fiskevatten; att till byggande och underhåll fördela vägar, broar och hägnader; att uppgöra förslag till uppodling af ägor, samt till vattenafledningar eller fördämningar; att utstaka byggnadsplaner; äfvensom att verkställa stereometriska beräkningar samt justera mått, mål och vikt. Hos Öfverstyrelsen förvaras geometriska och geografiska kartor öfver landet, fördelade

efter län och socknar, äfvensom nödiga landtmätning-instrumenter och justeringsredskap der finnas att tillgå. Uti länens landtmäterikontor förvaras koncept-kartor och beskrifningar samt handlingar öfver alla inom länet verkställda landtmäteri-förrättningar, äfvensom Ägodelningsrätternes koncept-domböcker. Landtmätarens arvodesräkningar pröfvas för hvarje år vid *landtmäterirevision* i orten, då Öfverdirektören eller en af honom tillförordnad revisor granskar räkningarne och de emot dem af sakägare gjorda påståenden, hvarefter Guvernören deröfver meddelar utslag. — Under förenämnde Öfverstyrelse lyder ock den för landet inrättade Forststat, hvars tjenstemäns åliggande är att hafva tillsyn öfver skogsordningens efterlefnad, att syna och uppmäta kronans skogar samt biträda vid undersökningar om skogshushållningen, äfvensom att, så vidt andra embetsgöromål det medgifva, öfvertaga ledningen af skallgång, när densamma omfattar hel socken eller större del deraf. I afseende å förvaltningen af kronans skogar böra sådana skiften, som i ett vidsträcktare sammanhang innefatta vextlig skogsmark, efter Öfverstyrelsens förslag och Kejsrerliga Senatens förordnande afskiljas till kronoparker, hvilka bilda inspektions-distrikter, som åter fördelas i mindre förvaltningsområden. Närmaste tillsynen öfver skogens bruk och användning handhafves uti hvarje dylikt distrikt af en öfverforstmästare, samt inom mindre område af forstmästare, för hvilka tjenstemäns utbildning ett forstinstitut i landet är inrättadt. Öfverstyrelsen har den tekniska ledningen af landets skogshushållning och kontrollen deröfver, hvaremot den ekonomiska skogsförvaltningen inom hvarje län lyder under Guvernören,

som tillförordnar forstkassörer att dervid besörja upp-
börd och utgift samt aflemna redovisning.

27. Bergsstaten och Kontrollverket. Manufaktur- Direktionen.

Vården om bergsnäringen i landet handhafves af *Bergsstyrelsen*, hvilken utgöres af en Intendent såsom chef, och tvenne bergmästare, hvardera inom sitt särskilda distrikt, samt åtskillige i bergs- och bruksrörelsens tekniska delar kunnige tjänstemän. Deras åligganden äro: att inom landet efterforska malmer, undersöka redan anvisade malmtillgångar medelst grufbrytningsförsök och profsmältningar, samt upprätta grufvekarter och beskrifningar; att hafva tillsyn öfver de bergverks- eller bruksanläggningar, som för kronans räkning kunna göras; att, en hvar i sin mån, gå enskilda personer tillhanda med råd och upplysningar vid dylika företag, samt att till landets myndigheter afgifva utlåtanden i tekniska och ekonomiska frågor, som röra bergs- och brukshandteringen. Deremot höra rättsfrågor i dessa ämnen till allmänna domstolars behandling. Bergsstyrelsen har sitt särskilda bibliothek i bergsvetenskapen och laboratorium med nödiga redskap, äfvensom grufvekarter, instrumenter och modeller der förvaras. Under Bergsstyrelsens inseende lyder *Kontrollverket* för guld-, silfver- och tennarbeten, till hvars föreståndare bergsproberaren eller någon annan Bergsstyrelsens tjänsteman är förordnad; och denne handhafver stämplingen i hufvudstaden samt tillser, att de i andra städer för dylikt ändamål antagne kontrollörer fullgöra sina åligganden. — *Manufaktur-Direktionens*

syftemål är att, under ständig uppmärksamhet å manufakturerna i allmänhet, söka verksamt befordra den inhemska industriens uppkomst och förkofran, samt vaka öfver handtverkeriernas fullkomnande. Denna Direktion utgöres af en ordförande eller Intendent för manufakturerna, hvilken af Kejserliga Senaten utses bland embets- eller vetenskapsmän i hufvudstaden, samt tvenne ordinarie ledamöter, som äga kunskap och erfarenhet i hithörande ämnen. Direktionen äger minst en gång om året till öfverläggning uti allmänna frågor inkalla tvenne tekniskt bildade män bland landets jernverks-ägare eller fabrikanter, hvilka då hafva säte och stämma såsom ledamöter i densamma. Manufaktur-Direktionen undfår för hvarje år af samtliga Magistrater och Hallrätter förteckningar öfver de dem underlydande handtverkerier, manufaktur-inrättningar och fabriker, jemte uppgifter om deras tillstånd och omfattning, äfvensom från Guvernörerne summariska förteckningar öfver länens socknehandtverkare. Direktionen ombesörjer anskaffandet af nyttiga skrifter i tekniska ämnen, samt ritningar, modeller, redskap och prof, hvilka för den inhemska industriens utveckling kunna vara användbara; och bör tillfälle beredas hvarje industri-idkare, samt andra medlemmar af de bildade samhällsklasserne, att på vissa tider taga närmare kännedom om dessa samlingar. Manufaktur-Direktionen har omedelbar tillsyn öfver mekaniska institutet samt söndags-, afton- och tekniska realskolorne i hufvudstaden, äfvensom öfverinseende å dylika, uti andra landets städer inrättade skolor, hvilkas styrelse handhafves af lokal-direktioner under Guvernörernes ordförandeskap. För öfrigt afgifver Manufaktur-Direktionen hvar femte år

till Kejsrerliga Senatens Ekonomie Departement berättelse om fabrikernes, handelsløjderne och de under Direktionens inseeende ställda läroanstalters tillstånd samt om dess egen verksamhet.

28. Väg- och vattenkommunikationsverket. Postverket.

Väg- och vattenkommunikationsverket står under öfverinseeende af General Guvernören och närmaste ledning af en *Direktion*, som utgöres af en ordförande och fyra ledamöter. Ordföranden och tvenne ledamöter utses genom särskildt förordnande af Kejsaren, hvar emot Öfverdirektören för Landtmäteriet och Forstväsendet samt Chefen för väg- och vattenkommunikationernas Ingeniörkorps äro, i grund af sina embeten, ständige ledamöter uti Direktionen. Denna styrelse, som biträdes af kansli och kamrerare, har i synnerhet att förordna om strömmrensings- och kanalarbeten, för hvilka, derest nödvändighet och allmän nytta så fordrar, äfven enskildes ägande rätt till jord och vattenverk måste vika, och till följe hvaraf Direktionen jemväl afgifver utlåtande vid frågor om nya vattenverks anläggning. Direktionens beslut i afseeende å hithörande arbeten verkställas af *Ingeniörkorpsen* för väg- och vattenkommunikationerna, som är på militäriskt sätt organiserad, med ledning af dess chef, hvilken har sitt särskilda kansli, och under General Guvernören i egenskap af Öfverdirektor. Direktionen afgifver om sin verksamhet och fortgången af Ingeniörkorpsens arbeten årsberättelse till General Guvernören, för att till Kejsaren öfverlemnas. — *Postdirektionen* har inseeende öfver postverket och utgöres af en Postdirektör, bi-

trädd af adjoint samt kansli och kammarkontor. Postdirektören äger tillse, att posterna inom landet bibehållas vid jemn och obehindrad gång; att postkontor vederbörligen underhållas och nya inrättas, der sådant pröfvas vara förmånligt; att skicklige och pålitlige personer antagas vid postförvaltningen och postföringen, samt verkets tjenstemän och betjente fullgöra sina åligganden; att hvad om postväsendets befordran blifvit med utländska makter belevadt, iakttages och tillbörligen begagnas; att verkets medel behörigen och sparsamt användas, samt att allmän och enskild säkerhet med tillståndigt nit befrämjas. Postdirektören har ock tillsyn öfver räkenskapsverket, i afseende å redovisningars ordentliga inlemnande, samt upptager och afgör de anmärkningsmål, hvilka af kamreraren, efter räkenskapernas granskning, emot redogörare anmälas. Brott-mål, som rör postverket, ehvad det angår postbetjent, postförare eller annan person, beifras och afdömmes vid allmän domstol, i närvaro af ombud, som Postdirektören till bevakande af verkets rätt förordnar. Vid postverket handhafves censuren af främmande tidningar och periodiska skrifter, som med posten från utrikes orter inkomma. Under Postdirektören lyda alla förvaltare af postkontor i städer och på vissa landsorter. Hvad deremot beträffar den *härads-post*, som inom landsbygden är inrättad för att fortskaffa tjenstemäns embetsbref, och hvilken jemväl af enskilda personer emot stadgad afgift får begagnas, äger Guvernören att utse vissa hemman, som emot särskilda förmåners åtnjutande besörja dylik postföring, eller ock att låta genom entreprenad-auktion utbjuda densamma emot billigaste vilkor. Regleringen af härads-posten

handhafves jemväl af Guvernören, som derom anmäler i Kejsrerliga Senatens Ekonomie Departement. Förvaltningen af häradspostmedel besörjes af kronofogden, och de personer, som vid postföringen användas, stå under länsmannens närmaste tillsyn, samt tilltalas för fel och försummelse antingen hos Guvernören eller vid ortens Häradsrätt.

29. Intendentskontoret för allmänna byggnader. Krigskommissariatet.

Intendentskontoret för allmänna byggnader förestås af en Intendent, som tillika är arkitekt, med biträde af fyra konduktörer, bland hvilka en jemväl utöfvar sekreterare-befattningen. Detta embetsverk har att författa ritningar, beskrifningar samt material- och kostnadsförslag till byggande af Kronans hus, hvilka planer dock före utförandet öfverlemnas till Kejsarens stadfästelse. Detsamma iakttages äfven vid tillämnade betydliga reparationer, som föranleda till ändring i nämnde byggnaders indelning och utseende. Intendenten bör, så vidt hinder af andra göromål ej möter, sjelf uppgöra utkast och ritningar till nybyggnader och dylika vigtigare arbeten. Såsom chef för verket äger Intendenten hafva närmaste tillsyn öfver göromålen samt emellan konduktörerne fördela arbetet; och skola kopior af de från kontoret utfärdade ritningar derstädes för framtida behof förvaras. Uti hvarje län är särskildt en länearkitekt anställd, som i tjensten biträdes af en länekonduktör. Länearkitekten åligger att på Guvernörens anmodan granska samt, i fall af behof, jemväl uppgöra ritningar och kostnadsförslag till de

byggnadsarbeten, som skola på församlings eller annan menighets bekostnad verkställas; och sedan ritning och förslag blifvit af Intendenten godkända, bör länearkitekten tillse, att arbetet riktigt utföres af de personer, åt hvilka detsamma anförtrös. Dessutom handhafver länearkitekten tillsynen öfver kronans byggnader inom länet, samt är pliktig att fullgöra alla öfriga, till hans tjänst hörande göromål, hvilka Guvernören finner nödigt att honom uppdraga. Samtlige ofvanbemälde embets- och tjänstemän äga ock att, vid byggnadsföretag, på begäran biträda enskilde personer. — *Krigskommissariatet*, som lyder under Kejsrerliga Senatens *Ekonomie Departement* och står under *Militie Expeditionens* närmaste inseende, utgöres af en Intendent, hvilken har ledning och tillsyn öfver göromålen vid verket, samt biträdes af kansli och kammarkontor. *Krigskommissariatet* åligger att, under ansvars- och redogörelsepligt, besörja utbetalningen af landets så väl värfvade, som indelta truppers aflöning samt anskaffandet af deras förnödenheter enligt stat och särskilda öfverhetliga förordnanden; hvarjemte *Krigskommissariatet* har tillsyn öfver förvaltningen af de för finska truppers behof i hufvudstaden inrättade proviant-magasiner, samt sådana förråds- och tyghus, hvilkas inrättande vid större sammandragningar af krigsfolk eller för andra tillfälliga behof af styrelsen anbefalles. Dessutom äger *Krigskommissariatet* att bestrida alla utgifter för den i landet förlagde ryska militär, hvilka enligt inqvarterings-reglemente och speciella förordnanden utgå af finska statsmedel. De till *Krigskommissariatet* inkomna räkenskaper öfver kassor, magasinier och förråder, granskas af fältkamreraren, hvars vid dem gjorda

anmärkningar upptagas och pröfvas af Krigskommissariatet.

30. Revisionsverket.

Revisionsverket handhafver, under öfverinseende af Kejsrerliga Senatens Ekonomie Departement, den slutliga granskningen af alla publika räkenskaper i landet och pröfningen af de vid dem gjorda anmärkningar. Styrelsen af detta verk tillhör *Allmänna Revisionsrätten*, hvilken utgöres af en Öfverkommissarie, som förer ordet och har tillsyn öfver ärendernas gång, samt tvenne assessorer såsom ledamöter, jemte kansli. Under bemälda rätt lyder ett *Revisionskontor*, bestående af en revisionskommissarie, som är kontorets närmaste förman, och särskilde revisorer. Sedan räkenskaperna från landets embetsverk blifvit till Kejsrerliga Senatens Ekonomie Departement insände, öfverlemnas de uti föreskrifven ordning till Revisionskontoret, hvars tjenstemän inom ett år derefter böra hafva fulländat granskningen af dem. I sådant afseende äger revisor att fästa noggrann uppmärksamhet vid debitering, lefverering, afkortning, anordning och bokföring af medlen, samt följakteligen undersöka allt, som till redovisningen och dess lagliga bestyrkande hör. Om anmärkningar dervid förekomma, meddelas desamma redogöraren till förklaring; och sedan skriftvexlingen är slutad, afgöres saken i Revisionsrätten genom utslag, hvaruti ändring sökes i Kejsrerliga Senatens Ekonomie Departement. I fall gjord anmärkning befinnes grundad, ålägges redovisaren eller ock de embets- och tjenstemän, som med kontrollen öfver honom eller förvalt-

ningen af medel haft befattning, att till kronan ersätta det anmärkta beloppet, hvaraf eller ock hvarutöfver tjugufem procent tillerkännas vederbörande tjenstemän vid Revisionskontoret såsom anmärknings-arvode. Undantagsvis märkes dock, att Revisionsrätten afgifver blott utlåtande, då frågan angår embetsmän eller verk, som äro endast inför Kejserliga Senaten skyldige att redovisa, hvarefter saken der afgöres. Om åter räkenskaper blifvit af revisor utan anmärkning godkända, bör revisionskommissarien inom ett år derefter undersöka, huruvida den förra granskningen blifvit med behörig noggrannhet förrättad. Sedan äfven denna tid, eller tillsammans tvenne år, efter det räkenskaperna till Revisionskontoret öfverlemnats, gått till ända, äro redogörare från alla vidare anmärkningar frikallade, och deremot Revisionskontorets tjenstemän ansvarige för hvad kronan genom deras efterlåtenhet vid granskningen förlorat. Slutligen återställas räkenskaperna, ett år efter skedd revision och de dervid gjorda anmärkningars afdömande, till Kejserliga Senaten, att i dess arkiv för framtiden förvaras.

31. Befordringslagar.

För *kompetens* eller behörighet till civil tjenst fordras i allmänhet, att sökanden har medborgarerrätt inom landet och bekänner antingen evangelisk-lutherska eller grekisk-ryska tros läran, samt genom aflagda kunskapsprof i stadgad ordning styrkt sig äga de för tjenstgöringen nödiga insigter. Uti läroståndet kunna likväl, utom vid vissa befattningar, endast förstnämnde religionsbekännare ingå; och hvad särskildt beträffar

uppbördstjenster, fordras jemte allmän behörighet äfven borgen för viss penningesumma. Den enda och rätta grunden för *befordran* i tjensteväg är ådagalagd skicklighet, förtjenst och erfarenhet, samt bepröfvad medborgerlig dygd, utan afseende på börd eller stånd. För bestämmande af grader i civila embeten är en *rangordning*, hufvudsakligen i likhet med militärens officersgrader, fastställd. Alla högre embeten, från och med öfverstelöjtnants rang uppåt, äro *tromans-* eller förtroende-befattningar och besättas omedelbart af Kejsaren, uppå vederbörlig anmälan om inträffad ledighet. Andra tjenster anslås inom det embetsverk, dit de höra, och kungöras i landets officiella tidning, såsom lediga till ansökning inom föreskrifven tid; hvarefter verkets styrelse pröfvar de sökandes behörighet och inbördes företråde framför hvarandra, samt till tjenstens återbesättande upprättar *förslag*, på hvilket tre de kunnigaste, värdigaste och till sysslan tjenligaste uppföras. Detta förslag insändes till Kejsarliga Senaten eller verkets högsta myndighet, jemte anmälan om alla behöriga personer, som ansökt tjensten. Sedermera står de sökande öppet att inom viss tid hos den högre auktoriteten anföra *besvär* öfver förslaget, hvilket, om skäl dertill förekommer, underkastas rättelse, men eljest gillas eller, i fall dylik klagan uteblifvit, vinner laga kraft. Slutligen utväljer Kejsaren den ibland de sökande, som Han finner till sysslan skickligast. Vid vissa dylika befattningar har Hans Majestät öfverlemn timer utnämning rätten åt Senaten eller verkets egen styrelse, som jemväl äger besätta åtskilliga lägre tjenster efter ansökning, men utan föregån timer förslag. Den, som till en tjenst blifvit utnämnd, erhåller derå antingen *fullmakt*

eller *konstitutorial*, det sednare i allmänhet vid upp-
bördsbefattning; och sysslan tillträdes efter aflagd tro-
och huldhets- samt tjensteed. Till biskopsembete utser
Kejsaren en af de tre, som, efter val af stiftets pre-
sterskap och i enlighet med flesta rösterna, blifvit ge-
nom Domkapitlet dertill föreslagne. Men vid besät-
tande af andra prestatjenster hafva församlingens röst-
ägande medlemmar att välja en ibland dem, hvilka er-
hållit rum på förslaget, hvarefter Domkapitlet utfärdar
fullmakt åt den, som undfått flesta rösterna. Uti åt-
skilliga pastorater utnämnes likväl kyrkoherden, efter
föregånget förslag och val, af Kejsaren; äfvensom en-
skild man, på grund af så kallad patronatsrätt, äger
utse prest inom några vissa församlingar. Borgmästare
i städerna utnämnas jemväl af Kejsaren, sedan förslag
på grund af Magistratens och borgerskapets val blifvit
upprättadt; men till rådmanstjenst utfärdar Guvernören
fullmakt för den, som vid dylikt val undfått flesta
rösterna.

32. Tjenstemåns embetspligter och rättigheter.

Afsättlighet. Afsked.

Hvarje tjensteman är såsom sådan förbunden att,
under trohet emot Kejsaren, förvalta embetet enligt Lag
och särskilda författningar. Deremot är han berättigad
att åtnjuta stadgad lön och andra med tjensten före-
nade förmåner; men om i hans ställe, för tjenstledig-
het eller andra orsaker utom tjenstefel, någon förord-
nas att förestå embetet, njuter denne en tredjedel af
lönen, samt hela beloppet af taffelpenningar och alla
de tillfälliga inkomster, som åtfölja nämnde befattning.

Tjenstefel åtalas genom Prokuratorn eller af fiskaler, dels i Hofrätt, dels inför underdomstol, eller ock i vissa fall vid styrelsen för det embetsverk, hvarunder den angifne hörer; och sedan ransakning föregått eller den tilltalade fått afgifva förklaring, fälles han, i mån af utredd brottslighet, till böter, suspension från tjensten på viss tid med åtnjutande af half lön, eller förlust af embetet för alltid. I allmänhet kunna embetsmän och företrädesvis domare icke suspenderas eller afsättas utan laga ransakning och dom, ej heller flyttas till annat embete utan derom af dem sjelfva gjord ansökning. Härvid gälla dock följande undantag: att innehafvare af sådana tromansbefattningar, som ej innebära domarekall, entledigas af Kejsaren efter nådigt godtfinnande; att General Guvernören äger, på anmaldt klagomål och deraf föranledt åtal, suspendera tjenstemän vid landtregeringen och dem, som äro utnämnde genom konstitutorial; att Kejsarliga Senatens Ekonomie Departement på förekomna skäl äger förflytta tullförvaltare, kontrollör och packhus-inspektör till enahanda befattning inom tullverket på annan ort, och transportera forstmästare från ett distrikt till annat; äfvensom att Guvernör äger icke allenast från tjenstens utöfning skilja uppboordsmän, som häfta för balans, och kronobetjente, som för embetsfel ställas under tilltal, utan ock afsätta länsmän, hvilka förverkat Guvernörens förtroende och den aktning, de i egenskap af tjenstemän böra åtnjuta. I sistnämnde fall är den afsatte likväl obetaget, att hos Kejsaren söka af gunst och nåd återfå sin befattning. Alla embetsmän kunna uppå ansökning hos vederbörlig myndighet erhålla *afsked* från tjensten, samt derjemte, i mån af tjenstetiden och för

ådagalagd sjuklighet, af Kejsaren hugnas med hela lönen eller en del deraf såsom *pension* för sin återstående lifstid. Åt prester, som af sjukdom och hög ålder hindras att utöfva sitt kall, tillförordnas biträden eller substituter. Om åter en civil tjenst i följd af högvederbörligt förordnande indrages, och densamma är af det slag, att dess innehafvare ej kan utan laga ransakning och dom derifrån skiljas, bibehålles han för sin öfriga lifstid vid de löneförmåner, som dermed varit förenade; men i fall tjensten icke är sådan, åtnjuter innehafvaren sagde lön, intill dess han undfår annan befattning, dock ej utöfver tvenne år, så framt icke, uppå särskild framställning hos Kejsaren, större förmån blifvit honom förunnad.

33. Kommunal-författning.

Såsom ofvan blifvit antydt, är Finland indeladt uti län, dessa åter i härad och hvarje bland dem slutligen i socknar, hvilka sistnämnde dock icke alltid noggrant sammanträffa med länens och häradernas gränser. Socknarne utgöra, en hvar för sig, *kommuner* eller föreningar, närmast i religiöst syfte, men derjemte för vidmakthållande af stadgad ordning i sedligt, ekonomiskt och politi-hänseende. Sockne-menigheten sammanträder, uppå derom förut inom viss tid af församlingens kyrkoherde utfärdad kallelse, i *sockne* eller *kyrkostämma*, till öfverläggning om ärender, som angå socknen i allmänhet och hvilka uti kallelsen böra uppgifvas. Bland dylika ärender märkas förnämligast: öfverenskommelser om ordningsstadgar, folkundervisning, fattigförsörjning och helsovård; förening om

afgifter till kyrka, presterskap och kyrkobetjening; val af medlemmar i kyrkoråd och antagande af kyrkobetjente; frågor om förvaltning af kyrkans egendom; företagande af kyrko- och prestgårdsbyggnad; utväljande af sockne-fullmäktige vid inträffande behof; främmande personers inflyttning o. s. v. Socknestämman hålles dels på vissa stadgade tider af året, dels ock särskildt, så ofta kyrkoherden, Domkapitlet eller Guvernören finner nödigt, eller ock, uppå anhållan af enskild medlem i församlingen, pastor anser skäl dertill förekomma. Ordförande vid socknestämma är kyrkoherden eller den, som förestår hans embete, eller ock annan dertill af Domkapitlet förordnad prestman. Röstägande vid dylikt tillfälle äro alla lägenhets-innehafvare uti socknen, men i ärender, som angå afgifter från hela församlingen, samtliga husfäder inom densamma. Alla, som vid socknestämma hafva rösträtt, böra vid talans förlust, sjelfve eller genom fullmäktige, sig der infinna. Vid skiljaktighet i meningar afgöres saken efter flesta rösterna, hvilka, när endast lägenhets-innehafvare deri deltaga, beräknas efter hemmanens mantal, men eljest efter öfverenskommelse. Ändring i socknestämmas beslut sökes genom besvär, uti rent verldsliga mål samt frågor om fattigvård, kyrko- och prestgårdsbyggnad, hos Guvernören, men i öfriga ärender hos Domkapitlet. — Vid handhafvande af kyrkotukt och sedlig ordning har kyrkoherden sig till biträde ett *kyrkoråd*, bestående af några de förnämste bland församlingens medlemmar. Kyrkorådet upptager till undersökning sådana förseelser, som icke äro egentliga brott emot Lag och författningar samt förty hörande till domstolars åtgärd; och äger kyrkorådet dervid,

efter omständigheterna, gifva den skyldige enskild varning, eller låta en sådan honom offentligen från predikstolen meddelas, eller ock ålägga honom att genom arbete till kyrkan eller böter af mindre belopp godtgöra sin förseelse, hvarefter saken, om bättring ej påföljer, angifves inför domstol. Uti städerna, hvilkas kommunal-författning är förut framställd, hållas jemväl kyrkostämmor enligt ofvannämnde grunder, så vidt de på stad kunna tillämpas, äfvensom kyrkoråd der förekomma.

34. Medborgarerätt och pligt i allmänhet.

Medborgare i Finland är genom *börd* en hvar, som härstammar från finska föräldrar eller finsk medborgare såsom fader, utan afseende å födelseorten. Den, som till börden är utländning, kan dock äfven vinna finsk medborgarerätt genom *naturalisation*, eller sålunda, att han af Kejsaren antages till Hans Majestäts undersåte i Finland. Ansökning härom ingifves till Kejserliga Senaten eller Guvernören i länet, med bifogande af vederbörligt pass eller polismyndighets för sökanden utfärdade tillståndsbref att vistas inom landet, samt bevis öfver god fräjd och uppgift om näringsfång eller utkomst. Om åter rysk köpman, borgare eller bonde gör dylik ansökning, insändes densamma, med dertill hörande handlingar, genom länets Guvernör till General Guvernören. Sedan Kejsaren beviljat *naturalisation*, aflägger den nye undersåten tro- och huldhetsed inför Guvernör eller Magistrat. Medborgarerätt förloras genom utflyttning till främmande land och bosättning under dess styrelse, samt genom förbrytel-

ser, som medföra straff af förvisning från landet eller deportation till Siberien. Allmänna medborgerliga *rättigheter* äro hufvudsakligen följande: personlig frihet, intill dess densamma genom uppenbar grof missgerning blifvit förverkad; säkerhet och skydd till lif, ära och egendom, hvilka endast efter laga ransakning och dom kunna förloras; jemlikhet inför Lagen och dess skipare, utom så vidt ståndsprivilegier deri göra undantag; fri religionsöfning, så väl inom den husliga kretsen, som ock uti landets kyrkliga inrättningar, under vilkor att kristna läran bekännes; frihet att efter anlag och böjelse välja lefnadsyrke, samt i landets allmänna eller enskilda undervisningsanstalter dertill utbildas; befogenhet att inför vederbörliga myndigheter göra sin rätt gällande, i fall densamma skulle af någon förvägras eller förnärmas; rättighet att på grund af laga åtkomst förvärfva och besitta jord i landet, med undantag af ypperligt frälse; samt rätt att under vissa vilkor utflytta till främmande land, för att der bosätta sig. Allmänna medborgerliga *pligter* äro: att iakttaga obrottslig trohet emot Kejsaren, såsom landets monark; att vörda de i landet tillsatta embetsmyndigheter och åtlyda deras föreskrifter, så vidt ändring uti dessa ej kan vederbörligen sökas och vinnas; samt att jemväl för öfrigt med noggrannhet efterlefva landets gällande Lagar och författningar.

35. Ståndsprivilegier för Adeln.

Ridderskapet och Adeln åtnjuter vissa företrädesrättigheter, hvilka dels tillkomma ståndets medlemmar personligen, dels ock såsom vilkor förutsätta, att adels-

man äger frälsejord på landet eller gård i stad. Uti personligt hänseende märkas hufvudsakligen följande: att Hofrätt, såsom förut är nämndt, omedelbart upptager åtskilliga civila och brottmål rörande adelsmän; att desse för sina egna personer, såsom ock deras hustrur, barn och tjenstehjon, äro befriade från erläggande af mantalspenningar till kronan; att adelsmän äga för enskildt husbehof hålla handtverkare och från utrikes ort införskrifva varor; samt att de äro berättigade att handla med vaxlar, inrätta manufakturverk, reda i skepp, och utan burskap, emot kontingent-afgift, drifva grosshandel i stad. Såsom ägare af frälsejord på landet är adelsman befogad att der anlägga bergverk och bruk, samt till eget husbehof qvarnar och sågar, äfvensom krogar vid vissa vägar; att till utrikes ort försälja afkastningen från sina frälsegods och bruk; att med biträde af tvenne nämndemän utpanta räntor och utskylder hos sina frälsebönder, samt tillhålla dem att efter laga syn betala husröta eller eljest ostridig gäld, dock med öppen rätt för landbon att efter befogenhet lagligen söka återvinning; äfvensom att för små förseelser låta näpsa sina bönder, och undfå jordäggande-andelen af böter för de på frälsejorden begångna missgerningar. Adelsman är ock berättigad att i stöd af laga åtkomst förvärfva och besitta ypperligt frälse; att återlösa dylik jord af ofrälseman, äfvensom frälsegods, hvilka för efterräkningar eller embetsförseelser blifvit indragna under kronan; samt att med kronan byta frälse- mot kronohemman sålunda, att jordnaturen omvexlas. Såsom gårdsägare i stad är adelsman fri från borgerliga utskylder och besvär, dock med några få undantag. Medlemmarne af

landets Ridderskap och Adel äro immatrikulerade eller inskrifne å finska *Riddarhuset*, hvars angelägenheter handhafvas genom en Direktion, bestående af sex inom ståndet valde ledamöter, tvenne från hvarje klass, jemte biträde af sekreterare och kamrerare.

36. Presta-, Borgare- och Bondeståndens privilegier.

Prestaståndet är genom sina privilegier trygghadt hufvudsakligen vid följande rättigheter: att utan förminskning bibehålla de löneförmåner och lägenheter, som på grund af urminneshäfd eller andra lagliga skäl kunna bevisas tillhöra detsamma; att under iakttagande af stadgade formaliteter upptaga obrukad jord på nämnde lägenheter, med rätt till kostnadsersättning af efterträdare, om innehafvaren dör, innan han deraf dragit nytta; att för sina boställen på landet och i staden hafva frihet från allmänna besvär, likväl med vissa undantag; att för sina enskilda stadsgårdar njuta befrielse från de flesta borgerliga utskylder och besvär, så länge gårdarne bebos af ägarene sjelfva, deras enkor eller omyndiga barn, och de ej någon borgerlig näring drifva; att enkor samt omyndiga och oförsörjda barn efter ståndets medlemmar få under så kalladt nådår behålla sin mans eller faders löneförmåner; att gård icke får af dess ägare läggas från den socknekyrka, dit den af ålder lydt, till en annan; att hvarje stifts barn företrädesvis böra inom detsamma, efter skicklighet och förtjenst, med embete uti ståndet försörjas, och i allmänhet icke någon från ett stift till presta- eller lärotjenst inom annat befordras; samt att vid rättegångar rörande prestmans brott, lära och lefverne,

eller ock hans boställe, tjänst och rättigheter, fullmäktig förordnas af Domkapitlet, till att på dess vägnar göra de vid processen nödiga anmärkningar. — *Borgareståndet* åtnjuter följande privilegier: att städerna orubbeligen äro tryggade vid de dem förunnade förmaner af jord, hus, arrenden, fisken, vattenverk och andra inrättningar; att idkande af borgerlig näring icke skall tillåtas annan än den, som derå vunnit burskap samt derföre betalar afgifter till kronan och staden, likväl med förbehåll af adelns och ståndspersoners tillständiga rätt; att alla kronans behof skola genom offentliga auktioner upphandlas, utom då krig och andra omständigheter sådant hindra, eller antagligt anbud icke göres; att några uteslutande monopolier eller förpaktningar icke skola åt enskilda personer meddelas; samt att hvarje stad och dess egentliga borgerskap äger rätt att föreslå borgmästare, välja rådmän, och antaga lägre betjening, äfvensom att taxeras af egna medlemmar och förvalta stadens enskilda kassa, dock sålunda, att denna må förslå till allmänna och nödiga behof. — *Bondeståndet* har sig under privilegii rätt tillförsäkrad befogenheten att inom landet föra och afsätta produkter af sin jord, ladugård och handslöjd; att få begagna sig af vissa socknehandtverkare på landsbygden; samt att till sina lägenheters häfd antaga och nyttja så många arbetare, som hemmansbrukaren finner nödige och der kan sysselsätta. All våldsam värfning är strängt förbjuden, men deremot får icke någon i nödfall eller krigstid undandraga sig landets försvar, då det fordras och är af behofvet påkalladt.

Innehåll.

Inledning.

	Sid.
1. Menskliga vetandet, dess innehåll och form. Vetenskap.	1.
2. Vetenskapernas allmänna indelning med afseende å deras olika ursprung.	2.
3. Rättsvetenskapens begrepp i allmänhet.	4.
4. Deduktion af rättsbegreppet.	”
5. Principen för rätt, och dess utveckling genom lagar.	5.
6. Rättsligt tvång, samt deraf härrörande skilnad emellan pligter.	6.
7. Stat, såsom vilkor för rätt.	7.
8. Statens nödvändighet och uppkomst.	8.
9. Begreppet af rättsförhållande och rättstillstånd.	9.
10. Positiv rätt.	11.
11. Källor för positiv rätt.	12.
12. Yttre vilkor för positiv rätt.	”
13. Sedvanlig rätt och beskrifven lag.	13.
14. Lagars allmänna innehåll och tillämpning.	14.
15. Lagars olikhet med afseende å de genom dem förpligtade personer.	15.
16. Lagars olikhet med hänsigt till området för deras gällande kraft.	16.
17. Närmare bestämning af rättsvetenskapens idé och deraf utgående olika rigtningar. Rättsdogmatik.	17.
18. Rättshistorie och Filosofi öfver positiv rätt.	18.
19. Rättsvetenskapens allmänna uppgift och ställning inom det menskliga vetandet.	19.

Första Afdelningen.

Juridisk Propedeutik.

I. Kap. Rättsvetenskapens system och indelning.

I. Statsrätt.

1. Dess begrepp. Statens väsende.	20.
2. Statens beståndsdelar.	21.
3. Högsta makt i staten.	22.
4. Statens organiska lifsfunktioner.	23.
5. Lagstiftande makt.	25.
6. Rättsvårdande makt.	27.
7. Regeringsmakt.	28.
8. Monarkens majestätsrättigheter och undersåtares privilegier.	30.
9. Statsrättens innehåll och system.	31.

II. Civilrätt.

1. Dess begrepp och indelning.	32.
2. Civilrättens materiella del. Förmögenhetsrätt.	34.
3. Sakrätt.	35.
4. Fordringsrätt.	"
5. Familjerätt.	37.
6. Egentlig Familjerätt.	38.
7. Arfs- och Bördsrätt.	"
8. Civilrättens formella del.	39.

III. Kriminalrätt.

1. Dess begrepp. Straffets rättsgrund.	40.
2. Straffrättsteorier.	43.
3. Straffrättsteoriernas användbarhet.	44.
4. Rättsbrott och politiförbrytelser.	46.
5. Brotts allmänna villkor och olikhet i objektvt afseende.	47.
6. Villkor för brott i subjektivt afseende.	49.
7. Brotts straffbarhet. Skadeersättning.	50.
8. Straffsätt. Strafflagens tillämpning.	"

9. Kriminalrättens indelning.	52.
10. Kriminalrättens materiella del.	”
11. Politiförbrytelser.	53.
12. Kriminalrättens formella del.	54.

IV. Näringslagfarenhet.

1. Dess begrepp. Betydelsen af näring.	55.
2. Näringarnes indelning i allmänhet.	56.
3. Positiv indelning af näringar.	58.
4. Näring i stad och burskap. Skrå och näringsfrihet. Behof af näringslagstiftning.	59.
5. Näringslagfarenhetens indelning.	60.
6. Jordnäringslagfarenhet.	61.
7. Bergslagfarenhet.	62.
8. Handtverks-, Manufaktur- och Fabrikslagfarenhet.	”
9. Handelslagfarenhet, Sjö- och Vexelrätt.	63.

V. Politilagfarenhet.

1. Dess begrepp. Betydelsen af politi.	64.
2. Politilagfarenhetens indelning.	66.
3. Medicinal-, Undsättnings- eller Dyrhets-, samt Fattig- vårdspoliti. Undervisningspoliti.	”
4. Egendomspoliti.	68.

VI. Kyrkolagfarenhet.

1. Dess begrepp. Kyrkans betydelse och uppkomst.	69.
2. Kyrkolagfarenhetens innehåll och indelning.	70.
3. Inre Kyrkorätt.	71.

VII. Krigslagfarenhet.

1. Dess begrepp. Betydelse af indelt och värfvad krigs- makt.	72.
3. Krigslagfarenhetens innehåll och indelning.	73.

VIII. Kameral- och Finanslagfarenhet.

1. Dess begrepp. Betydelse och uppkomst af skatt.	74.
---	-----

2. Olika slag af skatter. Tillfälliga statsinkomster. . .	75.
3. Kameral-lagfarenhetens indelning.	77.
4. Finanslagfarenhetens innehåll.	78.

Statens yttre Rätt, eller Folkrätt.

1. Dess begrepp och uppkomst.	80.
2. Folkrättens möjlighet och garantier.	81.
3. Den positiva Folkrättens innehåll och indelning. . .	82.

2. Kap. Finska Lagstiftningens Historie.

1. Finlands rättshistorie intill år 1808 gemensam med Sveriges.	85.
2. Uppkomsten af Sveriges äldsta lagstiftning. . . , .	86.
3. Svenska Landskapslagarne, och deras gällande kraft i Finland.	87.
4. Landslagarne i Sverige.	89.
5. Stadslagarne i Sverige.	90.
6. Lagstiftningens fortgång under 15:de och 16:de sek- let.	92.
7. Åtgärder till lagväsendets förbättring under 17:de seklet, intill bearbetningen af 1734 års Lag. . .	94.
8. Fortsättning.	97.
9. Stiftelsen af 1734 års Lag.	99.
10. Plan och indelning af 1734 års Lag.	100.
11. Andra åtgärder rörande lagväsendet under 18:de sek- let och intill år 1808.	101.
12. Lagstiftningens fortgång efter år 1808.	103.
13. Kodifikations åtgärder.	105.

3. Kap. Juridisk Litteratur.

1. Lagböcker och Lagsamlingar jemte kommentarier. . .	109.
2. Författningssamlingar af vidsträcktare omfång. . . .	111.
3. Författningssamlingar af speciell syftning.	113.
4. Läro- och handböcker.	115.

Andra Afdelningen.

Sammandrag af 1734 års Lag och dertill hörande författningar.

1. Lagens system, bygdt på populär grund. 119.
2. Fortsättning. 121.

I. Giftermåls Balken.

1. Äktenskapets begrepp och vilkoren för dess ingående. 122.
2. Giftermåls formaliteter. 124.
3. Äktenskapets juridiska påföljder. 125.
4. Fortsättning. 127.
5. Äktenskapets upplösning. 128.
6. Iakttagelser vid ingående af nytt gifte. 130.

II. Ärfda Balken.

1. Begreppet af arf i allmänhet. 131.
2. Arf i egentlig mening, grundadt på skyldskap. . . . 132.
3. Arfsordning. 134.
4. Arfsdelning. 136.
5. Arfsrätts förlust. Dana arf. 137.
6. Boets utredning. 138.
7. Arfskifte. 140.
8. Testamente, samt dess form, innehåll och bevakning. 141.
9. Förmynderskap. Pupill och förmyndare. 143.
10. Förmyndares pligter, ansvar och rättigheter. . . . 144.

III. Jorda Balken.

1. Jordens allmänna indelning uti juridiskt afseende. . 145.
2. Laga fång och förvärf af ägande rätt till fast egendom. 147.
3. Lagfart, uppbud och fasta. 148.
4. Börds- och lösningrätt. 149.
5. Gåfva och pantsättning af jord. 150.
6. Klander i jordafång. 152.
7. Ägoskilnader. Ägotvist och syn. ”
8. Klandertalans förlust genom häfd. 154.
9. Lega af jord och hus. 155.

IV. Bygninga Balken.

1. Ägodelning och storskifte.	157.
2. Försättning.	158.
3. Stängsel. Bolägers häfd. Åverkan i åker och äng.	160.
4. Nyttjande af utmark.	162.
5. Åverkan i utmark. Svedjande och skogseld.	164.
6. Fiskerier. Kungsådra. Vattenverk.	166.
7. Husdjur. Jagt och skadedjurs utödande. Vådeld i by.	168.
8. Byggande af vägar, broar och allmänna hus. Huse- syn. Gästgifverier.	169.

V. Handels Balken.

1. Köp och skifte af löst gods. Handel och burskap i stad. Handel på landet.	171.
2. Försträckning. Pant och borgen.	174.
3. Lån, inlag och lega af löst gods.	176.
4. Lega af arbete och tjänst.	177.
5. Ombudskap. Bolag.	179.
6. Egendoms afträdande för gäld. Förmånsrätt emel- lan borgenärer.	180.

VI. Missgernings Balken.

1. Religionsbrott. Statsbrott.	182.
2. Förfalskning af mynt, namn och skrifter. Andra bedrägerier.	185.
3. Mordbrand. Mord och nidingverk. Förgiftning. Sjelfmord.	187.
4. Dråp å närmaste fränder. Förgripelser emot föräl- drar, husbonde eller förman. Barnamord.	188.
5. Brott emot kyrko- och rätttegångsfrid. Fängelsebrott.	190.
6. Brott emot hemfrid. Rån.	192.
7. Brott emot allmän lands- och vägafrid, samt kvinno- frid. Edsörebrott.	194.
8. Dråp med vilja, af vållande och med våda.	196.
9. Sårsmål och mindre kroppsliga förgripelser.	199.
10. Stöld. Snatteri. Delaktighet i tjufnad.	201.

11. Svårare arter af stöld.	203.
12. Försättning.	205.
13. Handel med stulet gods och ransakan derefter. Fynd och hittegods.	207.
14. Olofliga könsförbindelser.	209.
15. Fylleri och dryckenskap. Oloflig bränvinsbränning och försäljning.	210.
16. Förgripelser emot annans heder och ära. Duellsbrott.	212.
17. Delaktighet i missgärningar.	214.

VII. Straff Balken.

1. Åtal af brott. Fångars vård. Dödsdoms verkställighet.	214.
2. Kroppsplikt och böters förvandling dertill.	216.

VIII. Utsöknings Balken.

1. Utsökning och förfarandet dervid.	219.
2. Utmätning, samt villkoren dertill och sättet dervid.	220.
3. Införsel i lön. Bysättning. Reseförbud. Efterlys- ning. Qvarstad.	222.
4. Besvär i utsökningsmål. Förvandling af viten och böter i utsökning eller rättegång.	224.

IX. Rättegångs Balken.

1. Allmänna domstolar.	226.
2. Domstolars åligganden i allmänhet.	227.
3. Allmänna grunder för domstols behörighet.	230.
4. Parter och fullmäktige i rättegång. Domares jäf.	231.
5. Stemning. Parts utevaro. Laga förfall.	233.
6. Förfarande inför rätta. Käro- och svaromål i civila saker.	235.
7. Ransakning i brottmål. Bevisning i allmänhet.	237.
8. Vittnen.	238.
9. Skriftliga bevis. Edgång. Verkan af svarandens be- kännelse.	240.
10. Förlikning. Rättegångskostnad.	242.
11. Skriftlig berättelse. Öfverläggning till domslut. Om- röstning.	244.

12. Utslag och dom.	245.
13. Rättsmedel till ändring i underdomstols åtgärd. Vad.	247.
14. Hemställan från underrätt. Besvär.	249.
15. Ändrings-sökande hos Kejsaren. Hemställan från Hof- rätt.	250.
16. Resning. Benådning. Leutation. Böters fördel- ning.	255.

Tredje Afdelningen.

Sammandrag af Finlands Grundlagar och organiska författningar.

1. Rysslands Kejsare, Stor-Furste till Finland. Maje- stätsrättigheter.	255.
2. Landtdag och Ständer.	256.
3. Landtdags-förhandlingar. Lagstiftning.	258.
4. Rättsvårdande och regeringsmyndigheter. Kejsarliga Senaten för Finland.	259.
5. Kejsarliga Senatens Plenum.	261.
6. Justitie Departementet.	262.
7. Ekonomie Departementet.	263.
8. Försättning.	265.
9. General Guvernören.	267.
10. Försättning.	269.
11. General Guvernörens Adjoint och Kansli.	271.
12. Prokuratorn i Kejsarliga Senaten.	272.
13. Kejsarens Kansli och Stats Sekretariat för Finland. Komitén för finska ärender.	275.
14. Försättning.	277.
15. Öfver- och underrätter.	279.
16. Försättning.	280.
17. Guvernörer och Länestyreelse.	282.
18. Försättning.	283.
19. Städernes författning.	285.
20. Försättning.	287.

21. Universitets- och Stifts-styrelse.	288.
22. Censurmyndigheter.	290.
23. Medicinalverket. Fattigvården.	291.
24. Banken.	293.
25. Tullverket. Lots- och Båkinrättningen.	295.
26. Landtmäteriet och Forstväsendet.	297.
27. Bergsstaten och Kontrollverket. Manufaktur-Direk- tionen.	299.
28. Väg- och vattenkommunikationsverket. Postverket. .	301.
29. Intendentskontoret för allmänna byggnader. Krigs- kommissariatet.	303.
30. Revisionsverket.	305.
31. Befordringslagar.	306.
32. Tjenstemäns embetspligter och rättigheter. Afsätt- lighet. Afsked.	308.
33. Kommunal-författning.	310.
34. Medborgarerätt och pligt i allmänhet.	312.
35. Ståndsprivilegier för Adeln.	313.
36. Presta-, Borgare- och Bondeståndens privilegier. . . .	315.

288	Universitets- och Högskolestyrelsen
289	Censurmyndigheter
291	Medicinalverket. Läkemedlen
293	Banken
295	Tullverket. Förs- och Bärningstullen
297	Landskapsverket och Företagsverket
299	Bergslagsverket och Kontrollverket. Malmföretag
300	Postverket
301	Väg- och vattenkommunikationsverket. Postverket
303	Intendentskontoret för allmänna byggnader. Krigs-
305	kommunikationsverket
306	Revisionsverket
308	Beföringsverket

Rättelser.

Sid. 168 rad. 11	står: utdödande	läs: utödade
” 215 ” 18, 19 ”	bröd och mjöl eller malt samt 2½ kopek, och under resa 6 kopek i ett för allt;	
” ” ” ” ”	bör vara: bröd samt 3 kopek, och under resa 7 kopek i ett för allt;	
” 255 ” 15	står: sam	läs: samt